



29 april—4 maj

Debatter m. m.**Fredagen den 29 april**

	Sid.
Svenska övervakningskontingenten i Korea.....	5
Vissa markförvärv för armén.....	6
Vissa markförvärv för flygvapnet.....	8
Uppsala universitet: Avlöningar.....	12
Tandläkarhögskolan i Malmö: Avlöningar.....	16
Lån till AB Statens skogsindustrier.....	22
Försäljning av fastigheten Halls 8 ¹³ m. m. i Tierps socken.....	23
Representation för familjejordbruket i arbetarskyddsstyrelsen.....	24
Byggnadsarbeten vid statens vårdanstalt å Brotorp.....	27
Övergångsbestämmelser till 1958 års arvsskattereform.....	30
Utredning ang. arvsbeskattningen.....	30
Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet.....	33
Interpellation av herr Johansson i Torp ang. färjtrafiken i Svanesund...	66

Tisdagen den 3 maj

Svar på fråga av herr Persson i Appuna ang. det statliga stödet åt växtförädlingsanstalterna.....	68
Svar på interpellationer av:	
herr Larsson i Luttra ang. eldistributionen på landsbygden.....	69
herr Helén ang. tolkningen och tillämpningen av asylrätten.....	71
herr Stenberg ang. kostnaderna för vakthållning i samband med idrottsarrangemang.....	73
herr Nilsson i Tvärälund ang. metoderna för kontroll av motorfordons hastighet.....	75

	Sid.
Interpellationer av:	
herr Hjalmarson i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien.....	78
herr Senander ang. statsmakternas inflytande över oljehandeln.....	79
herr Gustavsson i Alvesta ang. begärd utredning rörande ungdomens fostran.....	80
herr Nilsson i Tvärålund ang. televisionens idrottsprogram.....	80
herr Rimmerfors ang. visumtvånget för flyktingar.....	82

Onsdagen den 4 maj fm.

Meddelande av föreskrift i samband med villkorlig dom om skyldighet att gottgöra skada.....	86
Radions juridiska ansvarighet.....	93
Översyn av lösereköpsförordningen.....	95
Skärpning av straffen för olaga befattning med narkotika m. m.....	95
Användning av skogsbilvägar för allmän biltrafik.....	96
Reglering av priserna på fisk.....	97
Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter	98
Utredning rörande turismen i Sverige.....	99
Anslag till arbetsmarknadsstyrelsen m. m.:	
Arbetsmarknadsstyrelsen: Krisorganisationen.....	103
Den offentliga arbetsförmedlingen: Krisorganisationen.....	105
Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.....	106
Beredskapsarbeten på vägar och gator.....	114
Bidrag till vissa omskolningskurser m. m.....	122
Ändrade bestämmelser rörande motorfordons axeltryck, m. m.....	124
Hastighetsbegränsning för motorfordon.....	129
Rätt för hyresgäst att anföra besvär över beslut berörande hyressättningen i vissa fall.....	136
Avlöning med medel ur kyrkofonden till Evangeliska fosterlandsstiftelsens sjömanspräster, m. m.....	142
Vissa norrlandsfrågor.....	142
Interpellation av herr Ståhl ang. den beslutade förbandsomflyttningen mellan Göteborg, Skövde och Karlsborg.....	169

Onsdagen den 4 maj em.

Vissa norrlandsfrågor (Forts.).....	171
Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.....	187
Interpellation av herr Ohlin ang. samverkan med de övriga nordiska länderna vid utbyggnaden av universitet och högskolor.....	224

Sid.

Samtliga avgjorda ärenden**Fredagen den 29 april**

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 59, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (utrikesdepartementet).....	5
— nr 60, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (försvarsdepartementet).....	5
— nr 61, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (ecklesiastikdepartementet).....	6
— nr 62, ang. markförvärv för försvaret.....	6
— nr 63, om anslag till universiteten m. m.....	11
— nr 64, om avgifter till den allmänna tilläggs pensioneringen m. m....	21
— nr 65, ang. bidrag till pensioneringskostnaderna för statens pensionsanstalt och handelsflottans pensionsanstalt samt arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggs pensioneringen.....	21
— nr 66, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition ang. allmän beredskapsstat behandlade allmänna frågor.....	22
— nr 67, ang. allmän beredskapsstat (justitiedepartementet).....	22
— nr 68, ang. allmän beredskapsstat (försvarsdepartementet).....	22
— nr 69, ang. allmän beredskapsstat (socialdepartementet).....	22
— nr 70, ang. allmän beredskapsstat (kommunikationsdepartementet)	22
— nr 71, ang. allmän beredskapsstat (finansdepartementet).....	22
— nr 72, ang. allmän beredskapsstat (ecklesiastikdepartementet).....	22
— nr 73, ang. allmän beredskapsstat (handelsdepartementet).....	22
— nr 74, ang. allmän beredskapsstat (inrikesdepartementet).....	22
— nr 75, ang. anslag å kapitalbudgeten för handelsdepartementet....	22
— nr 76, ang. överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.....	23
— nr 79, om representation för familjejordbruket i arbetarskyddsstyrelsen.....	24
— nr 80, ang. byggnadsarbeten vid statens vårdanstalt å Brotorp....	27
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 41, om övergångsbestämmelser till 1958 års arvsrättsreform.....	30
— nr 46, om utredning angående arvsbeskattningen.....	30
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 17, om utredning rörande ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet.....	33

Onsdagen den 4 maj fm.

<i>Andra lagutskottets</i> memorial nr 37, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandlingen av andra lagutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m. . .	85
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 26, ang. föreskrift i samband med villkorlig dom om skyldighet att gottgöra skada.....	86
— nr 27, ang. radions juridiska ansvarighet.....	93
— nr 28, ang. tillämpningen av 22 kap. 4 § strafflagen i samband med avbetalningsköp.....	95
— nr 29, om översyn av lösöre köpsförordningen.....	95
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 16, om skärpning av straffen för olaga befattning med narkotika m. m.....	95

	Sid.
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 19, om vidgning av arbetsdomstolens behörighet	96
— nr 25, ang. lagen om semester.....	96
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 20, om användning av skogsbilvägar för allmän biltrafik	96
— nr 21, ang. ändrad lydelse av 4 och 43 §§ skogsvårdslagen.....	97
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 21, ang. reglering av priserna på fisk	97
— nr 24, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (jordbruksärenden)	98
— nr 25, ang. allmän beredskapsstat för jordbruksärenden.....	98
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 25, ang. utredning rörande turismen i Sverige.....	99
— nr 26, ang. stöd åt utlandssvenskarna.....	102
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 81, ang. anslag till arbetsmarknadsstyrelsen med dithörande verksamhet.....	102
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 22, om ändrade bestämmelser rörande motorfordons axeltryck, m. m.....	124
— nr 23, om hastighetsbegränsning för motorfordon.....	129
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 18, om rätt för hyresgäst att anföra besvär över beslut berörande hyressättningen i vissa fall	136
— nr 19, ang. stiftskansliernas organisation m. m.....	142

Onsdagen den 4 maj em.

<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 18, rörande vissa norrlandsfrågor.....	171
— nr 19, ang. omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.....	187

Fredagen den 29 april

Kl. 11.00

§ 1

Upplästes ett till kammaren inkommet läkarintyg, avsett för vederbörande sjukkasse, varav inhämtades att herr Rubbestad vore sjukskriven från och med den 12 innevarande månad tills vidare.

Herr Rubbestad beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgörömlen.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet den på bordet liggande motionen nr 803.

§ 3

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag får meddela, att dagens plenum avses skola pågå till omkring kl. 16.30. De ärenden, som därefter återstår på föredragningslistan, kommer att företagas till avgörande vid plenum onsdagen den 4 maj kl. 10.00.

§ 4

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1959/60, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5

Utgifter å tilläggsstat II för försvarsdepartementet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å

tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1959/60, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Svenska övervakningskontingenten i Korea

Punkten föredrogs; och anförde därvid

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag tänker inte ställa något yrkande eller vända mig emot detta anslag. Som det framgår av detta utlåtande har hittills avsatts 15 miljoner kronor för den svenska kontingenten och dess arbete i Korea. Det spörsmål som jag vill aktualisera är, om det i stället inte vore anledning att ta ett svenskt initiativ för att avveckla detta engagemang.

I dessa dagar har vi ju upplevt hur den sydkoreanska regimen störtat samman med buller och brak. Det var för att betjäna denna regim, som amerikanerna utnyttjade sin krympande majoritet i Förenta Nationerna. Hela Förenta Nationerna med 16 länders stridskrafter förde krig i åtskilliga år där nere i Korea. Även Sverige fick vara med — inte som krigförande utan i samband med det vapenstillestånd som till slut åstadkoms. Vi hjälpte även till med en Röda Kors-ambulans. Jag har inte räknat ut hur mycket Sverige satsat på dessa uppgifter, men nog tänker jag att det sammanlagt rör sig om något hundratal miljoner.

Jag tror nog att det svenska sjukhuset och den svenska stilleståndskommissionen gjort nytta. Jag tänker inte kritisera dess arbete. Det må väl dock tillåtas att göra det konstaterandet, att uppgiften principiellt sett varit att stötta en genomrutten regim och att möjliggöra en mycket äventyrlig politik. Vårt sjukhus har gjort åtskillig nytta i de enskilda fallen men det har egentligen fyllt den funktionen att tjänstgöra som ett plåster för att dölja ruttenheten — eller en del av denna.

Ännu i söndags hotade den störtade Syngman Rhee återigen Nordkorea med krig. Jag skulle därför vilja till den frånvarande regeringen — den har ju hörapparater så att den kan höra i sina sammanträdesrum — rikta den allvarliga uppmaningen, att den tar ett initiativ för att avveckla denna stilleståndskommission. Jag tror nämligen, att i och med Syngman Rhee-regimens sammanbrott har det främsta hindret för fred och för normaliserade förhållanden mellan de båda koreanska delarna av landet nu bringats ur världen.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1959/60, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Markförvärv för försvaret

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Vissa markförvärv för armén

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under kapitalbudgeten (bil. 26, punkt 12) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv för armén för budgetåret 1960/61 beräkna ett investeringsanslag av 6 600 000 kronor, hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 73 (punkt 1, s. 2—4 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 26 februari 1960) föreslagit riksdagen att till samma ändamål för nämnda budgetår anvisa ett investeringsanslag av 6 600 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Helmer Persson* (I: 156) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (II: 222), hemställts, såvitt nu vore i fråga, att förevarande anslag måtte uppföras med 4 600 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 156 och II: 222, såvitt nu vore i fråga, till Vissa markförvärv för armén för budgetåret 1960/61 anvisa ett investeringsanslag av 6 600 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Vi har i tidigare framlämnade motioner föreslagit besparingar på fjärde huvudtiteln om sammanlagt 617 miljoner kronor. Detta ärende är endast en detalj — det handlar ju om det i sammanhanget ganska obetydliga beloppet 4,6 miljoner kronor — men eftersom det omfattas av det förslag som vi har ställt skall jag be att få yrka bifall till motion nr 222.

Det är ingen hemlighet att de förslag till besparingar vi och andra väckt har avvisats. Däremot har ju riksdagen för kort tid sedan uttalat sig för en parlamentarisk utredning, och regeringen har expedierat ärendet och tillsatt en

Vissa markförvärv för armén

sådan. Hos dem som varit med om denna utredning har väl motiven varit litet skiftande, men jag tror icke att jag förtalar de övriga partierna här i kammaren om jag säger, att den kanske viktigaste anledningen till denna parlamentariska utredning var förhoppningen om att kunna skjuta denna fråga i bakgrunden, så att den icke skulle komma att spela någon roll i årets valrörelse. Jag har svårt att tro att den har tillkommit för att åstadkomma besparingar. Inte minst den personliga sammansättningen av utredningen styrker mig i detta antagande.

I försvarsdebatten gav jag några exempel på militärt slöseri. Detta har väckt ganska stor uppmärksamhet. Jag vill i anledning därav till kammarens protokoll föga en skrivelse som jag har sänt till försvarsministern, eftersom han förklarade att dessa exempel borde kunna tas upp till granskning av statens sakrevision. Den 11 april skrev jag till försvarsministern: »I anledning av Ert intresse för de exempel jag gav på militärt slöseri under riksdagsdebatten den 1 april och Ert förslag till mig att låta Statens Sakrevision undersöka påståendena vill jag uttala min tillfredsställelse med detta förslag. Jag hemställer i enlighet därmed till Er att vidarebefordra frågan till Statens Sakrevision.

För att underlätta undersökningen vill jag framhålla följande:

1) De av mig anförda exemplen är från Flygverkstaden i Arboga.

2) För en tid sedan lämnade FCPF:s avd. 52 i Arboga en rad exempel till Flygförvaltningens Verkstadsbyrå på, enligt avdelningens mening, orimligt höga priser på reservdelar, däribland den pinnbult, mått 6×20 mm som jag visade en kopia av inför riksdagen och som upptagits till 36 kr. Flygförvaltningen har inte besvarat skrivelsen, enligt vad jag erfarit.

Den 18 mars överbringades från ordföranden i personalorganisationernas företagsråd till ordföranden i företags-

nämnden vid CVA en skrivelse, vari erinrades om en undersökning som företagits och som visade att reservdelar och även nyanskaffad material kostade, enligt vårt förmenande, onormalt höga summor'. Avskrift bifogas. (Bilaga 1.)

De som utfört undersökningen, hrr Johansson och Göransson, är ordförande respektive styrelseledamot i FCPF:s avd. 52 i Arboga.

Den 29 mars detta år behandlades frågan i Centrala flygverkstadens företagsnämnd i Arboga. Där förordades en utredning. Avskrift av protokollet bifogas. (Bilaga II.)

3) Enligt min personliga mening vore det ändamålsenligt att sakrevisionen bedriver den ifrågasatta undersökningen i samråd med FCPF:s avdelning 52 styrelse i Arboga och därvid börjar på det centrala upphandlingsförrådet (UHF) i Arboga. På grund av vissa antaganden från min sida skulle det vara fördelaktigt att inte begränsa kontrollen till kataloger och papper utan samtidigt inspektera de olika facken hos UHF och CVA och jämföra olika 'prylar' respektive prisuppgifterna på följekorten.»

Därmed har jag gjort vad jag kunnat för att föra detta speciella ärende fram till ytterligare prövning. Jag tvivlar inte på att försvarsministern är intresserad för att skapa klarhet i denna sak, men — jag återvänder till den tillsatta utredningen — varför är inte *någon* med där som har ådagalagt intresse för att genomföra besparingar? Regeringspartiets representanter herrar Thapper och Holmqvist i all ära. Men herr Thapper visade sig mycket tapper när det gällde att försvara hela den förda militärpolitiken. Herr Holmqvists kapacitet vill jag inte ifrågasätta, men han utgår från att det för närvarande behövs 217 befäls personer för att klara utbildningen av 500 värnpliktiga. Han har föreslagit att regeringen skall gå med på att överföra de skick-

Vissa markförvärv för flygvapnet

ligaste militärerna, nämligen underofficerarna, till skrivarbete i händelse av krig och överlämna den direkta ledningen av stridsgrupperna till studenter och andra med fänriksexamen. En rektor för ett läroverk har väl ett skrivbiträde för att klara skolans administration, lärarkåren och kanske ett tusental elever. En regementschef har 30 skrivande officerare för att klara utbildningen och olika uppgifter för 50 värnpliktiga. Tror ni inte att här verkligen gäller Parkinsons lag, att 16 man kan utföra en mans arbete?

Det här är naturligtvis endast en detalj i det stora sammanhanget, men jag har inte kunnat låta bli att vid behandlingen av denna fråga bringa i erinran det slöseri med svenska folkets medel som pågår och uttrycka min misstro mot det sätt varpå den nya försvarsutredningen startar.

Herr talman! Jag yrkar avslag på statsutskottets förslag under denna punkt.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Det förefaller mig som om den föregående talaren har yttrat sig om allt annat än det som den proposition vi nu behandlar rör sig om.

Beträffande den föredragna punkten i statsutskottets utlåtande nr 62 ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vad herr Hagbergs uppgifter i övrigt beträffar kanske de kommer att tillräddas från annat håll.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det är väl möjligt att det ligger någonting i vissa av de uppgifter som herr Hagberg kom med under den försvarsdebatt vi hade för en tid sedan, men vad gäller en av uppgifterna är jag i tillfälle att litet närmare belysa riktigheten i vad herr Hagberg då sade. Det gäller den omtalade pinnbulten, som herr Hagberg påstår att

försvaret hade betalat 36 kronor styck för i inköp. Det har gjorts en utredning på den punkten av statens sakrevision, och utredningen visar att priset är 1 krona 80 öre för denna pinnbult. Hur det är med sanningshalten i herr Hagbergs övriga uppgifter vet jag inte, men på denna punkt ligger det till på det sättet.

Nu vill jag inte beskylla herr Hagberg för detta. Det är möjligt att hans uppgiftslämnare antingen missuppfattat saken eller kommit med medvetet felaktig uppgift.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Min uppgift stöder sig på de uppgifter som lämnats av fackföreningen. Den utredning som herr Gustafsson här åberopar har jag inte tagit del av. Har den inte genomförts på det sätt som fackföreningen önskar och som jag rekommenderar, så vill jag tills vidare avvakta närmare detaljer!

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Vissa markförvärv för flygvapnet

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 (bil. 26, punkt 24) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv för flygvapnet för budgetåret 1960/61 beräkna ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor, hade Kungl. Maj:t i förberörda proposition nr 73 (punkt 3, s. 5—8) föreslagit riksdagen att till samma ändamål för nämnda budgetår anvisa ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor.

Vissa markförvärv för flygvapnet

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* väckt motion (II: 669) hemställt, att riksdagen måtte besluta att avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 73 i den del som avsåge upprättande av ett skjutfält i Norrbotten för övningar med robotvapen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 669, till Vissa markförvärv för flygvapnet för budgetåret 1960/61 anvisa ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Pålsson*.

Efter punktens föredragning anförde:

Herr *ÅKERSTRÖM (s)*:

Herr talman! Vid denna punkt har ledamoten av första kammaren herr *Pålsson* antecknat en blank reservation. Jag har själv suttit med vid behandlingen av det här ärendet i utskottet utan att markera samma mening som väl herr *Pålsson* har givit uttryck åt i första kammaren, men jag skulle här vilja påstå, att det enligt min mening nog funnes skäl för statsutskottets första avdelning att redovisa något mer än som har skett på den här punkten.

Herr *Pålsson* har i dag kunnat erinra om att det redan finns bortåt hundra-talet anställda där uppe som får anses vara anställda för att sköta det som följer efter riksdagens beslut om detta markförvärv. Det förefaller också ha vidtagits förberedelseåtgärder av icke ringa omfattning, vilka väl också medför kostnader. Fråga är då, om allt detta förberedelsearbete och den nämnda omständigheten att där redan finns så många anställda för försvaret har stöd i något tidigare riksdagsbeslut eller eventuellt i några fullmakter som riksdagen till även tyrs kan ha givit regeringen.

Jag skulle här vilja peka på att riksdagens organ statsrevisorerna lämpligen skulle kunna undersöka, huruvida man inte möjligen i något avseende har före-

gripit det beslut om förvärv av mark till detta skjutfält som riksdagen nu går att fatta.

Herr *HOLMBERG (k)*:

Herr talman! Vad herr *Åkerström* nyss har sagt bekräftar vad vi många gånger tidigare framhållit, nämligen att militären i sin maktfullkomlighet i många fall handlar alldeles oberoende av vad statsmakterna vill. Vi motionärer yrkar avslag. Vi har en helt annan utgångspunkt än utskottet för bedömningen av den här frågan. Utskottsutlåtandet är enligt min mening ett robottänkande i dubbel bemärkelse. För vår del anser vi inte att flygförvaltningens intresse för robotskjutningar innebär någon självklar förpliktelse för riksdagen att följa med i den galoppen. När man säger att vi måste följa med i vapentechnikens utveckling, kan vi inte inse att det finns något sådant tvång.

Det är ju på det sättet man resonerar även bland dem som anser att Sverige skall skaffa sig atomvapen — därvidlag förefinns naturligtvis också andra faktorer — men i hög grad är det ett resonemang av samma slag som det utskottet använder när man säger att vi måste hänga med i den tekniska utvecklingen i fråga om robotskjutningarna.

För vår del har vi sagt i många sådana här sammanhang att vårt land inte bör försöka kopiera stormakterna på det militära området. Det är varken möjligt eller nödvändigt. För övrigt är också en del stormakter minst sagt tveksamma. Situationen i England just nu är typisk. I dag har en tecknare i Stockholms-Tidningen illustrerat situationen på det sättet att han har beskrivit det engelska s. k. avskräckningsvapnet som en skrot-hög men innehållande en mycket farlig politisk sprängverkan för England självt.

Vi anser dessutom att vi redan av ekonomiska skäl måste avstå. Skatterna blir eljest fullständigt odrägliga. Men därtill kommer att Sverige alldeles tydligt har behov av ett försvarsväsen med en

Vissa markförvärv för flygvapnet

helt annan organisation och inriktning än den nuvarande. Numera är dess bättre kommunisterna inte ensamma om den meningen. Bara för några veckor sedan sattes den på pränt av socialdemokratiska reservanter i statsutskottet. Den förfäktas offentligt även av svenska fackmilitärer. Och nu skall också 1958 års försvarsöverenskommelse, som kommunisterna vid den tidpunkten ensam röstade emot, omprövas.

Även det sistnämnda är ett skäl för att vänta med ställningstagandet till den utvidgning av de militära anordningarna som det nu är fråga om. Norrbottningarnas ovilja mot saken beror också på att de kretsar som varit mest pådrivande när det gäller tillkomsten av robotskjutfältet också hör till dem som umgås med tanken på atombombsprov i Norrbottens fjällvärld. Det är säkert många i sådana kretsar som betraktar det väntade riksdagsbeslutet i dag som ett steg i den riktningen, och det är också anledning nog att visa den allra största skepsis mot det företag man nu tänker sätta i gång med.

Nu framställer man det tilltänkta skjutfältet som ett område fjärran från all bebyggelse och utan värde för länets civila verksamhet. Det är lindrigt sagt vilseledande. Alla som känner till Norrbotten vet att skjutfältet söderut sträcker sig ner i omedelbar närhet av tätbebyggda områden och att det tangerar viktiga trafikleder som är av stor betydelse inte bara för renskötseln, som man nu uppenbarligen kommer att tillfoga mycket stor skada, utan också för andra näringsfång. Visst består området till större delen av vildmark, men när det rör sig om 21 kvadratmil, är det ganska nonchalant att avfärda invändningar — t. ex. i fråga om de menliga verkningarna för skogsdriften — med att det bara är en mindre del av området som ligger nedanför skogsodlingsgränsen. När det rör sig om 21 kvadratmil utgör också en mindre del härav ett mycket stort område, som alltså är tjänligt för skogs-

drift men som militären nu skall lägga beslag på.

I Norrbotten har de militära anordningarna redan tidigare utbrejts på ett orimligt sätt och ofta med mycket stora skadeverkningar för länets näringsliv och annan verksamhet. Myndigheter av olika slag har också uppvaktat statsmakterna för att få ett slut på militärens veto exempelvis mot viktiga väg- och brobyggen. De militära åtgärderna har också ställt till stora olägenheter för turism och friluftsliv i Norrbotten. I länet hölls häromdagen en stor konferens under landshövdingens ledning för att ge turismen ett uppsving. Man erinrade om de möjligheter som finns i våra stora och mäktiga vildmarksområden. Man talade mycket entusiastiskt om planer på att göra Norrbottens kustland till badorter för Nordkalottens inbyggare. Men de militära s. k. skyddsområdena omfattar redan nu mycket stora delar av kustbygden, just de delar som är mest attraktiva för turisterna. Det sitter förbudsskyltar överallt på kobbar och skär och holmar i den norrbottniska skärgården; dit får vi inte komma. Det är uppehållsförbud för utlänningar i flertalet tätorter vid kusten, och militärens bestämmanderätt med fotograferingsförbud och annat sträcker sig i vissa fall tiotals mil in i landet. Och nu lägger militären dessutom beslag på 21 kvadratmil av de mest lättillgängliga turistområdena.

En del av kostnads kalkylen i utskottets förslag har ett alldeles särskilt intresse, även om den inte hör till de stora sakerna i detta sammanhang. Det gäller vägbygget för nära en miljon kronor. Vi har behov av många vägar i Norrbotten. När sådana projekt inte avstyrkts av militära skäl, har det i många fall anförts ekonomiska hinder; vi har inte råd. Men nu fattas det inte pengar. Vägbygget för nära en miljon är motiverat uteslutande med att man vid behov skall kunna evakuera tio personer från en by, som är utsatt för olycksrisker vid skjutningar. Tio personer! Det är för mig alldeles

Vissa markförvärv för flygvapnet

självklart, att om man nu skall sätta i gång detta enligt min mening vanvettiga företag skall man se till att folk i området skyddas. Men jag vill erinra om att detta ekonomiskt innebär, att man för denna sak gör investeringar motsvarande räntekostnader på 50 000—60 000 kronor per år, att man för de tio personerna skall betala 5 000—6 000 kronor per år och person. Så snabbt går det att driva igenom beslut, så snabbt rullar pengarna när militären kräver det. Men det är inte lika lätt i andra sammanhang. För andra vägprojekt i Norrbotten av mycket stor betydelse för länets ekonomiska förkovran har vi fått vänta förgäves i årtienden.

Herr talman! Den kommunistiska gruppen vill inte medverka till att man använder skattepengar på detta sätt. Vi vill inte att man skall ge militären ytterligare möjligheter att lägga en död hand över viktiga delar av Norrbottens näringsliv. Vi vill inte att de militära anordningarna skall utbredas på det sätt som här föreslås.

Jag yrkar därför avslag på utskottsutlåtandet på denna punkt.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Kungl. Maj:t har redan den 23 april 1954 medgivit, att ett cirkelrunt område med centrum cirka 40 kilometer väst-sydväst Jokkmokks kyrkby och med en radie av cirka 13 kilometer finge disponeras för vissa försök med robotvapen.

Det är nu fråga om en mycket avsevärd utvidgning av detta område, och Kungl. Maj:t har, sedan man hört en rad olika myndigheter i Norrbotten och även utrett frågan i större sammanhang, framlagt ett förslag. Det förslaget är enhälligt tillstyrkt av statsutskottet, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Om herr förste vice

talmannen avsåg att med hänvisning till de yttranden, som avgivits rörande detta robotfält, ge riksdagen den uppfattningen, att det råder en enhällig mening i Norrbotten om den här saken, vill jag erinra om att landstinget och de berörda kommunerna har varit mycket kritiska och i vissa fall gått på avslagslinjen. Dessutom har, som också framgår av utskottsutlåtandet, länsstyrelsen sagt att den är mycket tveksam huruvida militären bör få detta område.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Det är riktigt, att så långt man kan se redovisat i handlingarna har en del myndigheter i Norrbotten framfört vissa särskilda önskemål, och länsstyrelsen har också uppställt vissa villkor, som den anser att man bör beakta när det gäller dessa områden. Såvitt jag förstår har man också försökt ta hänsyn till åtminstone en del av de invändningar som har gjorts. Men jag kommer dock fram till att man i huvudsak blivit på det klara med att man bör kunna vara med om det framlagda förslaget.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Anslag till universiteten m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1960/61 till univer-

Uppsala universitet: Avlöningar

siteten, den medicinska undervisningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5**Uppsala universitet: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 69, s. 93—117 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1960) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1960/61, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, dels ock till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 21 226 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått sju motioner.

I en inom andra kammaren av herr *Lundberg m. fl.* väckt motion (II: 81) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta i första hand om inrättande av en professur i socialmedicin vid Uppsala universitet från den 1 juli 1960 jämte tillhörande basorganisation från den 1 juli 1961 samt i andra hand att hos Kungl. Maj:t begära förslag till nästkommande riksdag om inrättande av förutnämnda professur jämte tillhörande basorganisation.

I en inom andra kammaren av herr *Lundberg* väckt motion (II: 190) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta i första hand om inrättande av en personlig laboratorbefattning i seismologi vid Uppsala universitet för docenten Karl Markus Båth från och med den 1 juli 1960 samt i andra hand hos Kungl.

Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte för nästkommande års riksdag framlägga förslag om ifrågavarande befattning för Båth från och med den 1 juli 1961.

Utskottet hemställde

I. att motionerna I: 65 och II: 80, i vad de avsåge uppförande på stat av professuren i internationell rätt, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 168 och II: 206, i vad de avsåge personlig professur åt forskardocenten S. U. Palme, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionen II: 81, i vad den avsåge inrättande av en professur i socialmedicin, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 65 och II: 80, I: 168 och II: 206, II: 81 samt II: 344, förstnämnda fem motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1960/61, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad departementschefen anfört;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

c) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 21 226 000 kronor;

V. att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 190 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört angående en fastare anställningsform för e. o. forskardocenten Karl Markus Båth.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Nestrup* och *Kaijser*, fröken *Elmén* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 81, såvitt nu vore i fråga,

Uppsala universitet: Avlöningar

besluta att en professur i socialmedicin skulle den 1 juli 1960 inrättas vid Uppsala universitet;

b) av herrar *Nestrup* och *Kajser*, fröken *Elmén* och fröken *Vinge*, vilka under förutsättning av bifall till reservationen 1 a) ansett att utskottet under IV. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 81, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna II: 344, I: 65 och II: 80 samt I: 168 och II: 206, sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga,

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1960/61, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad reservanterna anfört;

2) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

3) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 21 259 000 kronor;

c) av herr *Bohman*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Under denna punkt i utskottets förevarande utlåtande behandlas bland annat två motioner, som jag varit med om att väcka, och jag kan säga att de har behandlats välvilligt av utskottet. När det gäller frågan om att ordna docent *Båths* arbetsförhållanden och att trygga ämnet seismologi har jag heller ingenting att tillägga, utöver det att jag vill uttrycka förhoppningen att statsrådet till nästa år försöker lösa denna för både docent *Båth* och forskningen mycket viktiga fråga.

Jag begärde emellertid ordet för att säga något om professuren i socialmedicin. Som alla vet, råder det här i lan-

det en oerhörd brist på läkare, och den kan inte avhjälpas på annat sätt än genom en effektiv utbildningsorganisation. Då först får vi resurser att klara läkarbristen. Inrikesministern var själv nyligen på besök i Norrland och kunde då konstatera att man där varit tvungen att tillgripa utomordentliga åtgärder för att besätta läkartjänsterna. Inte minst är bristen besvärande när det gäller provinsial-, sjukhus-, lasarett- och sjukstugeläkartjänster. Den enda möjligheten att komma till rätta med denna brist är att vi får tillräckligt många lärare på olika områden. Samma sak gäller för sjuksköterskeutbildningen. Det råder ingen brist på sjuksköterskeelever, utan vad som fattas är institutionssköterskor och liknande befattningshavare, som kan meddela undervisning.

Socialmedicin som självständigt undervisnings- och tentamensämne infördes genom 1955 års läkarutbildningsreform, och jag tror att utbildning i det ämnet är mycket viktig, om läkarna sedan skall kunna sköta sina uppgifter på ett gott sätt. Professurer i socialmedicin och hygien har också inrättats i Lund, Göteborg och Umeå, men Uppsala universitet saknar professur i båda ämnena. På inrikesdepartementet ansåg man emellertid 1958 att det var mycket angeläget att det även vid Uppsala universitet inrättades en professur i socialmedicin, och medel anslogs även för byggande av en institution för ändamålet. Nu står institutionslokalerna klara, men vi har inte den personal som behövs för att meddela undervisningen. Det är en underlig situation.

Utskottet skriver visserligen välvilligt och förutsätter att en professur i ämnet kommer till stånd nästa år — och det är vi givetvis tacksamma för — men läget vid universitetet är sådant, att förhållandena kommer att förvärras, om man skjuter på inrättandet av denna professur. Genom ett beklagligt dödsfall kan man nämligen befara ett triangelresedrama — eller vad man nu skall

Uppsala universitet: Avlöningar

kalla det — som kommer att medföra väsentligt högre kostnader för staten, om tillsättningen uppskjutes. Som det nu är, kan man omöjligen klara undervisningen i detta ämne vid Uppsala universitet.

Det är gott och väl att säga att utbildningskapaciteten skall höjas och att 80 kandidater skall få undervisning, men såväl universitetet som landstinget har tagit sikte på att denna undervisning skall meddelas i Uppsala, och faktiska förhållandet är att huvudkursen i socialmedicin, som skulle ha introducerats innevarande vårtermin, inte har kunnat genomföras. I stället har vi fått en kurs i statsmedicin, och det måste sägas vara en otillfredsställande lösning.

Om här ifrågavarande professur inte kan inrättas, så måste universitetet inkomma med en begäran om att få inrätta en extra lärartjänst på ett år. När läget är så allvarligt i fråga om utbildningen av läkare, så tycker jag inte att man av prestige- eller andra skäl, och bara därför att man inte vill ändra ståndpunkt, skall vidhålla sin tidigare uppfattning i denna fråga.

Jag har ingen anledning tro att kostnaderna för att inrätta den här professuren skulle behöva vara avskräckande. Jag vill erinra om att man har anslagit 300 000 kronor för att bärga ett felkonstruerat skepp, och det må vara hänt. Men om vi har råd att ge ut så pass mycket pengar för en sådan sak, är det väl rimligt — då vi vet att sjukvårdsbehovet är så stort — att riksdagen ser till att vi inte bara beklagar läkarbristen, utan att vi jämväl vidtar effektiva åtgärder för att få fram den lärarpersonal som är nödvändig här.

Jag skulle kunna anföra ytterligare en hel del i det här sammanhanget, men eftersom vi till utskottets utlåtande vid punkt 5 mom. III har fogat en reservation, som går ut på bifall till motion nr 81, ber jag att få yrka bifall till denna reservation. Jag gör detta inte därför att jag vill åsamka staten onödiga kost-

nader utan därför att det är nödvändigt att få denna tjänst besatt så snart som möjligt, om vi skall kunna komma till rätta med de svårigheter som vi brottas med inom sjukvårdens område. Det finns tillräckligt med kompetent personal för att besätta de befattningar inom de medicinska fakulteterna som det här kan bli fråga om.

Jag ber, herr talman, med detta att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande under punkt 5 mom. III fogade reservationen.

Häri instämde fröken *Vinge* (fp).

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! När byggnadstillstånden varit knappa har vi brukat säga: Vi bygger till den sista muraren. Då har det hänt att människor svarat: Jag kan skaffa murare, varför får jag då inget byggnadstillstånd? Murare skaffade de genom att locka över dem från ett annat bygge som då bara blev halvfärdigt. När det gäller utbildningen och forskningen befinner vi oss i ungefär samma läge som i fråga om byggenskapen.

Vi måste tänka på statens finanser. Men vi måste också tänka på att det skall finnas tillgång till arbetskraft.

Socialmedicinen är ett ganska nytt ämne, som ännu inte har fått professur vid samtliga läkarutbildningsanstalter. Det är ytterligt angeläget att vi får professorer där det fortfarande fattas. Det är vi alla fullt medvetna om. Nu sägs det att det i Uppsala finns kompetent sökande till professuren. Ja, det finns det, därför att man lockar över honom från ett annat bygge, som man då sätter i samma svåra situation. Sedan denna proposition och motion skrevs har ju läget, som herr Lundberg påpekade, ytterligare förvärrats genom att professor i Göteborg dött. Vi har alltså två professorer kvar och vi skall återbesätta lärostolen i Göteborg. Skall vi då ta Uppsala samtidigt, så betyder det en fördubbling av det nuvarande profes-

Uppsala universitet: Avlöningar

sorsantalet på området. Hur angeläget det än är att få professuren i Uppsala så är det väl ändå nu viktigast att återbesätta professuren i Göteborg, och hur beklagligt det än är så får Uppsala vänta ytterligare ett år. Vi får ju hoppas att det inte blir längre. Jag tror inte som herr Lundberg att det denna gång är fråga om en ekonomisk avvägning, utan det huvudsakliga är att det inte finns tillräckligt med kompetent folk. Man måste ta det stegvis.

Med hänvisning till detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag beklagar att jag måste säga att jag tror att den föregående ärade talaren har missuppfattat mig. Det gäller inte här att bygga till sista muren, ty institutionen står färdig. Det ansågs så viktigt att vi skulle få denna undervisning till stånd, att inrikesdepartementet, som i stor utsträckning har ansvaret för sjukvården, vidtog extraordinära åtgärder. Det är alltså inte fråga om att bygga något nytt.

Beträffande tillgången på kompetenta lärare eller kompetenta vetenskapsmän för den här uppgiften finns det möjligheter att besätta alla fyra befattningarna i socialmedicin. Det är mer än en kompetent sökande i Göteborg. Det finns möjlighet att få fullt kompetent sökande till Uppsala utan att man behöver ta någon från ett annat universitet. Det föreligger sålunda icke någon brist på kompetenta sökande.

Men vad händer om vi skjuter denna fråga på framtiden? Följden blir att vi inte kommer att ha möjlighet att meddela den undervisning som vi önskar. För att ge studenterna kompletterande utbildning i socialmedicin måste vi då offra många gånger det belopp som det skulle kosta att inrätta en professur för utbildningen. Samtidigt skulle också utbildningen fördröjas i en utsträckning som man inte kan stå till svars med.

Lyckligtvis är vår forskning tillräcklig på det här området, och vi har också tillräckligt med kandidater till professurerna. De skäl som utskottets talesman här angav föreligger alltså inte. Tvärtom, man gör sjukvården en tjänst genom att förfara på det sätt som vi både i vår motion och i reservationen har föreslagit.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I och II

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. III

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 1 a) av herr Nestrup m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 5:o mom. III) i utskottets utlåtande nr 63, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 1 a) av herr Nestrup m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Lundberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 148 ja och 32 nej, varjämte 11 av

Tandläkarhögskolan i Malmö: Avlöningar

kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr WAHLUND (cp), som anförde:

Herr talman! Jag ber att få meddela att jag råkade rösta fel vid denna punkt.

Mom. IV och V

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 6—34

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 35

**Tandläkarhögskolan i Malmö:
Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 101, s. 217—220) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1960/61, vidtaga den ändring i personalförteckningen för tandläkarhögskolan i Malmö, som föranledes av vad departementschefen anförde, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för tandläkarhögskolan i Malmö, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, dels ock till Tandläkarhögskolan i Malmö: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 3 613 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström* (I: 103) och den andra inom andra kammaren av fröken *Karlsson m. fl.* (II: 132), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att laboratorbefattningen i barn-tandvård vid tandläkarhögskolan i Malmö från och med den 1 juli 1960 omändrades till professur i ämnet.

Utskottet hemställde, att riksdagen

mätte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 103 och II: 132,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1960/61, vidtaga den ändring i personalförteckningen för tandläkarhögskolan i Malmö, som föranledes av vad departementschefen anförde;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för tandläkarhögskolan i Malmö, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

c) till Tandläkarhögskolan i Malmö: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 3 613 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Nestrup* och *Kajser*, fröken *Elmén*, fröken *Karlsson*, herr *Nihlfors* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 103 och II: 132,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1960/61, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för tandläkarhögskolan i Malmö, som föranledes av vad departementschefen och reservanterna förordade;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för tandläkarhögskolan i Malmö, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

c) till Tandläkarhögskolan i Malmö: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 3 615 600 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Denna fråga har ju upprepade gånger varit föremål för behandling i riksdagen, vilket även framgår av ingressen till reservationen.

Det är ställt utom varje tvivel, att en förstärkning av den del av tandvården

Tandläkarhögskolan i Malmö: Avlöningar

som gäller barnen är synnerligen be-
hövlig. Vi vet att karies förekommer
över så gott som hela världen, men gjorde
man en sammanställning över karies-
frekvensen hos befolkningen i olika län-
der skulle Sverige om inte toppa listan
så dock tyvärr komma mycket högt upp.
Våra tandvårdsinspektörer rapporterar
om hur förskräckligt det är. I ett di-
strikt i södra Sverige t. ex. var enligt
tandvårdsinspektörens uttalande endast
ett barn på tusen utan karies. Det är
skrämmande.

Världen över inser man mer och mer
att det är nödvändigt att ägna tid, kraf-
ter och pengar åt att bekämpa karies.
Detta illustreras av att när WHO helt
nyligen hade en veckolång kongress i
Göteborg med 80 experter från jag tror
det var 14 länder i Europa, ägnades he-
la kongressen åt barntandvården — den
förebyggande och den behandlande.

Att vi behöver en förstärkning av re-
surserna på detta område är alltså ställt
utom varje tvivel. Då frågar man sig:
Är det kostnaderna som är så avskräc-
kande, att riksdagen gång efter annan
avslagit de motioner som väckts i ären-
det? Jag har undersökt att vad som i
tidigare motioner framhållits om att
kostnaden endast skulle bli mellan 2 000
och 3 000 kronor fortfarande gäller, ty
både lokaler och personal finns — möj-
ligen skulle en förstärkning med en halv
skrivbitrådestjänst behövas. Det stats-
finansiella läget inger visserligen be-
tänkligheter, men så dåligt kan det än-
då inte vara, att denna obetydliga kost-
nad skulle behöva avskräcka.

Jag tycker, att när riksdagen så
många gånger bestämt uttalat sig för
att en professur i barntandvård skulle
inrättas vid tandläkarhögskolan i
Malmö, kunde man ha skäl att vänta att
en sådan också kommer till stånd. 1956
skrev statsutskottet, att det syntes ut-
skottet angeläget att en barntandvårds-
professur inrättades, varigenom man
skulle få en önskvärd förstärkning på
det viktiga område som barntandvården

representerar. Utskottet förutsatte att
förslag i ämnet komme att föreläggas
1957 års riksdag. Något förslag kom
emellertid inte.

1957 anförde utskottet att det vidhöll
sin tidigare intagna ståndpunkt och be-
tonade att frågan borde finna sin lös-
ning »vid nästa års riksdag». Fröken
Gunnel Olsson, som förde utskottets ta-
lan i kammardebatten, sade: »Vi har
så bestämt sagt ifrån vad riksdagen
önskar, att vi kan vara övertygade om
att Kungl. Maj:t nästa år tar hänsyn till
detta, och om det finns några som helst
möjligheter får vi denna professur.
Nyansskillnaden ligger i graden av för-
troendet till Kungl. Maj:t, och det är
kanske inte så egendomligt att det finns
en sådan skillnad.»

Fröken Olsson menade alltså att hon
hyste större förtroende för Kungl. Maj:t
än vad jag gjorde. Men hur gick det,
fröken Olsson? Det kom inte något för-
slag från regeringen följande år. Frö-
ken Olsson skall inte förlita sig på
statsråd, inte ens om de hör till frö-
ken Olssons eget parti. Till råga på allt
stodde statsrådet vid rösträkningen ut-
skottets uttalande, att frågan skulle lös-
sas »nästa år». Jag beklagar att stats-
rådet svek fröken Olssons förtroende,
men jag beklagar ännu mer att statsrådet
så uppenbart nonchalerat både riks-
dagens upprepade bestämda uttalanden
och tandläkarinstitutets år efter år gjor-
da framställning, att det i årets stats-
verksproposition inte med en enda rad
anges, varför inte frågan tagits upp. Att
frågan kräver sin lösning är som sagt
ställt utom varje tvivel, och jag ber att
få yrka bifall till reservationen av herr
Nestrup m. fl.

Häri instämde herr *Braconier* (h)
och fröken *Vinge* (fp).

Fru **ERIKSSON** i Ängelholm (s):

Herr talman! Jag ber att till alla de-
lar få instämma i fröken Karlssons an-
förande och skall endast tillfoga några
synpunkter.

Tandläkarhögskolan i Malmö: Avlöningar

Det måste vara angeläget att undervisningen i barntandvård kommer upp i nivå med annan odontologisk undervisning och att man inte genom ett tillbakahållande av utvecklingen inom barntandvården låter denna intaga en underordnad och möjligen förbisedd ställning. Vid det här laget torde alla vara medvetna om de stora tandvårdskostnaderna och det stora tandvårdsbehovet i Sverige. Samtidigt som vi gjort detta klart för oss har vi lyckligtvis kommit därhän, att vi insett att det finns möjligheter att så småningom få till stånd bättre förhållanden — något som till stor del nås just genom en oavlatlig intensifiering av arbetet på alla områden inom barntandvården, såväl den förebyggande som den behandlande delen. För att vi verkligen skall kunna bygga upp denna barntandvård, som är förutsättningen för att vi i Sverige i framtiden skall kunna behärska tandvårdssituationen, behöver vi många och väl utbildade barntandläkare. Trots den högklassiga tandläkarutbildningen i Sverige kan man säga, att barntandvården av många inte ges den ställning den bör inta med hänsyn till sin oerhörda betydelse.

I allmänhet brukar ju förhållandet vara, att en stimulerande och förutseende utbildning skapar större intresse för ett ämnesområde, och det finns väl ingenting som motsäger, att detta även skulle gälla barntandvården. Vi har det ganska väl beställt med denna vård i Sverige, men inte så väl som kanske många tror. Man kan t. ex. nämna att endast knappt 2 procent av landets 3—5-åringar får regelbunden vård. Sex-åringarna får det i mycket ringa omfattning. Det är nog gott och väl att cirka 70 procent av 7—15-åringarna får sin årliga systematiska vård, men även detta är en för låg siffra, om man skall se på vad som ur folkhälsosynpunkt är idealiskt. Ur denna synpunkt sett är också förskolebarnens vård i det närmaste obefintlig och utgör en försum-

mad del av hälsovården. Det kan inte vara riktigt att förbise de mindre barnens tandvårdsbehov, vare sig från den enskildes eller från nationens ekonomiska utgångspunkt. Vi får så småningom dyrt betala vad som försumrats. Med en intresserad, väl utbildad och troiligen också entusiastisk kår av barntandläkare kan vi kanske resa en barriär mot svenska folkets tandsjukdomar.

Jag vill också anlägga några sociala synpunkter på denna sak. Enklast kan det kanske formuleras så, att antalet tandläkare i landet för närvarande är otillräckligt för att ombesörja tandvården inom folktandvårdens ram. Vi bör observera att förskole- och skoltandvården är avsedd att ligga inom folktandvårdens område. Den statistik, som jag i brådskan kunde tillgripa, var från 1956. Då hade vi 4 000 verksamma tandläkare här i landet. Av dessa var 3 000 privatpraktiserande, medan 1 000 arbetade inom folktandvården. Jag förstår självfallet, att siffrorna blivit högre under den tid som förflutit sedan 1956, men jag tror att proportionerna är ungefär desamma. Som förhållandena nu gestaltar sig är det, som jag nämnde, en försvinnande liten procent av barnen i förskoleåldern som kan komma i åtnjutande av en systematisk behandling. Man kan väl inte påstå att folktandvården gör skäl för sitt namn, så länge dessa stora grupper av barn inte är inneslutna i den fortgående vården.

Naturligtvis kan man säga — och jag känner väl till att herr statsrådet som lyssnar till debatten har den uppfattningen — att dessa förhållanden inte avhjälpes genom ett ombildande av en nuvarande laboratoriefattning i barntandvård till en professor i ämnet. Men den Eckerbergiska kommitténs utlåtande pekar ju hän mot en, som vi får hoppas, nödvändig ökning av tandläkarutbildningen. Den dag kommer kanske, då dessa försummade åldersgrupper har möjlighet att få sin behövliga vård, och man måste den dagen ha en icke obe-

tydlig kår av rationellt utbildade barn-tandläkare.

I allmänhet, herr statsråd, brukar man väl i dylika fall förfara på det sättet, att man först tilldelar läroämnet rangen och platsen av självständig disciplin med de möjligheter till fördjupat kunnande och intensifierad forskning, som brukar bli en naturlig följd. Paralleller finns ju inom andra ämnesområden. Att i tid se om sitt hus i detta avseende vittnar endast om förutseende.

Den invändningen kan genast göras, att undervisningen på nuvarande ståndpunkt till fyllest kan ombesörjas, om undervisningstjänsten är inrättad som en laboratorbefattning; men att försöka bibehålla undervisningen i detta viktiga ämne på en för ett kulturland alltför litet avancerad nivå är väl ett socialmedicinskt tänkande, som illa stämmer överens med våra strävanden på övriga socialmedicinska områden. Man måste också komma ihåg, att om åt detta ämnesområde redan nu ges en plats som självständig disciplin, beredes i tid uppläggningsen av en kår av lärare, som i sin tur skall ta hand om kurserna för det ökande antalet tandläkarstuderande.

Det kan väl inte vara meningen att den dag, då tandläkarantalet är tillräckligt, dessa lägre åldersgrupper, såsom nu är fallet, skall lämnas utanför vård eller själva söka den nödvändiga vården för en för familjerna ganska ansenlig summa pengar, som kanske i många fall är mycket svår att uppbringa. Och detta skulle ske på grund av att vi den dagen inte äger en barntandläkarkår, som är väl skickad och kunnig att ta hand om sin del av vår svenska folktandvård. Att tro att en barntandvård är en lättare genomförbar form av tandvård, som utan vidare med glädje tas om hand av icke specialutbildade tandläkare, är fullständigt felaktigt. Det vore sorgligt, om man skulle behöva fortsätta att leva i förvisningen, att de små barnens tandvård skall vara ett ekonomiskt privilegium för dem, som

Tandläkarhögskolan i Malmö: Avlöningar

har möjlighet att sända sina barn till en tandläkare, som specialiserat sig på barntandvård. Mot en sådan tingens ordning reagerar mitt sociala samvete, särskilt som kostnaderna i detta fall endast något överstiger ett tusental kronor; fröken Karlsson var för en stund sedan inne på den saken.

Fröken Karlsson drog också i sitt anförande upp paralleller med övriga nordiska länder. Jag kan nämna att man i Norge har haft en professur i barntandvård sedan början av 1930-talet, och i Danmark kommer i år att inrättas en professur i ämnet i Köpenhamn och sedan, då högskolan i Århus är färdigställd, även en där. Jag hoppas, herr statsråd, att Sverige inte skall bli ett eftersatt land i detta avseende.

I detta anförande instämde herrar Nilsson i Bästekille (h) och Adamsson (s) samt fru Löfqvist (s).

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Fröken Karlsson erinrade om våra föregående i denna fråga och framhöll bland annat liksom fru Eriksson vilken liten kostnadsskillnad det är mellan en laboratur och en professur och att det därför skulle vara mycket lätt att inrätta denna tjänst.

Är skillnaden i kostnaderna liten, beror detta på att skillnaden mellan en laboratur och en professur över huvud taget är mycket liten. Institutionen finns där, och den högt kvalificerade innehavaren av tjänsten finns där. Det är inte så oerhört stor skillnad på vad en laboratur och vad en professor kan uträtta för sitt ämne. Och just med hänsyn till detta resonemang, att det dock är så enkelt att förändra en laboratur till en professur, skulle jag vilja erinra fröken Karlsson om ett likartat ärende som vi haft till behandling. Det gällde framställningar från samtliga lärosäten att få professur i ett visst ämne vid de medicinska högskolorna. Karolinska hade en laboratur, och då sade vi i utskottet, att här kan vi visa, att vi förstär hur

Tandläkarhögskolan i Malmö: Avlöningar

ytterligt angeläget detta är, eftersom det nästan ingenting kostar att förändra laboraturen till en professur. På så sätt tyckte vi att vi ändå hade tagit ett steg på vägen. Från ämnets företrädare sades då att »riksdagen är en underlig inrättning. Den är så rädd för att gå ifrån vad Kungl. Maj:t föreslagit, och när den äntligen en gång skall göra en förbättring, gör den det på ett område där det är relativt väl ordnat. Det hade varit bättre om riksdagen hade ingripit på ett område där förhållandena är dåliga». Det är alltså inte alldeles givet, att man utan vidare skall gå på en sådan sak.

Jag är ledsn om jag måste göra fröken Karlsson besviken, men mitt förtroende för Kungl. Maj:t är orubbat. Jag resonerar på samma sätt som utskottets majoritet har gjort. Utskottet understryker för fjärde gången, hur ytterligt angelägen det anser denna professur vara, men säger att det förutsätter, att Kungl. Maj:t alltjämt har sin uppmärksamhet riktad på omförmälda ärende och bedömer detsamma med hänsyn till den avvägning mellan professorer och laboraturer som Kungl. Maj:t finner forskningens, forskarhandledningens och den högre akademiska undervisningens krav påkalla.

Vi är i den situationen att vi ser denna tjänst isolerad och inser, hur ytterligt angelägen den är. Kungl. Maj:t, i detta fall ecklesiastikministern, befinner sig i den situationen att han till bristningsgränsen utnyttjat vad han kan få igenom. Det finns några tjog tjänster kvar. Skall man ha in en till, får man stryka en annan. Jag är minst lika övertygad som fröken Karlsson och fru Eriksson om att denna professur är angelägen, men jag är inte lika övertygad om att det inte finns kanske tio andra tjänster som är väl så angelägna och som också har fått vänta. Inte heller är jag beredd att säga att någon enda av de tjänster, som är tillstyrkta i propositionen och beträffande vilka utskot-

tet föreslagit riksdagen att bifalla Kungl. Maj:ts förslag, är mindre angelägen än denna. Det är sådana hänsyn som måste tas, och det är med anledning därav utskottsmajoriteten inte heller i år ansett sig kunna gå utöver Kungl. Maj:ts förslag.

Jag kan endast understryka, att vi alla delar förhoppningen, att det nästa år skall bli möjligt för Kungl. Maj:t att äntligen föreslå inrättande av denna professur i barntandvård. Det är bara början. Vi behöver sådana professorer vid de andra tandläkarhögskolorna också.

Behoven behöver vi inte tala om, ty vi vet alla att det finns behov på många områden, men vi får försöka tillgodose dem efter hand.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag hade inte den minsta förhoppning om att jag skulle kunna rubba fröken Olssons förtroende för statsrådet. Men låt mig fråga: Vad är det för mening i att vi sitter i utskottet och prövar dessa frågor, om vi skall vara så kungatrogna, att vi inte får ha en egen mening? Vi är överens om det väsentligaste, nämligen om behovet, men fröken Olsson kan inte frångå sitt ståndpunktstagande.

Det märkliga i fråga om denna professur är ju, att man från början vittnade om att det var så välbehövligt att inrätta en sådan professur, att det skulle ske så snart någon hade skaffat sig kompetens för professuren. Nu, när det lär finnas flera med kompetens, synes man ha frångått denna ståndpunkt. Från tandläkarhögskolan i Malmö har man år efter år krävt en professur därför att den behövs, men man kan av kostnadsskäl inte inrätta den. Däremot har vi att vid årets riksdag på förslag av Kungl. Maj:t ta ställning till inrättandet av en professur vid en högskola som inte ens begärt det.

Tandläkarhögskolan i Malmö: Avlöningar

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Vore det inte på tiden att statsrådet talade om huruvida utskottsmajoritetens förmodan är riktig, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga?

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag behöver väl inte i denna kammare skildra den metodik vi använder i budgetarbetet. Det är redan gjort av fröken Olsson.

Jag skulle vilja använda tillfället att fråga fröken Karlsson: Tror Ni verkligen att regeringen eller ett enskilt statsråd utan starka sakliga skäl vågar nonchalera en utskottsskrivning som vunnit majoritet i riksdagen? Förhållandet är naturligtvis det, att utskottsmajoriteten år efter år har kommit till samma ståndpunkt som jag och tidigare min företrädare vid avvägningen av detta ärende i jämförelse med många andra. Någoting annat är det, fröken Vinge, inte fråga om. Några allmänna deklamationer från min sida att jag är intresserad av att få igenom de ytterligare 200 å 300 tjänster, som jag tycker är nödvändiga, är alldeles onödiga i denna debatt.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för den sista upplysningen, nämligen att då statsrådet inte tagit upp detta i statsverkspropositionen, starka skäl därför funnits. Men det märkliga är ju, som jag förut påpekat, att statsrådet inte säger ett ord om att han inte trots riksdagens uttalande i frågan framlagt förslag i ämnet. Det borde ha stått i propositionen. I så fall hade man kanske rent av inte behövt motionera.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara

med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 35:o) i utskottets utlåtande nr 63, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 2) av herr Nestrup m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha va röstat för ja-propositionen. Fröken Karlsson begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 129 ja och 55 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 36—73

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 74

Lades till handlingarna.

§ 9

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under För flera huvudtitlar gemensamma frågor gjorda framställning i fråga om avgifter till den allmänna tilläggspensioneringen m. m.,

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts

Lån till Aktiebolaget Statens skogsindustrier

framställningar angående anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till pensioneringskostnaderna för statens pensionsanstalt, Bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt samt Arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggspensioneringen,

nr 66, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61 behandlade allmänna frågor jämte i ämnet väckt motion,

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde,

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde, och

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10

Anslag å kapitalbudgeten för handelsdepartementet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1960/61, i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 9***Lån till Aktiebolaget Statens skogsindustrier**

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Punkten 9 gäller lån till Aktiebolaget Statens skogsindustrier. När detta ärende behandlades vid 1959 års riksdag framfördes ifrån olika håll — framför allt var det väl från högern och folkpartiet — kritiska synpunkter på Statens skogsindustriers utbyggnadsförslag vid Lövånger. Åtminstone en del av reservanterna ansåg, att det nog skulle vara riktigare att man i första hand inriktade sig på en utbyggnad av Karlsborgsverken. Riksdagen fattade dock beslut i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, och projekteringsarbetena liksom — skulle jag tro — även själva utbyggnadsarbetet är nu redan i gång. Under sådana förhållanden lär det inte vara så mycket att göra utom att anvisa

Försäljning av fastigheten Halls 8¹³ m. m. i Tierps socken

de 20 miljoner kronor som är ifrågasatta i form av amorteringsfritt lån.

Herr talman! Alla de kritiska synpunkter, som framförts beträffande Statens skogsindustriers verksamhet, är dock inte härmed ur världen. Vi lär återkomma till den saken i ett senare sammanhang. Det förefinns en motion vid årets riksdag av fru Sandström, som just tar upp dessa synpunkter på Statens skogsindustriers verksamhet i Norrbotten. Denna motion kommer — efter vad jag förstår — att överföras till höstriksdagen, och det blir förmodligen först då som vi får en större debatt i detta ämne.

Jag har vid denna punkt endast fogat en blank reservation för att få tillfälle att framföra dessa synpunkter, och jag vill, herr talman, nu yrka bifall till statsutskottets hemställan men på samma gång anmäla, att jag ber att få återkomma, när denna fråga ur mera principiell synvinkel kommer upp vid höstriksdagen.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Min blanka reservation har i stort sett samma bakgrund som den herr förste vice talmannen redovisade: det principbeslut om stöd till Statens skogsindustrier som riksdagen i fjol fattade under vår ganska energiska opposition. Vi ansåg att hela tillvägagångssättet var felaktigt, och i den delen har vi icke ändrat mening. Tvärtom torde erfarenheterna visa att det fanns starka skäl för den uppfattning som vi i fjol hävdade.

Emellertid beslöt riksdagen i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag och mot vårt yrkande. Vi har då böjt oss för detta faktum, precis som herr förste vice talmannen här redovisat för sin del. Jag noterar med tillfredsställelse att herr förste vice talmannen och hans parti i denna punkt godtar ett av riksdagen tidigare fattat beslut; i fall av denna art måste man givetvis beakta fakta. Emellertid har vi därmed inga

lunda ändrat uppfattning, det vill jag understryka. Jag ber att få instämma med herr förste vice talmannen i att vi, när frågan rörande en utredning om en eventuell omorganisation av Aktiebolaget Statens skogsindustrier kommer upp — vilket sannolikt blir fallet vid höstriksdagen — icke på något sätt bundit våra händer genom detta ställningstagande. Vi förbehåller oss alltså full frihet att hävda vår uppfattning.

Herr JANSSON i Kalix (s):

Herr talman! Här har inte kommit något annat yrkande än herr förste vice talmannens om bifall till statsutskottets förslag. Jag begärde emellertid ordet för att understryka att jag inte tror att det finns någon här i kammaren som har den uppfattningen, att högern eller folkpartiet har ändrat ståndpunkt i denna fråga. Eftersom principbeslutet redan fattades förra året och det här endast återstår att anvisa ytterligare medel — vilket redan förbehåddes förra året — tycker jag att debatten är ganska onödig.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 10

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.

Punkten 1

Försäljning av fastigheten Halls 8¹³ m. m. i Tierps socken

Efter punktens föredragning anförde

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet

Representation för familj jordbruket i arbetarskyddsstyrelsen

endast för att göra ett påpekande och en vädjan till försvars- och kommunikationsdepartementen. Det gäller här försäljningen av fastigheten Halls 8¹³ i Tierps socken.

Denna fastighet var väl avsedd som ett militärt flygfält. Det har lagts ner och har väl aldrig någon gång varit i användning, även om man kostat på det många miljoner kronor. Man har väl anledning att påpeka, att försvarsdepartementet och kommunikationsdepartementet borde ta kontakt med varandra när man lägger ner militära flygfält. Utvecklingen blir väl den, att vi i en snar framtid behöver ha tillgång till civila flygfält. Det bör vara angeläget att försvarsdepartementet inte nu avhänder sig de för dyra pengar anlagda betongbanorna med därtill hörande mark. Jag har det intrycket att man upprättat ett kontrakt. Det bör emellertid inte vara utslutet, att försvarsdepartementet, exempelvis i den slutliga uppgörelsen, undantar betongbanan och lämpligt område därtill innan man försäljer området till den ursprungliga ägaren.

Jag finner det angeläget att man på detta område planerar med litet sikt, så att vi inte ännu en gång skall behöva köpa in dyrbar mark och lägga ner miljoner kronor för att ordna ett flygfält åt militären som inte kommer till nytta. Jag har endast velat göra denna vädjan till försvarsdepartementet och jämväl kommunikationsdepartementet.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2—7

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12

Representation för familj jordbruket i arbetarskyddsstyrelsen

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 79, i anledning av väckta motioner om

representation för familj jordbruket i arbetarskyddsstyrelsen.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Thorsten Larsson m. fl.* (I: 244) och den andra inom andra kammaren av herr *Hansson i Önnarp m. fl.* (II: 415), hade hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om att representant för familj jordbruket måtte ingå i arbetarskyddsstyrelsen i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 244 och II: 415 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Pålsson, Thorsten Larsson, Svensson i Stenkyrka, Nilsson i Göingegården, Cassel* och *Hansson i Önnarp*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 244 och II: 415 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att representant för familj jordbruket utsåges att såsom ledamot av arbetarskyddsstyrelsen deltaga i styrelsens handläggning av ärenden, som berörde detta näringsområde.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort i de kommentarer jag har att göra till detta utskottsutlåtande, vid vilket fogats en reservation som jag undertecknat.

De bestämmelser, på vilka arbetarskyddsstyrelsen stött sitt avstyrkande remissyttrande, har inte tagit hänsyn till den strukturförändring som ägt rum inom jordbruket i allt raskare takt under det senaste årtiondet. Familj jordbruket är i dag den dominerande gruppen inom denna företagsgren. Denna grupp är samtidigt både arbetsgivare och arbetstagare. Om det skall vara någon större mening med att ha jordbruket representerat i arbetarskyddsstyrelsen — vilket aldrig ställts under

Representation för familj jordbruket i arbetarskyddsstyrelsen

debatt och heller aldrig kommer att ifrågasättas — måste familj jordbruket som den dominerande gruppen kunna ställa berättigade krav på en representation här.

Med hänsyn till arbetsförhållandena i kammaren här i dag vill jag, herr talman, nöja mig med dessa ord, och jag yrkar bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet egentligen på grund av motiveringen i reservationen. Nu tog herr Hansson i Önnarp inte upp den motiveringen.

Jag kommer att yrka bifall till utskottets hemställan, men jag medger att jag tycker, fastän på andra grunder än reservanten, att familj jordbruket och familjeföretagen i övrigt kanske bör vara representerade i arbetarskyddsstyrelsen. Skall de bli det måste hela representationen tas under omprövning och därvid inte bara familj jordbruk utan också andra slag av familjeföretag beaktas.

Reservanternas motivering var den, att arbetarskyddsstyrelsens ställningstagande i skyddstekniska frågor till äventyrs kan ha vittutseende ekonomiska konsekvenser för berörda näringsgrenar, och den av motionärerna uppmärksammade föreskriften angående störtsäker motorhytt eller ram på traktorn nämner de som exempel härpå. De anser att det är angeläget att familj jordbruket är representerat, eftersom det gäller stora kostnader och investeringar även för familj jordbruken.

Vad är det som det rör sig om i praktiken? Det gäller att förebygga olycksfall. Just traktorerna har vållat mycket bekymmer under årens lopp då det inträffat många och allvarliga olycksfall med dem. De flesta olycksfallen leder till dödsfall. Man räknar med mellan 30 och 50 dödsfall per år genom traktorerna. Det har i årtal arbetats på att få fram störtsäkra hytter m. m. på trak-

torerna, och nu i juli förra året infördes en bestämmelse, att de nya traktorer som levereras skall vara försedda med sådana störtsäkra hytter eller ramar m. m. Är det för mycket att dessa säkerhetsanordningar skall finnas för att skydda människorna som arbetar med dessa redskap?

I arbetarskyddsstyrelsen är jordbrukare så till vida representerade som arbetsgivare och arbetstagare sitter med där. Dessa representerar också stor sakkunskap, samtidigt som arbetarskyddsstyrelsen har folk med en hel del teknisk kunskap, alla de som arbetar ute på fältet och som har teknisk underbyggnad och genom inspektioner på jordbruk samlade erfarenheter. När man avgör frågor av detta slag behandlas de också ofta av särskilda kommittéer och utredningar. Tillverkarna medverkar också. Sakkunskapen är representerad.

Nu framhålls alltså här att det kommer att kosta så mycket att genomföra tillförlitligt skydd på traktorerna; för familj jordbrukarnas del bleve det enligt motionärerna 200 miljoner kronor i totalinvestering.

Nu är arbetarskyddslagen inte tillämplig på familj jordbruket; de gamla traktorerna kan alltså få gå utan skydd, och jordbrukarna på familj jordbruken kan få köra ihjäl sig bäst de vill med dessa traktorer. Några ålägganden kan inte göras i det fallet. Det är de traktorer som nu levereras som enligt 45 § arbetarskyddslagen skall vara försedda med vederbörligt skydd. Är detta för mycket begärt?

Nu används det att det skett en del olyckor med traktorer som varit försedda med skydd men tydligen inte hundraprocentiga. Det visar sig emellertid att de hytter, det här varit tal om, inte varit godkända av arbetarskyddsstyrelsen. Dessutom har dock dessa hytter tydligen skyddat många från dödsfall.

Jag kan för resten tala om att man för utredning har försökt att få tag på

Representation för familj jordbruket i arbetarskyddsstyrelsen

någon som varit med om en traktorolycka. Det har emellertid varit mycket svårt att få tag i någon som har överlevt. Så allvarliga är de här frågorna.

Nu tycker jag inte man skall tala om de ekonomiska frågorna i sammanhang. Vad betyder ett människoliv?

En olycka har lika allvarliga ekonomiska följder för en familjeföretagare som för en arbetstagar inom de stora jordbruken. Ja, familjeföretagarna står många gånger sämre ställda när det gäller det ekonomiska skyddet. Vi har i riksdagen många gånger upplevat hur vi har måst ta ställning till frågan om ersättning åt personer som i familjeföretag, jordbruk, skogsbruk eller annat har råkat ut för olycksfall i arbete med oskyddade maskiner och blivit invalidiserade. Det har arbetat på beting och inte varit anställda. Försäkringsrådet har fastställt att de inte kan få olycksfallsersättning; däremot har riksdagen tillerkänt dem ersättning genom särskilt beslut. Därför skulle jag nästan vilja säga att familjeföretagarna bättre behöver det förebyggande skydd som dessa föreskrifter ger.

Jag anser att det kan vara riktigt att ge familjeföretagen en representant, men ur *den* synpunkten att det på så sätt kan skapas intresse inom familjeföretagen för arbetarskyddsfrågor och det egna skyddet.

Hur många gånger möter man inte en oförstående hållning just inom familjeföretagen. Jag har haft litet med jordbruket att göra i samband med att skolungdomar skulle skickas på jordbruksarbete. Det blev fråga om en del tekniska frågor som jag annars vid yrkesinspektionen inte hade mycket att göra med. »Men inte får man väl ha sådana oskyddade?» frågade jag en gång när det gällde kapsågar. Svaret blev: »Det är bara min son som arbetar med den.» Familjens barn sprang omkring sågarna och kunde när som helst komma mot dem.

När man hör detta, att denna lag inte är tillämplig och förståelse saknas för att man måste skydda sig, anser jag att det kanske kan vara riktigt att familjeföretagen blir representerade inom arbetarskyddsstyrelsen så att arbetarskyddet beaktas även inom familjeföretagen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! För undvikande av alla missförstånd vill jag rätta till en del i vad fröken Elmén sade.

Det är inte alls så att vi vill ställa oss negativa till skyddsanordningar för dem som arbetar i familj jordbruk. Visst inte! Vårt exempel i motionen är med bara för att belysa, att de säkerhetsåtgärder som måste vidtas i det här valda exemplet medför stora kostnader. Man måste uppenbarligen använda pengarna på ett vettigt sätt. Genom de misslyckanden som har gjorts därför att man mer eller mindre av prestigeskäl har forcerat fram de här sakerna några månader eller kanske ett år tidigare än som har varit nödvändigt har de, som har fått den misslyckade typen av hytter, åsamkats en onödig kostnad. Vi får hoppas att det i dag — om det inte redan har skett i första kammaren — lämnas ett svar om hur man ser på de förlusterna.

Sedan kan vi kanske ifrågasätta, om det ena eller andra påståendet som görs i denna sak är riktigt, men det behöver vi inte ta upp kammarens tid med att tvista om.

Herr STIERNSTEDT (h):

Herr talman! Fröken Elmén sade, att det traktorskydd som det här har talats om icke var godkänt av arbetarskyddsstyrelsen, men det traktorskydd som var misslyckat har godkänts av arbetarskyddsstyrelsen. Jag vill icke att denna uppgift skall stå oemotsagd i kammarens protokoll.

Byggnadsarbeten vid statens vårdanstalt å Brotorp

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag har stött mig på arbetarskyddsstyrelsens yttrande, där det sägs att den hytt det rör sig om inte vid det tillfället var godkänd av styrelsen. Jag har emellertid också talat med representanter för arbetarskyddsstyrelsen, som säger att hytten dock i de flesta fall har visat sig störtsäker och att den har förebyggt många olycksfall.

Nu förbättras väl anordningarna undan för undan, och samtidigt med att det blir en masstillverkning kommer de väl också att förbilligas.

Det har här talats om att kostnaderna är höga, men jag anser att man när det gäller så många människoliv som det i detta fall är fråga om inte får räkna så rigoröst. Man har lagt ned oerhört mycket arbete från arbetarskyddsstyrelsen för att få fram förbättrat skydd i detta avseende.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Önnarp begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 79, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han

funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Önnarp begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 119 ja och 65 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Byggnadsarbeten vid statens vårdanstalt å Brotorp

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1960/61 till Vissa byggnadsarbeten vid statens vårdanstalt å Brotorp för alkoholmissbrukare jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ENGKVIST (s):

Herr talman! I detta ärende har jag behov av att anföra några synpunkter.

Först vill jag då påpeka, att nykterhetsvårdsutredningen redan i början av sitt arbete upptog frågan om en mera rationell och ändamålsenlig vård för kvinnliga alkoholmissbrukare. Direktiven för utredningen angav också behovet av detta. Emellertid var hela frågan så komplicerad, att utredningsarbetet därigenom blev både svårt och tidskrävande. Svårigheterna sammanhänge i stor utsträckning med att vården för dessa kvinnliga missbrukare av alkohol hittills i stor utsträckning sammankopplats med fångvården på Växjöanstalten. Dessutom ansåg sig nykterhetsvårdsutredningen böra avvakta den statliga utredningen avseende vården av de kvinnliga psykopaterna.

Redan från början var dock nykterhetsvårdsutredningen inriktad på att söka få fram förslag, som kunde erbjuda samma vårdmöjligheter för de

Byggnadsarbeten vid statens vårdanstalt å Brotorp

kvinnliga alkoholmissbrukarna som för de manliga. Förutsättningen för detta var enligt utredningen, att en ny anstalt kunde ordnas i nära anslutning till ett mentalsjukhus, ty det var ju endast därigenom som man skulle kunna få de möjligheter som behövdes till den differentierade medicinska och psykologiska vård, som kan anses nödvändig och som ur rättvisesynpunkt också bör komma till stånd.

Det nu föreliggande förslaget fyller enligt min mening inte dessa krav på en slutgiltig lösning. Den upprustning av Brotorpsanstalten som nu föreslås behöver dock inte därför betraktas som onödig. Det är nog tyvärr på det sättet, att gruppen av kvinnliga alkoholmissbrukare kommer att öka under de närmaste åren, och det kommer såvitt man kan se att bli ett helt nytt klientel av kvinnliga alkoholskadade jämfört med tidigare, ett klientel som så att säga består av vanliga människor och inte i så stor utsträckning som tidigare av kvinnor som är särskilt socialt belastade i andra avseenden. Jag ansluter mig därför till de synpunkter, som i ett särskilt yttrande är bifogat till utskottets utlåtande.

Även om jag inte ämnar ställa något yrkande, som avviker från utskottets, har jag velat framföra min mening, att den nu föreslagna utbyggnaden av Brotorpsanstalten inte kan betraktas som en slutgiltig lösning. Jag antecknar också med tillfredsställelse, att utskottet uttalar att den fortsatta utvecklingen bör följas med uppmärksamhet av regeringen. Det är enligt min mening nödvändigt, att de medicinska vårdmöjligheterna för de alkoholskadade kvinnorna blir tillfredsställande ordnade.

I detta anförande instämde herrar *Rimmerfors* (fp), *Nelander* (fp), *Bark* (s) och *Ågren* (fp).

Fru **SJÖVALL** (s):

Herr talman! Jag vill bara med ett par ord beröra varför vi i ett särskilt

yttrande ställt oss skeptiska till tanken att Brotorp skulle kunna motsvara de anspråk man kan ställa på en medicinsk alkoholistvård av i dag. Detta gäller för övrigt inte enbart Brotorp utan skulle kunna gälla vilken anstalt som helst, som placerades på motsvarande sätt och som även skulle ta hand om manliga alkoholmissbrukare.

Vi har inom detta område lyckligtvis upplevt en mycket snabb medicinsk utveckling. Det har visat sig, att det fordras kvalificerade laboratorieresurser och likaledes — för att väl ta hand om alkoholister, män eller kvinnor — en daglig medicinsk behandling. Detta gör att vi anser att vårdmöjligheterna bör ligga i nära anknytning till andra sjukhusenheter.

Jag vill här erinra om den utveckling som har skett på andra områden. En gång lade vi sanatorierna långt borta och djupt inne i skogarna, men nu knyter vi dem till centralsjukhusen. På motsvarande sätt kommer utvecklingen att gå på andra områden. Jag tror också att denna nära anknytning till andra sjukhusenheter och andra medicinska discipliner är det främsta stimulansmedel vi har för ytterligare utveckling av hela detta betydelsefulla vårdområde. En sådan nära anknytning skulle enligt min mening även underlätta rekryteringen av läkare och övrig personal och därmed lösa en del av de problem som de isolerat liggande anstalterna har.

Vi har också ställt oss skeptiska till huruvida den ökning som här sker — en nettoökning på tre platser — kommer att motsvara det behov vi snart har att vänta av platser för kvinnliga alkoholister. Tyvärr kommer utvecklingen sannolikt att bli sådan, att vi inte bara några år framåt — som herr Engkvist sade — utan för mycket lång tid framöver kommer att få notera en allvarlig stegring av antalet alkoholmissbrukare bland kvinnorna.

Vi har inte velat motsätta oss Bro-

Byggnadsarbeten vid statens vårdanstalt å Brotorp

torp, eftersom den anstalten säkerligen också kommer att behövas, men vi är tveksamma beträffande socialministerns och utskottets bedömning av utvecklingen på detta område, både när det gäller de medicinska faktorerna och det platsbehov vi inom en snar framtid kan komma att behöva. Därför är vi kritiska mot bedömningen, att Brotorp definitivt och för lång tid framåt har löst vårdproblemet för kvinnliga alkoholister.

Det vore ur medicinska synpunkter tragiskt, om socialministerns uttalande skulle äga giltighet. Trots de betydliga förbättringar som Brotorp innebär, väntar vi oss ändå fortsatta medicinska framsteg inom alkoholistvården. Däremot vore det lyckligt, om socialministerns värdering av platsbehovet skulle visa sig vara riktig, men vi tror emellertid att vår bedömning är mera realistisk än hans och att Brotorp ganska snart ur alla synpunkter kommer att visa sig vara bara en provisorisk lösning.

Herr talman! Jag har icke något yrkande.

Fröken *Elmén* (fp), fröken *Vinge* (fp) och fröken *Olsson* (s) instämde häri.

Herr **AKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Det råder ingen principiell skillnad mellan utskottsmajoritetens uppfattning och de ledamöters som avgivit ett särskilt yttrande, när det gäller frågan om att ge de kvinnliga alkoholisterna en lika god medicinsk vård som de manliga. Den saken är alltså ingen skiljande huvudfråga.

De ledamöter som avgivit detta särskilda yttrande skriver bl. a.: »Då i dagens situation en nedläggning av Växjöanstalten är oundviklig och tillskapandet av vårdresurser som ersättning härför blivit av brådskande karaktär, har vi ansett oss böra biträda utskottets tillstyrkande av den föreslagna utbyggnaden av Brotorpsanstalten.»

Däremot delar man inte utskottsmajoritetens uppfattning i övrigt, t. ex. när utskottet säger: »Uppgifter som utskottet inhämtat angående det nuvarande behovet av vårdplatser för kvinnliga alkoholmissbrukare ger vid handen, att Brotorpsanstalten efter den föreslagna utbyggnaden torde räckta till för att omhänderta dem som, såvitt nu kan bedömas, kan behöva beredas vård vid statlig anstalt. Utskottet har vidare erfarit, att en ytterligare utbyggnad av Brotorpsanstalten, om behov därav framdeles skulle uppkomma, i princip är möjlig. Då någon säker prognos angående omfattningen av det framtida behovet av anstaltsvård för kvinnliga alkoholmissbrukare ej torde kunna ställas — — —» o. s. v.

Där föreligger sålunda en skillnad i bedömningen.

Herr Engkvist sade, att han med tillfredsställelse noterat utskottets skrivning, när utskottet säger att man »försätter, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer utvecklingen av platsbehovet och för riksdagen framlägger de förslag, som må komma att påkallas härav». Det citerade kan också gälla beträffande frågan om principen vid behandlingen av de kvinnliga alkoholmissbrukarna. I den mån det är nödvändigt att förbättra denna medicinska behandling skall detta också ske, och utskottet håller före, att det skall bli möjligt att klara denna behandling på ett tillfredsställande sätt tack vare den relativa närheten till det beslutade mentalsjukhuset i Mellringe, dit avståndet från Brotorp inte är mer än 25 kilometer.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr andre vice talmannen övertog förhandlingarnas ledning.

Övergångsbestämmelser till 1958 års arvsskattereform — Utredning ang. arvsbeskattningen

§ 14

Övergångsbestämmelser till 1958 års arvsskattereform

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 41, i anledning av väckta motioner om vissa övergångsbestämmelser till 1958 års arvsskattereform.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Under detta betänkande har jag antecknat en blank reservation.

Motionärerna pekar på att det i vissa fall kan inträffa, att 1958 års arvsskattereform får konsekvenser som inte var avsedda. Reformen innebar ju en övergång från en kombination av kvarlåtenskaps- och arvslottsskatt till enbart arvslottsskatt, men en förhöjd sådan.

På grund av frånvaron av övergångsbestämmelser som tar sikte på sådana fall, då kvarlåtenskapskatt redan erlagts på egendom, vilken vid nytt dödsfall inom femårsperioden ånyo blir föremål för beskattning i samband med arv, inträffar en extra skärpning av beskattningen, som väl inte har varit avsedd. Motionärerna finner det vara angeläget att dylika icke avsedda, obilliga övergångskonsekvenser undanröjs. Det är kanske inte något särskilt stort antal fall det rör sig om, men i det enskilda fallet kan det naturligtvis vara fråga om belopp, som kan göra denna orättvisa kännbar.

Nu säger emellertid utskottet: »Utskottet får i detta sammanhang erinra om att 1958 års B-riksdag på hemställan av samma års bevillningsutskott i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit om en allsidig översyn av bestämmelserna rörande arvsbeskattningen, vilken översyn ännu icke kommit till stånd. När en utredning härom av Kungl. Maj:t tillsättes, torde även spørsmål av nu ifrågavarande slag komma att prövas.»

Bevillningsutskottet och riksdagen har

alltså begärt en utredning av dessa förhållanden, och i sammanhanget kan jag erinra om att detsamma gäller också det ärende, som behandlas i bevillningsutskottets betänkande nr 46. Där har utskottet till och med uttryckt sig litet starkare: »Riksdagen bör därför enligt utskottets mening inte frångå sin 1958 intagna ståndpunkt i frågan.» Man kan alltså här säga, att både reservanterna och utskottet understryker att begäran om utredning av dessa förhållanden står fast. Det är alltså vår förhoppning att Kungl. Maj:t skall tillsätta denna utredning, så att förhållandena kommer att klarläggas.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Utredning ang. arvsbeskattningen

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 46, i anledning av väckt motion om utredning angående arvsbeskattningen.

I en inom riksdagen väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, II: 140, av herr *Hamilton* hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag angående arvsbeskattningen med beaktande av vad i motionen anförts».

Utskottet hemställde, att motionen II: 140 av herr *Hamilton* om utredning angående arvsbeskattningen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen erinrade utskottet om 1958 års B-riksdags behandling av frågan om dödsbobsbeskattningens höjd och yttrade bl. a.:

»Riksdagen bör därför enligt utskottets mening inte frångå sin år 1958 intagna ståndpunkt i frågan.

Av det anförda framgår, att utskottet inte anser sig kunna tillstyrka det i motionen framställda utredningsyrkandet.»

Reservation hade avgivits av herrar *Hagberg, Spetz, Gustaf Elofsson, Söderquist, Nilsson* i Svalöv, *Kollberg, Magnusson* i Borås och *Christenson* i Malmö, vilka ansett att utskottets yttrande i ovan återgivna del bort ha följande lydelse:

»I detta sammanhang får utskottet erinra om att 1958 års B-riksdag på bevillningsutskottets förslag i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt om en översyn av arvsskatteförordningen. Därvid hade utskottet betonat att en sådan översyn inte borde begränsas till vissa speciella frågor utan borde göras allsidig. Den ifrågakommande översynen av bestämmelserna har ännu ej satts i verket, men utskottet förväntar att Kungl. Maj:t snarast kommer att tillsätta den av riksdagen begärda utredningen. Det torde kunna förväntas, att spörsmål av den art, som berörs i motionen, kommer att belysas vid en dylik översyn.

Av det anförda framgår, att utskottet inte anser sig kunna tillstyrka det framställda utredningsyrkandet.»

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Såväl de motioner, som behandlades i bevillningsutskottets betänkande nr 41, som den motion, som behandlas i bevillningsutskottets betänkande nr 46, berör arvsskatteförordningen. Denna förordning var, såsom vi nyss hörde av herr Larsson i Luttra och som också framgår av betänkandet, föremål för behandling vid 1958 års B-riksdag. Huvudsakligen rörde det sig då om en teknisk förändring av förordningen så till vida, att den fristående kvarlåtenskapsskatten, som infördes år 1947, inarbetades i den vanliga arvsbeskattningen. Den kungl. propositionen vid 1958 års

Utredning ang. arvsbeskattningen

riksdag, vari förslaget om denna tekniska förändring lades fram, byggde på ett betänkande av arvsskattesakkunniga, vilkas majoritet förordade att kvarlåtenskapsskatten skulle slopas men att arvsskatten samtidigt skulle höjas, så att statens inkomster av dödsbokeskattningen blev så gott som oförändrade.

Mot dessa arvsskattesakkunnigas förslag hade jag som representant för högerpartiet i utredningen en reservation. I denna reservation förordade jag, att kvarlåtenskapsskatten skulle slopas utan att arvsskatteskalorna därvid skulle höjas. Jag föreslog oförändrade arvsskatteskalor, vilket högerpartiet också vid riksdagsbehandlingen enhälligt röstade för. I föreliggande motion av herr Hamilton förordas också nu en återgång till 1941 års arvsskatteskalor, detta dock först efter en utredning. Inom högerpartiet är vi fullt eniga om att en sådan återgång bör ske. Att högerpartiets representanter i utskottet dock inte yrkat bifall till motionen beror på att 1958 års B-riksdag redan i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt om en ny utredning beträffande arvsskatteförordningen, och vi anser att även arvsskattens höjd bör bli föremål för behandling vid denna utredning. Det är detta, som vi reserverar oss för i vårt föreslagna tillägg till utskottets motivering. Förutom att skattens höjd bör bli föremål för utredning framhåller vi reserverar oss också, att utredningen måtte tillsättas snarast möjligt. I detta sammanhang vill jag påpeka, att det är förvånansvärt att nu snart två år gått sedan riksdagen enhälligt begärde en sådan utredning utan att Kungl. Maj:t gjort något åt saken. Det är så mycket mer förvånansvärt som det just i det ärende som behandlades i föregående betänkande endast rör sig om övergångsbestämmelserna, varför saken måtte vara klar inom 2—3 år, om man skall nå vad motionärerna syftar till. Det är ett önskemål som också jag var med om att framföra i arvsskattutredningen. Vi hade nämligen från högern, centerpartiet och folk-

Utredning ang. arvsbeskattningen

partiet en gemensam reservation, som just berörde den saken.

Det är min förhoppning, herr talman, när nu frågan på nytt kommit upp till behandling här i riksdagen, att Kungl. Maj:t blir uppmärksamrad på beslutet vid 1958 års B-riksdag och handlar i enlighet med detta beslut.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Hagberg m. fl.

Under detta anförande tog herr förste vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Skillnaden mellan utskottsmajoritetens och reservanternas mening ligger däri, att reservanterna anser att man i motiveringen till avslagsyrkandet på motionen borde aktualisera den av 1958 års B-riksdag begärda översynen av arvsskatteförordningen. När utskottsmajoriteten inte anser sig ha någon anledning att nu ånyo aktualisera denna översyn beror det främst på innehållet i den motion, som ligger till grund för utskottsutlåtandet. I motionen framhålles bland annat att motionären anser, att »en återgång till de ursprungliga tarifferna enligt kungl. förordningen av den 6 juni 1941 om arvsskatt och gåvoskatt bör snarast ske, därest icke en utredning i ämnet finner skäl föreslå övergång till ett proportionellt arvsskattesystem».

Flera skäl har gjort att utskottsmajoriteten inte ansett sig kunna aktualisera den tidigare begärda översynen med denna motion som bakgrund, främst då det skäl som utskottet anförde i sitt betänkande nr 10 till 1958 års riksdag, nämligen att om utrymme och möjligheter funnes till en sänkning av beskattningen, så borde inte arvsbeskattningen vara den skatt som i första hand skulle komma i fråga för en revision.

Ett annat skäl är att en återgång till de bestämmelser, som gällde enligt 1941

års arvsskattekungörelse, skulle innebära en väsentlig skärpning av arvsskatten i vissa fall. Nu gäller exempelvis, att barn ärver ett skattefritt belopp på upp till 6 000 kronor. Enligt 1941 års kungörelse var det skattefria beloppet högst 3 000 kronor. När efterlevande make ärver är det skattefria beloppet nu 40 000 kronor. Enligt 1941 års kungörelse var den högsta gränsen satt till 25 000 kronor. En återgång till de tidigare bestämmelserna skulle alltså innebära en väsentlig skärpning av arvsskatten just beträffande de mindre arven, medan den skulle innebära en lindring av beskattningen på större arv. Utskottet har ansett det fullständigt orimligt att tänka sig en revision av arvsbeskattningen enligt dessa tankegångar.

Utskottet har inte heller kunnat ansluta sig till tanken på en sådan omläggning av arvsbeskattningen, att denna skulle bli proportionell.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon längre debatt om arvsbeskattningen i dag. Jag vill bara framhålla, att jag nyss betonade att vi skulle övergå till 1941 års *skatteskalor*. Detta är något helt annat än att övergå till 1941 års förordning, ty förordningen behandlar bl. a. dels skatteskalornas höjd och dels de s. k. bottenavdragen. Följaktligen skulle en återgång till 1941 års *skatteskalor* inte alls få de konsekvenser som herr Allard talade om. Bottenavdragen är en sak för sig. De har justerats med hänsyn till penningvärdets fall.

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Herr Nilsson i Svalöv kan väl inte bestrida, att motionären föreslår en »återgång till de ursprungliga tarifferna enligt kungl. förordningen av den 6 juni 1941». Skillnaden i skattefrihet mellan 1941 års kungörelse och nu

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

gällande bestämmelser är de belopp som jag refererade i mitt anförande.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Jag vill också idka litet högläsning ur motionen: »En återgång till de ursprungliga tarifferna enligt kungl. förordningen av den 6 juni 1941 om arvsskatt och gåvoskatt bör snarast ske.»

Tariffer och skatteskalor torde vara samma sak, herr talman.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring av motiveringen, som föranleddes av bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring av motiveringen, som föranleddes av bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavs 107 ja och 73 nej, varjämte 8 av kammarens 3 — *Andra kammarens protokoll 1960. Nr 15*

ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

Föredrogs bankoutsrottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om utredning rörande ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet.

I en inom andra kammaren under nr 536 väckt, till bankoutsrottet hänvisad motion hade herr *Haglund m. fl.* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning i syfte att klarlägga ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet.

Utskottet hemställde, att motionen II: 536 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Mattsson* och *Eliasson* i Sundborn, vilka ansett att utskottets motivering bort ha annan, i denna reservation angiven lydelse;

2) av herrar *Fahlander*, *Strandler*, *Aspling*, *Ståhle*, *Andersson* i Ronneby, *Sköldin*, *Persson* i Appuna och *Adamsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen — med bifall till motionen II: 536 — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att klarlägga ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Genom den politiska demokratiens genombrott och utbyggnad har den tidigare rådande koncentrationen av politisk makt till ett fåtal rase-

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

rats. Medbestämmanderätt och demokratisk kontroll har genomförts, och den politiska demokratien är numera allmänt godtagen.

Klyftan mellan rika och fattiga har likaså minskats genom den ökade ekonomiska jämlikheten och den ökade ekonomiska tryggheten. Vidare har medborgarna genom statsmakterna fått möjligheter att i väsentliga avseenden påverka maktförhållandena i samhället genom en hela det ekonomiska livet omfattande ledning av den ekonomiska politiken. Dessa medel, t. ex. finans- och kreditpolitiken samt närings- och selsättningspolitiken, har effektiviserats och har därigenom fått ökad betydelse för samhällets utveckling i demokratisk riktning.

Genom betydande politiska och fackliga insatser av arbetarrörelsen har sålunda en utjämning av maktförhållandena i samhället åstadkommits på olika vägar.

Har då dessa maktförskjutningar inom samhället i stort och inom näringslivet varit av så genomgripande art, att talet om privat maktkoncentration inte längre har någon aktualitet?

Från motionärernas sida framhålles — och däri kan väl alla instämma — att demokratiseringsprocessen inom den ekonomiska sektorn ej fortskridit så långt som på det politiska området. Att maktkoncentrationen inom privat storföretagsamhet fortfarande synes vara en realitet belyses också av den undersökning som en uppsalaekonom, Gunnar Lindgren, redovisade för ett antal år sedan. Undersökningen, som gällde förhållandena i mitten av 1940-talet, konstaterade, att aktierna hade en mycket koncentrerad ägarstruktur. Sålunda ägde 6 å 7 procent av aktieägarna inte mindre än 65 å 70 procent av aktievärdena. Vidare visade undersökningen, att röststyrkefördelningen vid bolagsstämmorna var starkt koncentrerad till ett litet antal aktieägare. I inte mindre än 60 procent av storföretagen repre-

senterade en enda person minst hälften av rösterna vid bolagsstämman, och i 92 å 93 procent av fallen ägde 3 personer eller färre majoriteten av rösterna vid bolagsstämmorna. Denna kraftiga koncentration av röstfördelningen till en eller ett par tre personer visade sig vara en allmän företeelse i alla typer av storföretag: de största och de minsta, börsnoterade och icke börsnoterade.

Undersökningarna visade inte bara att ett fåtal enskilda kapitalägare behärskade rösterna vid bolagsstämman. Även sambandet mellan stora personliga förmögenheter och aktivt ledarskap i storföretag som ordförande, styrelsemedlem eller verkställande direktör var mycket markant. Var tredje miljonär och var sjätte halvmiljonär var ledare — styrelsemedlem eller verkställande direktör i aktiebolag med mer än 200 anställda. Företagsledarna i dessa storföretag satt vidare inte i ledningen för endast ett företag vardera. Det genomsnittliga antalet poster per person beräknades till fem å sex i de 4 000 största privata bolagen i Sverige.

Det statistiska material jag här redogjort för belyser dock endast den maktkoncentration, som i mitten av 40-talet existerade inom storföretagsamheten. Däremot ger uppgifterna ingen information om hur förhållandena är nu och inte heller om hur de har förändrats under 1900-talets lopp.

Att makten inom näringslivet fortfarande i stor utsträckning är koncentrerad till ett fåtal personer, vilka genom olika styrelseuppdrag eller aktieinnehav kan kontrollera de större företagen och affärsbankerna, synes dock fortfarande vara en realitet. I flera av remissyttrandena över den föreliggande motionen har för resten från näringslivets egna organisationer vitsordats, att äganderätten till produktionsmedlen och fördelningen av styrelseuppdragen i de större bolagen i vissa fall är koncentrerade på ett »fåtal händer».

Någon aktuell faktisk genomlysning

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

av denna ofta diskuterade maktkoncentration i det privata näringslivet har vi dock inte tillgång till. Förklaringen är givetvis den, att frågan har sådan omfattning och är så svår genomtränglig, att det för enskilda personer är närmast omöjligt att få en riktig bild av förhållandena. Vill man vinna klarhet om det berättigade eller oberättigade i påståendena, att det ur demokratisk och samhällslogisk synpunkt existerar en så stor maktkoncentration i det privata näringslivet, återstår därför ingenting annat att göra än att tillsätta en utredning som tränger till botten med problemet.

Man kan därför tycka att förslaget i motionen II: 536 om en kartläggande utredning om maktkoncentrationen och ägandeförhållandena i det privata näringslivet skulle ha kunnat tillstyrkas av samtliga bankoutskottets ledamöter. Så är nu inte fallet. Bakom förslaget om tillstyrkan står endast de åtta socialdemokratiska reservanterna i utskottet, medan däremot de borgerliga — låt vara med litet olika motiveringar — avstyrker motionen.

Det skall inte förnekas, att en utredning av detta slag kan vara förknippad med viss svårighet och att den måste bedrivas med största smidighet och varsamhet. Men alla borde ha ett intresse av att frågan blir bättre belyst än vad den nu är. Att som utskottet avstyrka förslaget om utredning genom hänvisning till att allmänt tillgängliga uppslagsböcker innehåller tillräckligt med information om äganderättsförhållandena inom näringslivet, förefaller knappast övertygande — detta så mycket mindre som man samtidigt betonar svårigheterna för den föreslagna utredningen att belysa de *reella* koncentrationsförhållandena inom näringslivet.

Med hänsyn till undanflykter av detta slag kan man inte frigöra sig från tanken, att det är skugggrädsla som besvärar de tre borgerliga partiernas representanter i bankoutskottet när de av-

styrker förslaget om en utredning. En utredning, som kartlägger förhållandena — utan att ingå på någon bedömning av om den nuvarande koncentrationen ur rent näringspolitiska synpunkter är fördelaktig eller medför nackdelar — skulle fylla uppgiften att ge ökad upplysning om det privata näringslivets äganderättsförhållanden.

De borgerliga representanternas avstyrkan förefaller också inkonsekvent, eftersom man från dessa partiers sida så ofta talar om äganderättens decentralisering. Så sent som vid fjolårets riksdag har ju förslag från högerhåll framförts om ytterligare spridning av aktieägandet till nya medborgargrupper. I utskottsutlåtandet från höger- och folkpartirepresentanterna säger man nu, att en utredning av äganderättsförhållandena inte »skulle ha någon betydelse för en önskvärd spridning av äganderätten till aktier». Men man tycks bortse från att i samma mån som en vidgning av aktieinnehavet kan komma att ske, ökar de aktieägande medborgarnas behov av en ökad insyn i ägande- och maktfördelningsförhållandena inom det privata näringslivet.

Behovet av ökad upplysning om äganderättsförhållandena har på senare tid dessutom fått ökad aktualitet genom vissa uppmärksammade företagsnedläggelser. Att de anställda äger kännedom om vem eller vilka som ytterst styr och ställer i det företag de dagligen arbetar i saknar uppenbarligen inte betydelse för tryggheten i anställningen.

Enligt min uppfattning är det sålunda angeläget, att en utredning i syfte att klarlägga ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet kommer till stånd. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Fahlander m. fl.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Den öldfångda skådebrödsmotion — den har kallats så i

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

vissa tidningar — som jag och några partivänner skrivit om ägandeförhållanden och maktkoncentration inom det privata näringslivet har i vanlig ordning varit remitterad till vissa bransch- och intresseorganisationer, bland annat Svenska arbetsgivareföreningen. Vad Arbetsgivareföreningen skulle skriva var ju från början tämligen klart. Dock finns det, hur konstigt det än kan synas, i deras yttrande en passus som även jag kan instämma i. Där står nämligen följande: »Paralleller mellan utvecklingen på det politiska och ekonomiska området blir lätt vilseledande. Speciellt om man överför ett starkt värdebemängt begrepp från det politiska till det ekonomiska planet blir risken för felaktiga analogislut stor.»

Det var denna passus om ett starkt värdebemängt begrepp som jag håller med Arbetsgivareföreningen om — under en viktig förutsättning, nämligen att man från Arbetsgivareföreningens sida själv erkänner sig ha letts av sådana värdebemängda begrepp vid bedömningen av motionen. Jag erkänner att jag letts av ett sådant begrepp, det demokratiskt-ideologiska, samtidigt som jag är angelägen betona att detta svårdefinierbara begrepp hos mig uppkommit genom intryck, miljöpåverkan och erfarenheter, vilka kanske varit den främsta orsaken till att den motion väckts som vi nu diskuterar. De som har en helt annan uppfattning om bl. a. den ekonomiska demokratin har med säkerhet förvärvat sin demokratiska fostran och idealbildning med andra utgångspunkter och i andra miljöer. Erfarenheten har också visat, att kampen för demokratin själv är den bästa uppfostraren till demokrati, solidaritet och samverkan. Dylig samverkan har också utvecklats i vårt land — här i riksdagen och bland arbetsmarknadens parter — på ett sätt som väckt uppmärksamhet långt utanför vårt lands gränser. Frågan är nu bara om vi skall stanna på halva vägen. En del av våra politiska

motståndare har ju utvecklats från helgdags- till vardagsmänniskor, och de människor som bekänner sig till arbetarrörelsen har utvecklats från delvis ofria till fria människor och blivit ansvarsmedvetna medborgare i ett högt utvecklat demokratiskt samhälle.

Har vi därför inte kommit till ett skede i utvecklingen, där vi tillsammans bör diskutera även den form av utökad demokrati som behandlats i vår motion? I vår optimism trodde vi faktiskt att vi t. o. m. skulle få högern med oss, detta efter att ha litet grundligare studerat debatten här i riksdagen i november månad och de uttalanden som gjordes vid Stockholms läns högerförbunds årsstämma.

I debatten den 26 november föregående år sade herr Hjalmarson, sedan finansministern erinrat om bilagan till den motion där högern föreslog försäljning av LKAB-aktier och herr Hedlund frågat, vilken garanti som fanns för att aktierna inte skulle bli koncentrerade på ett fåtal händer: »Vi uppfattar det, herr talman, över huvud taget som ett väsentligt mål att påverka den nuvarande strukturen av äganderätten till det produktiva kapitalet, både i den offentliga och i den enskilda sektorn, så att vi får fler och fler personliga ägare till andelar av detta kapital. Det är detta, herr talman, som vi menar med egendomsägande demokrati.»

Och vid högerförbundets årsstämma var temat följande: »Äganderätten skall vara säker och okränkbar, ingenting som kan kollektiviseras efter behag utan någonting som består. Det är en självägande svensk demokrati högerpartiet vill skapa — en egnahemsägande, företagsägande och sparmedelsägande demokrati.»

Egnahemsägande har väl som logisk följd, att ägaren bestämmer över sitt egnahem, investerar och planerar. Gäller inte detsamma för den enskilda människan som händelsevis har råd att köpa några aktier? Har man icke på bor-

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

gerligt håll funderat något över denna fortsättning av ägandet? Man får nämligen ibland ett intryck av att så verkligen skett, då man t. ex. läser högerns eget organ Svensk Tidskrift, som talat om att de åtgärder, som måste vidtagas för att få till stånd en spridning av ägandet, »måste föregås av ett ingående och allsidigt utredningsarbete». Vad menar man med detta, och vad skall denna utredning syfta till? För egen del anser jag äganderätten ha en tämligen given följd och utbyggnad, nämligen bestämmanderätten.

Men aktieägandet i och för sig ger ju ingen utökad bestämmanderätt, tvärtom, påstår en del expertis. Professor Carsten Welinder skriver exempelvis i nr 5 av tidskriften Ekonomen en artikel som han träffande betitlat »Aktieägarparadox — ju fler desto maktlösare». Han fortsätter artikeln med att påpeka, att bestämmanderätten ligger hos ett fåtal personer, vilka i regel sitter i styrelsen. I likhet med Svenska akademien förnyar de sig själva. Professor Welinder sätter problemet ytterligare på sin spets genom att fråga: »Då det förhåller sig så, att ett mindre antal personer i realiteten bestämmer över våra storföretag utan att äga mer än en ringa del av dessas aktiestock, vad hindrar att staten övertar äganderätten till dessa? Den kan ju låta i stort sett samma personer fortsätta att förvalta företagen.» Ja, hur detta skall lösas tillkommer det naturligtvis en eventuell utredning att behandla och om möjligt anvisa vägar för. Troligtvis kommer det att visa sig, att arbetsmarknadens parter även på detta område är de, som har lättast att lösa problemet.

Motionen har även varit utsänd till kommerskollegium, som i sin tur utsänt densamma till handelskamrarna i Stockholm, Malmö, Göteborg och Gävle samt till Sveriges industriförbund och Kooperativa förbundet. Landsorganisationen och Arbetsgivareföreningen har, som jag tidigare nämnt, också getts till-

fälle att yttra sig. Alla går naturligtvis på avslagslinjen, utom LO och Kooperativa förbundet, som med vissa reservationer tillstyrker en utredning. Jag kan naturligtvis inte ingå på alla remissvaren. Kommerskollegium skriver dock, efter att ha konstaterat att syftet med motionen icke angivits närmare än att utredningen skulle bereda medborgarna ökad insyn i näringslivet: »I anslutning härtill vill kollegium allmänt uttala att det synes angeläget att man från det allmännas sida ägnar uppmärksamhet åt den pågående koncentrationen av företagsverksamheten inom landet. Visserligen måste en sådan utveckling anses vara fördelaktig ur den synpunkten att den skapar ökade möjligheter till rationalisering av produktionen och distributionen, konsumenterna till gagn» — och det kan man ju hålla med om — »men erfarenheten visar att den också kan leda till förhållanden, vilka för samhället framstå såsom betänkliga.»

Kommerskollegium konstaterar alltså, att man från det allmännas sida bör ägna uppmärksamhet åt den pågående koncentrationen man avstyrker utredningskravet, trots att det i skrivningen fortsätter »men erfarenheten visar att den» — alltså koncentrationen — »också kan leda till förhållanden, vilka för samhället framstå såsom betänkliga.»

Ja, annars är det genomgående för alla yttranden att där icke förnekas, att en maktkoncentration finns. Detta har också de socialdemokratiska reservanterna påpekat i sin skrivning. T. o. m. Arbetsgivareföreningen skriver att »en viss koncentration föreligger». Några av remissinstanserna, bl. a. KF, betonar de tekniska svårigheterna att verkställa en utredning. Vi förstår de svårigheter som kan uppstå, men är svårigheterna på detta område större hos oss än exempelvis i USA och Tyskland? I USA har vi de redan klassiska studierna av konkurrensbegränsningen (Chamberlain), den ekonomiska maktkoncent-

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

rationen inom bolagsväsendet samt hela det problemkomplex som sammanhänger med och populärt kallas »byråkratiseringsfaran» eller »direktörernas revolution». Den västtyska tidskriften *Stahl-Revue*, som är organ för den mäktiga stålindustrin, har redan gjort ett försök att identifiera ägarna till stålbolagen och kommit till följande resultat: I 17 storföretag, som svarar för 95 procent av hela den västtyska stålproduktionen, är ägandefördelningen denna: 16 procent befinner sig i familjeägo, 8 procent befinner sig hos stålbolag som har andelar hos varandra, 6 procent är i utländsk ägo, 13 procent ägs av offentliga myndigheter, 57 procent ägs av fria aktieägare. Från politiskt och fackligt håll — alltså i Tyskland — har inväntats att de många små aktieägarna kanske har sina goda utdelningar att vänta, om de förvärvat aktierna till gott pris, men att de inte har något som helst inflytande över, knappast insyn i de väldiga stålkoncernerna. Dessa skötes precis som förut av de inre kretsarna. Däremot, förklarar opponenter, vore det av intresse att få till stånd en utredning om stålbolagens sätt att fungera och rörande det inre finansiella spelet. Framför allt intresserar två problem, nämligen dels familjeägandets struktur och dels de nämnda bolagens finansiella inflytning i varandra enligt ask-i-ask-principen. Om en dylik utredning sker objektivt och sakkunnigt, bör väl ingen ha något att invända däremot, förklaras det från fackligt håll.

Jag går nu över till att citera vad vissa tidningar skrivit om motionen och utredningskravet. De flesta A-press-tidningar — av dem jag hunnit läsa — har godkänt utredningskravet, och vissa borgerliga tidningar har också tillstyrkt detta.

Växjöbladet, cp-organ och nära allierat med jordbrukarnas skogsindustriella sektor, slog genast fast, att centern bör ge motionen sitt stöd, och gent-

emot dem som ansett, att utredningen skulle vara omöjlig att genomföra, säger tidningen, till och med mera optimistiskt tror jag än motionärerna: »För vår del tror vi att utredningen skall bli en ganska lätt match. Skulle det däremot vara så, att det faktiskt skulle visa sig omöjligt utröna var finansintressena bottnar, ja, då är det ganska illa ställt. Och då är det trots allt till nytta att detta blir offentligt fastslaget.»

Skånska Dagbladet — alla känner partitillhörigheten — beklagar att centerpartiet gått med de båda andra borgerliga partierna och hävdar att oppositionen inte bör motsätta sig utredning och fortsätter: »Det är emellertid troligt att både högern och folkpartiet går emot en kartläggning av industriens ägandeförhållanden. Centern bör emellertid inte göra det. I många av detta partis valprogram från 20- och 30-talen återfanns kravet om insyn i den s. k. storfinansens verksamhet, en benämning som var allmänt använd vid denna tid. Kravet togs mycket illa upp av de stora koncernerna. Det finns inte någon som helst anledning att dölja vem som är ägare till ett företag. Om de s. k. borgerliga går emot den socialdemokratiska motionen gör de en stor dumhet. Vi råder i varje fall centern att ansluta sig till motionen.»

Men vad skrev då bondeförbundet i det valprogram som Skånska Dagbladet talar om? Det skulle vara av värde att få det noterat i riksdagens protokoll och samtidigt få fastslaget, om icke bondeförbundet är det politiska parti, som i vårt land först använt det politiska elffångda begreppet »storfinans». Jag vädjar därför att någon av centerpartiets representanter ger oss dessa upplysningar. Med hänsyn till vad jag här framfört och vad som anföres i motionen samt med stöd av citaten från centerpartitidningarna om det berättigade i att en utredning kommer till stånd även på detta område av svenskt

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

näringsliv yrkar jag bifall till reservation nr 2) av herr Fahlander m. fl.

Herr *Mellqvist* (s) instämde häri.

Herr **HAMILTON** (h):

Herr talman! Det är inte utan att man i detta sammanhang erinras om patriarken Isaks ord: »Rösten är Jakobs men händerna är Esaus.»

Bakom motionens allmänna talesätt om ekonomisk demokrati — ett begrepp som inte preciseras — skymtar man en förvirrad uppfattning om det svenska näringslivets ledare och företagare. Motionärerna tycks föreställa sig dessa människor som en klick sammansvurna, vilka, obundna av lagstiftning och moraliska band, maktberusade rumsterar om i samhället efter eget skön. Det finns, herr talman, åtminstone en rad i motionen, där jag oreserverat instämmer, nämligen följande: »På den ekonomiska demokratiens område behövs mycken upplysning.» Att ägna denna stund åt pedagogisk verksamhet vore nog med tanke på behovet alltför tidskrävande, men några fakta och synpunkter må framhållas.

Det enskilda näringslivet drivs, jordbruket inräknat, i ungefär en halv miljon företag. Enligt den officiella statistiken drivs rörelser på drygt 37 000 ställen av aktiebolag. Även om en hel del mindre familjebolag ägs av ett fåtal personer, torde det beträffande de större aktiebolagen — de utpekade särskilt i motionen — förhålla sig så att aktieintressena är spridda över en vidsträckt krets av delägare. Det omdömet torde stå sig även vid internationella jämförelser.

Vad motionärerna menar med maktkoncentration — eller låt oss säga den verkliga bestämmanderätten — torde emellertid ingalunda generellt ha samband med ägandet ens i de fall, där avsevärda kapitalvärden koncentreras på en hand. Ofta torde en verkställande direktör eller annan tjänsteman i ett företag, t. ex. ett aktiebolag, ha det helt

avgörande inflytandet i företaget, trots att han kanske varken har några aktier eller över huvud taget sitter i styrelsen. En parallell kanske kan dras till det statliga området, där såvitt man kan förstå en gemensam direktör för tre ATP-fonder i praktiken torde få väsentligt större praktiskt inflytande än såväl överordnade myndigheter, avgiftsbetalare som det näringsliv, som möjligen kan bli låntagare.

Motionärerna antyder nu, utan att anföra några exempel, att själva ägandet respektive maktutövandet i sig självt i näringslivet medför skador av ekonomiskt eller socialt slag. Fel, herr talman! Inriktningen av företagens produktionsprocess bestäms särskilt i vår tid med dess ökande liberalisering i utrikeshandeln suveränt av konsumenterna på grund av deras fria val på marknaden. Skulle trots allt en i viss mån pågående koncentrerings till större företag och enheter leda till en skadlig monopolism eller kartellbildning, har samhället skyddat sig häremot genom en omfattande lagstiftning på området. Och väl är att märka: motionärerna har inte heller framfört krav på skärpning av denna lagstiftning.

Sociala nackdelar, då främst en antydd otrygghet i anställningarna, kan inte heller hänföras till den ena eller den andra storleksordningen eller typen av företag. Och jag vill understryka att den naturliga och sunda förekomsten av storföretag inom det enskilda näringslivet varit och förblir en av förutsättningarna för att det här lilla landet med framgång hävdar sig i internationell handelspolitik. Modern teknik och massproduktion fordrar samlade resurser av betydande omfattning och kapacitet — ett förhållande som i princip också medför större anställningsstabilitet.

Ändå måste man i ett dynamiskt näringsliv alltid räkna med strukturförändringar på grund av in- eller utländsk konkurrens eller konsumentpåverkan.

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

Skattelagstiftningen skall inte heller glömmas bort i detta sammanhang. De många gånger mycket smärtsamma omställningsprocedurerna har också av framstående medlemmar av motionärernas eget parti betecknats som många gånger oundvikliga. Ett exempel torde vara debatten i tullfrågorna. Men former för samarbete mellan samhälle och näringsliv finns i dessa frågor, och de följs. Motionärerna har heller inte däri påyrkat några förändringar.

Jag vill vidare understryka vad tydligen inte centerpartiets reservanter uppmärksammat. Våra storföretag, och då inte minst inom exportindustrien, är förutsättningen och grundvalen för en ansenlig del av småföretagsamheten. Stordriften fordrar ett betydande antal underleverantörer av detaljer och hantverksarbete. Utvecklingen i Amerika är belysande. Där finns genomsnittligt i de flesta branscher världens största företag och samtidigt också relativt sett den mest omfattande småindustrien i världen.

Så ett par ord om den typ av mångsyssleri som motionärerna ondgör sig över. Lika väl som ett litet land måste ta vara på sina materiella resurser, lika viktigt är det för ett sådant land att tillvarata de intellektuella, där tillgången också är begränsad i förhållande till utlandet, som vi har att konkurrera med. Det är en genomgående företeelse även på andra områden än det enskilda näringslivets att människor med särskild sakkunskap, överblick eller speciella förutsättningar just därför anlitas på många håll samtidigt utan att fördenskull utöva någon egentlig ledning. Denna kammare kan förmodligen lämna åtskilliga exempel på riktigheten av den satsen på det politiska området. Jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse är ett annat exempel liksom verksamheten inom Kooperativa förbundet. Det är lika viktigt att inom det privata näringslivet väl utnyttja det begränsade urvalet på lämpliga förmågor, och mo-

tionärerna har inte lämnat exempel på missbruk, endast gjort antydningar.

Att som motionärerna gör draga in högermotionen om spridning av äganderätten i detta sammanhang är en aning förbryllande. Åtgärder för en organisatorisk utveckling inom t. ex. aktiebolagsväsendet, obligationsmarknaden, bostadsförsörjningen eller andra områden i syfte att bereda medborgarna ökad möjlighet att placera och råda över sin andel av intjänad produktionsökning är en sak. Förslag om införande av protokolls- och bokföringsspioner, föranledda av en närgången nyfikenhet utan sakligt underlag, är något helt annat.

Herr talman! Jag har tidigare i denna kammare i andra sammanhang ivrat för sparsamhet med bl. a. papper och trycksvärta. Denna motion är en förträfflig illustration till behovet av sådan sparsamhet. Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hamilton demonstrerade en förvånansvärd skicklighet i att tala om det vi inte har resonerat om. Han sade, att det går åt mycket tryck här. Jag tycker, att han skulle läsa vad som står i reservationen och vad motionen innehåller. Jag förstår herr Hamiltons yttrande att han inte hann med att pedagogiskt tillgodogöra oss all den ekonomiska kunskap som han besatt. Det måste vara besvärligt med sådana pedagogiska talanger, som just nu tog sig uttryck. Vi får försöka klara oss ändå, herr Hamilton.

I reservationen har vi sagt: »Utan att ingå på någon bedömning av om den nuvarande koncentrationen ur rent näringspolitisk synpunkt är fördelaktig eller medför nackdelar, finner utskottet förhållandena vara sådana att en kartläggning av detta område skulle fylla en viktig uppgift genom att ge ökad upplysning om och vidgad insyn

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

i det privata näringslivets struktur och äganderättsförhållanden.»

Det är väl något helt annat än vad herr Hamilton talade om nyss. Efter vad jag förstår anser herr Hamilton, att allt som gäller dessa problem är så rent och vitt, att ingenting över huvud taget kan ifrågasättas. Vi tror inte, att förhållandena är sådana, och inte heller, att insikten i hur det privata näringslivet fungerar är sådan, att det inte ur demokratisk och ekonomisk synpunkt kan behövas att sakerna blir bättre tillrättalagda.

I högermotionen nr 639 i andra kammaren år 1959, som jag trodde var ett uttryck för högerens sätt att se på detta problem, skrev man:

»Äganderätten måste decentraliseras och delägarskap i produktiva företag bli på en gång allmänt och personligt. Den spridda personliga äganderätten engagerar på ett helt annat sätt det stora antalet medborgare i samhälls-ekonomien.»

Om det ligger något bakom vad högeren skrev i denna motion, borde man rimligtvis inte ha något att invända mot en utredning, som utan att ta ställning vill belysa dessa förhållanden. Det är sant, att vi från samhällets sida — som väl är — har vissa möjligheter till insyn, men det är svårt att få någon samlad överblick över koncentrationen inom det privata näringslivet. I detta avseende är det inte så stor anledning att debattera med herr Hamilton med den argumentation han använder, men det är alldeles uppenbart, att den nuvarande konkurrenslagstiftningen har medfört, att vi på ett något så när rimligt sätt har kunnat tukta alla de utväxter på dessa förträffliga ting, som herr Hamilton talar om. Utan den skulle det svenska samhället te sig helt anorlunda. Produktionsresultaten skulle säkerligen inte heller ha varit vad de är i dag, om vi inte hade kommit till rätta med kartellerna.

Jag har bara velat göra dessa små

randanmärkningar till det anförande, som herr Hamilton höll. Jag får väl anledning att återkomma.

Herr HAGLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara kort och gott säga till herr Hamilton, att när det gäller att spara papper tror jag att högeren har större anledning att tänka på sparsamhet, ty om jag inte är fel underrettad har den åtskilligt flera motioner till årets riksdag än vi. Det kanske också kan tilläggas, att det nog t. o. m. finns vissa möjligheter att få denna motion godkänd, vilket många av högerens motioner inte har blivit.

Det finns en ytterligare besparingsmöjlighet, herr Hamilton. Vi kanske kan träffas utanför riksdagen för att vidare diskutera denna ekonomiska demokrati och den ofelbara maktkoncentration, som ändå finns i vårt samhälle. Vi skall emellertid inte gå in på detta i dag, ty då får vi hålla på till i natt.

Herr HAMILTON (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Haglund vill jag säga, att jag började med en hänvisning till Jakob och Esau, och det fanns tydligen fog för den. Om motionen är utpräglat slät, har debatten blivit så mycket yvigare. Herr Andersson och jag har inga motsatta synpunkter på samhällets konkurrensbegränsning och dess möjligheter att hålla ordning på karteller och monopolbildningar; det angav jag uttryckligen. Det är sant att det måste finnas sådana möjligheter, lika väl som de — jag understryker det — samarbetsbestämmelser som finns mellan näringslivet och samhället är behövliga när det gäller arbetsnedläggelser o. s. v. Att jag underströk dessa saker innebär dock inga krav på en förstärkning av dessa möjligheter, vilket ej heller motionärerna påyrkat.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hamilton sade nu

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

att han var ense med oss andra beträffande nödvändigheten av övervakning och kartellbegränsning. Det skulle ha varit ännu mer tacknämligt, om inte herr Hamilton försökt försvaga möjligheterna till denna övervakning vid varje tillfälle som anslag begärts här i riksdagen. Det var häromdagen ett sådant tillfälle då herr Hamilton ville försvaga denna del av samhällets verksamhet.

Jag är tacksam att kunna konstatera att herr Hamilton nu tydligt har tänkt om.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! För precis tio år sedan hade riksdagen möjlighet att ta ställning till vissa lagförslag, som gällde ändringar i aktiebolagslagen i syfte att åstadkomma ökad insyn och därmed bättre möjligheter att från demokratiska synpunkter granska företagens ekonomiska verksamhet. Dessa förslag, som hade utarbetats inom den s. k. insynsutredningen, var ganska modesta. Det infördes då bland annat skyldighet för aktiebolagen att iakttaga s. k. bruttoredovisning, d. v. s. ange storleken av den totala rörelseintäkten, omsättningssumman. Det medgavs emellertid en viss möjlighet för företagen att slippa denna bruttoredovisning, när den kunde anses vara till förfång för dem. Vidare beslöt man att bolagen skall i årsredovisningen lämna vissa uppgifter om dolda reserver.

Därutöver skapades också möjlighet att via statistiska centralbyrån få ökad insyn i företagens verksamhet. Företagen blev nämligen skyldiga att lämna uppgifter beträffande sina intäkter, kostnader och vinster. Denna vinststatistik, såsom den kallas, användes mer och mer vid den ekonomiska forskningen, och den utnyttjas även av avtalsparterna. Jag behöver väl inte påpeka att alla dessa uppgifter är väsentliga inte bara för ägaren och det allmänna, utan också för de anställda, bl. a. vid förhandlingar.

Dessa mycket modesta förslag, som således genomfördes för tio år sedan, hade på utredningsplanet avstyrkts av — såsom vanligt höll jag på att säga — Sveriges hantverks- och småindustriförbundet, Grossistförbundet, Köpmanförbundet, åtskilliga handelskamrar o. s. v. Även Industriförbundet tillhörde dem som avstyrkte förslagen. Där emot tillstyrkte Svenska arbetsgivareföreningen.

Nu har alltså denna lagstiftning prövats under tio år, och man kan vid det här laget säga att systemet med bruttoredovisning har börjat slå igenom inom svensk företagsamhet. Jag tror att alla är mycket belåtna med att en sådan bruttoredovisning sker. Alla är också på det klara med att den ekonomiska statistiken på detta område är värdefull och nödvändig. Men det anmäler sig en rad nya önskemål. Ett är att bruttoredovisningen, när den visar sig vara så värdefull, kan göras obligatorisk och att man tar bort den undantagsmöjlighet, som finns i sådana fall då bolagen själva anser denna redovisning vara till förfång för dem, och att man i stället inför samma lagregler som gäller för utländska aktiebolag.

Vidare behöver den ekonomiska statistiken utökas när det gäller företagens vinster och intäkter. Det behövs också en sådan översyn av aktiebolagslagen att ägandeförhållandena kan bli bättre belysta, bl. a. för att man skall få klarhet om hur aktierna är spridda, vilka kategorier som är ägare till dem och för att det över huvud taget skall öppnas möjligheter till en bättre insyn i bolagens förvaltning.

Detta skulle kunna åstadkommas genom vissa förändringar av aktiebolagslagen. Nuvarande 39 § i lagen föreskriver att ett bolags styrelse skall vara skyldig att föra s. k. aktiebok och att i denna aktiebok aktierna skall införas i nummerföljd med uppgift om vilka som är aktietecknare. Denna aktiebok är redan nu en offentlig handling. Sty-

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

relsen skall hålla aktieboken tillgänglig för envar som vill ha närmare kännedom om dess innehåll. Detta sker emellertid inte i någon större omfattning. Inte sällan föres också aktieboken på ett sådant sätt att ingen kan riktigt överblicka ägandeförhållandena i företaget. Det borde finnas regler för hur aktieboken skall föras och vidare föreskrivas att i den årliga förvaltningsberättelsen skall redovisas inte bara ägandeförhållanden utan också förändringar i ägandeförhållandena, så att man fortlöpande kunde få uppgifter om vem som förvaltar företagen och vilken utveckling som i detta avseende sker.

Herr talman! Jag har bara velat anföra detta för att påvisa att det bör ges ganska goda möjligheter att utan alltför stora ändringar av nuvarande lagstiftning åstadkomma praktiska resultat när det gäller en bättre belysning av ägandeförhållandena i aktiebolagen. Jag tror att även herr Hamilton instämmer däri, att det är ett väsentligt demokratiskt krav att de anställda kan få veta hos vem och för vem de arbetar. Det kan icke vara rimligt att det skall finnas åtskilliga tusentals anställda i detta land som egentligen inte vet hos vem och för vem de arbetar. Man får ingen upplysning om vem som äger företaget. Det är detta rimliga demokratiska krav som motionärerna här vill att man skall tillgodose. Det är så rimligt, att det borde vara en skyldighet för envar här i denna kammare att rösta på reservationen nr 2) av herr Fahlander m. fl.

Jag vill, herr talman, ge min anslutning till denna reservation.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! När man tar del av denna ganska kortfattade och föga konkret utformade motion så får man det intrycket, att den är ganska hastigt hopkommen. Det närmaste motivet förefaller att vara att skapa ett motdrag till

högerens framstötter om att man skall sälja aktier i statliga företag. De centerpartister som deltagit i bankoutskotets behandling av detta ärende anser, att motionen borde avslås med hänsyn till att man inte kan vinna något egentligt värde med den. Vi har anfört vår uppfattning i en särskild reservation, eftersom vi inte kunnat godta formuleringen i högerens och folkpartiets majoritetsutlåtande.

Jag skulle kunna instämma i en hel del av vad herr Andersson i Ronneby sade i sitt anförande. Jag är fullt på det klara med att det är ett mycket intressant och också väsentligt spörsmål man snuddar vid. Samhällsutvecklingen under de senaste årtiondena har ju i många hänseenden inbjudit till en utjämning — man skulle kunna säga en nedtoning — av möjligheterna till maktmissbruk från de starka kapitalintressena.

Den diskussion som förts om ekonomisk demokrati har visat, att begreppet är tämligen oklart — även för dem som ofta använder detta uttryck. Man har inte heller tydligt klart för sig vad man skall göra för att öka den s. k. ekonomiska demokratien. Vissa röster inom fackföreningsrörelsen har höjts för att fackföreningarna skall vara företrädda i företagsledningen. Å andra sidan har man hävdat att det kunde vara olämpligt att fackföreningarna i vissa fall solidariserar sig med företagsledningen. Jag nämner detta bara för att understryka, att diskussionen om ekonomisk demokrati inrymmer åtskilligt av oklarhet.

Herr Haglund tog också upp frågan om att sprida aktierna till nya och större folkgrupper. Jag tycker att det i och för sig är riktigt att främja en sådan utveckling av ägandet. Jag måste dock samtidigt säga, att denna motion icke innehåller något konkret förslag hur man skall främja denna utveckling och hur man skall komma till rätta med frågan om dessa aktieägares inflytande.

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

Det är alldeles klart, att ett mera allmänt spritt aktieägarande i och för sig inte innebär att man kan undgå riskerna för att ett fåtal kapitalägare dirigerar stora delar av näringslivet, eftersom det kan räcka med minoritetsposter. I debatten har det visserligen tagits upp huruvida man skulle kunna bilda några slags aktieägarföreningar eller dylikt för att lösa problemen. Herr Haglund tog upp detta resonemang, men motionen innefattar ju inget förslag på denna punkt heller.

Herr Haglund citerade vissa centerpartitidningar, som ansåg att motionen borde bifallas därför att det är av intresse att få äganderättsförhållandena klarlagda. Jag vill säga till honom, att det i och för sig är legitimt att få veta vem som äger företagen. En utredning ger ju emellertid ganska litet, om man bara skall klarlägga de formella äganderättsförhållandena. De är ju — i stort sett i varje fall — ganska väl kända. Skulle den *reella* maktkoncentrationen klarläggas kommer man — som alla remissinstanser påpekat — in på ytterst vanskliga ståndpunktstaganden.

Jag skall inte vara så förfärligt elak, men jag skulle vilja säga en sak till dem som i den socialdemokratiska pressen nu intresserar sig för centerpartiets inställning till denna fråga. Från partiets bildande har vi intagit den ståndpunkten, att karteller och truster och storfinansiellt maktmissbruk skall stoppas. Vi har varit med om en kartellagstiftning, för att nu ta ett exempel. Vi har inte i dag avstyrkt denna motion på grund av någon särskild omsorg om de stora kapitalintressena. Vi menar att motionen inte anvisar någon praktisk väg att gå.

Om man på socialdemokratiskt håll verkligen är så angelägen om att utreda denna fråga, herr Haglund, varför har då inte regeringen tillsatt en utredning för länge sedan? Hade man gjort det, så hade man inte behövt springa till centerpartiet och be om

hjälp med den saken. Det behövs inget riksdagsbeslut härför.

När jag läser vad som skrivs i socialdemokratisk press om centerpartiet vill jag ännu en gång vara litet elak. Mellan valen förefaller det som om socialdemokratiens ledande män ganska flitigt umgås med storfinansens ledare. Det förefaller som om de råkadet utan någon särskild olust. Ibland förefaller storfinansens vara så väl representerad att småföretagarna inte får plats vid överläggningarna, men när valet närmar sig har man ett oerhört intresse för att blåsa upp propagandaballongen om storfinansens. Detta vill jag säga som svar på tal mot försöken att misstänkliggöra vår ståndpunkt. Vår ståndpunkt beror uteslutande på att vi menar att en utredning sådan som motionen avsett inte kommer att ge något.

Vi har i vår reservation understrukt att frågan om maktkoncentrationen är viktig och att varje form av stark finansiell maktkoncentration, det må vara statlig eller privat, innebär risker just därför att den kan leda till maktmissbruk. Vi är på det klara med att stordrift är nödvändig i många sammanhang ur effektivitetssynpunkt liksom uppdelning på småföretag är det i vissa branscher. Men koncentrationssträvandena får inte leda till risker för samhällsskadliga monopolsträvanden, och undertryckande av mindre företag.

Det har påpekats att det både i vårt land och i andra länder har uppmärksamats att den intima sammanflätning, som ibland förekommer mellan ledningen från olika storföretag inom skilda branscher och mellan dessa storföretag och vissa bankkoncerner och andra tongivande kreditgivare, medför faror för en förstärkning av den monopolistiska maktutövningen. Det är mot denna bakgrund som här i Sverige liksom i en del andra länder särskilda lagstiftningsåtgärder har kommit till för att motverka sådana monopolistiska maktmissbruk. Det är ju känt och det

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

har påpekats i en del yttranden över motionen och i debatten, att den nuvarande situationen i vårt land karakteriseras av att det finns en betydande finansiell koncentration inom näringslivet, även om arbetsmarknadsorganisationernas styrka, sociallagstiftningsåtgärder och kartellagstiftningen är ägnade att förhindra maktmisbruk. Det är trots detta angeläget att med uppmärksamhet följa utvecklingen, så att man kan ingripa när något i detta avseende har gått på tok. Jag vill stryka under uttalandet i reservationen att mera spridd personlig äganderätt i produktionsmedlen bör eftersträvas på olika sätt, inte minst genom att främja mindre företagsamhet. Vi måste söka sprida det personliga inflytandet så mycket som möjligt. Härvidlag har inte motionen anvisat konkreta åtgärder. Motionärerna och övriga socialdemokratiska talare har, tycker jag, väl lättvindigt gått förbi svårigheterna. Skall man bara kartlägga de formella äganderättsförhållandena, kan en utredning inte bjuda på något nytt av värde. Skall man däremot som motionärerna också menar kartlägga storföretagens och de tongivande kreditgivarnas *reella relationer* till varandra, lär man komma in på bedömanden som är ytterst vanskliga. Det torde bli praktiskt taget omöjligt att få verklig klarhet om vems inflytande som faller utslaget. En annan sak hade varit om motionen hade föreslagit mera konkreta åtgärder.

När KF i varje fall inte direkt tillstyrkte motionens förslag beror det på att KF har varit på det klara med svårigheterna. KF rekommenderade att man lämnade saken till Kungl. Maj:t för att pröva om en utredning kan tillsättas *trots* de vanskligheter man har mött. LO har heller inte tillstyrkt motionen utan anfört en hel rad omständigheter som talar för att det är mycket svårt att nå resultat. När LO »inte vill motsätta sig en utredning» av ifrågakvarande slag, förhåller det sig nog, för att citera en kom-

mentar i Stockholms-Tidningen, så, att klarare kan LO på sitt diplomatiska språk inte avvisa motionens krav. Jag tror att detta tillräckligt belyser den sakliga grunden för att man icke skall bifalla motionen.

Jag vill än en gång understryka att ett klarläggande av vem som äger företagen i och för sig är legitimt men att vår mening är, att en utredning som tillsattes för att efter de linjer motionen rekommenderar söka kartlägga maktkoncentrationen i olika delar av näringslivet måste stöta på alla de svårigheter som inte minst KF och LO har pekat på. En annan sak är att mera konkret angripa frågan om mera spritt personligt ägande. Hade motionären föreslagit det hade vårt ställningstagande blivit ett annat.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Eliasson i Sundborn har råkat ut för olycksfall i arbetet, behöver han väl ändå inte höja rösten så mycket, eller är argumenteringen så svag? Centerns reservation är skriven på sådant sätt att det ter sig mera naturligt att tillstyrka utredningskravet. När har det för övrigt blivit högsta förstånd här i riksdagen att när man begär utredningar ange vart de skall leda? Är det inte tillåtligt, herr Eliasson, för socialdemokratiska ledamöter att väcka motioner om ting som de anser väsentliga, även om de råkar inneha regeringsmakten? Är det absolut nödvändigt att en riksdagsman skall ange en rad ting som för de flesta människor i landet är svåra att ta ställning till, därför att insyn och kunskaper är för ringa? Är det förbjudet enligt herr Eliassons terminologi att väcka motioner för att få de omständigheterna klarlagda? Är det inte den arbetsformen vi använder för att finna resultat?

Hur kan man tillåta sig att föra debatten på ett sådant plan att man säger att regeringen umgås flitigt med storföre-

Ågandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

tagarna i landet och att man ständigt ser dem tillsammans? Jag hoppas verkligen att varje regering umgås med företagsamheten. Hur skulle vi i vårt samhälle kunna fungera, om vi inte hade ett samarbete mellan olika meningsriktningar? Vi tillmäter företagsamheten så gott förstånd, att vi vågar inhämta också dess synpunkter. Ämnar herr Eliasson, om han kommer med i regeringen en gång till, använda andra samarbetsformer? Om herr Eliasson vill äta middag tillsammans med företagare, är månne sådant farligt för en medlem av centerpartiet, som nu tagit småföretagsamheten på entreprenad och i ekonomiska frågor uppträder nästan oförsvarbart för att vinna ytterligare insteg hos dem?

Nej, herr Eliasson, den argumentationen kan inte användas i en sådan debatt som denna. Så dålig trodde jag inte herr Eliassons ställning var, att han skulle behöva föra ned debatten till det planet. I mitt inledningsanförande fanns ingenting av sådant, utan jag strävade efter att få en verklig kartläggning av och en bättre kunskap om ett i en demokrati sådan som den svenska utomordentligt viktigt område. Vi måste söka oss fram till samarbetsformer, som ger bättre ekonomisk insikt, och det är ett grundmaterial som vi nu söker få fram. Vi är inte ute i några skumma ärenden, men herrarnas argumentation tycks nästan tyda på att ni skulle ha någonting att dölja i detta sammanhang, även om det väl inte är så.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Jag tycker nog att herr Anderssons i Ronneby replik till mig var onödig. Mitt uttalande om att socialdemokraterna skrubbar sig mot storfinansens män var ett svar på det angrepp som har framförts i socialdemokratisk press, där man söker misstänkliggöra vårt partis ställningstagande i den här frågan.

Om herr Andersson i Ronneby ser på de uttalandena, skulle han finna att man

där försöker göra gällande att vi har någon trasa med i storfinansens byk och därför inte vill gå med på en utredning. Det var alltså ingen replik till herr Andersson i Ronneby.

Det är självklart att socialdemokratiska riksdagsmän har samma rätt som vi att motionera om utredningar, men när man så energiskt appellerar till centerpartiet att hjälpa till att få denna motion bifallen av riksdagen, kan jag inte undgå den reflexionen att regeringen, som företräder herr Anderssons parti, kan sätta till den här utredningen själv.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr Eliasson i Sundborn har alldeles missförstått oss. Vi har inte bett om stöd av centern, men eftersom centerns motivering ligger så nära vår, förundrar jag mig över herr Eliassons kommentarer. Man skulle kunna säga att de besvarar sig själva.

Herr HAGLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja säga till herr Eliasson i Sundborn ungefär det samma som herr Andersson i Ronneby har sagt här, att vi inte har tänkt springa till centerpartiet för att få stöd för den här motionen. Centerpartisterna har självfallet rätt att göra som de vill, men anser de att motionen bör avslås, har de lika stor rätt att rösta emot den.

Om jag ansett att vi möjligen skulle kunna vinna något stöd från centerpartiet, berodde det för det första på att jag citerade tidningarna och för det andra på att jag har gjort den dumheten att studera centerpartiets historia och hängt upp mig på vad Skånska Dagbladet hänvisat till beträffande vad centerpartiet gjort på 1920- och 1930-talen. Jag vet att materialet är gammalt, men jag skall ändå ta mig rätten att citera vad dåvarande bondeförbundet skrev i en valbroschyr, eftersom ingen

Agandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

inom centerpartiet har gjort det. Det är minsann inte småsaker som sägs i det stycke som heter »Storfinansens och socialismen som jordbruksfientliga makter», och jag läser bara vissa avsnitt: »Det går inte att förneka, att en hel rad av svenska industrier och företag» — notera nu vad som står här — »skurit breda remmar ur det svenska folks ryggen, ryckt till sig oerhörda vinster mitt under kristid och nöd.» Sedan fortsätter man: »Det finns emellertid en makt, osynlig men stark, som har större del i den n. v. krisens elände än mången anar. Denna makt är den spekulativa storfinansens.» Längre fram heter det: »På samma sätt ha vissa storbanker systematiskt grundat och hållit i gång det ena industriföretaget efter det andra, om vars ihållighet den ledande storfinansens absolut icke kan ha varit okunnig. Storfinansens har gjort stora vinster på de aktiemånövrer, den själv iscensatt och dirigerat, och till sist, när företagen ligga där slagna till marken, då äga storfinansens herrar dem.»

Skrivningen i den här broschyren utmynnade i en motion från centerpartiets sida just om dessa problem.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag är angelägen om att allra först klarlägga en sak, som kanske behöver något omnämnas. Herr Eliasson i Sundborn sade att han inte kunde å centerpartiets vägnar dela den uppfattning som kommit till uttryck i majoritetens utlåtande, som dikterats av högern och folkpartiet.

När detta utlåtande skrevs var det vår uppfattning, att vi skulle samarbeta för att åstadkomma en skrivning som centern, högern och folkpartiet kunde vara överens om, men någon representant för centerpartiet fanns inte tillgänglig under den tid då man skulle utarbeta ett förslag. Därför måste man så småningom lägga fram ett förslag i förhoppningen att centern skulle kunna godkänna det. Vi har kanske varit onödigt kort-

fattade i vår skrivning, men det beror på att vi egentligen inte visste, om centern hade några speciella önskemål utöver vad som på detta sätt kom till uttryck i utskottets utlåtande.

Att sedan centerpartiets representanter vid justeringen förklarade sig inte kunna gå med på skrivningen innebär inte att vi som står för utskottets utlåtande visste, vilken annan skrivning centern egentligen ville ha. Centern har sedan presterat en egen skrivning med motivering till utskottets hemställan, utan att vi vet någonting om vilka från högerns och folkpartiets uppfattning avvikande synpunkter som centerpartiet anlägger på denna fråga.

Jag finner det angeläget att säga detta, eftersom det för en person som inte är tillräckligt insatt i det politiska räv-spelet — till den gruppen räknar jag mig — kan förefalla egendomligt att det skall gå till på detta sätt. Man blir emellertid rikare på erfarenheter ju mer man arbetar i riksdagen, och jag har velat tala om detta för att det inte skall råda någon oklarhet.

Det har i utskottets utlåtande framhållits, att olika lagstiftningsåtgärder vidtagits i syfte att öppna möjligheter för samhällseliga organ att ingripa mot företeelser vilka ur samhällets synpunkt bedöms såsom inte önskvärda. Jag vill också erinra om att styrkeförhållandet mellan kapital och arbete numera i hög grad har förskjutits på grund av arbetsmarknadsorganisationernas styrka och stabilitet. Det är emellertid ett uppenbart allmänt intresse att statsmakterna liksom behöriga myndigheter följer utvecklingen på förevarande område med uppmärksamhet. Motionärerna har inte framlagt något konkret förslag i syfte att främja ett mera spritt direkt personligt ägande. Den undersökning i kartläggande syfte som motionärerna förordat torde bli av synnerligen ringa sakligt värde — denna uppfattning är för övrigt genomgående i remissyttrandena.

En mera spridd personlig äganderätt

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

till produktionsmedlen är ur skilda synpunkter att eftersträva. Detta kan uppnås genom att samhället med olika medel, främst på skattepolitikens och den ekonomiska politikens område, söker underlätta nystartande av företag och i övrigt främja den mindre företagsamheten. Andra vägar erbjuds genom ett vidgat personligt sparande, främst då en breddning av aktieägandet. En utveckling som bygger på ett ekonomiskt system av personligt ägande, enskild företagsamhet och effektiv konkurrens leder enligt vår uppfattning i längden till en för de enskilda människorna mera tillfredsställande samhällstyp än en där samhället i allt större utsträckning söker ingripa med direkt kontrollerande och reglerande åtgärder i det ekonomiska livet.

Om vi nu ser på motionärernas framställning med förslag om en utredning, finner vi att de bland annat har sagt: »Eftersom det samhällsägda näringslivets struktur är under behandling av 1953 års utredning angående de statliga företagsformerna synes nu behov föreligga av en utredning om hur maktkoncentrationen är utformad inom det privata näringslivet, och för att bereda ökad insyn för medborgarna i det privata näringslivets förhållanden hemställles med hänvisning till ovan framförda synpunkter» etc.

Om en stor statlig utredning finner det angeläget att få sådana här frågor belysta, anser då verkligen motionärerna att de med en hastigt hopradsad motion skall behöva vända sig till Sveriges riksdag för att den skall skriva till Kungl. Maj:t och begära att 1953 års utredning skall belysa de här synpunkterna? Om de anser att de här frågorna behöver belysas, har de väl möjlighet, i varje fall när vi har den nu sittande regeringen, att få en sådan utredning genomförd när de vill, utan att de behöver begära någonting sådant i riksdagen.

Det kan inte nog understrykas, hur tveksamma även de instanser har varit

som motionärerna särskilt åberopar såsom dem som stöder kravet på en utredning.

Kooperativa förbundet begriper mycket väl att det här är känsliga saker, där det talas om koncentration och rationalisering och allt möjligt sådant. Kooperativa förbundet säger också följande, som är återgivet i utskottsutlåtandet: »En utredning av det slag som berörts skulle visserligen i sin mån bidra till att belysa, vid vilken gräns maktkoncentrationen inom det privata produktions- och bankväsendet oefftergivligt skulle anses kräva särskilda statliga ingripanden, vilka i så fall måste beslutas på den politiska vägen. Å andra sidan torde den inte kunna lämna nämnvärda upplysningar om i vilken omfattning den principiella suveräniteten hos privata och andra icke-statliga företag att inrikta sin bestämmanderätt över affärspolitiken — avseende t. ex. lokalisering av företagsenheter, tekniska och arbetsorganisatoriska omläggningar, finansieringsmetoder etc. — är inriktad på kostnadsminskning och produktivitetshöjning. Den kooperativa rörelsens fortgående utveckling mot tekniska stordriftsformer har varit och är förbunden med dylika strävanden.»

Det har tidigare här påpekats, att Landsorganisationen slutar sitt yttrande med att säga, att LO icke vill motsätta sig att en utredning av ifrågavarande slag kommer till stånd.

Tycker nu motionärerna och de som har talat för denna sak, att detta är så starka skäl för att man skall få ett sådant här beslut till stånd? Det tycker inte jag. Tror herr Kellgren och andra, som har ett stort intresse av att arbeta för att vi inom arbetsmarknaden får förståelse för varandras ståndpunkter och försöker arbeta för förbättrade förhållanden mellan arbetare och företagare, att framstötter av detta slag, som är så genomskinligt agitatoriska för att få fram en stämning bland Sveriges arbetare mot företagarna, gagnar samför-

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

ståndet och den goda andan på arbetsplatserna?

Jag har tillräckligt lång erfarenhet av försök att verkligen nå resultat genom ett demokratiskt samarbete på arbetsplatserna, och jag tror att vi har hunnit ganska långt. Om vi skulle fråga många av de fackligt anslutna, som lägger sin själ i arbetet för bättre samförstånd vid våra företag, om de har förståelse för dessa era insatser, skulle vi säkert få svaret att de tycker det är onödigt att arbeta upp en agitatorisk inställning bland folk mot företagen på detta sätt. Jag tycker ni skall överlåta åt kommunisterna att svara för denna form av agitation. Vi vinner ingenting i kampen för bättre förståelse, för bättre effektivitet i vårt näringsliv, för skapandet av tryggare anställningsförhållanden, genom att komma med dylika påståenden och önskemål, som egentligen inte har någon reell grund. Vill ni ha en utredning som grund för ställningstagandet i era fackliga organisationer, kan ni få till stånd denna utredning utan att på ett agitatoriskt sätt gå till den svenska riksdagen för att få beslut i denna riktning.

Herr talman! Med vad jag här sagt vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste verkligen allvarligt beklaga att vi skall behöva föra en debatt på det sätt herr Löfgren här gör, där man faktiskt beskyller mig och förmodligen även min kollega i bankoutskottet för att ha handlat fullständigt inkorrekt. Det finns ingen grund, herr Löfgren, för den beskyllningen, och jag tycker det är ganska oförsynt att framställa en sådan beskyllning i kammaren.

Får jag lov att påpeka, att när ärendet skulle tas upp till behandling — jag hoppas jag minns tidtabellen rätt — var det förutsatt att vi skulle råkas efter

bankoutskottets sammanträde. Jag blev emellertid upptagen och måste lämna utskottslokalen. När jag sedan någon dag efteråt kom i kontakt med sekreterarpersonalen, fick jag veta att ett förslag till utkast var under utarbetande. Innan jag for hem — jag tror det var en fredag — uppsöktes jag av bankoutskottets sekreterare här i kammaren, som upplyste mig om att jag inom kort skulle få ta del av förslag till gemensamt utlåtande från våra tre partier. Detta utlåtande var antingen inte färdigt eller också fick jag av andra skäl — vi hade nattplenium den fredagen — inte ta del av detta förslag. På lördagen var jag hemma i Dalarna.

När jag kom hit veckan därpå — det stämmer inte alls med herr Löfgrens beskrivning — hade herr Ewerlöf sökt mig, och jag hade sökt honom. Vi träffades i sammanbindningsbanan, och där satt vi ett par timmar och diskuterade igenom denna fråga — det var ett par dagar före utskottssammanträdet. Jag klargjorde vårt partis inställning till frågan, och jag klargjorde förutsättningarna för att vi skulle kunna godta ett gemensamt utlåtande eller lämna en reservation. Jag har, herr Löfgren, inte uppträtt inkorrekt i denna sak.

Beträffande formuleringen av min reservation har jag väl ingen skyldighet, formellt eller konstitutionellt, att delge utskottets ledamöter den vid justeringen. Men jag hade inte haft någonting emot att läsa upp den, om så hade önskats vid sammanträdet.

Får jag sedan tillägga, att vi inte kan vara förhindrade i vårt parti, även om vi ställer samma yrkande som högern och folkpartiet, att begagna oss av möjligheten att ge uttryck för vår principiella uppfattning i denna fråga och tala om av vilka skäl vi, liksom högern och folkpartiet, kommit till uppfattningen att motionen bör avslås.

Jag måste, herr talman, bestämt tillbakavisa beskyllningen att vi handlat inkorrekt vid utskottsbehandlingen av detta ärende.

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

Herr KELLGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Löfgren skulle jag bara vilja säga, att avtalsparternas intressen gagnas bäst när man ställer så riktiga och så tillräckliga fakta till förfogande som möjligt. Därför har också avtalsparterna önskat bland annat den insynsutredning, som jag nämnde i mitt anförande och vars resultat man lagstiftade om för tio år sedan.

Nu är det en fullständigt likartad situation, nämligen den att man vill ha ytterligare ökad insyn eller fler fakta, varvid man begränsar sig till detta område, hur äganderätten fördelar sig. Detta är inte märkvärdigare än att man med rätt enkla åtgärder inom ramen för nuvarande aktiebolagslagstiftning skulle kunna få dessa upplysningar.

Jag undrar om inte de borgerliga ledamöterna vid närmare eftertanke måste finna det vara mycket, mycket rimligare även ur aktieägarnas synpunkt att aktieägarna själva i den offentliga redovisningen får reda på vilka förskjutningar som äger rum inom aktieägarledet. Kan man få denna redovisning till stånd i det offentliga trycket, tror jag att man skall nå ett resultat som vi ganska snart finner vara utomordentligt värdefullt ur både de anställdas och aktieägarnas synpunkt men också ur det allmännas synpunkt.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Av herr Löfgrens anförande att döma tycks rävspelet i de borgerliga partierna vara väl utvecklat. Det lär inte vara mycket övrigt att önska i det avseendet. Synd bara att det inte om det spelet gäller samma sak som om det gamla hederliga familjespelet med samma namn, nämligen att det sker under trivsamma former. Och det är synd att man praktiserar det, när det gäller sådana här högst allvarliga problem.

Herr Löfgren sade att vi här bedriver agitation. Men är det agitation, herr Löfgren, att få denna för landets medbor-

gare så utomordentligt viktiga fråga utredd? Tänk bara på alla anställda här i landet. Är det betydelselöst för dem vem som äger och styr det företag, där de är anställda och av vilket de är beroende för sin utkomst? Är det i ett demokratiskt samhälle ovidkommande att människor har insyn i dylika förhållanden? Eller vill herr Löfgren påstå att vi har sådan insyn i dagens samhälle? Om inte, är det då felaktigt att ställa material härom till förfogande för arbetsmarknadens parter?

Här säger herr Löfgren att vi bör kunna överlåta hela denna sak åt kommunisterna. Nej, det skall vi visst inte göra, herr Löfgren! Jag tycker det är en högst angelägen demokratisk uppgift att göra klart hur vårt samhälle fungerar, och vi ser det som ett mycket betydelsefullt ärende att därvidlag undanröja alla förutsättningar för kommunisterna.

Nej, herr Löfgren, här är inte fråga om agitation. Och vi har inte på något sätt gått upp i röstläge. Det behöver vi inte göra, ty fakta talar tillräckligt starkt i detta fall. Vi har heller inte angripit något företag. Men finns det inga skillnader mellan ett företag och en bank, herr Löfgren? Är det inte ganska angeläget att veta hur ett företag fungerar? Kan någon må illa av att vi får till stånd en bättre insyn på detta område?

Man kan för övrigt fråga vem det är som här driver agitation. Jag vill erinra om — även om det inte rör herr Löfgrens parti — vad herr Hjalmarson på tal om spridningen av aktieägandet i en debatt den 26 november i fjol sade. Jag medger att den frågan har ytterligare aktualiserat dessa problem, eftersom medborgarna vid en sådan spridning av aktieinnehavet ju måste veta hur företagen fungerar. Herr Hjalmarsons ord den gången är verkligen något som stämmer med herr Löfgrens karakteristik. Herr Hjalmarson sade bl. a. följande:

»Herr Sträng talar om att vårt förslag att sälja LKAB-aktierna skulle motverka demokratiseringsprocessen. Mycket skall

Agandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

man höra innan öronen faller av! Vem är det, som utser styrelse i LKAB? Det gör herr Sträng! Vem utser bolagsstämma? Det gör herr Sträng! Vem utser verkställande direktör? Det gör herr Sträng! Vem ger direktiv till styrelsen? Det gör herr Sträng! Det är detta som kallas för demokrati. Men i själva verket är det någonting helt annat, som det är fråga om. Det är herr Strängs egen privata lilla demokrati. Denna makt vill vi fördela, herr talman, på så många händer som möjligt för att bryta den politiska maktkoncentrationen och för att göra det möjligt för fler och fler människor, som vill bygga sig en trygg framtid, att placera sitt sparande i säkra och värdefasta tillgångar.»

Detta sade alltså herr Hjalmarson om ett företag, som vi har full insyn i. Men vi har inte insyn i det privata näringslivet, och därför har vi behov av fakta.

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Av herr Eliassons i Sundborn hemötande av min framställning kunde man få den uppfattningen att det jag sade var felaktigt. Jag är ledsen, om jag på något sätt råkat begå någon orätt mot herr Eliasson, men det beror i så fall på det tydligen mycket egendomliga sätt varpå ärendena ibland behandlas i detta hus.

Faktum kvarstår emellertid att det vid ifrågavarande utskottssammanträde icke framfördes några skiljaktiga synpunkter, och vi fick av herr Eliasson inte den uppfattningen att man inom centerpartiet hade en helt annan uppfattning än utskottet i övrigt. Inte heller har vare sig min kollega i första kammararen eller jag själv haft tillfälle att ta del av herr Eliassons synpunkter. Om sålunda det ena av de två partier som nu står för utskottets utlåtande har undanhållits de avvikande synpunkterna i centerpartiet, så är det bara att beklaga att arbetsförhållandena är sådana att man ändå måste ta ställning till frågan.

Jag tror emellertid att kammaren har full förståelse för att jag under förhandenvarande omständigheter givit mina uttalanden den form de fick i mitt förra anförande. Jag har ändå efteråt varit mycket angelägen om att kontrollera, om något annat än det jag relaterade har förekommit, men hittills har jag i varje fall inte fått något belägg för att mina uppgifter skulle vara oriktiga.

Sedan sade herr Andersson i Ronneby att mitt tal om att här föreligger rena agitationen var felaktig. Jag vill då säga till herr Andersson: Se denna fråga mot bakgrunden av att Ni tillhör ett parti som äger regeringsmakten och som när som helst kan tillsätta vilken utredning som helst. Behöver ni då när två dagar återstår till förstamajtalen föra en sådan debatt som denna här i kammaren? Det är väl självklart att vi inte kan uppfatta denna debatt som något annat än en form av agitation, en debatt som sedan kommer att fortsätta även i valrörelsen. På annat sätt kan man inte förklara varför denna enkelt hopkomna motion göres till föremål för en sådan behandling som här skett.

Sedan vill jag till herr Kellgren säga, att jag inte tror att det som vi här talar om hör ihop med sättet att redovisa aktieinnehavet m. m. Det är väl inte den saken man närmast får fram genom en utredning av här ifrågavarande slag. Namnen på aktieägarna kan man väl lätt få reda på utan att sätta till en särskild utredning för den sakens skull.

Jag kan emellertid hålla med om, att om vi kunde få en verkligt grundlig insyn i vem som styr och ställer i näringslivet, så kunde det vara av ett visst värde, men det tror jag inte man får fram på detta sätt.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har fått det intrycket, att herr Löfgren insett, vilken allvarlig beskyllning han framförde i sitt

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

förra anförande och nu uttrycker sig försiktigtare.

Jag vidhåller att jag i sammanbindningsbanan två dagar före sammanträdet i utskottet tog del av herr Ewerlöfs utkast till utlåtande. Jag delgav honom mina synpunkter, och jag utgick ifrån att detta utkast hade diskuterats av högern och folkpartiet och att herr Ewerlöf skulle underrätta herr Löfgren och andra folkpartister.

Dessutom har jag velat betona för herr Löfgren att innehållet i vår reservation överensstämmer med de riktlinjer jag angav när principfrågan först diskuterades i utskottet.

Jag ber, herr talman, att — eftersom jag inte gjort det tidigare — få yrka bifall till reservation nr 1.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker nog att herr Löfgren gör sig litet för stora bekymmer, när han gör gällande, att det skulle föreligga något samband mellan vår motion och de snart förestående förstamajdemonstrationerna. Det var nog litet svårt för motionärerna att veta, när de avlämnade sin motion, att behandlingen av motionen skulle komma att i tiden sammanfalla med förstamajdemonstrationerna. Förstamajdemonstrationerna klarar sig nog utan denna motion.

Herr KELLGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt, herr Löfgren, att det är mycket svårt att komma fram till praktiska och riktiga resultat på detta komplicerade område. Men om vi gör en utredning nu och sätter oss ned och undersöker vilka de praktiska vägarna är, så kan det ju hända att vi ändå kan nå *något* resultat. Det är bara ett önskemål som innefattas i reservation nr 2, nämligen att vi skall få till stånd en utredning. Det är väl inte så förfärligt mycket begärt, att man börjar med en utredning, när svårighetsgraden är så stor som den är.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Sverige är de många utredningarnas land. Man kan få utredning till stånd i vilka bagatellfrågor som helst för att föra dem framåt eller för att föra dem ur vägen. I dag gäller det en utredning om en central, avgörande fråga, nämligen maktkoncentrationen och maktkombinationerna i vårt svenska näringsliv. Det skulle bli en av de viktigaste utredningarna som någonsin gjorts. Men då kämpar högern och folkpartiet som lejon för att det inte skall bli något av.

Högern och folkpartiet brukar hävda att storfinsansens maktställning i Sverige bara är en propagandamyt, ett spöke som arbetarpartierna tar fram i valrörelsen. Om man verkligen trodde på detta, varför skulle man då vara så dödligt rädd för en utredning av frågan? Är man inte i verkligheten rädd för att spöket skall materialiseras och visa sig vara den starkaste maktkällan i hela vårt land? Icke så att storfinsansens män som herr Hamilton sade maktberusade rumsterar omkring i vårt samhälle — ånej, de har salongsvana, sin maktberusning döljer de nog! De har skickliga propagandister och psykologer som framställer storfinsansen som en samhällets tjänare, men nog rumsterar de om.

Hur är det i verkligheten? Det saknas inte utredningar. Visserligen känner jag bara till en officiell utredning, nämligen den Nothin-Severinska utredningen från slutet av 1930-talet. Då påvisades att fyra storbanker och ett 50-tal bank- och industridirektörer suveränt behärskade ett redan då stort kapital av 8 miljarder svenska kronor. Det har gjorts många inofficiella utredningar. Herr Andersson i Ronneby har talat om den Lindgrenska. Den är mycket bra. Vi har för vårt vidkommande bidragit med t. ex. C.-H. Hermanssons böcker om »Koncentration och storföretag» och en annan om »Monopolkapitalismen i Sverige». De är stödda på ut-

Agandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

förligt och obestriddligt sakmaterial. Men det är klart att en officiell utredning skulle kunna få större insyn och kunna bryta igenom fler barriärer, under den bestämda förutsättningen att man sätter till folk som inte är alltför hämmade av vissa intressen utan som är beredda att gå till botten med problemet.

Från borgerligt håll har det sagts att vi känner den formella makten. Det är den reella man borde få veta något om. Varken av motionen eller av reservationen har jag funnit annat än att denna utredning skulle syfta till att visa var den reella makten i landet ligger, den makt storfinansen utövar i kraft av sina väldiga ekonomiska resurser, sin sammanhållning och sammanflätning och sina på denna ekonomiska makt byggda propagandistiska resurser, sitt överväld över pressen i detta land, 80 eller 85 procent av pressen, de mest spridda tidningsdrakarna och andra opinionsbildande organ. Denna makt är t. o. m. mycket större än motionärernas parti vill medge. Jag anser att man på det hållet ofta övervärderar möjligheterna till begränsning av storfinansens makt. Regeringen skulle kunna göra det, men den faller mestadels undan på ett mycket påtagligt sätt. Lagstiftningens och organisationernas möjligheter är också mycket begränsade. Jag kan hålla med herr Eliasson om att LO:s formulering, att man »icke motsätter sig en utredning», är mycket bleksiktig. Det kan bero på att LO ibland har accepterat en del av de föreställningar som storfinansen sprider, föreställningarna om de gemensamma intressena och den gemensamma kakan, där storfinansens och kapitalismens andel är helig och inte får röras. Men detta skall jag inte ta upp till debatt i dag. Det har vi inte tid med. Vi är överens om själva yrkandet i motionen och reservationen. Det andra får vi tala om en annan gång.

Jag kan hålla med de socialdemokratiska talarna om att centerpartiets motivering och yrkande inte går ihop, sär-

skilt om man jämför yrkandet med vad deras tidningar sagt, som herr Haglund citerade, och vad som står i deras gamla dokument. Ty om någon skulle ha intresse av detta borde det vara centerpartiet, som vill ta på entreprenad småföretagarnas intressen. I en tid då småföretagen stryps på löpande band av de stora monopolsammanslutningarna och kedjeföretagen borde väl denna utredning vara på sin plats, om verkligen centern vill tala för de intressen den säger sig företräda. En del småföretag som inte stryps förvandlas till vasaller eller, som de borgerliga talarna säger, underavdelningar. Ja, just det, men hur går det med den enskilda bestämmanderätten?

Det är alldeles riktigt att kommunisterna självfallet alltid har kämpat för att bryta storfinansens välde och att vi därför stöder detta förslag. Vi får ingen verklig demokrati i detta land om den inte utbyggs på det ekonomiska området. Jag vill också betona att vi naturligtvis inte vänder oss mot koncentrationen som sådan. Den ligger i tiden, den är helt i linje med utvecklingen. Men det står inte skrivet i stjärnorna eller någon annanstans att det skall vara privata profitintressen som skall dominera denna koncentration. Vi har här i riksdagen ständigt debatter om ASSI, Norrbottens Järnverk och andra företag där storfinansens speciella partier, högern och folkpartiet, hävdar att privata vinstintressen bör ha något slags monopol på alla vinstgivande företag. De vill inte lämna ifrån sig något. Om däremot stora privata företag gör bankrutt, som t. ex. vid Kreugerkraschen och vid många tillfällen senare, så är man mycket angelägen om att samhället och skattebetalarna skall rycka in och ta hand om de arbetare och tjänstemän som kastas ut på gatan och, om det går, också rädda företagen. Den enda socialisering som högern och folkpartiet vill vara med om är socialiseringen av storföretagens skulder och förluster, när de har

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

gjort bankrutt. Den socialiseringen vill inte vi vara med om.

Det har sagts att man från regeringen och socialdemokratiska tidningar har visat ett mycket ringa intresse för denna sak. Det finns ett bra sätt att dementera detta påstående, nämligen att låta denna debatt utmynna i ett beslut i bägge kamrarna där man kräver denna utredning. Jag hoppas vidare att regeringen dementerar herr Eliassons insinuation att den skulle vara miljöskadad av umgänget med storfinansen på Harpsund genom att den omedelbart effektuerar detta riksdagens krav och tillsätter en utredning med plats för folk som vill gå till botten med denna för Sveriges folk så viktiga fråga.

Herr andre vice talmannen övertog nu förhandlingarnas ledning.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Det är utan tvivel så att ett modernt samhälle måste ha olika slags företagsformer och att samtliga företagsformer har både fördelar och nackdelar. Det talas ju i andra sammanhang väldigt mycket om vilka fördelar de stora marknaderna och de stora företagen har, och den lovsången sjunger ju även socialdemokraterna. Men det är klart att även de stora företagen har sina olägenheter; många människor blir avkopplade från ett direkt ägande och ett direkt inflytande. Kunde därför ägandet spridas bättre, så vore det ur många synpunkter önskvärt. Men man må ju säga, att skulle vi ersätta storföretagsamheten eller — om ni så vill — storkapitalismen med en vitt utbredd statskapitalism, så bleve det ju ännu sämre. Ty någonting som är mera stelbent och mera svårt att få grepp om lär väl inte finnas.

Då säger herr Andersson i Ronneby att i statsägda företag har vi insyn. Om herr Andersson i Ronneby har denna insyn, så låt då den svenska riksdagen få del av den vid något tillfälle! Men

herr Andersson i Ronneby och hans partikamrater har oavlätligen motsatt sig, att riksdagens egna revisorer skall få titta på statens aktiebolag. Så mycket är det på det hållet bevänt med intresset för insyn!

Jag har under de år jag varit med här i riksdagen verkligen försökt intressera mig för småföretagsamheten, och jag har många gånger både förundrat mig över och beklagat att man är så angelägen att plocka ifrån så många människor det lilla de äger och förvandla dem till egendomslösa lönearbetare. På jordbruksområdet är det den utvecklingen man med all makt driver fram. Den går med ökad fart, så man har tydligen framgång i att avveckla det enskilda ägandet i det fallet.

Och när det gäller möjligheten att äga någonting i de större företagen med hjälp av aktier har ju socialdemokraterna och Landsorganisationen och dess representanter under många år varit mycket kallsinniga — det kan man väl säga utan att överdriva. Nu torde det inte heller gå att lagstifta fram ett sådant där mera spritt ägande. Det förutsätter ju enskild sparsamhet och enskilda människors intresse, och det är önskvärt att man gör vad som kan göras för att underlätta härvidlag, men någon patentiösning lär inte finnas. Herr Andersson i Ronneby sade också i sitt första anförande, att utredningsarbetet skulle bli svårt och skulle få handhas med smidighet och varsamhet. Sedan kom ju både svårigheten och smidigheten och varsamheten bort i debatten, men i det första anförandet angavs detta alltså som något ganska väsentligt.

Jag skulle emellertid för min del, i likhet med ett par tidigare talare, särskilt vilja stryka under det något egendomliga i hela denna aktion. Jag skall erinra om — det kan ju vara lämpligt nu, eftersom det är 1 maj i övermorgon — att det i vår är 40 år sedan socialdemokraterna bildade sin första rege-

Agandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

ring här i landet. Det var på våren 1920 som Branting bildade sin första ministär, kanske den svagaste minoritetsregering vi haft — jag skall inte säga någonting om den regering vi hade 1936 — därför att den bildades på en fråga, som man visste att en riksdagsmajoritet stod kompakt emot, därför att den bildades några månader före ett val och därför att den var en flygelregering. Men Hjalmar Branting visste i alla fall en sak, och det var, att oavsett vad en regering har för ställning i riksdagen är regeringen suverän när det gäller att tillsätta utredningar. En regering behöver inte fråga riksdagen, om en utredning skall tillsättas, och en regering behöver inte tillmötesgå en begäran från riksdagen om en utredning, ifall den inte vill. Det är inte i riksdagen som avgörandet fälls i ett sådant här fall, utan det är i kanslihuset.

Det är alltså regeringen som tillsätter statliga utredningar. Hjalmar Branting tillsatte den stora socialiseringsnämnden, och den arbetade i femton år utan att göra något väsentligt i frågan. Den bestod bara av socialdemokrater. Den fick så mycket pengar och expertis den ville, så fiaskot var ganska kvalificerat. Men efter femton år, när den lämnade sitt betänkande, satt socialdemokraterna ju redan i kanslihuset, och där har de suttit sedan dess — med korta avbrott och under kortare tidrymder uppblandade med några andra. Nu står dock herrarna här och säger med darr på stämman, som om de vore några undertryckta varelser i svensk statsstyrelse, att vi begär ju ingenting annat än att få en utredning, och detta är väl, säger man vidare, en väsentlig fråga och det är väl nyttigt ur demokratisk synpunkt att få den belyst.

Men snälla vänner, gå upp i kanslihuset och gråt där, ty det är ju i kanslihuset som avgörandet ligger. Och går det inte på annat sätt, så tag med i 1 maj-demonstrationen på söndag ett

standar med texten: »Vi begär att Kungl. Maj:t tillsätter en utredning om ägandeförhållandena.» Ni behöver inte ens förklara att centerpartiet gjort en krumelur i marginalen i sammanhanget. Det betyder ingenting — Kungl. Maj:t är lika suverän för det.

Herr Andersson i Ronneby säger: »Men det är väl tillåtet att motionera.» Ja, visst är det tillåtet att motionera — annars hade motionen inte blivit remitterad — men det var ju så hjärtligt onödigt, därest det inte är på det sättet, att regeringen inte vill ha någon utredning. Men då kan inte heller vi på den borgerliga sidan hjälpa herr Andersson, ty då är det förkyllt i alla fall.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Herr Svensson i Ljungkile gjorde faktiskt ett försök att föra över debatten till det ideologiska planet. Han kom emellertid inte långt på den vägen, innan han förföll till de agitatoriska fraserna.

Vi har inget behov av att gråta i kanslihuset, herr Svensson i Ljungkile — i så fall skulle vi ha lärt mycket från denna talarstol, när herr Svensson stått här. Jag kan inte förstå, herr Svensson, vad det är för fel av en motionär — vare sig han är socialdemokratisk eller borgerlig — att ha en uppfattning i en fråga och söka få denna fråga utredd. Är man så förfärligt rädd för insyn i det privata näringslivet, att man behöver argumentera på det sätt som herr Svensson gör?

Herr Svensson i Ljungkile frågade mig: Kan inte herr Andersson delge oss sin insyn inom det privata näringslivet? Tyvärr, herr Svensson, måste jag bekänna att det inte är lätt att skaffa sig den insynen och jag betvivlar att herr Svensson själv har den. I varje fall verkar det inte så när man lyssnar till honom här, ty då skulle hans argumentation säkerligen inte ha varit sådan som den var. Vi vågar påstå att

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

det är utomordentligt svårt att få denna insyn, men att vi av den anledningen skulle hesitera, skulle vittna om en underlig brist på företagsamhet.

Nej, det måste ligga något verkligt allvarligt bakom här, den uppfattningen får man av hela debatten, som ju föres över från sakfrågan till det konstitutionella problemet. Har det blivit ett stort konstitutionellt problem i denna kammare att behandla en vanlig riksdagsmotion? Är det underligare med denna motion än med någon annan? Nej, mina damer och herrar, att söka komma undan på det sättet tror jag knappast vinner genklang här i landet.

Vi har 1-majdemonstration i övermorgon, men vi tar inga direktiv i det sammanhanget, vare sig av herr Svensson i Ljungskile eller herr Löfgren. Det var ett starkt intresse ni måtte hysa för den saken.

Det enskilda ägandet har vi självfallet ingenting emot. Jag tror att socialdemokratiens insatser i det här landet har visat, att under den tid vi haft några möjligheter att påverka den politiska utvecklingen har det enskilda ägandet spritt ut till stora medborgargrupper. Det är alldeles uppenbart på det sättet. Men den debatt vi för i dag, herr Svensson i Ljungskile, den gäller: hur fungerar vårt näringsliv och hurudan är maktkoncentrationen? Att söka påstå, att vi skulle företräda en uppfattning som går ut på att storföretagsamheten i och för sig är skadlig och att vi därför skulle vända oss emot den, är ganska orimligt.

I fråga om storföretagsamheten är det emellertid uppenbart, herr Svensson, att det ur samhällets synpunkt krävs helt andra åtgärder än tidigare för att få densamma inordnad i ett demokratiskt samhällssystem. I annat fall hade vi inte tidigare haft något besvär här i riksdagen med den kartellagstiftning som nu finnes. Herrarna tycks föreställa sig att ingenting i detta sammanhang över huvud taget kan disku-

teras. Det måtte vara oförenligt med er uppfattning att medborgarna får tillräckligt material för sitt ställningstagande till frågor på detta område. Vi har deklarerat att man bör se till att ett sådant underlag föreligger och det är detta denna debatt egentligen skulle handla om.

Det finns ingen anledning att föra in frågan om statskapitalism i det här sammanhanget. Insyn i statliga företag kräver herr Svensson i Ljungskile. Ja, den som suttit här i kammaren några år och följt herr Svenssons partikamrats, fru Sandströms, verksamhet måste nog erkänna att hon sannerligen har granskat de statliga företagen ur alla synpunkter och det tycks inte ha rått någon brist på material. Om vi hade granskat de privata företagen så närgånget — man skulle nästan kunna säga så hänsynslöst — skulle det ha blivit mycket svårt för herr Svensson att med hänsyn till vad han förut yttrat prestera en rimlig avvägning i sin betygsättning. Men vi har inte angripit fru Sandström för att hon velat granska de statliga företagen, i varje fall ingen i denna kammare, såvitt jag vet. Självfallet har man debatterat med henne när hon rört sig ute i gränstrakterna och ej alltid hållit sig till fakta, men ingen skulle vilja ifrågsätta hennes rätt att som riksdagsledamot granska de statliga företagen från alla synpunkter. Och vi har ingenting emot att hon fortsätter därmed.

Hur skall en företagsform kunna hållas frisk och levande, om den inte utsettes för granskning och kritik? Insyn är en förutsättning härför. Det är det parlamentariska systemets uppgift att verka i detta syfte. Men på den borgerliga sidan tycks man tro att denna verksamhet enbart skall gälla staten, aldrig andra företag. Akta er för det! Akta er för det! Ni kan komma att upptäcka saker och ting som vi inte har intresse av. Något sådant tycks man mena. Vi på vår sida har den uppfattningen att

Agandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

ingenting skall lämnas åsido i vårt samhälle och vi kommer att fortsätta vår vakthållning om dessa demokratiska värden.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag måste rätta till ett missförstånd. När jag bad herr Andersson i Ronneby delge oss sin kunskap beträffande insynen i en viss företagsform, var det inte den privata utan den statskapitalistiska jag nämnde. Jag gjorde detta därför att herr Andersson uppgett att sådan insyn fanns. Jag genmälde till detta att riksdagens egna revisorer inte får titta på aktiebolagen och tillade: Om herr Andersson har en god insyn, låt oss då få del av den! Den sidan av saken hinner vi inte med att diskutera i dag, det är så nära 1 maj, men en annan gång kanske.

Sedan fortsätter herr Andersson i Ronneby att föra en debatt som om denna fråga om utredning helt och hållet var beroende av riksdagens och riksdagsoppositionens ståndpunktstagande. Låt mig fråga herr Andersson i Ronneby om en enda sak. Har inte regeringen makt att tillsätta denna utredning när den vill.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Att en så pass gammal och garvad riksdagsman som herr Svensson i Ljungskile, vilken i stor utsträckning sysslat med konstitutionella frågor, skall behöva ställa en fråga till en betydligt yngre riksdagsman om självklara ting förvånar mig.

Jag skulle vilja fråga herr Svensson i Ljungskile: Är det fel av en riksdagsman, oavsett vilken regering som än sitter, att väcka motion om att få tillstånd en utredning i en fråga som ligger honom varmt om hjärtat? En centraldirigering som skulle hindra det förekommer i varje fall inte inom det socialdemokratiska partiet. Denna fråga har för övrigt aktualiserats på riksdagsplanet och inte på regeringsplanet.

Följaktligen fortsätter vi på den vägen, vilket emellertid är av sekundär betydelse i detta sammanhang. Det är typiskt för hela denna debatt, att man söker föra frågan över på ett område som inte har med saken att göra. Jag måste verkligen beundra hur mästerligt man gör det.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Det tycks råda delade meningar om vad som är primärt och sekundärt i detta sammanhang. Det står ju fast att det är regeringen som har makt att tillsätta en utredning, vare sig riksdagen säger ja eller nej till detta yrkande. Alltså, ni har makten inom partiet. Vill ni ha utredning i denna fråga, kan ni få en sådan. Är inte det väsentligt?

Jag förmenar inte herr Andersson att motionera i onödan och prata om sådant här, men det väsentliga är, att det i varje fall är Kungl. Maj:t, som skall bestämma, om det skall bli en utredning. Socialdemokraterna har suttit 30 år i kanslihuset och inte brytt sig om detta.

Herr talmannen återtog ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag tror att den socialdemokratiska riksdagsgruppen får vara mycket strävsam, om den skall kunna motionera i onödan tillnärmelsevis lika ofta som andra. Herr Svensson i Ljungskile kan nog bekräfta detta, om han försöker föra debatten, där den borde föras.

Jag tycker att ni, som i olika sammanhang är intresserade av att framställa socialdemokratiska riksdagsmän som mycket osjälvständiga, skulle uppskatta att några socialdemokratiska riksdagsmän tar ett initiativ. Skall det då vara fel att socialdemokratiska riksdagsmän motionsvis tar upp en fråga och att vi behandlar den i vanlig ordning. Rege-

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

ringen har väl sedan rätt att ta ställning till utredningskravet. Varför skall ni begära att regeringen tar initiativ i frågan? Varför skall vi inte behandla saken i riksdagen, som först fått den under prövning.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Herr Andersson i Ronneby fällde ett yttrande, som jag gärna helt kort vill kommentera, eftersom jag förmodar, att herr Andersson inte vill anklaga sig själv för att föra in oväsentliga ämnen i debatten. Så är jag i alla fall skyddad för kritik av honom, om jag tar upp en sak, som tydligen herr Andersson och åtskilliga med honom anser vara mycket väsentlig. Han talade om att regeringen hade varit så angelägen om att föra en politik, som ledde till mera spridd äganderätt.

Får jag lov att för det första erinra om att från det håll jag representerar har man försökt få till stånd en ordentlig belysning av hur det är med inkomstförhållanden och andra ekonomiska förhållanden vad beträffar den mindre företagsamheten i handel, hantverk och småindustri i samband med att problem berörande dessa grupper behandlas här i kammaren. Men både regeringen och regeringspartiet har varit mycket litet intresserade av en ordentlig belysning av detta. Hade man fått till stånd en sådan, skulle det ha varit omöjligt att i alla möjliga sammanhang låtsas som om alla som är egna företagare hade höga inkomster och kan bära extra bördor.

Vad skall samhället göra, om man vill främja en utveckling, som sprider företagsägandet här i landet? För det första är det klart, att om man främjar det enskilda sparandet, ökas utsikterna för en sådan spridning. Regeringen har emellertid sagt nej till en lång rad åtgärder i detta syfte och fört en politik som sannerligen inte befrämjar enskilt sparande. En rad sparfräm-

jande förslag från oppositionen har avisats.

För det andra skall man skapa goda förutsättningar för utveckling av mindre företag. Därvidlag har regeringen, därom är man tämligen överens inom företagarkretsar, många gånger varit relativt ointresserad.

För att tillgodose ovannämnda syfte har vi för det tredje föreslagit, att löntagarna skulle kunna få vissa skattelättnader för sådana inkomster, som erhålles genom avtal om uppskjuten andel i vinst. Det har man från regeringens sida avvisat med stor bestämdhet.

Man kan gå vidare punkt för punkt och finna, att regeringen varit ointresserad av eller direkt motverkat en utveckling som leder till spridning av företagsägandet.

Vad är det då våra socialdemokrater tänker på, när de talar om detta, som nu lär stå t. o. m. i ett programutkast som är alldeles färskt, nämligen att »hela folket skall bestämma» och dylikt, vilket låter som om det vore fråga om en spridning av inflytandet och en långtgående fördelning av makten? Jo, som vi vet tänker de på socialiserade företag, till mycket stor del statliga företag. Där, menar man, är det hela folket som bestämmer. I varje fall har jag inte fått någon anvisning på hur man annars tänker sig att hela folket skall kunna bestämma, om inte företagen till stor del skulle vara statsägda.

Men, mina damer och herrar, hur är det med maktkoncentrationen i dessa statliga företag? Hur är det t. ex. i Tobaksmonopolet, som jag tror man snuddat vid förut i dessa debatter? Vem har makten att utnämna de ledande inom Tobaksmonopolet och andra företag? Jo, det har — som jag tror att herr Andersson i Ronneby nämnde i ett citat — herr Sträng. När ni talar om maktfördelning, om hela folkets bestämmanderätt o. d., tänker ni tydligen till stor del på att koncentrera makten till finansminister Gunnar Sträng.

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

Jag tillåter mig att fråga våra vänner i regeringspartiet, om de inte skulle kunna motionera om en utredning nästa år beträffande hur man skall kunna åstadkomma *en spridning av makten inom de statliga företagen*. Om ni gör detta, kan det hända, att vad herr Andersson i Ronneby sade om att det inte lönar sig så bra att gå till kanslihuset skulle visa sig berättigat. Men om ni har fått nej i kanslihuset och kommer till kammaren med en motion om att åstadkomma en bättre spridning av ägandet och inflytandet inom offentliga företag, kan vi kanske få en fortsättning på dagens debatt av inte ringa intresse.

Herr KELLGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inför denna kammare vilja redovisa något av vad som står i det av herr Ohlin omnämnda programutkastet. Där står följande: »Socialdemokratin vill i varje särskilt fall pröva vilka former av företagande och ägande, som bäst tjänar materiellt framåtskridande och mänsklig välfärd. Den företräder kravet på samhällligt ägande eller samhällskontroll av naturtillgångar och företag i all den omfattning det är nödvändigt för att tillvarata viktiga medborgarintressen. Den är beredd att skapa nya företag i samhällets ägo eller under samhällets kontroll, när den privata företagsamheten är ur stånd att fylla väsentliga behov. Den vill främja tillkomsten och utvecklingen av skilda former av samägda företag i alla de fall, då dessa kan väntas tjäna de arbetandes och konsumenternas intressen. Den vill stimulera enskild företagsamhet på de områden, där denna visar sig kunna förena effektivitet och framstegsvilja med ansvar gentemot konsumenterna, de anställda och samhället.»

Vidare står det i broschyren: »Dessa olika företagsformer bör inte betraktas som självändamål. Valet mellan dem måste bestämmas av vilka uppgifter som skall lösas.»

Socialdemokratien har inte alls den uppfattningen, som herr Ohlin vill göra gällande, att man skall införa och genomföra enbart statliga företag. Det är ett sätt att redovisa socialdemokratiens inställning i dessa frågor som är totalt missvisande.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin kom in i debatten litet sent, men det hälsas naturligtvis med mycket stor tillfredsställelse, att debatten får föras över det stora vattnet. Jag tänkte annars att vi skulle debattera de frågor, som herr Ohlin tog upp, i samband med den stora ekonomiska debatten i anledning av Kungl. Maj:ts tilläggsproposition.

Herr Ohlin begär precis samma missstag som de övriga talarna. Han talar om någonting annat. Han berörde visserligen några frågor som naturligtvis i och för sig kan vara intressanta att ta upp här. Han sade att det från enskilda riksdagsmäns sida skulle föreligga intresse för statliga företagsformer. Det är omöjligt att komma ihåg allt som sker i denna kammare, men vi har faktiskt haft en motion i den frågan, där riksdagen också godtagit motionärernas förslag och skrivit till Kungl. Maj:t och fått en utredning om de statliga företagsformerna. Jag ser att herr Ohlin skakar på huvudet. Herr Ohlin kan emellertid utan att besvära denna talarstol läsa statsutskottets utlåtande nr 194/1951.

Vidare drar herr Ohlin några mycket underliga slutsatser i fråga om statliga företag och maktkoncentration. Det är väl alldeles uppenbart, herr Ohlin, att förhållandet blir helt annorlunda för statliga företag, som ligger under regeringens och riksdagens kontroll och där vi har insyn. Den sittande regeringen måste självklart välja de personer, som skall leda dessa företag. Har herr Ohlin samma möjligheter på den privata sektorn? Om så vore fallet behövde vi inte fortsätta debatten i denna kammare.

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

Men herr Ohlin med sin nationalekonomiska skolning borde inte ha svårt att se nyanserna i detta avseende. Det är för övrigt mer än nyanser — det är avgörande principfrågor.

Det finns ingen som helst anledning att nu, herr Ohlin, stämma in i herr Hjalmarsons anförande när vi diskuterade LKAB och angripa finansministern för att han utför de uppgifter som tillkommer en finansminister enligt av riksdagen fastställda grunder och efter i demokratisk ordning tillkomna beslut. Det tycker jag inte är att föra upp debatten på det högre planet. Jag trodde annars att vi just nu skulle ha förut-sättningar för detta.

Det är inte heller någon anledning att i detta sammanhang diskutera inkomst-förhållandena för dem som arbetar inom den mindre företagsamheten. Det finns taxeringslängder att tillgå, och vi får väl betrakta dem som ett riktigt uttryck för läget.

Men att vår politik skulle ha medfört en minskning av småföretagsamheten, herr Ohlin, det är ett påstående som inte på något sätt kan beläggas. Om herr Ohlin gör gällande något sådant, är herr Ohlin föremål för samma gamla villfarelse som man var då storföretagen startade i vårt land och man spådde att småföretagen skulle kraftigt minska. Till vår glädje har småföretagen ökat i ständigt snabbare tempo och har i dag större betydelse inom det svenska samhället än någonsin. De omhuldas också av regering och riksdag på ett bättre sätt än någon gång tidigare i vårt lands industriella och ekonomiska utveckling. Herr Ohlins siffror, som skulle visa motsatsen, skulle säkert kammaren vara utomordentligt intresserad av.

Att bifalla allt vad herr Ohlin och de borgerliga partierna i detta avseende vid olika tillfällen har föreslagit, utan hänsynstagande till det stora sammanhanget, är omöjligt för någon sittande regering. Det finns aldrig någon som helst chans att få igenom allt detta. Och

det är att göra våld på sanningen, när man framställer det som om småföretagsamheten i dag skulle befinna sig i ett dåligt läge.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar herr Kellgren för att han gjort mig den tjänsten att läsa upp en del ur det socialdemokratiska programutkastet, ty det bekräftade vad jag sade. Men sedan använde herr Kellgren det gamla vanliga knepet och påstod att jag skulle ha sagt att socialdemokratien *enbart* ville ha statliga företag. I mitt tidigare anförande finns det inte något uttalande av det slaget och herr Kellgrens yttrande innebär alltså ett goddags — yxskaft.

Däremot har jag sagt att när socialdemokratien talar om att hela folket skall bestämma, tänker man många gånger, enligt vad jag funnit, på statliga företag. Vad ni menar, när ni *inte* tänker på statliga företag, det har jag aldrig fått något besked om, trots att jag kanske tusen gånger har frågat om den saken. Om det inte skulle vara fråga om statliga företag, vad innebär då det där uttrycket, att hela folket skall bestämma?

Kanske kan jag efter dessa många, förgäves ställda frågor i dag få ett svar på denna fråga: Vad innebär det, konkret uttryckt, att hela folket skall bestämma, om det inte är fråga om statliga eller offentliga företag?

Utredningen om de statliga företagsformerna, som herr Andersson i Ronneby talar om, är välbekant för alla i denna kammare. Den har emellertid inte enligt sina instruktioner att belysa hur man skall minska koncentrationen av makten och uppnå en spridning av den inom de statligt ägda företagen. Får jag erinra om att den ledamot av denna kammare, som alldeles särskilt har intresserat sig för de statliga företagen, nämligen herr Hagnell, har lagt fram ett förslag som innebär, att man skulle ytterligare koncentrera makten genom

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

någon sorts holdingbolag, som i sig skulle samla inflytandet över alla de statliga företagen.

Beträffande de offentliga och statliga företagen vill jag också påminna om att riksdagen representerar Sveriges folk, som indirekt är ägare till de statliga företagen. Riksdagens revisorer har emellertid av regeringspartiet många gånger förmenats den insyn i dessa, som ägarna till ett företag annars brukar ha genom lämpliga revisorer.

Till slut, herr talman, kan väl ingen komma ifrån att det karakteristiska för socialistisk samhällssyn är, att man på olika vägar vill genomföra en långtgående finansiell maktkoncentration i statens händer. Jag konstaterar, att man inte är intresserad av att här få denna strävan kritiskt belyst.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Herr Ohlin frågade, varför de socialdemokratiska riksdagsmännen inte tog initiativ i fråga om de statliga företagsformerna. Jag påvisade, att vi har gjort detta. Herr Ohlin talade om något annat. Det är ganska belysande.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Gång på gång här i debatten har det ställts den frågan, varför inte regeringen har tillsatt den av motionärerna begärda utredningen. Under de senaste åren har det utkommit åtminstone två stora bokverk som innehåller det väsentliga av det material beträffande de större företagen som motionärerna har efterlyst. Varför skulle regeringen föranstalta om utredningar som redan har genomförts på privat initiativ?

Det har sagts att envar borde veta för vem han arbetar. Jag tror att det är mycket lätt för de flesta, som är intresserade därav, att ta reda på den saken. Och i ett samhälle med effektiv konkurrens på lika villkor vet människorna

det utan vidare: de arbetar för kunderna. Jag trodde att det var fallet även med dem som är anställda inom av socialdemokratiska intressen ägda företag. De många opolitiska eller borgerliga journalister, som är verksamma i Stockholms-Tidningen, Aftonbladet eller liknande tidningsföretag, uppfattar sig säkerligen som tjänare åt allmänheten, icke åt den socialdemokratiska partistyrelsen.

Varför, herr talman, är duktigt folk så eftersökta? Naturligtvis därför att det är brist på dem. Det är därför som styrelseledamöterna i Kooperativa förbundet sitter i inte mindre än ett hundratal olika kooperativa företag. Därför anlitas också folk av detta slag i så stor omfattning av statsmakterna när det t. ex. gäller att tillvarata Sveriges intressen i handelspolitiska sammanhang eller då det är fråga om att reda ut en kvistig ekonomisk situation, där staten anses böra ingripa, låt mig säga av typen Uddevallavarvet.

Jag tror inte på att människorna betraktar det som riskabelt att sätta in sina sparslantar i företag, där duktigt folk sitter med i ledningen, folk som i praktiken har visat att de förstår produktionens villkor. Det måste förhålla sig tvärtom. Människorna känner sig nog rätt lugna, om de har anförtrott förvaltningen av sina sparmedel till företag, i vilkas ledning finns den kategori av folk som vi här talat om.

Vi inom högerpartiet uppfattar det — från socialdemokratiskt håll har man redan tidigare här erinrat därom — såsom ett väsentligt mål att främja en spridning av den personliga äganderätten. Hur skall då detta kunna åstadkommas? Jo, genom att ge människorna det utrymme i deras arbetsförtjänst som är nödvändigt för att de skall kunna bygga upp ett större personligt ägande. Man gör det genom att sänka skatterna, genom att ändra skattelagstiftningen, så att skattelättnader eller skattebefrielse erhålles för olika former av sparande. Man gör det genom att främja uppkoms-

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

ten av en brett förankrad aktiemarknad. Detta senare förutsätter i sin tur en rad olika åtgärder, från förändringar av skattelagstiftningen till försäljning av aktier i statens företag och ett väsentligt vidgat utrymme för emission av aktier inom enskilda företag.

Men var ligger, herr talman, hindret för att få till stånd en utveckling efter dessa riktlinjer? Det är den socialdemokratiska politiken, den politik som de socialdemokratiska motionärerna företräder, som utgör det väsentliga hindret mot en sådan utveckling. Det är ju regeringspolitiken som — såvitt jag kan erinra mig — har gått emot varje förslag, som i praktiken skulle ha bidragit till att möjliggöra en snabbare spridning av den personliga äganderätten.

På en punkt föreligger emellertid en viss samstämmighet mellan vår uppfattning och en del av de socialdemokratiska uttalanden, som förekommit här i debatten. Det är, herr talman, angeläget att medborgarna får en så omfattande information som möjligt om utvecklingstendenserna både i det ekonomiska livet i stort och i de enskilda företagen. Aktiebolagslagen ger vissa föreskrifter om de skyldigheter som åligger företagen härutinnan. Jag tror, att det vore värdefullt om man inom företagen så långt som det ginge eftersträvade att sätta så mycket kött på benen som möjligt. Det har man gjort på sina håll på ett mycket berömvärt sätt, men mera kan säkert göras. Då uppkommer frågan: Hur skall intresset härför uppmuntaras? Framför allt genom att återställa en fri och funktionsduglig kapitalmarknad efter de rekommendationer, som vi tidigare har givit. Då blir det en effektiv marknadskonkurrens om spararnas medel. Då växer det fram en sådan löpande, kontinuerlig information om resultat och framtidsplaner hos företagen, som i stor omfattning förekommer t. ex. i Förenata staterna. Med en fri kapitalmarknad blir företagsledningarna spontant intresserade av att hålla de många

ägarna à jour med vad som händer i företaget och att lyssna på spararnas synpunkter och önskemål. Man håller regelbundet återkommande möten med spararna i olika delar av landet och man diskuterar på ett mycket öppenhetigt sätt igenom de egna problemen. Varför är man så angelägen att hålla en sådan verksamhet i gång? Det är därför att man inte vill förlora spararnas insatser. Man vill inte att de skall gå till konkurrenterna, utan man önskar ha dem kvar i företaget. Man fruktar ingenting så mycket som att spararna skall börja sälja sina andelar för att flytta över pengarna till andra företag. På så sätt får spararna i en marknadsekonomi av denna typ ett stort inflytande över utvecklingen.

Vad är det främsta hindret för att ett sådant tillstånd skulle kunna uppstå även hos oss? Det är ju den socialdemokratiska regeringspolitiken, som partiellt har förlamat den svenska kapitalmarknaden. Följaktligen är det regeringspolitiken som främst måste förändras för att vi verkligen skall kunna komma fram till en demokratisk marknad, vilken utgör själva grunden för en egendomsägende demokrati. Att överlåta inflytandet på den politiska makten löser inga problem. Avståndet mellan valhandlingen, nedläggandet av röstsedeln i valurnan och statsrådsbesluten i företagsfrågor är på tok för långt, och möjligheterna att kontrollera regeringsåtgärderna är i verkligheten mycket mindre än vad man kunde tro efter att ha hört en del av de socialdemokratiska inläggen här i dag. Och framför allt, herr talman, möjligheten att reagera på det effektivaste sättet om man är missnöjd är helt enkelt obefintlig, möjligheten nämligen att ta ut sin andel ur det statliga företaget. Gå bara till herr Sträng och försök att ta ut vad ni placerat i t. ex. Norrbottens järnverk, så får ni se hur det går.

Sanningen är att regeringen inte åtnjuter spararnas förtroende och därför

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

endast genom tvångsingripanden av olika slag och s. k. frivilliga överenskommelser kan skaffa sig förfoganderätten över spararnas medel. Det skapas med sådana medel en ekonomisk och politisk maktkoncentration som har föga gemensamt med verklig demokrati.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Debatt lönar sig faktiskt. Det märker vi i dag när vi lyssnar till herr Hjalmarson. Han står ju inte att känna igen från den debatt vi förde när vi resonerade om LKAB med finansministern. Det lönar sig faktiskt att debattera om och kring väsentliga spörsmål, även om herr Hjalmarson gör likadant som de andra på den sidan i dag och för över hela debatten på det ekonomiska området, som vi skall behandla i maj månad. Det är självklart inte möjligt att nu ta upp hela den diskussionen, men vi noterar med tillfredsställelse den mjuka och samvetslena tonen.

Den socialdemokratiska riksdagsgruppen har, som väl är, i många avseenden en motsatt uppfattning om de ting som herr Hjalmarson talar om. Det visar sig att genom att vi har vågat ställa anspråk för alla människors räkning på en utveckling i demokratiskt hänseende, har vi nått ett samhälle med god funktion och social standard, ett samhälle där kommunister har mindre inflytande än i andra samhällen. Vi har lyckats skapa en jordmån, där alla människor känner sig som delägare till den demokratiska utvecklingen och det samhälle vi har byggt upp.

Herr Hjalmarson försöker framställa det som om denna motion skulle vara uttryck för fientlighet mot näringslivet över huvud taget, det näringsliv som skall ge oss underlaget — det inser vi likafullt som herr Hjalmarson — till det vi skattar högt. Talet om att vi är näringsfientliga faller på sin egen orimlighet. Utvecklingen av företagsamheten,

i både de större och mindre företagen, visar någonting helt annat.

Jag skulle vilja fråga herr Hjalmarson: Är det betydelselöst att ha insyn? Är det en betydelselös lagstiftning vi har genomfört på kartellområdet? Vad har den fått för resultat? När vi började registrera kartellerna i riket var de ungefär 1 600 — jag har inte det exakta talet i huvudet. De var inte tillkomna för att konsumenterna skulle få billigare varor utan för att hålla höga priser och bespara företagarna onödiga konkurrens. Bara genom att införa kartellagstiftning och kontinuerligt övervaka kartellbildningen har hälften av dessa 1 600 avtal försvunnit. De tålde alltså inte offentlighetens ljus, herr Hjalmarson. Är det sådana små oskyldiga ting som det i dag vore så farligt att resonera om? Får vi sådana resultat, finns det anledning att söka utröna om inte den företagsamhet som i dag är så bra kan bli ännu bättre. Inte kan väl samhället stå stilla. Det är en levande organism som måste utvecklas.

Vi måste följa med i den allmänna utvecklingen och hävda oss i konkurrensen.

Är det betydelselöst att vi har en näringsombudsman som kan ta upp resonemang med näringslivets folk när vissa ting inte är som de borde vara? Är det betydelselöst att vi kan föra upp sådana ting till en domstol? Nej, ingalunda. Det är åtgärder som i hög grad gagnar den friska företagsamheten, den som vi alla vill omhulda. De betyder självklart intrång för någon företagare, det är uppenbart, men på längre sikt gagnar de alla.

Jag tror att det förhåller sig på samma sätt med den nu begärda insynen. Redan debatt innebär ju att upplysningsverksamheten effektiviseras. Herr Hjalmarson talar nu om den upplysningsverksamhet som bedrivs i dag. Den är helt ett resultat av den ekonomiska och politiska debatt vi förde i fjol. Inte såg jag mycket till sådan de-

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

batt när jag var yngre. Det är ett glädjande framsteg, att sådan debatt och spridning av upplysning kan ske. Det är bara att fortsätta med de goda krafter vi nu har och den uppriktiga vilja som tycks vara för handen. Det finns ingen anledning till skuggrädsla och att tro, att ett samhälle inte skulle våga se hur det fungerar. Det är lika avgörande för de enskilda människorna att ha ett näringsliv som fungerar väl som att statens verksamhet fungerar. Visst skall vi titta på den statliga verksamheten. Det skall vi inte vara rädda för. Kan vi inte vara överens om att behandla frågan om insyn i privata företagsamheten på samma sätt, så att det blir en viss ömsesidighet i sammanhanget.

Denna motion avser en redovisning av förhållandena, ingenting annat.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är ett av herr Anderssons i Ronneby fria påhitt att jag skulle ha gjort gällande, att han företräder en fientlig inställning gentemot näringslivet. Däremot har jag den uppfattningen att denna motion, som herr Andersson i Ronneby stöder, är fullkomligt meningslös. Det är en annan sak.

Insyn, herr Andersson i Ronneby, det får man genom att skapa en effektiv marknadsekonomi, inte genom att igångsätta en statlig utredning om ting som redan är utredda.

Herr Andersson i Ronneby berörde LKAB. För att det inte skall vara några missförstånd på den punkten skall jag, herr talman, bara säga följande till honom. När herr Sträng — för att nu försöka citera vad som förut citerats här i debatten — i ensamt majestät utser styrelser, när han i ensamt majestät utser verkställande direktör, när han i ensamt majestät utser bolagsstämma, d. v. s. skickar en av sina byråchefer eller statssekreteraren och påstår att de är svenska folket och när herr Sträng i ensamt majestät ger företaget sina di-

rektiv, då är inte detta någonting som vi kallar ekonomisk demokrati. Den typ vi vill främja, när vi talar om egendomsägande demokrati, uppbyggs av ett brett, direkt folkligt inflytande på den svenska marknaden.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hjalmarson är synnerligen anspråklös när det gäller att ställa krav på insyn och möjligheterna vad gäller det privata näringslivet. Om det skulle vara riktigt som herr Hjalmarson sade — jag vill inte gå in på det på grund av tidsbristen — skulle det vara fullständigt onödigt med hela den kartell- och näringslagstiftning som vi har. Detta är nog herr Hjalmarson — och högern — ganska ensam om att tycka i detta samhälle. Jag tror att människorna där ute har mycket litet till övers för vad herr Hjalmarson företräder i det sammanhanget.

Om riksdagen har beslutat att statliga företagsformer skall fungera så och så och vi har full demokratisk insyn, då är det inte alls någon dålig demokrati, att den sittande finansministern också effektuerar riksdagens beslut. Då är också insynen fullständig. Det är skillnaden mellan statliga företagsformer, där insynen är fullständig, och privata företagsformer, där den inte alls finns. Jag hoppas att herr Hjalmarson kan förstå skillnaden här, det lär inte vara så särskilt besvärligt.

I mitt inledningsanförande visade jag på en utredning angående tillsättandet av bolagsstyrelserna. Där pekas på en mycket stark tendens. Det visar sig, att bara ett litet fåtal enskilda kapitalägare behärskar rösterna vid bolagsstämmorna. Även sambandet mellan stora personliga förmögenheter och aktivt ledarskap i storföretag såsom ordförande, styrelsemedlem eller verkställande direktör var mycket markant. Var tredje miljonär och var sjätte halvmiljonär var ledare — styrelseledamot eller verkstäl-

Ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

lande direktör — i bolag med mer än 200 anställda. Jag har, herr Hjalmarson, inte fällt något omdöme om detta. Jag har endast sagt att det skulle vara av värde för debatten att ha en bättre belysning av dessa förhållanden. Upplysning har aldrig skadat framstegen i det svenska samhället. Framstegen har helt varit beroende av kunskap och upplysning. Denna motion är bara ett led i denna verksamhet.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson i Ronneby talade om insyn och belysning. Herr Andersson lär ju själv vara en framträdande representant för ett statligt monopolföretags styrelse. Ändå, har, såvitt jag vet, inte herr Andersson i Ronneby eller regeringspartiet i övrigt verkat för att svenska folkets representanter, d. v. s. riksdagens revisorer, skulle få lov att se på detta företag. Tydligt misstror herr Anderson i Ronneby sina kolleger här, när han inte tror att riksdagens revisorer skulle vara kapabla att här hämta kunskaper utan att lämna ut olämpligt material till offentligheten.

Jag tillät mig vidare fråga vad man på den socialdemokratiska sidan menar, när man talar om hela folkets bestämmanderätt till skillnad från den mera koncentrerade makten över företagen. Jag ställde den frågan eftersom jag många gånger funnit, att detta med hela folkets bestämmanderätt i praktiken betyder statliga företag över vilka finansminister Sträng bestämmer. Jag har inte fått något svar på den frågan och får nog upprepa den många gånger innan jag får något svar — om jag någonsin får det.

Mitt tal om en utredning, herr Andersson i Ronneby, gällde inte arbetsformerna i de statliga bolagen och detta som den välkända utredningen håller på med. Herr Andersson gjorde sig skyldig till ett minnesfel eller ett hörfel. Vad jag frågade var, varför man

inte begär en utredning om spridning av makten i de statliga företagen, så att vi kan få någon liten belysning av vad det socialistiska talet i praktiken innebär. Detta tror jag verkligen är en mycket angelägen uppgift, och jag upprepar min uppmaning till herrarna och damerna i regeringspartiet: Ägna litet intresse åt frågan om spridning av makten inom de statliga företagen!

Herr **SENANDER** (k):

Herr talman! Herr Hjalmarson för ofta ordet demokrati på sina läppar. Han älskar att framställa sig själv och högerpartiet som de verkliga företrädarna för demokratien och för vardagsmänniskornas intressen. Jag undrar dock om det inträffat någon större förändring med herr Hjalmarson sedan han gjorde följande uttalande: »Konservatismen måste undan för undan mala sönder den demokratiska ideologien och ersätta den med sina egna positiva begrepp. Eftergifter för demokratien är åtskilligt riskabla. Har man givit en viss potentat lillfingret, tar han snart hela handen.»

Herr Hjalmarson och hans parti räknas, trots detta, till de fyra demokratiska partierna.

Herr **HJALMARSON** (h):

Herr talman! I likhet med många andra, kanske inte i denna kammare men i detta samhälle, har jag i min grönaste ungdom en del försyndelser på mitt samvete. Jag var en gång i tiden, när jag var mycket ung, med i en synnerligen vänsterorienterad sammanslutning; där fanns t. o. m. en del företrädare för den meningsriktning som den senaste talaren representerar. Det var — såvitt jag minns rätt — på den tiden som jag gjorde det återgivna uttalandet. Jag hoppas att kammaren behagar överse med det.

Herr **SENANDER** (k):

Herr talman! Det var en ganska märklig deklaration. Jag tror inte alls att

Interpellation ang. färjtrafiken i Svanesund

den stämmer, ty vid den tidpunkt uttalandet gjordes tillhörde herr Hjalmarsson visst inte någon vänsterorienterad organisation. Men är det någon här i kammaren som har märkt om herr Hjalmarssons uttalanden och handlingar här i riksdagen har ändrats i jämförelse med det citat jag här anförde?

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen framställde till en början propositioner i avseende å *utskottets hemställan*, nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2) av herr Fahlander m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Norrköping begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av herr Fahlander m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 88 ja och 92 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den i reservationen 2) av herr Fahlander m. fl. gjorda hemställan.

Härefter blev på i fråga om *motiveringen* framställd proposition den i

reservationen 2) anförda motiveringen av kammaren godkänd.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren nu att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till plenum onsdagen den 4 maj kl. 10.00.

§ 17

Interpellation ang. färjtrafiken i Svanesund

Ordet lämnades på begäran till

Herr JOHANSSON i Torp (s), som yttrade:

Herr talman! Den nya bron mellan Tjörn och Stenungsund är avsedd att tagas i bruk för allmän trafik från och med den 15 nästkommande juni. Det har försports att vägförvaltningen i Göteborg har för avsikt att, samtidigt med att bron upplåtes för trafik, införa tidtabell för färjtrafiken i Svanesund mellan Orust och Kolhättan. Detta har också bekräftats från vägförvaltningen vid en tidningsintervju, där vederbörande talesman för vägförvaltningen bl. a. förklarat att »vi har från början varit inställda på att svanesundsfärjan skall självdo», och vidare att »för bilisterna spelar den lilla omvägen ingen större roll».

Befolkningen på Orust, som har en helt annan uppfattning om svanesundsfärjans fortsatta betydelse än vad vägförvaltningen sålunda har, ser med största oro på planerna att belägga trafiken i Svanesund med restriktioner.

Under hänvisning till det anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Kan det anses överensstämma med gällande praxis att, innan tillräcklig erfarenhet vunnits om den nya trafiksituationen, förfara på det sätt som sålunda planeras?

Denna anhållan bordlades.

§ 18

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen om kommunalförbund,

nr 15, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret skrivelse till riksdagen angående vissa av riksdagens revisorer gjorda uttalanden,

nr 16, i anledning av väckt motion om ändring av bestämmelserna angående plats för avgivande av yttrande inför kammare, och

nr 17, i anledning av väckt motion angående ändrad lydelse av 38 § lagen om val till riksdagen;

statsutskottets utlåtanden och memorior:

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1960/61 till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1960/61 till fångvårdsstyrelsen m. m.,

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga statistikens organisation jämte i ämnet väckta motioner,

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till Internationella utvecklingsfonden (IDA), och

nr 86, angående överlämnande till särskilt utskott av vissa till statsutskottet remitterade ärenden;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 1, i anledning av väckta motioner om viss utsträckt tillämpning av bestämmelserna om skattebefrielse för dödsbo,

nr 47, i anledning av väckta motioner om viss ökad rätt till avdrag vid beskattningen för kommunalskatt m. m.,

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), och

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utövandet av statens tobaksmonopol;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av väckta motioner om inrättande av ett näringsråd samt om översyn av handelsrepresentationen i de västeuropeiska länderna, och

nr 19, i anledning av väckta motioner om vidgade direktiv för beredningen rörande åtgärder till stöd för den svenska exporten på det kommersiella området m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i allmänna arbetstidslagens bestämmelser om uttagande av övertid,

nr 26, i anledning av väckta motioner om viss säkerhetsutrustning å bilar,

nr 27, i anledning av väckt motion om förbud mot hastighetstävlingar med motorfordon på allmän väg,

nr 28, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen om socialhjälp, och

nr 30, i anledning av väckt motion om viss ändring av lagen om försäkring för allmän tilläggs pension; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckta motioner angående åtgärder i syfte att motverka rasförföljelse, m. m.

§ 19

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medel för år 1960 till bostadslån åt domänverkets fast anställda skogsarbetare, m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stödet åt lin- och hamperedningen under budgetåret 1960/61 jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställning rörande anslag för budgetåret 1960/61 till ersättning till strandägare för mistad fiskerätt m. m.

§ 20

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 153, angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m., och

nr 154, med förslag till förordning om utjämningskatt å vissa varor, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 21

Anmäldes följande till herr talmanen under sammanträdet avlämnade motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 119, angående riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m., nämligen

nr 804, av fröken *Vinge m. fl.*,
nr 805, av herr *Helén m. fl.*, och
nr 806, av herr *Larsson* i Stockholm
m. fl.

Vidare anmäldes följande motioner:
nr 807, av fröken *Wetterström m. fl.*,
i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 135, angående riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet, och

nr 808, av herr *von Friesen m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 141, med förslag till lag om behörighet att utöva läkaryrket m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 22

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.40.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 3 maj

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollen för den 26 och den 27 nästlidne april.

§ 2

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr Nilsson i Östersund, som vid kammarens sammanträde den 26 april med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Svar på fråga ang. det statliga stödet åt växtförädlingsanstalterna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN, som yttrade:

Herr talman! Herr Persson i Appuna har frågat mig, om jag har för avsikt att inom en närliggande framtid framlägga förslag om formerna för det framtida statliga stödet åt växtförädlingsanstalterna.

I anledning härav får jag meddela, att överläggningar i ärendet under

sistförflutna år ägt rum med representanter för i ärendet intresserade institutioner m. fl. Därefter har arbetet med utarbetandet av ett förslag pågått inom departementet. Samtidigt förhandlas också om en internationell konvention angående rättsligt skydd för växtförädlingsprodukter. Senare under denna månad kommer nya överläggningar att äga rum med vederbörande intressenter. Oavsett utgången av de internationella förhandlingarna är det min förhoppning att kunna framlägga förslag i ärendet i samband med nästa års statsverksproposition.

Härpå anförde

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra ett tack för svaret på min fråga.

Jag hälsar med tillfredsställelse, att ett förslag i hithörande fråga är att förvänta. Då det med hänsyn till det statsfinansiella läget och andra omständigheter inte varit möjligt att ge förädlingsverksamheten erforderliga medel, är såvitt jag kan förstå den enda möjligheten att på annat sätt tillföra verksamheten medel.

Det framgår vidare av statsrådets svar, att det pågår förhandlingar om en internationell konvention angående skydd för växtförädlingsverksamheten. Men med hänsyn till att dessa förhandlingar kan ta lång tid i anspråk innan något resultat därifrån kan förväntas är det önskvärt att frågan löses internt för vårt land. Såvitt jag är riktigt underrättad uttas i Västtyskland och Holland en avgift till förädlingsverksamheten. Den är måhända inte av samma karaktär som den som diskuteras i vårt land, men den har haft stor betydelse för verksamheten i dessa båda länder.

Jag ber att än en gång få tacka för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. eldistributionen på landsbygden

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Larsson i Luttra frågat,

1) om jag ville lämna kammaren en redogörelse för min syn på möjligheterna att främja de lokala intressenas medverkan, ansvarstagande och självbestämmanderätt i fråga om lokal eldistributionsverksamhet på landsbygden enligt samma principer som redan gäller i städerna;

2) om jag vore beredd att vid förestående reorganisation av distributionsföretag främja ett handlingsprogram, som ger möjlighet för fortvaro eller bildande av i bygden förankrade bärkraftiga enheter, även om förbrukarantalet skulle understiga riktvärdet 2 000, allt enligt den grundregel som finns inskriven i ellagen 1 §; samt

3) om jag ansåge att prövning av koncessionsansökning borde ske förutsättningslöst och utan hänsyn till sökandens eventuella innehav av motsvarande koncession.

Interpellanten har givit sina frågor en mycket vid och delvis motsäggande formulering. Interpellationens motivering ger emellertid vid handen, att med frågorna åsyftas principerna för det pågående rationaliserings- och utvecklingsarbetet beträffande detaljdistributionen av elektrisk kraft på landsbygden. Såsom säkert är bekant för interpellanten har dessa principer redan givits sin allmänna utformning i den av 1957 års riksdag bifallna propositionen nr 161 med förslag till ändringar i 1902 års lag om elektriska anläggningar. Jag vill därför i första hand hänvisa till vad i propositionen anfördes, vilket självfallet är vägledande vid avgörandet av förekommande koncessionsärenden. Givet är att all nödig hänsyn tages till berättigade lokala intressen i fråga om

Svar på interpellation ang. eldistributionen på landsbygden

medverkan i och bestämmanderätten över eldistributionen. Såsom i propositionen anfördes och under remissbehandlingen även betonades från olika håll är det emellertid också givet, att man därvid icke bör generellt binda sig för en viss företagsform utan välja den i varje särskilt fall lämpligaste. I de fall där olika distributionsföretag konkurrerar om koncession, som under närmast föregående period innehafts av ett av dem, kan det understundom vara påkallat att, för beredande av möjligheter till ytterligare överväganden rörande företagets inbördes lämplighet, lämna ny kortvarig koncession åt det företag, som redan uppehåller distributionen.

Med det sagda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! För närvarande ombesörjes all eldistribution av i huvudsak tre olika huvudmän. Dels är det kraftleverantören, d. v. s. ett bolag, ett privatägt kraftverk eller staten, dels kommunerna — som är det vanligaste t. ex. i städerna — och dels sammanslutningar av förbrukare, d. v. s. distributionsföreningar, samt i vissa fall företag som arbetar i bolagsform.

Distributionen sker med ensamrätt och grundar sig på en av staten beviljad koncession. Denna koncession beviljas för en ganska lång tidsperiod, i vanliga fall 40 år men där särskilda skäl föreligger ända upp till 60 år. När koncessionen beviljas för så lång tid, är det självfallet mycket viktigt att den kommer i sådan distributörs hand som konsumenterna kan hysa förtroende för.

Vidare är det uppenbart, att det kan hända en hel del under en så lång koncessionstid. Förhållandena kan ju vara helt andra i slutet än i början av koncessionsperioden. Vi behöver bara tänka på kommunsammanslagning, både

den som har varit och den som eventuellt kommer. Meningen med dessa sammanslagningar är ju att bereda landskommunerna ungefär samma förutsättningar för ekonomisk verksamhet som städerna har.

I det aktuella fall som föranlett min interpellation säger länsstyrelsen i Kalmar län bl. a.: »Den lokala eldistributionen måste anses vara en kommunal angelägenhet av vital betydelse för bygdens välbefinnande och utveckling. Kommunernas ansvarstagande och självbestämmanderätt synes icke böra vara mindre när det gäller den lokala elkraftsförsörjningen än i fråga om andra liknande samhällsfunktioner, exempelvis vattenförsörjning, avloppsanläggningar och byggnadsplanering. När kommun yrkar på att själv få ombesörja den lokala eldistributionen synes därför — om inga rättsliga eller praktiska hinder föreligger — företräde böra lämnas kommunen.»

Även beträffande alternativet med distributionsföreningar kan man säga, att förhållandena är helt andra nu än för 30—40 år sedan. Nu har vi på olika områden stora och välskötta ekonomiska föreningar av producenter och konsumenter, vilka inte lämnar något övrigt att önska i fråga om affärsmässig skötsel, modern utrustning och service åt sina medlemmar. Även för eldistribution har en lokalekonomisk förening många fördelar.

Som jag sade har min interpellation tillkommit huvudsakligen med anledning av ett aktuellt fall, där ansökan om koncession ingivits från Mönsterås och Ålems kommuner. Koncessionen innehaves för närvarande av Sydskraft. Kommerskollegium, som har yttrat sig över ärendet, skriver bl. a.: »Redan denna omständighet talar enligt kollegii uppfattning för att bolaget bör ha företräde, när det gäller den fortsatta eldistributionen inom områdena.»

På den punkten kan man givetvis ha olika meningar. Jag har för min del den

Svar på interpellation ang. tolkningen och tillämpningen av asylrätten

uppfattningen, att mycket starka skäl talar för att det lokala distributionsföretaget bör ha företrädare vare sig det är kommunalt eller enskilt — självfallet under förutsättning att företaget fyller fordringarna i fråga om storlek och bärkraft. Jag kan sålunda inte dela den uppfattning som kommit till uttryck i kommerskollegii uttalande. Inte heller kan jag finna något i interpellationssvaret som tyder på att statsrådet skulle dela kommerskollegii uppfattning och att man inte förutsättningslöst skall pröva vem som skall få koncessionen. Jag tror också att detta är den enda väg man kan gå, om man vill åstadkomma en rationell och tidsenlig eldistribution på landsbygden.

Sedan har också i detta sammanhang fråga uppkommit om vilka krav som skall ställas beträffande storleken på ett distributionsföretag och vad som i det avseendet skall anses vara tillräckligt. I här ifrågakvarande fall har som sagt koncessionsansökan ingivits från två kommuner, vilka tillsammans utan all tvekan utgör ett tillräckligt stort och bärkraftigt område. Därvidlag säger kommerskollegium: »Under förutsättning att Mönsterås och Ålems kommuner bilda ett kommunalförbund, som handhar eldistributionen, får kollegium vitsorda, att dessa båda kommuner tillsammans skulle komma att bilda ett bärkraftigt område, utgörande en ur såväl teknisk som ekonomisk synpunkt lämplig enhet. Enligt kollegii uppfattning är däremot tveksamt om lagens bestämmelser i sagda avseende skulle uppfyllas, därest de båda kommunerna finge var sin koncession. Framför allt skulle vissa tekniska nackdelar lätt uppstå.»

Nu är det så, att det under förberedelsearbetet med de bestämmelser som skall gälla för elupprustningen har framkommit vissa minimikrav, och om man skall följa de bestämmelserna, så uppfyller dessa två kommuner desamma var för sig. Det kan då vara vik-

tigt att veta, om det därvidlag har skett någon glidning, så att man nu inte längre kan anse att de minimikrav, som en gång uppställdes men som inte spikades i lagstiftningen, inte gäller längre. Jag har inte kunnat se, att statsrådet givit uttryck åt någon sådan uppfattning i sitt korta svar, men det kanske vore värdefullt att få besked på den punkten.

Med detta ber jag att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. tolkningen och tillämpningen av asylrätten

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Helén har i en interpellation frågat mig, om jag ämnar medverka till en sådan ordning, att franska medborgare, som av samvetsskäl känner sig förhindrade att deltaga i krig — efter noggrann prövning av omständigheterna i det individuella fallet — tillförsäkras rätt att stanna i Sverige, så länge de riskerar att i sitt hemland straffas för sin etiskt grundade vägran att delta i kriget i Algeriet, samt om jag anser det lämpligt och påkallat att frågan om tolkningen och tillämpningen av asylrätten göres till föremål för överläggningar mellan de nordiska länderna i syfte att söka åstadkomma en enhetlig praxis på området.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Som bekant driver Sverige en generös politik vid beviljandet av uppehållstillstånd för utlänningar. Det torde emellertid icke vara lämpligt eller ens möjligt att fastställa några generella riktlinjer av den art interpellanten åsyftar för beviljande av uppehållstillstånd,

Svar på interpellation ang. tolkningen och tillämpningen av asylrätten

utan frågan om sådant tillstånd får prövas i vanlig ordning från fall till fall med beaktande av föreliggande särskilda omständigheter.

Vad angår de två av interpellanten åsyftade fransmännen har deras ansökan om förlängt uppehållstillstånd helt nyligen bifallits av utlänningskommissionen.

Sedan lång tid tillbaka äger ett nära samarbete rum mellan de nordiska länderna när det gäller utlänningsfrågor, och efter ikraftträdandet av den nordiska passöverenskommelsen har detta samarbete ytterligare intensifierats i enlighet med vad som utsagts redan i överenskommelsen. Därvid diskuteras givetvis alla frågor som är av gemensamt intresse och påkallar en enhetlig tillämpning.

Herr talman! Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härefter anförde:

Herr **HELEN** (fp):

Herr talman! Jag tackar inrikesministern för svaret på min interpellation. Jag känner mig övertygad om att han prövat de svåra frågor det här gäller med all den noggrannhet och den personliga insikt jag vet att han är mäktig. Dessa frågor skulle mer än väl behöva bli föremål för principiella överläggningar, men på grund av hänsynen till de enskilda människor det gäller kan det vara svårt att föra debatten på det principiella planet. Jag vill givetvis understryka att jag inte själv har den uppfattningen, att man skulle kunna handlägga dessa frågor utan en noggrann och ingående prövning i varje enskilt fall.

Nu är det emellertid så, att den franska lagstiftningen till skillnad från ett antal andra demokratiska länders, man kan säga flertalets, inte medger någon form av alternativ till den militära utbildningen utan tvärtom stipulerar synnerligen hårda fängelsestraff för väg-

ran att efterkomma militärinkallelse, oavsett hur vägran är motiverad. De unga människor jag närmast tänker på har ju länge uppehållit sig i Sverige. En av dem är anställd i Kooperativa förbundet, och en annan studerar vid folkhögskola. Det är alldeles uppenbart, att de genom sina ansökningshandlingar kunnat bestyrka sin personliga integritet och också kunnat ge klara etiska motiv för sin vägran att gå i krigstjänst. Under sådana förhållanden menar jag att det är nödvändigt att man ger dessa medborgare samma skydd som man ger medborgare från diktaurländerna, som betraktar sig själva som politiska flyktingar.

Inrikesministern meddelar nu till min glädje, att sedan interpellationen framställdes har utlänningskommissionen nyligen bifallit en ansökan i bägge dessa fall om förlängt uppehållstillstånd. Det är i och för sig mycket tillfredsställande. Det svåra är emellertid att dessa uppehållstillstånd är knutna till de hemlandspass som vederbörande innehar. Dessa hemlandspass utgår inom kort, i sommar, vid en tidpunkt då riksdagen inte är samlad. Jag anser mig därför tvungen att trots det generösa svar jag redan fått på nytt rikta en fråga till inrikesministern för att få klarlagt, huruvida fortsatt uppehållstillstånd kan beviljas även efter den tidpunkt då vederbörandes hemlandspass har upphört att gälla. Jag vill hänvisa till vad jag i interpellationen anförde om att så skett i Danmark och till inrikesministerns slutkonstaterande, att man håller kontakt de nordiska länderna emellan i sådana frågor.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Jag kan som svar endast säga, att vederbörande har att begära tillstånd att få kvarstanna i landet och att dessa ansökningar kommer att prövas i vederbörlig ordning.

Svar på interpellation ang. kostnaderna för vakthållning i samband med idrottsarrangemang

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det svar jag nu fått tolkar jag som positivt. Jag vill bara understryka, att det vore en betydande orättvisa mot dessa människor om man gäve dem felaktiga förespeglningar. En annan person i liknande situation miss-tolkade för något år sedan ett besked och återvände till sitt land. Han är nu tvungen att fullgöra en krigstjänst som han etiskt och principiellt djupt ogillar. Jag hoppas alltså, att Sverige i praktiken i handling skall vara mäktigt att genomföra de principiella intentioner som kommit till uttryck i inrikesministers skrivna svar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6**Svar på interpellation ang. kostnaderna för vakthållning i samband med idrottsarrangemang**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Stenberg har i en interpellation frågat mig, om jag delar uppfattningen att kostnader för vakthållning i samband med idrottsarrangemang icke bör i vad avser ordningen utanför den lokal eller plats där arrangemanget äger rum, åläggas arrangören utan bestridas av det allmänna i likhet med övriga kostnader för ordningens upprätthållande.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Frågan om kostnaderna för ordningshållning vid offentliga tillställningar regleras i 17 § allmänna ordningsstadgan. Huvudregeln är, att polismyndigheten får ålägga anordnaren att bekosta sådan ordningshållning, som äger rum inom lokal eller plats där tillställningen hålls samt vid ingångarna och särskilda parkeringsplatser. Uttryckligen stadgas

därefter, att anordnaren inte får åläggas att bekosta annan ordningshållning genom polispersonal, om inte länsstyrelsen medger det.

För tillämpningen av sistnämnda stadgande ges viss ledning i förarbetena till allmänna ordningsstadgan. I propositionen framhöll sålunda föredragande departementschefen, att anordnaren av en offentlig tillställning i undantagsfall borde kunna åläggas att svara för kostnaden för polisbevakning även utanför platsen för tillställningen. Genom att i dessa fall låta länsstyrelsen pröva saken ville man ytterligare markera att det här gällde undantagsfall. Bland omständigheter, som borde beaktas vid länsstyrelsens prövning, nämnde departementschefen tillställningens art och omfattning samt den ekonomiska vinning, som tillställningen kunde förväntas ge. Man avsåg sålunda främst stora och särskilt vinstgivande tillställningar. Dessa uttalanden lämnade riksdagen utan erinran.

Om man i enlighet med statsmakternas beslut skall ha möjlighet att i undantagsfall ålägga anordnare att svara för ifrågavarande ordningshållning, synes det icke möjligt att ge några längre gående generella riktlinjer för tillämpningen av ifrågavarande bestämmelser. Det torde sålunda knappast kunna komma i fråga att helt generellt undantaga tillställningar av visst slag, utan man får i varje särskilt fall göra en noggrann prövning av de förhandenvarande omständigheterna. Den oenhetlighet i tillämpningen, som enligt interpellantens förekommer, torde — här liksom på andra områden — få motverkas genom att tveksamma avgöranden överklagas och sålunda underkastas Kungl. Maj:ts prövning, varigenom vägledande prejudikat kan skapas.

Herr talman! Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde:

Svar på interpellation ang. kostnaderna för vakthållning i samband med idrottsarrangemang

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

Jag kan ha en viss förståelse för att jag inte kunnat få något entydigt svar på min direkta fråga, om statsrådet delar uppfattningen, att kostnader för vakthållning i samband med idrottsarrangemang icke bör, i vad avser ordningen utanför den lokal eller plats där arrangemanget äger rum, åläggas arrangören utan bestridas av det allmänna i likhet med övriga kostnader för ordningens upprätthållande.

Jag tror emellertid att det skulle finnas möjligheter att genom en omprövning av denna fråga få fram mer vägledande bestämmelser för dem som har att handlägga dessa ärenden. Jag har i viss mån förståelse för statsrådet när han säger, att det är svårt att göra generella undantag för ett visst slag av arrangemang. Det är möjligt att det är, men jag tror ändå att man måste försöka komma till en lösning.

Det är ett par saker i statsrådets svar som jag gärna skulle vilja kommentera något. Statsrådet hänvisar bl. a. till förarbetena och det yttrande, som departementschefen gjorde i propositionen vid ordningsstadgans antagande. Bland de omständigheter, som borde beaktas vid länsstyrelsens prövning, nämnde departementschefen tillställningens art och omfattning samt den ekonomiska vinning, som tillställningen kunde förväntas ge. Endast tillställningar som kunde väntas ge behållning skulle alltså bekosta en del av polisbevakningen.

Jag har flera exempel, som visar att man nog i rätt stor utsträckning överdimensionerar polisbevakningen och att den inte står i rimlig proportion till det ekonomiska utfall som arrangemanget kan ge.

I en ort i Mellansverige hade man ett idrottsevenemang med en betalande pu-

blik på 6 700 personer inom det enligt ordningsstadgan avgränsade området. Där hade polismyndigheten funnit det lämpligt att ha nära hundratalet polismän, närmare bestämt 92 st., utrustade med bilar, motorcyklar och radio. Det förekom t. o. m. trafikövervakning med flygplan. Jag måste betrakta en polisövervakning av den storleken som överdimensionerad.

Vid många små idrottsevenemang uppgår kostnaden för polisbevakning till en femtedel av bruttoinkomsterna på evenemanget. En sådan bevakning anser jag och många med mig till stor del sker utanför det »avgränsade område», där evenemanget äger rum, och kostnaden härför borde alltså falla på allmänna medel och inte på arrangörerna.

Statsrådet säger vidare i sitt svar, att om det förekommer oenhetlighet i tillämpningen av dessa bestämmelser, så bör man naturligtvis försöka få ärendena underkastade Kungl. Maj:ts prövning. Jag vill till det säga, att det föreligger stora svårigheter för länsstyrelserna att bedöma hur de skall förfara i dessa fall. Praktiska exempel på tillämpningen visar att man är mycket tveksam hos länsstyrelserna. För att belysa att gällande bestämmelser icke är tillfredsställande utformade har jag i min interpellation erinrat om att det förekommit att till synes helt identiska arrangemang bedömts olika i olika län. Därför anser jag att det skulle vara synnerligen angeläget att få ett klarläggande av bestämmelsernas innebörd, så att de blir lättare att tillämpa för de olika länsstyrelserna. Till detta skulle jag vilja lägga, att det även finns fall, beträffande vilka rent av Kungl. Maj:t är tveksam.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Till vad herr Stenberg sagt vill jag bara säga, att när jag i interpellationssvaret talat om att man bör

Svar på interpellation ang. metoderna för kontroll av motorfordons hastighet

efter ett överklagande hos Kungl. Maj:t kunna skapa regler, som blir vägledande prejudikat, så tror jag detta är riktigt och den enda möjligheten.

Jag vill erinra om två överklagningsärenden. I det ena överklagade Norrköpings stad länsstyrelsens beslut, därför att man ansåg att länsstyrelsen varit för generös mot idrottsorganisationen. Jag skall inte ge mig in på detaljerna. Jag påpekar endast att Kungl. Maj:t följde länsstyrelsen, och därför, menar jag, har man här skapat ett vägledande prejudikat.

Det andra ärendet gällde ett överklagande från Mora, där idrottsorganisationen stod bakom. Och låt mig, eftersom herr Stenberg nämnde övervakning från flygplan, säga — vilket herr Stenberg inte gjorde — att länsstyrelsen fann, att användningen av flygplan inte skulle betalas av idrottsorganisationen. Kungl. Maj:t följde där länsstyrelsen.

Jag menar, att på detta sätt skapas så småningom en prejudikatsamling, som självfallet bör stå till förfogande för de beslutande instanserna och som ger möjlighet att åstadkomma regler, som sedan blir tillämpbara.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Statsrådet har tydligen väl satt sig in i dessa ärenden och kan dem rent av i detalj. Jag begick det felet i mitt första anförande, i den del som gällde flygövervakningen, att jag underlät att omnämna länsstyrelsens utslag. Jag vill emellertid påminna om att det var en mycket liten del av kostnaden för denna flygövervakning det gällde; det rörde sig bara om 250 kronor av 4 000. Arrangörerna hade bedömt situationen så, att man skulle kunna klara sig med 20 poliser, medan polismyndigheten ansett behovet vara omkring 100 man. Man hade till slut stannat vid att lägga kostnaden för 40 poliser på arrangeraren.

Kunde man få klarare bestämmelser, så att dylika konflikter inte behövde

uppträda mellan arrangörer och myndigheter, på den väg statsrådet har angivit — genom utslag hos Kungl. Maj:t beträffande fall som föres dit — tror jag mycket skulle vara vunnet. Jag tycker bara det skulle vara trevligare, om Kungl. Maj:t kunde tänka sig en omprövning av 17 § och införa mera klarläggande bestämmelser, varigenom överklagningsvägen via länsstyrelser upp till Kungl. Maj:t inte skulle behöva tillgripas.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Stenberg, att man bör aldrig undanhålla någon del av sanningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7**Svar på interpellation ang. metoderna för kontroll av motorfordons hastighet**

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Nilsson i Tvärålund har i en interpellation, ställd till kommunikationsministern, anhållit om en redogörelse för de metoder som används vid kontroll av fordons hastigheter och om ett uttalande beträffande tillförlitligheten av de använda metoderna.

Då interpellationen närmast berör statspolisens trafikövervakande verksamhet, har interpellationen överlämnats till mig för besvarande, och jag får i anledning härav anföra följande.

Statspolisen använder sig av fyra olika metoder för kontroll av fordons hastighet.

Kontroll enligt den första metoden sker genom hastighetsmätaren på en polisbil eller polismotorecykel, som följer efter det kontrollerade fordonet med konstant avstånd under någon kilometer. Metoden förutsätter att hastighetsmätarna på polisens fordon är i sådant

Svar på interpellation ang. metoderna för kontroll av motorfordons hastighet

skick, att den rätta hastigheten kan avläsas. Statspolisintendenten har därför — efter samråd med fordonsteknisk expertis vid statens väginstitut — utfärdat en tjänsteföreskrift som påkallar största uppmärksamhet vid kontroll av hastighetsmätarna hos statspolisens egna fordon. Då vissa osäkerhetsmoment vidlåder denna metod har statspolisintendenten vidare föreskrivit, att rapport till åklagare bör avgivas endast om den medgivna hastigheten överskridits med 15 km/tim. eller mera.

Enligt en annan metod sker hastighetskontroll genom tidtagning på uppmätt vägsträcka med tillhjälp av särskilda radiostationer och stoppur. Före anordnandet av kontrollen uppmätes med tillförlitligt måttband en lämplig, minst 300 meter lång vägsträcka. Vid vägsträckans ändpunkter läggs kontrollstationer. Varje kontrollstation förses med radioapparat m. m. och en särskild tabell, som utvisar den hastighet som svarar mot vissa i tabellen angivna tider för tillryggaläggandet av vägsträckan.

Den tredje metoden för kontroll av fordons hastighet är användningen av ett särskilt amerikanskt instrument för hastighetsmätning. Verknings sättet bygger på mätning och registrering av den tid det tar för ett fordon att passera ett bestämt avstånd — 4,5 meter — mellan två gummislangar, utlagda på vägbanan och anslutna till mätapparaten. När framhjulen på ett fordon passerar den första slangen påverkas ett relä, som utlöser mätinstrumentet. När framhjulen passerar den andra slangen låses visaren i mätinstrumentet och hastigheten kan avläsas i km/tim. Tillförlitligheten av instrumentet har undersökts av statens provningsanstalt, och särskilda åtgärder har vidtagits för att undvika att felvisning uppstår.

Den fjärde metoden för kontroll av fordons hastighet är mätning med radarhastighetsmätare — den metod vars rättsliga bevisvärde på senare tid dis-

kuterats i tidningspressen. Den i Sverige använda radarhastighetsmätaren, som är av amerikanskt fabrikat, provades av statspolisen första gången för sommaren 1956, och samtidigt underkastades den tekniska prov, varvid den bedömdes vara väl lämpad för sitt ändamål och man konstaterade att den maximala felvisningen var mycket liten. Vidare har statens provningsanstalt avgivit ett utlåtande i januari 1957, vari framhölls att utförda kontrollkörningar visade god överensstämmelse mellan den av mätaren visade hastigheten och kontrollbilens verkliga hastighet. I samband med att radarhastighetsmätaren allmänt började användas inom statspolisen utfärdade statspolisintendenten särskilda föreskrifter angående handhavandet och skötseln av apparaturen. Med hänsyn till radarmätarens komplicerade konstruktion har statspolisintendenten vid flera tillfällen, senast i oktober 1959, riktat förfrågningar till statspolisens avdelningsföreståndare angående apparaturens tillförlitlighet och driftsäkerhet. Därvid har framkommit att det i ett fåtal fall iakttagits att mätarna under de år apparaterna varit i bruk icke arbetat på normalt sätt. I dessa fall har mätarna emellertid tydligt indikerat felet, vilket medfört att polispersonalen blivit uppmärksam på att mätarna icke kunnat användas. Kontrollerna har då inställts och de mätresultat, som erhållits efter den senaste anmärkningsfria kontrollen, kasserats. Erfarenheterna i övrigt har enbart varit positiva, och apparaterna har visat sig mycket driftsäkra.

Emellertid har i samband med ett mål vid Stockholms rådhusrätt angående överskridande av tillåten hastighet, där mätning skett med radarmätare, vissa sakkunniga avgivit utlåtande, vari tillförlitligheten av mätmetoden ifrågasatts. Med anledning därav har åklagaren begärt ett utlåtande av statens provningsanstalt angående radarmätarens tillförlitlighet. Vidare har en för hastig-

Svar på interpellation ang. metoderna för kontroll av motorfordons hastighet

hetsöverskridande rapporterad bilförare i skrivelse till inrikesdepartementet yrkat att departementet måtte utfärda direktiv om att radarmätare ej finge användas som bevismedel i trafikmål. Även detta ärende har remitterats till statens provningsanstalt. Anstalten har i en skrivelse i mars 1960 till inrikesdepartementet meddelat att undersökningen torde kräva längre tid än beräknats, varför anstalten ville redogöra för dittills uppnådda resultat i avvaktan på ett slutligt utlåtande angående radarmätarens tillförlitlighet. I skrivelsen angives bl. a., att anstalten på sakens nuvarande ståndpunkt icke kan exakt ange instrumentets maximala felvisning men att denna icke torde överstiga 10 km/tim. vid en hastighet av 60 km/tim. Detta uttalande gäller under förutsättning att uppteckningen på diagrammet icke är behäftad med störningar. Om två bilar befinner sig inom strålen eller dess omedelbara närhet kan man enligt anstalten icke helt utesluta den möjligheten att störningar kan uppstå. Enligt fabrikantens utsago skall så ej vara fallet, men riktigheten av detta har ifrågasatts. Provningsanstalten har utlovat en snar utredning av frågan om sådana störningar och vissa andra omständigheter.

Efter samråd med vederbörande avdelningschef vid statens provningsanstalt har statspolisintendenten den 1 april 1960 meddelat särskilda provisoriska tilläggsföreskrifter för att undvika felvisning vid användningen av radarmätare, och enligt avdelningschefens bedömande måste en hastighetsmätning, som skett med tillämpning av dessa tilläggsföreskrifter, erbjuda full garanti mot rättsförlust. När provningsanstaltens slutliga utlåtande angående radarmätarens tillförlitlighet föreligger torde sannolikt mindre restriktiva anvisningar kunna utfärdas.

Med hänsyn till det anförda anser jag att de av statspolisen tillämpade metoderna för hastighetsmätning uppfyller

rimliga krav på tillförlitlighet. Statspolisintendenten har vid användningen av de olika metoderna såvitt jag kan finna rådgjort med den expertis, som i de särskilda fallen ansetts besitta största möjliga sakkunskap. Jag vill slutligen också erinra om att — för att eliminera eventuella felkällor — stora marginaler användes vid åtalsrapporteringen.

Herr talman! Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härpå anförde

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret på min interpellation. Orsaken till min fråga var att tidningspressen på ett iögonfallande sätt uppmärksammat trafikmål, där tillförlitligheten av den trafikövervakande myndighetens tekniska hjälpmedel ifrågasattes. Undersökningar skulle ha visat att tillförlitligheten under vissa förhållanden var särskilt osäker.

Kontrollen och efterlevnaden av trafikreglerna är mycket betydelsefull för säkerheten i trafiken. Detta gäller inte minst hastighetskontrollen, eftersom så många trafikolyckor orsakats just av för hög hastighet. De ingripanden från den trafikövervakande myndighetens sida, som anses nödvändiga, får emellertid inte ha den karaktären, att deras rättsvärde och berättigande kan ifrågasättas. Trafikanterna måste ha förtroende för de åtgärder som härvidlag vidtages. Det var av denna anledning jag ansåg det vara värdefullt med en redogörelse för de metoder och de medel som trafikövervakningen arbetar med.

Av statsrådets redogörelse i interpellationssvaret framgår, att alla metoderna vid hastighetskontroll av fordon är behäftade med svagheter och att felmarginaler hittills inte kunnat undvikas. Detta gäller även den nu aktuella radarhastighetsmätaren. Denna mätares tillförlitlighet och driftsäkerhet under-

Interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

sökes nu av statens provningsanstalt. Därifrån meddelas att undersökningen torde kräva längre tid än som tidigare beräknats. Utan att vilja dra alltför långtgående slutsatser av detta meddelande torde man kunna konstatera, att detta instrument möjligen kan ha använts innan det varit tillräckligt kontrollerat och provat i fråga om tillförlitlighet och driftsäkerhet.

Inrikesministern upplyser i sitt svar, att efter den 1 april särskilda provisoriska tilläggsföreskrifter har meddelats för att undvika felvisning vid användandet av radarmätare. Enligt bedömning som gjorts av sakkunnig skulle i varje fall efter detta datum en tillämpning av dessa tilläggsföreskrifter ge full garanti mot rättsförlust.

Jag vill ta fasta på detta uttalande liksom på vad statsrådet anför i slutet av interpellationssvaret, att stora marginaler användes vid åtalsrapportering för att eliminera eventuella felkällor. Med en förnuftig tillämpning av de nyligen meddelade provisoriska tilläggsföreskrifterna torde en rimlig tillförlitlighet och därmed även en så långt möjligt god rättssäkerhet kunna erhållas. Statsrådets redogörelse och uttalande i berörda fråga tror jag kommer att med tillfredsställelse noteras av bilisterna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen nr 153, angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.; och

till bevillningsutskottet propositionen nr 154, med förslag till förordning om utjämningskatt å vissa varor, m. m.

§ 9

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner. Därvid remitterades

till särskilda utskottet motionerna nr 804—806;

till statsutskottet motionen nr 807; och

till behandling av lagutskott motionen nr 808.

§ 10

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 14—17, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 82—86, bevillningsutskottets betänkanden nr 1, 47, 51 och 57, bankoutskottets utlåtanden nr 18 och 19, andra lagutskottets utlåtanden nr 24, 26—28 och 30 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 27.

§ 11

Föredrogos den av herr *Johansson* i Torp vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående färjtrafiken i Svanesund.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12

Interpellation i anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien

Ordet lämnades på begäran till

Herr **HJALMARSON** (h), som yttrade:

Herr talman! I brittisk radio, i välkända ut- och inländska tidningar, nu senast i en intervju med en aktad katolsk prästman i Sydsvenska Dagbladet

Interpellation ang. statsmakternas inflytande över oljehandeln

Snällposten förekommer på olika sätt bestyrkta uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien.

Då frihetsrevolten kvävdes 1956, råkade ett obekant antal ungdomar — säkerligen många hundra — i tolv-, tretton-, fjorton- och femtonårsåldern i säkerhetspolisens våld. Dessa unga frihetskämpar, vilka kommunisterna betecknar som »huliganer», har aldrig frisläppts. Vid hemliga rättegångar har de för kontrarevolutionär verksamhet dömts till döden. De har fått avvakta sin 18-årsdag, straffmyndighetsdagen. Därefter har avrättningarna genomförts genom hängning.

Trovärdiga personer uppger att enbart förra året mer än ett hundra tonåringar fördes till galgen och att i denna dag alltså ett betydande antal unga människor i säkerhetspolisens fängelser väntar på sin 18-årsdag och på att redan fällda dödsdomar då skall verkställas.

Vårt land har en förpliktande humanitär tradition, inte minst i Ungern. Tack vare svenska insatser räddades under krigsåren just i Ungern tusentals människor från död eller deportation. Denna tradition förpliktar oss att alltför hävda elementära mänskliga krav på varje sätt som dessa låter sig hävdas — i Förenta Nationerna, i det mellanfolkliga umgänget, i våra kontakter med den regim som har det direkta ansvaret. Vi kan inte stillatigande godtaga de ofattbara grymheter som utspelas i de ungerska fängelserna. Endast världsopinionen kan rädda de redan dödsdömda ungdomarna.

Jag anhåller om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få rikta följande fråga:

Ämnar regeringen på sätt den kan finna lämpligt fullfölja en förpliktande humanitär svensk tradition i Ungern genom att påkalla världsopinionens uppmärksamhet på vad som försiggår där och genom att söka mobilisera denna världsopinion för att rädda de unga människor till livet, som i de ungerska

polisfängelserna väntar på en eljest säker död?

Denna anhållan bordlades.

§ 13

Interpellation ang. statsmakternas inflytande över oljehandeln

Herr SENANDER (k) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Oljeförsörjningen berör utan tvivel känsliga områden av vår produktion. Varje avbrott eller störning i oljeförsörjningen kan få allvarliga följder för hela landet.

Den kommunistiska riksdagsgruppen har ur denna och andra viktiga synpunkter flera gånger påyrkat ett förstatligande av oljeimporten och oljehandeln, senast vid årets riksdag. Frågan har nu ytterligare aktualiserats genom de göteborgska oljearbetarnas arbetsnedläggelse. Denna konflikt kan komma att äventyra brännolja-försörjningen i stora delar av västra Sverige.

Orsaken till konflikten är de dåliga löner som oljebolagen betalar till sina arbetare. Oljearbetarna är en typisk låglönegrupp. Efter den senaste avtalsuppgörelsen höjdes lönerna med knappt 6 kronor per vecka. Tidigare var veckolönen 206 kronor 40 öre och höjdes genom uppgörelsen till 212 kronor 35 öre. I detta belopp ingår även sjukavlöningen å 2 kronor 40 öre. Chaufförerna har ackordsarbete men når i trots härav endast upp till en genomsnittlig förtjänst av 217 kronor i veckan.

Det är uppenbart, att dessa arbetare inte kan klara sig och sina familjer på dessa låga löner. Men oljebolagen säger nej till all rimlig betalning och har år efter år hållit oljearbetarnas löner på en synnerligen låg nivå. Nu har de drivit sin lönepolitik därhän, att de äventyrar oljeförsörjningen. Fortsätter konflikten eller utvidgas den, vilket inte är otänkbart, inses lätt vilka svårigheter de rika oljebolagens oersonliga löne-

Interpellation ang. begärd utredning rörande ungdomens fostran — Interpellation ang. televisionens idrottsprogram

politik kan orsaka bl. a. driften av trafikmedel och uppvärmningen av fastigheter.

Det bör vara ett samhällsintresse av vital betydelse, att statsmakterna skaffar sig kontrollen över import och distribution av olja. Utredning av frågan är redan verkställd och har resulterat i förslag om ett statligt monopol på oljeimporten och oljehandeln. Genom ett förstatligande av detta viktiga område för folkförsörjningen eller ev. genom att samhället på annat sätt förskaffar sig erforderlig kontroll och inflytande bör man kunna utgå ifrån, att de anställda röner en sådan behandling, att händelser av det slag som oljearbetarkonflikten i Göteborg utgör kan undvikas.

Med hänvisning till vad jag sålunda anfört får jag hemställa om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande fråga:

Har regeringen övervägt frågan om åtgärder i syfte att förskaffa statsmakterna det inflytande och den kontroll över oljehandeln, som erfordras för att förebygga konflikter av det slag som oljearbetarnas arbetsnedläggelse i Göteborg utgör?

Denna anhållan bordlades.

§ 14

Interpellation ang. begärd utredning rörande ungdomens fostran

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp), som yttrade:

Herr talman! Med anledning av i riksdagens båda kamrar väckta likalydande motioner behandlade 1959 års vårriksdag vissa riktlinjer rörande ungdomens fostran. I motionerna framhölls, att de ungas värderingar och beteende främst påverkas av hem, sko-

la och kamratkrets och att fostran därför borde gagnas av en på lämpligt sätt etablerad samverkan mellan dessa institutioner. Motionerna, som behandlades i allmänna beredningsutskottet, rön- te i allt väsentligt ett principiellt instämmande från utskottets sida. Utskot- tet hemställde att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en utredning rörande en upplysningskam- panj i enlighet med vad i motionerna anförts samt rörande samverkan mellan hem, skola och kamratkrets m. fl. Den- na hemställan bifölls av riksdagen.

Dessa frågor är givetvis av stort all- mänt intresse. Många är också direkt engagerade i den berörda fostringsverk- samheten. Ur dessas synpunkt liksom ur samhällets är det angeläget att åtgärder i enlighet med riksdagens beslut vidta- ges så snabbt omständigheterna med- ger. Det är även av intresse att få veta hur arbetet bedrivs och vilka mera konkreta resultat som uppnås under arbetets gång.

Med hänvisning till det anförda an- håller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet fru Lindström få fram- ställa följande fråga:

Vilka åtgärder har vidtagits och vilka åtgärder avser regeringen att vidtaga med anledning av nämnda riksdagsbe- slut?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Interpellation ang. televisionens idrotts- program

Ordet lämnades på begäran till

Herr NILSSON i Tvärålund (cp), som anförde:

Herr talman! Idrottsintresset är som bekant omfattande i vårt land. Det är därför naturligt att idrottsprogrammen i televisionen tilldragit sig ett stort in- tresse. Genom televisionen har också be- retts möjlighet för folkgrupper, som ti-

Interpellation ang. televisionens idrottsprogram

digare inte haft sådana möjligheter, att ta del av högklassig idrott.

Vid sändandet av idrottsprogram har det ansetts att televisionen skall visa hänsyn till idrottsarrangörernas intresse. Idrottsarrangörerna är självfallet angelägna att få betalande publik till tävlingarna. För att inte televisionens idrottsprogram i det avseendet skall inverka menligt har man från televisionens sida icke sänt sådana program på tider och dagar, då idrottsarrangemang av viss omfattning anordnats i vårt land.

Den ordning som härvid utvecklats framstår numera som otillfredsställande. Det har sålunda inträffat, att sändandet av ett högklassigt idrottsprogram av stort allmänt intresse fått stå tillbaka på grund av ett idrottsarrangemang, som med hänsyn till televisionspublikens nuvarande omfattning måste betecknas som lokalt och av relativt ringa allmänt intresse.

Det är givetvis önskvärt att televisionens idrottsprogram inte otillbörligt inverkar på andra idrottsarrangemang. Den svenska idrottsrörelsen bedriver nämligen i mycket stor utsträckning sin verksamhet på bekostnad av medel som erhålles genom biljettintäkter vid idrottstävlingar. Om televisionen vid sändandet av idrottsprogram inte visar någon hänsyn till denna omständighet, kan verkningarna för idrottens vidkommande bli menliga. Å andra sidan bör dock uppmärksammas, att t. ex. teaterverksamheten och föreläsningsverksamheten sägs ha fått vidkännas vikande publiktillströmning på grund av att televisionsprogrammen på detta område tilldragit sig ett stort intresse från allmänhetens sida. Det har dock inte av den anledningen ifrågasatts, att televisionen skall vidta inskränkningar i sändandet av dessa program på sätt som sker i fråga om idrottsprogrammen. Man har i stället ansett, att televisionens stora pedagogiska och konstnärliga möjligheter bör föranleda att den

engageras i folkbildningsarbetet även i samverkan med olika slag av bildningsorganisationer.

I fråga om idrotten gör måhända den ekonomiska sidan av spørsmålet sig gällande i högre grad, men även i fråga om teaterverksamheten gör denna aspekt sig gällande och i fråga om biograf-föreställningar har den medfört verkningar, som det i detta sammanhang torde vara överflödigt att närmare gå in på. Televisionen är emellertid ett utomordentligt hjälpmedel även för att främja idrotten och idrottsutövningen. Dess möjligheter härvidlag har också utnyttjats, särskilt beträffande idrotts-grenar, som eljest är av ringa publikt intresse. Även instruktionsbetonade program har förekommit. Dessa omständigheter bör beaktas vid bedömningen av dessa spørsmål. Man bör inte se endast till den konkurrensrisk, som televisionens idrottsprogram medför, utan också till televisionens verksamhet till gagn för idrotten. Utan tvivel kan televisionen bidra till ett ökat intresse för aktiv idrottsutövning, särskilt som man genom televisionen kan nå människor, som tidigare inte haft möjlighet att få del vare sig av en god instruktion på området eller högklassiga idrottsevenemang. Denna omständighet understryker också behovet av ändring i den ordning som hittills tillämpats. Det kan inte vara riktigt att de många TV-innehavare, som först genom televisionen fått möjlighet att ta del av goda idrottsprogram, skall behöva avstå därifrån på grund av att det anordnas idrottsarrangemang, som i sammanhanget måste anses vara av lokalt intresse. Det borde vara möjligt att åstadkomma en bättre ordning utan att idrottsarrangörernas intressen otillbörligt åsidosättes.

Med hänvisning till det anförda an-håller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Vill statsrådet lämna en redogörelse

Interpellation ang. visumtvånget för flyktingar

för den ordning, som nu tillämpas vid televisionens sändande av idrottsprogram i fråga om hänsynen till andra idrottsevenemang?

2. Är statsrådet beredd att medverka till sådana ändringar, som medför att den idrottsintresserade televisionspublikens intresse bättre tillgodoses?

Denna anhållan bordlades.

§ 16**Interpellation ang. visumtvånget för flyktingar**

Herr RIMMERFORS (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Det kan för en flykting, som funnit en mer eller mindre permanent fristad i ett land, vara av betydande värde att ha rätt att besöka ett annat land, ofta i samband med uppordnandet av ekonomiska eller andra förhållanden som sammanhänger med den tidigare bosättningen.

För Sveriges vidkommande har flyktingarnas status i detta avseende underlättats genom att vi ratificerat och på ett generöst sätt tillämpat konventionen om flyktingarnas status av den 28 juli 1951. Därigenom har flyktingar, som vistas i vårt land, tilldelats ett för detta ändamål avsett resedokument.

Kvar står emellertid visumtvånget. Nu har som bekant Europarådet antagit en ny stadga om upphävande av visumtvånget för flyktingar och denna överenskommelse håller uppenbarligen på att ratificeras av medlemsstaterna. Detta »European Agreement on the Abolition of Visas for Refugees» antogs i Strassburg den 20 april 1959.

Enligt uppgift har överenskommelsen, som sålunda träffades för något över ett år sedan, ratificerats av Belgien, Frankrike, Västtyskland och Luxemburg, möjligen ytterligare något land.

Då visumtvångets upphävande oberoendeligen skulle innebära en lättnad för flyktingarna, vore det av intresse att

veta, om också Sverige överväger att inom en snar framtid ratificera nämnda överenskommelse.

Med hänvisning till vad ovan anförts, anhåller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena få rikta följande frågor:

Är det Hans Excellens herr utrikesministerns avsikt att inom den närmaste framtiden vidtaga åtgärder för ratificering av Europarådets konvention av den 20 april 1959 om hävande under vissa betingelser av visumtvånget för flyktingar?

Avser Hans Excellens herr utrikesministern att i samband därmed verka för en samtidig ratificering av denna konvention i de övriga nordiska länderna?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets memorial nr 87, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61; samt

andra lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 29, i anledning av väckta motioner om översyn av lagen angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m., och

nr 37, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandlingen av andra lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 18

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1960/61 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1959/60, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1959/60, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1959/60, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1960/61 till universiteten, den medicinska undervisningen m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under För flera huvudtitlar gemensamma frågor gjorda framställning i fråga om avgifter till den allmänna tilläggs pensioneringen m. m.;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till pensioneringskostnaderna för statens pensionsanstalt, Bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt samt Arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggs pensioneringen;

nr 193, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående allmän be-

redskapsstat för budgetåret 1960/61 behandlade allmänna frågor;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1960/61 i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1960/61 till yrkesundervisningen;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa med den norska nationalgåvan svenskhemmet Voksenåsen sammanhängande frågor; och

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1960/61 till Vissa byggnadsarbeten vid statens vårdanstalt å Brotorp för alkoholmissbrukare.

§ 19

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren, nämligen

nr 151, angående statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m., och

nr 152, angående vissa tjänster vid kommunikationsverken.

Dessa propositioner bordlades.

§ 20

Herr förste vice talmannen meddelade, att bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan anmält att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående pension åt fru Emy Lovisa Lindqvist.

Denna anmälan bordlades.

§ 21

Anmälades följande till herr förste vice talmannen under sammanträdet avlämnade motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 119, angående riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m., motionerna:

nr 809, av herr *Lundmark m. fl.*,

nr 810, av herr *Gustafson* i Göteborg m. fl.,

nr 811, av herr *Holmberg m. fl.*,

nr 812, av herrar *Helén* och *Boija*,

nr 813, av herr *Jacobsson* i Tobo,

nr 814, av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Nilsson* i Tvärålund,

nr 815, av fröken *Höjer m. fl.*,

nr 816, av fröken *Vinge m. fl.*,

nr 817, av herr *Grebäck*, och

nr 818, av herr *Rydén*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 124, med förslag till förordning om registrering och mönstring av sjömän (mönstringsförordning) m. m., motionerna:

nr 819, av fröken *Karlsson m. fl.*, och

nr 820, av herr *Nyberg m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 139, med förslag till lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m., motionen nr 821, av herr *Björkänge m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 140, med förslag till lag om ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m. (atomansvarighetslag), motionerna:

nr 822, av herr *Spångberg m. fl.*, och

nr 823, av herr *Elmwall m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 141, med förslag till lag om behörighet att utöva läkaryrket m. m., motionerna:

nr 824, av herr *Braconier*,

nr 825, av fru *Eriksson* i Stockholm, och

nr 826, av herrar *von Friesen* och *Fröding*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 143, med förslag till ändringar i regeringsformen m. m., motionerna:

nr 827, av herr *Björkman m. fl.*,

nr 828, av herr *Gustafson* i Göteborg, och

nr 829, av herr *Rylander m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 144, med förslag till lag om ändrad lydelse av 27 § 1 mom. och 29 § 1 mom. värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967), motionerna:

nr 830, av herr *Svensson* i Stenkyrka, och

nr 831, av herr *Bohman m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 22

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.55.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 4 maj

Kl. 10.00

Förhandlingarna vid detta samman-
träde leddes till en början av herr
förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 28
nästlidne april.

§ 2

Föredrogos var efter annan och hän-
visades till statsutskottet Kungl. Maj:ts
å kammarens bord vilande propositioner:

nr 151, angående statstjänstemännens
löner under åren 1960 och 1961 m. m.,
och

nr 152, angående vissa tjänster vid
kommunikationsverken.

§ 3

Föredrogos och lades till handlingar-
na bankoutskottets å bordet liggande
anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan,
att till utskottet från fullmäktige i riks-
gäldskontoret inkommit framställning
angående pension åt fru Emy Lovisa
Lindqvist.

§ 4

Föredrogos var för sig följande på
bordet liggande motioner. Därvid re-
mitterades

till särskilda utskottet motionerna nr
809—818;

till behandling av lagutskott motio-
nerna nr 819—826;

till konstitutionsutskottet motionerna
nr 827—829; samt

till behandling av lagutskott motio-
nerna nr 830 och 831.

§ 5

Föredrogos, men bordlades åter stats-
utskottets memorial nr 87 och andra
lagutskottets utlåtande nr 29.

§ 6

Föredrogos andra lagutskottets memo-
rial nr 37, föranlett av kamrarnas skilj-
aktiga beslut vid behandlingen av ut-
skottets utlåtande i anledning av dels
Kungl. Maj:ts proposition med förslag
till lag angående ändring i lagen den
29 juni 1946 (nr 431) om folkpensione-
ring, m. m., i vad propositionen hänvi-
sats till lagutskott, dels ock i ämnet
väckta motioner.

Sedan kammaren på därom framställd
proposition bifallit utskottets hemstäl-
lan om memorialets företagande till av-
görande efter allenast en bordläggning,
föredrogos utskottets i memorialet i öv-
rigt gjorda hemställan, vilken av kam-
maren bifölls.

§ 7

Föredrogos den av herr *Hjalmarson*
vid kammarens nästföregående sam-
manträde gjorda, men då bordlagda an-
hållan att få framställa interpellation
till hans excellens herr statsministern i

anledning av uppgifter om fortsatt terror i den ungerska folkdemokratien.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Föredrogs herr *Senanders* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående statsmakternas inflytande över oljehandeln.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Föredrogs den av herr *Gustavsson* i Alvesta vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till statsrådet fru Lindström angående begärd utredning rörande ungdomens fostran.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Föredrogs herr *Nilssons* i Tvärålund vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående televisionens idrottsprogram.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Föredrogs den av herr *Rimmerfors* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående visumtvånget för flyktingar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12

Meddelande av föreskrift i samband med villkorlig dom om skyldighet att gottgöra skada

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckta motioner angående föreskrift i samband med villkorlig dom om skyldighet att gottgöra skada.

Första lagutskottet hade till behandling förehäft två inom riksdagen väckta motioner, nr 447 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 564 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande, hemställdes, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag i syfte att villkorlig dom som regel förbundnes med föreskrift att den dömde skulle i lämplig omfattning gottgöra den skada han åstadkommit.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 447 och II: 564, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herr *Edlund* och fru *Lidman-Frostenson*, varjämte reservation avgivits av herrar *Svanström* och *Larsson* i Norderön, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 447 och II: 564 måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för riksdagen av förslag i syfte att villkorlig dom som regel förbundnes med föreskrift att den dömde skulle i lämplig omfattning gottgöra den skada han åstadkommit.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! De motioner från centerpartiets sida, som behandlas i förevarande utlåtande, gäller skadeståndsskyldigheten i samband med villkorlig dom. I gällande lag finns *dels* en allmänt hållen formulering om att en villkorligt dömd skall i förekommande fall söka ersätta den skada som han vållat,

Meddelande av föreskrift i samband med villkorlig dom om skyldighet att gottgöra skada

dels en bestämmelse om att villkorlig dom kan förbindas med föreskrift att gälda ersättning för skada som uppkommit genom brottet. Sådan föreskrift skall kunna ges, »där så befinnes lämpligt».

Den första, allmänt hållna bestämmelsen torde inte ha större betydelse i detta sammanhang. Det torde nämligen vara i ytterst få fall som enbart bristande vilja att ersätta skada lett till några åtgärder från samhällets sida, om inte särskild föreskrift angående ersättande av skadan intagits i domen. Om däremot sådan föreskrift intagits i domen, kan den villkorliga domen bli förverkad, därest inte vederbörande strävar efter att följa skadeståndsföreskriften.

Från vårt håll anser vi att denna möjlighet att förbinda villkorlig dom med skyldighet att gälda ersättning för skada utnyttjas i för liten utsträckning. Vi är också av den uppfattningen att ett nämnvärt ökat utnyttjande kan komma till stånd endast genom en lagändring. Lagen bör enligt vår mening formuleras så, att föreskrift om gäldande av ersättning för skada skall meddelas, därest inte särskilda skäl talar däremot. I motionerna har anhallits om en utredning i detta syfte.

Den åsyftade lagändringen skulle vara av värde ur främst två synpunkter. Dels skulle den kunna användas som ett pedagogiskt medel vid återanpassningen och tillrättaföringen av lagbrytaren. Dels skulle den kunna ge dem, som lidit skada genom brottet, större möjligheter att utfå ersättning.

Dessa synpunkter har också framhållits av sakkunskapen på området. De sakkunniga som utförde det utredningsarbete, vilket föregick tillkomsten av institutet villkorlig dom, framhöll således dessa synpunkter. Likaså har de uppmärksamrats i justitieombudsmannens ämbetsberättelse år 1950. Vidare har strafflagberedningen framhållit, att

det är av största vikt att den, som förorsakar skada genom brott, förmås att så långt det är honom möjligt ersätta skadan och har därvid åberopat såväl de pedagogiska synpunkterna som målsägandesynpunkterna. I sitt yttrande över motionerna har även riksåklagarämbetet framhållit dessa synpunkter och kraftigt understrukit att möjligheterna att föreskriva skadeersättning bör tillämpas i större utsträckning.

Självfallet får inte en ökad och mera regelmässig tillämpning av föreskriftsmöjligheten leda till att återanpassningen försvåras. Det finns både ekonomiska och andra skäl som gör att föreskrift inte alltid kan tillämpas — den saken har understrukits både i motionerna och i reservationen. Det är dock uppenbart att man kan öka tillämpningen utan att behöva befara sådana risker.

Utredningen för förberedande översyn av utskökningslagen har genomfört en undersökning som visar att tillämpningen varierar mycket starkt i olika delar av landet. I Norrbotten har skadeståndsföreskrift tillämpats i fråga om 69 procent av fallen, i Västmanland i fråga om 37 procent, i Södermanland i fråga om 29 procent, i Jönköpings och Kronobergs län i fråga om 12 procent och i Östergötland i fråga om 4 procent av fallen. Även om det kan förekomma skillnader beträffande klientelet olika landsdelar emellan, får man ta för givet att tillämpningen av skadeståndsföreskriften inte på långt när varit likartad. Inte heller har det försports, att negativa verkningar iakttagits i Norrbotten, där ju tillämpningen varit vanligast. Man får på mycket goda grunder anta, att det på andra håll finns utrymme för en betydande ökning i tillämpningen.

Självfallet kan man inte här driva målsägarsynpunkterna ensidigt. Man måste också ta andra hänsyn. Låt mig dock få konstatera, att en skadelidande målsägare bör ha rätt att kräva, att sam-

Meddelande av föreskrift i samband med villkorlig dom om skyldighet att gottgöra skada

hället, så långt det är möjligt, söker vidtaga sådana åtgärder, att han i möjligaste mån får ersättning för liden skada. Här kan uppenbarligen samhället göra mera utan att det får negativa verkningar i fråga om återanpassningen.

Utskottet har uttalat förståelse för motionens syfte men ändå anfört betänkligheter och intagit en ganska negativ ställning. Därjämte har utskottet meddelat, att strafflagberedningens förslag i frågan erhållit en sådan utformning, att det kan förutsättas att skadeståndsföreskriften kommer till rikligare användning. Förslag i ämnet lär komma att remitteras till lagrådet i år, men om dess utformning vet riksdagen ännu ingenting.

Då utlåtandet endast innehåller detta meddelande och därjämte ger uttryck för en del betänkligheter har vi reservanter inte kunnat biträda detsamma. Utlåtandets innehåll är av den arten, att det närmast får antagas kunna utöva en återhållande inverkan vid den beredning som pågår med anledning av strafflagberedningens förslag.

Utskottets betänkligheter gäller de organisatoriska resurser, som fordras för att övervaka skadeståndsskyldighetens fullgörande. Motionärerna har begärt utredning, och man får väl förutsetta, att utredningen uppmärksammar de omständigheter och faktorer som är av betydelse för förslaget realiserande, inbegripet givetvis de av utskottet påtalade otillräckliga organisatoriska resurserna.

Utskottet säger vidare, att det skulle bli mera rutinmässiga meddelanden av betalningsföreskrifter enligt motionärernas förslag. Hur vet man detta? I motionerna står ju, att föreskriften inte skall tillämpas, om särskilda skäl talar däremot. Till dessa skäl hör givetvis både de ekonomiska omständigheterna och angelägenheten av att återanpassningen inte försvåras. Det är utredningens sak att närmare pröva dessa frågor,

men man får väl räkna med att det i förundersökningar och personundersökningar kommer att ingå en prövning av om skäl talar mot skadeståndsföreskrift eller ej. Det finns enligt vår mening inte något underlag för utskottets påstående om mera rutinmässigt meddelande av betalningsföreskrift.

Däremot torde inte nu ingående prövningar av dessa omständigheter alltid ske. De stora skillnaderna i tillämpningen av skadeståndsföreskrifterna antyder något därom — 69 procent i ett skyddskonsulentdistrikt och 4 procent i ett annat. I ett distrikt har hälften av skadeståndsföreskrifterna meddelats av en enda domstol. Det skiljer således i tillämpningen. Av detta torde man också kunna dra den slutsatsen, att det förekommer stora variationer i fråga om prövningen av dessa speciella omständigheter. Ett realiserande av motionärernas förslag skulle leda till att en ingående prövning bleve regel.

Vilken ställning riksdagen än tar till de föreliggande motionerna synes förslagen i varje fall ha medfört, att riksåklagarämbetet genom cirkulärskrivelse givit åklagarna i landet del av ämbetets utlåtande i ärendet med samtidig erinran om möjligheterna att verka för att betalningsföreskrifterna används i ökad omfattning.

Med hänsyn till behovet av att skyndsamt söka realisera ett sådant syfte ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr LANDGREN (s):

Herr talman! Motionärerna önskar — som vi här har hört — en sådan ändring av 8 § andra stycket lagen om villkorlig dom att villkorligt dömda, som ålagts gälda ersättning för skada som uppkommit genom brottet, i större omfattning än som nu är fallet meddelas föreskrift om tid och sätt för gäldande av hela skadeståndet eller del därav.

Meddelande av föreskrift i samband med villkorlig dom om skyldighet att gottgöra skada

Bestämmelsen bör enligt motionärernas mening ändras på sådant sätt, att villkorlig dom regelmässigt förbindes med sådan föreskrift, såvida ej särskilda skäl talar däremot. Här vill därför reservanterna — i likhet med motionärerna — att riksdagen anhåller hos Kungl. Maj:t om utredning i frågan.

Enligt vissa inhämtade uppgifter rörande de villkorligt dömda, som den 1 december 1959 stod under övervakning och vilkas prövotid varat minst ett år, framgår, att omkring hälften — eller 3 246 — villkorligt dömda förpliktats utge skadestånd på grund av brott och att 12 procent av dessa erhållit betalningsföreskrift enligt 8 § andra stycket. Enär betalningsföreskrift sålunda används i begränsad omfattning, skulle det innebära en genomgripande förändring om åt den ifrågavarande bestämmelsen ges det innehåll motionärerna avser, d. v. s. att villkorlig dom som regel skulle förbindas med betalningsföreskrift.

Utskottet uttalar i likhet med flertalet hörda remissinstanser sin förståelse för de strävanden som ligger bakom motionärernas framställning. Det är också utskottet angeläget att framhålla betydelsen av att den, som dömts att ersätta genom brott förorsakad skada, också i lämplig utsträckning förmås att ersätta denna skada, såväl med hänsyn till målsägarens berättigade intresse av att erhålla ersättning för liden skada som av kriminalpolitiska skäl. Det synes dock böra betonas, att det icke kan ligga i samhällets intresse att driva sina strävanden på detta område med sådan skärpa, att det motverkar önskemålet om att den dömda kommer i ordnade levnadsförhållanden och vinner återanpassning i samhället. Skulle så ske, kommer själva ändamålet med den villkorliga domen att förfelas. En sådan utveckling skulle ej heller vara förenlig med målsägarens intressen.

Vid remissbehandlingen av motioner-

na har det framhållits, att det för närvarande saknas resurser för att göra betalningsföreskrifter effektiva och att den avsedda reformen därför skulle kunna bli mera till skada än till nytta. Jag vill också erinra om att frågan om betalning av skadestånd i samband med villkorlig dom nyligen ingående utretts genom strafflagberedningen, och att dess förslag i frågan efter remissbehandling för närvarande är föremål för handläggning i justitiedepartementet samt att ett lagförslag i ämnet väntas bli remitterat till lagrådet under innevarande år.

När det således inte dröjer länge innan ett förslag ligger på kamrarnas bord, anser man ju i regel att man inte bör göra någon ytterligare utredning, utan att man bör vänta och se vad detta förslag kommer att innebära. Under sådana förhållanden finner även utskottet att någon utredning enligt motionärernas yrkande icke är påkallad.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till första lagutskottets hemställan.

Herr **HEDLUND** (cp):

Herr talman! Såsom har framgått av de två tidigare inläggen här syftar motionärernas förslag till att göra brottsbekämpningen effektivare genom en lagändring på ett speciellt område. Det gäller ersättningsskyldigheten för skada, vållad i samband med begånget brott för vilket villkorlig dom har meddelats.

Ofta hör man tyvärr sägas, att den villkorliga domen används i alltför vidsträckt omfattning, »i tid och otid». Många menar t. o. m. att det knappast borde finnas något utrymme för villkorlig dom.

Dess bättre har sådana tendenser knappast fått större resonans i den svenska opinionen. Den villkorliga domen är självfallet ett utomordentligt värdefullt hjälpmedel för att i samhället återinpassa personer som har råkat

Meddelande av föreskrift i samband med villkorlig dom om skyldighet att gottgöra skada

komma på sidan om den rätta vägen. Kvar står emellertid sådana invändningar som: »Här kan ju somliga personer gång på gång begå brott utan att något inträffar; det måste ändå ordnas så att det står klart för var och en att någonting händer om man företar sig något brottsligt.» Vi har i centerpartiet trott att flitigare användning av bestämmelserna om föreskrift att hjälpa till att bota den skada som har åstadkommit skulle inge en välbehövlig känsla av att verkligen någonting händer. Självfallet kan det inte bli tal om att den, som kört sönder en 30 000 kronors lyxbil, är efter år, kanske i årtionden, skall arbeta på att klara av den skadan. Tror man det, har man missförstått syftet med motionen. Men vi har sagt oss att det inte är orimligt att den som varit ute på galej ändå får betala kanske 50 eller 75 kronor i månaden en tid, om han har en inkomst som är ungefär det tiodubbla. Då får han en påminnelse om att det inte går för sig att handla på det sätt han har gjort.

Redan nu finns möjlighet att använda föreskrift om skadeståndsskyldighet i samband med villkorlig dom. Tyvärr förekommer sådana föreskrifter i alltför ringa omfattning. Det sker bara i 12 procent av fallen. Vi hörde nyss siffror som visade att det i något län förekommer i 4 procent av de fall då villkorlig dom har meddelats, medan det i ett annat län tillämpas i hela 69 fall på 100. I det senare länet används bestämmelsen alltså mellan 15 och 20 gånger så ofta. Säger inte redan detta att något är på tok? Det måste införas bestämmelser som ger dels flitigare användning och dels större likformighet.

Visserligen har riksåklagaren, sedan motionen väcktes, i ett cirkulär till åklagarna uppmanat dessa att söka utverka sådana föreskrifter i större omfattning än tidigare. Vad detta kan leda till är svårt att säga, men en sak vet vi, nämligen att justitieombudsmannen redan

1950 gjorde ett påpekande i samma riktning men att detta initiativ inte lett till resultat. Det kan tänkas att riksåklagarens initiativ den här gången kommer att ha ungefär samma effekt.

Till sist pekar första lagutskottet på ett förhållande som enligt utskottet måste tillmätas avgörande vikt vid bedömningen av denna motion, nämligen att strafflagberedningen redan har undersökt förhållandena och att förslag i anledning av vad strafflagberedningen har framhållit är att vänta. Men strafflagberedningen har såvitt jag vet ingalunda kommit med några förslag syftande till att åstadkomma flitigare användning av föreskrifterna om lämpligt avpassat skadestånd. Det hade varit på sin plats om riksdagen hade givit till känna en mening att skadestånd i de nämnda fallen oftare bör utgå och att effektiva föreskrifter bör utfärdas för att vinna detta mål.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Ledaren för ett stort och betydelsefullt parti inleder sitt resonemang med att säga »ofta hör man» och »det har sagts», men är det inte lämpligt att läsa vad som står tryckt i det här ärendet? Det är nedskrivet av myndigheter som har med de här problemen att göra och känner dem väl så bra som alla de som här bara tycker någonting så där i allmänhet. Bland dem som har yttrat sig i frågan är Stockholms rådhusrätt, skyddskonsulenterna i tre distrikt i Stockholm, skyddskonsulenten i upplandsdistriktet, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Sveriges advokatsamfund och riksåklagaren. Vågar herr Hedlund påstå att reservanterna eller ens riksdagen i sin helhet har en lika nära kontakt med problemen som alla dessa har?

Vad har då remissinstanserna sagt? De har anfört att det visst inte är alldeles förtjusande pojkar som går omkring

Meddelande av föreskrift i samband med villkorlig dom om skyldighet att gottgöra skada

och stjäla och som sedan inte gör rätt för sig. De har inte sagt att det är riktigt att pojkar inte gör rätt för sig, och inte heller har de bestritt att de som blivit bestulna kan göra anspråk på att få behålla sin egendom. Men de har sett hur det står till med de här stackars kräken som skulle krävas på pengarna för att rättvisa i samhället skulle skipas.

Den dömde, påpekas det, har sällan fast anställning. Han lever ofta under sådana ekonomiska förhållanden att det inte kan anses lämpligt att i domen föreskriva tid och sätt för skadeståndets fullgörande. Därtill kommer — och det är riktigt — att övervakarna har svårt att se med sitt arbete förenligt att också vara indrivare av skadestånd. En skyddskonsulent i Stockholm säger att klienterna är psykiskt och fysiskt svaga och att det sammanhänger med olika komplikationer i livsföringen; skilsmässa, alkoholism, missanpassning i arbetet etc. Det är viktigt att få klienterna att stå på egna ben, men de har ofta att betala underhåll till utomäktenskapliga barn eller till sina familjer, och de har många gånger gamla skatteskulder. Skyddskonsulenten säger rent ut att betalningsföreskrifter i större utsträckning skulle vara ett slag i luften.

Det har från alla håll påpekats att vad som behövs är en förstärkning av skyddskonsulentverksamheten. Det är riktigt, men jag vill säga, att syftet med en sådan utökning naturligtvis bör vara, inte att förbättra indrivningen av skadestånd, utan att få de dömda på rätt bog. Jag tror att samhället även rent ekonomiskt tjänar mest på att få dem att bli riktiga människor igen.

De dömda lever ofta på existensminimum. Häradshövdingföreningen har också sagt, att de dömda oftast är arbetskygga individer som det inte är lätt att föra in i produktionen och ge goda förtjänster där. Den säger också att den unges medverkan är nödvändig

för att skadeståndet skall kunna betalas. Han reagerar ogynnsamt mot tvånget att betala sina förtjänster i skadestånd och slutar hellre att arbeta. Det är ett talesätt som förekommer långt uppe bland hyggliga människor att det måste löna sig att arbeta. När en pojke får ett arbete men tas ifrån nästan allt vad han förtjänar, har han ingen föreställning om att han får det bättre, om han fortsätter att vara hygglig.

Advokatsamfundet säger, att motionärerna överdriver betydelsen av sådana här föreskrifter, och tillägger att om man utdömer skadestånd måste makt kunna sättas bakom orden. Om den dömde inte betalar, måste en villkorlig dom därför bli förverkad, och den som inte klarar sina ekonomiska förpliktelser skulle sålunda sättas i fängelse.

Förr i världen förekom ju bötesstraff för allt möjligt, och den som inte kunde betala sina böter fick sitta av dem. Många hyggliga pojkar som blivit dömda till böter, exempelvis för trafikförseelser, fick då sitta i fängelse. Är det någon som tror att det gjort dem bättre? Vilka är det för övrigt som skulle komma i fängelse? Jo, om man dreve det nu framförda kravet hårt, blev det de som inte har någon som betalar böterna för dem.

Jag tar inte det här kravet riktigt på allvar. Jag tror rent ut sagt att man bara velat skapa publicitet och att man under ett valår gärna slår hårt och är moralisk, särskilt som det är så lätt att vara moralisk inför dem det här gäller. Skulle man emellertid driva igenom kravet, tror jag att resultatet blev att de sämst ställda, de ynkligaste, skulle komma in i fängelserna. Men det finns även brottslingar som har föräldrar med god ekonomi och de skulle kunna klara skadestånden. Vi skulle på ett otrevligt sätt få två slags bedömningar.

Jag förstår att de som inte har trängt in i problemen ordentligt, kan bortse

Meddelande av föreskrift i samband med villkorlig dom om skyldighet att gottgöra skada

från nämnda fakta men det finns ingen ursäkt för att en partiledare som är juris doktor tar så lätt på saken. Den ställning utskottet har tagit beror inte på nonchalans för brottslighetens problem, men jag tycker att det är ett nonchalerande av sunt förnuft och hyggligt omdöme när en partiledare som herr Hedlund intar den ställning han här har intagit.

Herr **HEDLUND** (cp) kort genmäle:

Fru Eriksson i Stockholm var tillräckligt älskvärd att återge något av vad jag inledningsvis sade angående en del folks uppfattning om den villkorliga domen. Jag tycker dock att det kunde ha varit påkallat i objektivitetens intresse att fru Eriksson också talat om vilken mening om den villkorliga domen som jag för egen del gav till känna, nämligen att den är utomordentligt värdefull och att det är glädjande att de som betraktar den villkorliga domen som någonting negativt ändå är så få. Det skulle emellertid inte förvåna mig om fru Eriksson får dem att öka i antal genom att hon tar alltför lätt på problemen och ställer sig negativ till varje form av reaktion från samballets sida.

Fru Eriksson åberopar en del sakkunniga. Ja, det är bra att vi har tillgång till utlåtanden av sakkunniga, men vi kan här i riksdagen inte alltid nöja oss med vad de sakkunniga påstår, utan vi måste använda också vårt eget förnuft. Kommer vi då till en annan uppfattning än den som en del sakkunniga har givit uttryck åt, tror jag nog det är klokt att vi håller fast vid denna uppfattning, och det är vad vi inom centerpartiet har gjort i det här fallet.

Menar verkligen fru Eriksson att ett skadestånd på 50—75 kronor under någon tid för den som har en inkomst av 800 kronor i månaden — jag nämnde just de siffrorna — skulle försvåra återanpassningen? Varifrån har fru

Eriksson f. ö. fått den uppfattningen, att vi skulle önska åtgärder mot dem som inte *kan* betala? De frågorna skulle jag gärna vilja ha svar på.

Vi har ingalunda varit inne på tankegångar av det slaget. Vi har talat om ett lämpligt avpassat skadestånd, och det får naturligtvis inte vara tilltaget så, att vederbörandes möjligheter till återanpassning i samhället på något sätt äventyras. Jag vidhåller att ett belopp av den storlek jag nyss nämnde inte har någon sådan effekt för den som har en dylik inkomst.

Nog skulle det väl också gå lika bra att kombinera villkorlig dom med ett skadeståndsåläggande som att kombinera den villkorliga domen med böter. Den senare kombinationen har ju kammaren godtagit — jag käner inte till om fru Eriksson var på den negativa sidan också då, men riksdagens majoritet godtog i varje fall anordningen.

Så till sist vill jag fråga, om inte redan ojämnheten i föreskrifternas användning säger någonting: 4 procent av fallen i somliga län och 69 procent i andra län? De siffrorna säger väl, att allt inte är riktigt bra beställt och att någonting bör göras.

Herr **EDLUND** (h):

Herr talman! Fru Lidman-Frostenson och jag har i ett särskilt yttrande förklarat oss i princip inta samma ståndpunkt som motionärerna. Vi har i likhet med herr Hedlund den bestämda uppfattningen, att möjligheten att utdöma skadestånd inte överallt utnyttjas på lämpligaste sätt till gagn för brottsbekämpandet.

Anledningen till att vi trots detta icke har velat ansluta oss till reservationen är att det under utskottsbehandlingen har upplysts, att ett förslag i detta ärendet väntas bli remitterat till lagrådet redan i år. Är detta fallet, anser vi det icke lämpligt att riksdagen nu vidtar någon annan åtgärd.

Radions juridiska ansvarighet

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Norderön begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Radions juridiska ansvarighet

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckt motion angående radions juridiska ansvarighet.

Första lagutskottet hade behandlat en i första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 127, av herr *Ollén*. I motionen föreslogs, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag angående radions juridiska ansvarighet och därmed sammanhängande spörsmål.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av motionen I:127 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om

utredning av radions juridiska ansvarighet.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag är medveten om att det kan vara svårt att få gehör för en annan mening än den som företrädes av ett enhälligt utskott. Men eftersom detta är en viktig principfråga har jag den uppfattningen, att riksdagen icke bör godkänna den avgivna motionen, och jag skall redan nu be att få yrka avslag på första lagutskottets utlåtande nr 27.

Jag har den uppfattningen att man skall akta sig ytterst noga för att göra inskränkningar i yttrande- och tryckfriheten, såvida det inte föreligger särskilda, av krig eller krigsfara framkallade förhållanden. Om vi fortsätter på den här vägen när det gäller tryckfrihet och yttrandefrihet, tror jag att vi alltmer lägger avgörandet i händerna på juristerna, som icke har den utbildning och inte heller det omdöme, som erfordras för att bedöma den opinionsbildande uppgift en fri press och en obeskuren yttrandefrihet skall ha i vårt land.

Det finns inte heller någon anledning för riksdagen att säga att vår tidningspress, vår TV eller radio har missbrukat sina rättigheter på sådant sätt att vi bör fortsätta på lagstiftningsvägen i detta avseende. Det talas ofta om byråkrati och krångel, och jag frågar mig om det är rimligt om vi skall bygga ut sådana företeelser även på detta område.

Man frågar sig också, kanske även med tanke på vad som skedde helt nyligen i ett annat land: Vad är rätt? Om avgörandet faller med fyra röster mot tre eller två röster mot tre, hur skall man då kunna säga vad som är rätt och riktigt?

I denna fråga har man dragit paralleller med tryckfrihetsförordningen och det ansvar som ligger hos den ansva-

Radions juridiska ansvarighet

rige utgivaren. Men vart tar det vägen om vi skall ge oss in på yttrandefrihetens område låt oss säga i riksdagen eller i TV och radio? Det förutsätter ju att någon är ansvarig och, liksom en tidningsredaktör, som är ansvarig utgivare skall ha möjlighet att utöva en viss eller formell censur och pröva det hela innan det ges ut. Jag tycker verkligen att det som har inträffat under de senaste åren borde ge riksdagen en allvarlig tankeställare. Skall vi nu bygga ut ett juridiskt ansvar utöver vad vi faktiskt har, så frågar jag mig: Hur skall vi då förfara i riksdagen? Skall riksdagens talmän vara ansvariga för vad ledamöterna har yttrat? Vi kan säga att riksdagens talmän skall se till att en talare icke går utöver vad man anser att riksdagen skall kunna ge uttryck åt, och det är självklart att man därigenom liksom har utpekat talmannen såsom den ansvarige. Men om man förfar på ett sådant sätt, skall då talmannen ha rätt att utöva en viss censur i detta avseende?

Jag vill erinra om att en av riksdagens ledamöter har varit utsatt för en anklagelse och fått — enligt min mening oriktigt — figurera i domstol och pressen och ställas till ansvar på ett sätt som man inte från riksdagens sida bör godta i ett sådant fall. När det gäller TV och radio, som ju mer och mer måste sträva att gå ut direkt till svenska folket, kommer man självfallet in på frågan vem som skall utöva censur och vem som är ansvarig i en sådan situation. Jag tror att för varje gång vi gör en utvidgning på detta område har vi stora förutsättningar att närma oss en censur från något håll, och jag tror att riksdagen bör säga ifrån på detta stadium.

Det har också här sagts, att radio och TV skulle stå i en särställning jämförbar med pressens. Jag vill i det sammanhanget bara säga, att man inte kan göra sådana jämförelser eftersom det föreligger en ganska väsentlig skillnad.

Jag anser därför, herr talman, att det inte finns några skäl för riksdagen att bifalla denna motion och så lättvindigt knäsaätta en princip, som vi borde värna oss mot.

Nu har man anfört ett par fall från TV, som man menar skulle ha motiverat ett ingripande. Alla som har följt dessa ärenden måste väl också medge att de ingripanden som gjorts, oavsett om man betraktar dem som lämpliga eller inte, har medfört att ändringar kommit till stånd och att detta skett just därför att frågorna påtalats.

Vidare bör väl det som skedde i vår medkammare förra veckan också stämma till allvar, eftersom den händelsen ju visar huru litet man aktar på yttrandefriheten och hur nära man i vissa fall står censuren.

I normala fall bör vi slå vakt kring vår yttrande- och tryckfrihet, och det är därför som jag nu yrkar avslag på utskottets hemställan. Jag gör det främst ur principiella men också ur praktiska synpunkter, och jag tycker att kammaren bör betänka allvaret i dessa frågor och inte godtyckligt begära att vi här skall slå in på andra vägar.

Herr LANDGREN (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Översyn av lösöreköpsförordningen — Skärpning av straffen för olaga befattning med narkotika m. m.

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 14

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckta motioner angående tillämpningen av 22 kap. 4 § strafflagen i samband med avbetalningsköp.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Översyn av lösöreköpsförordningen

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av väckt motion om översyn av lösöreköpsförordningen.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr **ON SJÖ** (cp):

Herr talman! Till föreliggande utskottsutlåtande har jag fogat en blank reservation. Anledningen härtill är inte att jag har någon annan mening än utskottet. I varje fall har jag inte något annat yrkande än bifall till utskottets hemställan. Jag har endast velat understryka angelägenheten av att någonting blir gjort i detta ärende.

Den lag det här gäller tillkom 1845, och redan för närmare 30 år sedan — eller exakt 1932 — uttalade riksdagen att en omfattande revision av lösöreköpsförordningens bestämmelser vore påkallad. Det är självklart att i en tid, då det inte minst på det merkantila om-

rådet sker mycket stora förändringar, måste en lag, som var otidsenlig för 30 år sedan, vara i hög grad föråldrad i dag.

Givetvis är denna fråga mycket komplicerad. Det har också poängterats i samband med det nordiska lagstiftningsarbetet. Men 30 år är ju ändå en ganska lång tidrymd för att reformera en lag, även om den är komplicerad. Jag har därför velat ge uttryck för den förhoppningen att förslaget om en lagändring inte skall ligga längre i departementets lådor, utan att man nu verkligen tar itu med arbetet, så att vi får en ändring av lagen till stånd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16

Skärpning av straffen för olaga befattning med narkotika m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion om skärpning av straffen för olaga befattning med narkotika m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade

Herr **RIMMERFORS** (fp):

Herr talman! Motionärerna har ingen anledning att i detta ärende argumentera ytterligare om behovet av åtgärder mot den illegala narkotikahandlingen. Tvärtom har vi att notera en utomordentligt tillmötesgående utskottsbehandling. Vad utskottet föreslår är ju att riksdagen för Kungl. Maj:t skall ge till känna sin oro för utvecklingen och sin förhoppning att den sittande läkemedelsutredningen också skall ta upp frågan om straffsatserna vid överträdelse av narkotikaförordningen.

Med dessa ord, herr talman, vill jag bara understryka önskvärdheten av två

Användning av skogsbilvägar för allmän biltrafik

saker, dels att Kungl. Maj:t verkligen vakar över att läkemedelsutredningen tar upp denna sida av saken, dels att det hela inte drar ut alltför långt på tiden. Polisen och domstolarna är nämligen i hög grad i behov av att få en snar skärpning av straffsatserna. De nuvarande är ju så låga att de inte injagar någon som helst respekt hos narkotikahajarna.

Bifall till utskottets förslag!

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckt motion om vidgning av arbetsdomstolens behörighet; och

nr 25, i anledning av väckta motioner angående lagen om semester.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 18

Användning av skogsbilvägar för allmän biltrafik

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av motioner om användning av skogsbilvägar för allmän biltrafik.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Den behandling som vår motion om användning av skogsbilvägar har fått av tredje lagutskottet ger mig anledning att förmoda, att bolagen i ledamöternas hemlän har en välvilligare inställning till allmänheten än många bolag har på andra håll — t. ex. i mitt eget hemlän — och att man inte så kategoriskt begagnar sig av de rättigheter man tycks ha att avstänga skogsbilvägar året runt.

Vi har i vår motion bl. a. talat om gamla skogsvägar som rustats upp av bolag och sedan avstängts för trafik. Dessa vägar kan från början ha byggts av ortsbor som färdvägar upp till deras fäbodvallar. Fäbodvallarna används inte längre, marken har kanske övergått i bolagens ägo, men man har i alla fall begagnat vägarna under senare tid, t. ex. i bärplockningstider.

Jag skulle kunna lämna många exempel på hur bolagens avstängning verkat för befolkningen men skall inte ta kammarens tid i anspråk för mer än ett enda som får tala för alla.

En man, som alltid arbetat i ett bolags tjänst, skulle efter slutat slätterarbete låta hästen återgå till sitt sommarbete i skogen på de f. d. vallområdena. Mannen är nu i 60-årsåldern och tungt skogsarbete har gjort att han inte längre kan färdas så fort — han har bl. a. ont i sina knän. Hans måg erbjöd sig att hämta honom och tog med sig svärmodern och sin familj. Man beslöt sig för att åka hem en annan väg för att svärföräldrarna än en gång skulle få färdas på sina vana stigar — låt vara denna gång i bil. Ingenting inträffade. Man såg visserligen vid utfärden att vägen var avstängd men ansåg att man hade rätt att färdas på sin gamla väg. Någon dag efteråt erhöll bilägaren ett rekommenderat brev, där bolaget meddelade att han hade åtal att vänta om saken upprepades. Det är tydligt att bolaget har rätt till detta, men det är förklarligt om andra människor har svårt att förstå det.

Bolagen har lagen på sin sida, men jag och mina medmotionärer menar att bolagen inte borde ha rätt att stänga av vägarna för avsevärd tid utan myndighets medgivande. För närvarande har jag sett åtskilliga av domänverkets vägar avstängda, och det kan jag väl förstå, då tjällossningen går hårt åt våra vägar. Men här är det ju bara fråga om avstängning för kortare tid.

När tredje lagutskottet har behandlat

Reglering av priserna på fisk

denna fråga har ärendet remitterats till olika instanser, däribland några länsstyrelser — länsstyrelsen i motionärernas hemlän tycks dock ej ha fått yttra sig. Länsstyrelsen i Värmlands län har då bl. a. anfört: »Vid förfrågan hos länets skogsvårdsstyrelse har uppgivits, att skogsvårdsstyrelsen vid beviljande av statsbidrag till byggande av skogsbilväg icke anser sig kunna ställa som villkor för bidragets åtnjutande, att vägen icke får avstängas utan länsstyrelsens medgivande.» Vi menar att detta medgivande bör inhämtas. Länsstyrelsen anför vidare: »Den allmänna uppfattningen bland väghållarna synes dock enligt skogsvårdsstyrelsen vara att skogsbilväg som byggts med statsbidrag icke får avstängas för biltrafik utan statlig myndighets medgivande.»

Det är ju detta medgivande som vi motionärer önskar få fastställt, vilket utskottet alltså ej kunnat gå med på.

Herr talman! Jag beklagar nu efter utskottets behandling av motionen, att jag lämnat min medverkan till den, eftersom bolagen nu kan använda utskottets utlåtande som bevis för sin rätt och till äventyrs komma att avstänga ännu fler skogsbilvägar och beivra ev. överträdelser ännu hårdare. Resultatet skulle alltså bli det rakt motsatta mot det vi åsyftade.

Utskottet säger i början av sitt utlåtande: »En möjlighet att nå det syfte motionärerna eftersträvar, nämligen att skogsvägarna i större utsträckning än som nu är fallet görs tillgängliga för allmän trafik, kan vara att jämväl i fråga om skogsväg som icke är bilväg, såsom villkor för statsbidrag uppställa kravet att vägens ägare avhänder sig bestämmanderätten om vägens avstängande.»

Inte heller vi motionärer önskar att vårt förslag skall medföra ökade krav på statsbidragsgivningen, något som utskottet i senare delen av sitt utlåtande uttalar farhågor för. Vi önskar endast, att länsstyrelsen får pröva och

avgöra när en avstängning kan vara befogad, på sätt som utskottet självt säger i den citerade delen av utlåtandet.

Herr talman! Jag har för dagen inget yrkande, men jag kommer att bevaka ärendet.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 och 43 §§ skogsvårdslagen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20**Reglering av priserna på fisk**

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1960/61 jämte i ämnet väckta motioner.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr HEDIN (h):

Herr talman! I april 1950 uppdrog Kungl. Maj:t åt dåvarande statens livsmedelskommission, numera statens jordbruksnämnd, att i samråd med fiskeristyrelsen utreda möjligheterna till samordning av fiskpropagandan här i landet. Resultatet av denna utredning blev att Centralnämnden för fiskpropaganda bildades 1951. Nämnden har som ledamöter Föreningen för fiskpropaganda i Göteborg, de olika prisreglerings- och försäljningsföreningarna på fiskets område, Kooperativa förbundet och Svenska fiskhandelsförbundet. Avsikten var att centralnämnden skulle stimulera till ökad propaganda inom olika konsumtionscentra och bidra till en samordning av fiskpropagandan. Centralnämnden har arbetat efter två

Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter

olika linjer, dels en speciell propaganda, som helt handhäfts av de olika anslutna föreningarna och som har avsett de speciella intressen som legat dessa nära, dels en allmän propaganda, vilken avsett att propagera för fisk i största allmänhet; den har handhäfts av nämnden själv.

Centralnämnden fick 1953, 1955, 1956 och 1957 50 000 kronor varje år ur fiskerinäringens bensinskattfond. Denna fond är numera helt borta. Dessutom fick man 1953 och 1956 50 000 kronor från reservationsanslaget till främjande av beredning och avsättning av fisk. Under 1958 och 1959 har centralnämnden inte fått några anslag utan hänvisats till prisregleringsmedel hos de olika prisregleringsföreningarna. Prisregleringsföreningarnas intresse är naturligtvis självfallet i första hand att tillgodose sin egen interna propagandaverksamhet, varför de hittills visat ett mycket svalt intresse för att till centralnämnden anslå prisregleringsmedel, vilka ju för övrigt också först och främst erfordras för den prisreglerande verksamheten.

Resultatet har blivit att centralnämnden under 1959 nära nog har tvingats upphöra med sin verksamhet. Detta är beklagligt för fiskerinäringen i sin helhet. Inte minst inför de svårigheter som de vidgade marknaderna medför för fisket torde det finnas ett stort behov av en intensiv allmän fiskpropaganda. En allmän fiskpropaganda borde kunna inriktas inte bara på den inhemska konsumtionen utan också på marknader utanför vårt land för att möjliggöra en ökad export av fisk och fiskprodukter.

Det hade därför enligt min mening varit lämpligt och riktigt att Centralnämnden för fiskpropaganda hade kunnat tilldelas medel direkt ur prisregleringskassan såsom föreslås i motion nr II: 755. Det viktigaste är emellertid inte på vilka vägar medel kan anvisas utan huvudsaken är att det går att få medel.

I årets proposition hade över huvud taget inte denna fråga tagits upp. Detta var en av anledningarna till att motionen väcktes. Utskottet har inte velat gå med på motionens förslag att medel skall tas direkt ur prisregleringskassan men har klart angivit att prisregleringsmedel bör få användas. Om det i fortsättningen visar sig möjligt att få medel på det sätt utskottet har anvisat, alltså via prisregleringsföreningarna, så är jag för min del tillfredsställd. Om så inte skulle bli fallet kan frågan tas upp igen här i riksdagen.

Jag har, herr talman, inget yrkande men jag har i anslutning till min blanka reservation i utlåtandet velat redovisa dessa synpunkter.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksdagen för budgetåret 1959/60, såvitt avser jordbruksärenden.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 22

Allmän beredskapsstat för jordbruksärenden

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1960/61, såvitt angår jordbruksärenden, jämte i ärendet väckta motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2**Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr BRANDT i Sätla (cp):

Herr talman! Jag har begärt ordet på denna punkt närmast för att redovisa under vilka omständigheter den motion, nr 670, tillkommit, som herr Onsjö och jag har väckt.

När beredskapsstatens driftbudget presenterades visade det sig att i den specificerade framställning, som förelåg under nionde huvudtiteln, fanns inte något anslag upptaget för att göra undervisningsanstalter inom jordbruks- och lantmannanäringen till anslagsberättigade objekt. Det var i syfte att åstadkomma detta som motionen väcktes.

I utskottsutlåtandet heter det att utskottet förutsätter att medel för detta ändamål skall få tagas ur ett allmänt sysselsättningsanslag på 300 miljoner kronor som ingår i beredskapsstaten. Utskottet framhåller även att »under den senaste konjunkturedgången finansierades också ett flertal byggnadsarbeten vid ifrågavarande undervisningsanstalter med beredskapsmedel». Efter som byggnadsföretagen är väl lämpade som beredskapsobjekt förutsätter utskottet att »även i fortsättningen medel för arbetslöshetens bekämpande kommer att ställas till förfogande för dylika byggnadsändamål».

Utskottet har alltså ställt sig mycket positivt till vår motion — så positivt att man kan ifrågasätta, om inte motionen rent av kunnat tillstyrkas. Men trots att utskottet inte förordat bifall är jag angelägen framhålla att utlåtandet, med den skrivning utskottet använt, bör kunna tolkas så, att motionens syfte tillgodosetts. Därmed är vi motionärer mycket tillfredsställda.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 3—10

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 23

Utredning rörande turismen i Sverige

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner om utredning rörande turismen i Sverige.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Vi har nyligen i denna kammare visserligen avslagit men i en positiv anda behandlat en motion om fritidsfrågorna. Nu gäller det turismen i Sverige, en närbesläktad fråga som har och kommer att få en allt större aktualitet under de år som ligger närmast framför oss.

Kostnadskrävande motioner brukar av naturliga skäl bli kallsinnigt behandlade i denna kammare. Den motion vi nu behandlar är av annat slag. Motionärerna vill att frågan om turismens lönsamhet skall utredas. Utskottet, som i stort sett instämmer, vill emellertid inte att denna utredning skall till sättas nu utan först senare.

I denna kammare sitter många kommunalmän som under de senaste åren i allt högre grad börjat intressera sig för dessa frågor i hemorten. Många berömvärda initiativ kan också redovisas. Framsynta kommunalmän har förstått att turismen kan ge ökad goodwill och även ökade inkomster för kommunen liksom för många enskilda. Men nog görs det en och annan gång investeringar som ter sig diskutabla, för att inte säga en smula äventyrliga. Det är mot denna bakgrund som lokala vetenskapliga turistutredningar på sina håll har tillsatts.

Med tillfredsställelse har vi motionärer konstaterat den positiva behandling som vårt förslag fått av dem som givits tillfälle yttra sig över motionen. Järnvägsstyrelsen anser att den propagandaverksamhet som av Svenska turisttrafikförbundet bedrivs i utlandet för Sverige i jämförelse med de flesta länders

Utredning rörande turismen i Sverige

aktivitet framstår såsom otillräcklig. Järnvägsstyrelsen tillstyrker därför den av motionärerna föreslagna utredningen. För motionärerna har det också varit uppmuntrande att de länsstyrelser som tillfrågats varit så utomordentligt positiva. De framhåller att turismen numera representerar väsentliga ekonomiska värden och tillstyrker livligt motionen. Länsstyrelsen i Sörmlands län framhåller liksom järnvägsstyrelsen, att man i andra länder ställer mycket större belopp till förfogande för en effektiv upplysnings- och propagandaverksamhet än som sker i vårt land.

Svenska turisttrafikförbundet tycker att det är synnerligen otillfredsställande och till allvarlig nackdel, att någon tillförlitlig statistik över det utländska resandet till och inom Sverige inte existerar för tiden efter införandet av den fullständiga nordiska passfriheten. Till detta kan läggas att i OEEC:s rapport om turismens omfattning finns det två länder, Sverige och Danmark, som inte lämnat några uppgifter. Därför står det också kort och gott beträffande Sverige, att uppgifter icke är tillgängliga. För Sverige som turistland är detta smått genant.

Svenska stadsförbundet delar likaledes motionärernas mening, att det finns påtaglig risk för felinvesteringar och rekommenderar därför en allsidig utredning.

Mot denna bakgrund är det inte överraskande att utskottet åstadkommit ett mycket positivt utlåtande. »Starka skäl talar för att många av de här nämnda och måhända även andra frågor kan behöva ingående prövas om vi skall kunna effektivt utnyttja vårt lands möjligheter på turismens område och hävda oss i konkurrensen», sägs det bl. a. i utskottets utlåtande. Liksom motionärerna anser utskottet att bristande kunskaper och risken för felinvesteringar i dagens läge får bedömas vara stor. — Så långt utskottet.

Jag behöver knappast tillägga att vi

motionärer är mycket nöjda. Inför denna vänliga skrivning har vi bara att tacka och ta emot.

Men, men — vår glädje grumlas i någon mån, ty utskottet är inte berett att tillstyrka att en sådan här utredning tillsättes nu. Utskottet hänvisar i stället till den utredning angående samverkan mellan organen för upplysningsverksamheten i utlandet — den s. k. Renlundska kommittén — som tillsatts av handelsdepartementet och vars resultat vi lär få ta del av redan under våren. Utskottet anser att resultatet av ifrågavarande utredning skall avvaktas.

Men denna utredning har ju begränsad räckvidd. Även om tveksamhet kan råda om det riktiga i ett uppskov vill vi motionärer dock inte protestera, när utskottet i övrigt uttalat sig så positivt och dessutom framhållit att det material som erhålles vid remissbehandlingen av nämnda utredningsförslag kan ligga till grund för den fortsatta planeringen. Vi hoppas att den av oss föreslagna utredningen skall komma till stånd sedan departementschefen tagit del av betänkandet från den Renlundska kommittén — ju skyndsammare desto bättre. Här kan man verkligen säga att tid är pengar.

Statsmakterna har liksom kommuner och landsting anledning att med uppmärksamhet följa utvecklingen på turismens område. I annat fall är risken för felinvesteringar stor — detta i all synnerhet som en höjning av statsbidraget enligt årets statsverksproposition överväges. Vi bör undersöka marknaden och klargöra för oss, vilka behov som kan uppstå i ett samhälle som i allt högre grad kommer att präglas av bilismens och den övriga motorismens landvinningar, i ett samhälle där femdagarsveckan på allvar slår igenom. För att ta emot den väntade invasionen av svenska och utländska turister kommer man på olika håll i vårt land att bygga fritidsbyar och nya badanläggningar, och man kommer att trycka

och ge ut broschyrer, där alla de sevärdheter och förströelser redovisas, som stad och bygd har att bjuda. Stora annonser i dagspressen just nu ger t. ex. vid handen att nya färjeförbindelser till Danmark och Åland tillkommer denna vår.

Detta är i och för sig bra. Men en och annan frågar sig oroligt, om det finns utredningar som visar, att allt detta framdeles blir lönsamt. Semesterhem och semesterbyar skall också anläggas. Det är likaså angeläget att särpräglade områden bevaras och skyddas. Med bilens hjälp kan vi nå avlägset belägna platser. Förr i tiden stannade turisterna vid järnvägsstationen och hade svårt att komma längre. Nu vill vi alla ge oss ut på upptäcktsfärd i det egna landet och kanske även i det övriga Norden eller i fjärran belägna länder. Om vi svenskar grips av reslust, får vi i motsvarande grad rusta oss för att ta emot utländska turister.

Turismens lönsamhet behöver knappast diskuteras.

Vi får redan nu 4—5 gånger fler turister per år — detta då vid en jämförelse med tiden före kriget. Under 1958 beräknas turismen ha tillfört Sverige omkring 500 miljoner kronor. Vad den kommer att ge innevarande år och framdeles under 60-talet låter sig inte för dagen överblickas.

Vad kan vi nu göra för att få allt större skaror utländska turister att upptäcka vårt land? Och har vi i så fall resurser att ta emot dem? Om vi skall vara uppriktiga, så vet vi ganska litet på detta område. Vi famlar och på många håll är man säkert offer för ett önsketänkande. Det är mot denna bakgrund som kravet på en utredning knappast kan avvisas. Frågan är blott, hur länge vi skall vänta, innan den kommer till stånd.

Utan att på något sätt vara expert på området vågar jag hävda, att vi har åtskilligt att visa upp för de turister som söker sig till Sverige. Vad detta bety-

Utredning rörande turismen i Sverige

der för vårt land ur goodwill-synpunkt kan ej mätas i pengar. Blygsamhet är en dygd, men sätter vi inte på detta område i alltför hög grad vårt ljus under skäppan? Propagandan utomlands för Sverige som turistland kan och bör intensifieras. Självfallet måste turistpropagandan utformas med god smak och finesse. Vi har så mycket positivt att peka på. Norska fjordar och nöjeslivet i Köpenhamn är attraktiva inslag i grannländernas turistpropaganda. Vi bör på samma sätt, effektivt men också charmfullt, sälja Sverige genom en påpasslig turistpropaganda.

Även om vi inte för dagen kan få den önskade utredningen så tror vi, att frågan ändå har förts en god bit framåt. Vi kommer igen, ty många riksdagsmän med erfarenhet från den egna kommunen eller bygden har intresse för dessa frågor, som i så hög grad hör dagen och morgondagen till.

I detta anförande instämde herrar *Kellgren* (s) och *Berglund* (s).

Herr **BENGTSSON** i Göteborg (h):

Herr talman! Jag har ingen mot den föregående talaren avvikande åsikt på denna punkt. Det finns på detta område säkerligen många i sig själva betydelsefulla problem som skulle behöva undersökas. Jag ställer mig bara den frågan, om inte flera av de i motionen nämnda problemen med fördel skulle kunna utredas av Svenska turisttrafikförbundet, om denna organisation hade de ekonomiska resurserna att göra dylika undersökningar, som kanske naturligt hör hemma på dess område. Över huvud taget tror jag att den angelägnaste uppgiften är, att Turisttrafikförbundet får ökade resurser.

Handelsministern har nu, som tidigare sades, signalerat att organisationen under kommande budgetår eventuellt kan räkna med ökade tillskott av fondmedel. Detta är högst angeläget, men man kan nog frukta att även med detta ökade tillskott kommer vårt land att för

Utredning rörande turismen i Sverige

sin utlandspropaganda kunna använda betydligt mindre medel än vad jämförbara konkurrerande länder på det internationella turistområdet kan. Det är olyckligt, därför att det behövs stora medel för att i dag göra sig gällande ute i världen. Det hjälper inte att de olika företag som är verksamma på området här i landet, arbetar på utlandsmarknaden t. ex. med annonser och dylikt. De måste stödjas av en allmän annonsering i en omfattning som märks, och det kostar mycket pengar.

Fördelarna av ansträngningar på detta område tror jag att vi redan i år kan konstatera. I England har ökade medel stått till vår propagandaverksamhets förfogande, där vi med extra medel kunnat göra en framstöt i år, som det finns all anledning tro skall ge goda resultat.

Det talas här om riskerna för felinvesteringar på detta område. Jag vill inte förneka att de är stora. Det vore därför värdefullt, om en utredning kunde komma till något resultat för att eliminera sådana risker i fortsättningen. Helt säker på att detta skall kunna lyckas är väl inte någon.

Vad man emellertid omedelbart kan konstatera är, att vi här i landet redan har anläggningar och resurser, som kunde utnyttjas i betydligt större utsträckning. Detta gäller både trafikmedel, hotellanläggningar och övriga turistanläggningar av olika slag. Här finns en betydande, outnyttjad kapacitet som skulle kunna användas på ett bättre sätt.

Herr Lindahl sade att det finns ett önsketänkande på detta område. Utan tvekan gör det det. Men det finns också ett realistiskt tänkande, som bland annat visar på det förhållandet, att vår korta semestersäsong här i landet lämnar en mycket stor ledig kapacitet mot slutet av sommaren — den naturliga semestertiden för många turister från kontinenten och England. Där har vi stora möjligheter att med ökad propa-

ganda utan nya investeringar få de redan befintliga anläggningarna att ge bättre avkastning. Av den orsaken är det olyckligt, att vår internationella turistpropagandainstitution disponerar för litet medel.

Jag vill inte bestrida att den kommitté, som nu arbetar, kan ha stor betydelse för att skapa bättre samverkan mellan de olika organ som arbetar på detta område. Denna samverkan är högeligen önskvärd, och jag hoppas att den inte bara skall innefatta de organ som nämnts i detta och andra sammanhang utan även den betydelsefulla samverkan med t. ex. våra exportorganisationer och andra svenska företag och institutioner, som gör framträdande av det ena eller andra slaget i utlandet. Ett samarbete mellan dem och vår turistpropagandainstitution kan ge mycket goda resultat, det visar erfarenheten.

Jag vill med detta endast säga, att om denna utredning i sinom tid kommer till stånd — vilket jag i och för sig inte har något emot, tvärtom — hoppas jag att avvaktan på denna utredning inte skall hindra ökat stöd åt Turisttrafikförbundet. Jag vill förutskicka att jag då inte bara menar ökat stöd från samhällets sida utan även från de i branschen intresserade företagen.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 24

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckta motioner om utredning rörande stöd åt utlandssvenskarna.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 25

Anslag till arbetsmarknadsstyrelsen m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts i stats-

Arbetsmarknadsstyrelsen: Krisorganisationen

verkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1960/61 till arbetsmarknadsstyrelsen med dithörande verksamhet jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3**Arbetsmarknadsstyrelsen: Krisorganisationen**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under femte huvudtiteln (punkt 67, s. 111—113 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1960) föreslagit riksdagen att till Arbetsmarknadsstyrelsen: Krisorganisationen för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 650 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Birke m. fl.* (I: 240) och den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson i Borås m. fl.* (II: 300), hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Arbetsmarknadsstyrelsen: Krisorganisationen för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 350 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga, till Arbetsmarknadsstyrelsen: Krisorganisationen för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 650 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund i Doverstorp, Nilsson i Göingegården och Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga, till Arbetsmarknadssty-

relsen: Krisorganisationen för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 350 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! På punkten 3 har herr Bergh i första kammaren och jag antecknat en reservation. Denna punkt avser anslag till den s. k. krisorganisationen inom arbetsmarknadsstyrelsen. På den punkten finns för innevarande budgetår uppfört ett anslag av 1 185 000 kronor. Med hänsyn till att belastningen varit stor har Kungl. Maj:t funnit nödvändigt att bemyndiga arbetsmarknadsstyrelsen att för avlöningar till personal använda ytterligare 270 000 kronor eller sammanlagt 1 340 000 kronor. För nästa budgetår har departementschefen begärt att detta anslag, som nu till sin beteckning avser en krisorganisation, skall ökas med inte mindre än 465 000 kronor, medan man från vårt håll i motion har föreslagit, att anslaget skulle bli lika stort som det belopp, vilket stått till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande i år. Vi har t. o. m. föreslagit höjning av beloppet med 10 000 kronor och sålunda stannat vid 1 350 000 kronor.

När man i förstone ser på detta, måste man säga, att det är rätt förbluffande, att ett krisanslag till arbetslöshetens bekämpande skall behöva stiga t. o. m. rätt kraftigt under en period, när arbetslösheten till all lycka befinner sig i kraftigt sjunkande, under en period, när man finner det lämpligt — det är ingen strid om den saken — att stoppa beredskapsarbetena, och när man finner nödvändigt att genomföra ett allmänt byggnadsstopp för statens byggnader. Under sådana förhållanden har man ju anledning att fråga sig varför ett krisanslag för arbetslöshetens bekämpande skall fortsätta att stiga.

Utskottsmajoriteten har tagit upp den saken och säger, att beteckningen krisorganisation inte är särskilt lycklig.

Arbetsmarknadsstyrelsen: Krisorganisationen

Det är inte alldeles adekvat att kalla det för en krisorganisation, utan det är snarare en speciell arbetsgrupp inom arbetsmarknadsstyrelsen, som man kan behöva vare sig det är fråga om arbetslöshetskris eller inte, och man karakteriserar det i utskottsutlåtandet som en mera elastisk del av arbetsmarknadsstyrelsens personalorganisation.

Låt gå för det, men om det skall vara en elastisk del av arbetsmarknadsstyrelsens personalorganisation, skall det väl ligga i elasticitetens väsen att under perioder, när det är besvärligt, när man har svåra arbetslöshetsproblem att komma till rätta med, så skall man kunna bygga på och gärna ta in tjänstemän och annan personal och göra vad man kan för att lösa problemen, och sedan minska organisationen och dra in personal, när situationen ändras och det är gott om arbetstillfällen och full sysselsättning. Då skall man kunna krympa ned denna krisorganisation. Jag är full av förståelse för att krisorganisationen kan behövas och att den gärna skall utrustas med all nödig personal vid sådana tillfällen, när arbetslösheten är omfattande, men man skall låta elasticiteten verka även åt andra hållet, så att man krymper ned krisorganisationen under sådana år då den egentligen inte har något behov att fylla. Jag skall inte längre uppehålla mig vid detta.

Herr talman! Jag ber bara att få yrka bifall till den reservation som finns antecknad vid denna punkt av herr Bergh och mig.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Av vad herr Cassel själv citerat ur utskottets utlåtande framgår att namnet krisorganisation inte alldeles överensstämmer med vad denna del av arbetsmarknadsstyrelsen egentligen sysslar med. Utskottet har också av resonemanget i detta avseende dragit en annan slutsats än herr Cassel gjort. Ef-

ter att ha givit uttryck för de synpunkter, som här delvis citerats av herr Cassel, säger utskottet att »det på grund av det anförda kan förtjäna övervägas, om inte medel för ifrågavarande del av arbetsmarknadsstyrelsens organisation lämpligen borde anvisas under annan rubrik än som nu sker. Utskottet förutsätter, att denna fråga prövas av Kungl. Maj:t i samband med uppgörande av riksstatsförslag för budgetåret 1961/62.»

Det förhåller sig alltså inte precis så som reservanterna vill göra gällande, att denna del av arbetsmarknadsstyrelsens organisation skall företrädesvis fungera i tider av omfattande arbetslöshet. Organisationen får arbetsuppgifter av rätt betydande omfattning även i en situation då läget är omvänt. Man kan då behöva göra alldeles särskilda kraftanstängningar för en omflyttning av arbetskraft i syfte att tillgodose industriens behov av arbetskraft. Organisationen kan alltså få minst lika stora arbetsuppgifter under en högkonjunktur som vid fall av betydande friställning av arbetskraft.

Med det anförda och under hänvisning till vad utskottet skrivit ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o) i utskottets utlåtande nr 81, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit

Den offentliga arbetsförmedlingen: Krisorganisationen

den vid punkten fogade reservationen 1) av herr Ragnar Bergh m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel yrkade likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 161 ja och 42 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 4 och 5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6**Den offentliga arbetsförmedlingen:
Krisorganisationen**

Kungl. Maj:t hade (punkt 70, s. 119 och 120) föreslagit riksdagen att till Den offentliga arbetsförmedlingen: Krisorganisationen för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 2 900 000 kronor.

I de vid punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 240 och II: 300 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Den offentliga arbetsförmedlingen: Krisorganisationen för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 675 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga, till Den offentliga arbetsförmedlingen: Krisorganisationen för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 2 900 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp,

Nilsson i Göingegården och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga, till Den offentliga arbetsförmedlingen: Krisorganisationen för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 675 000 kronor.

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Under återopande av vad jag vid punkt 3 anfört angående nödvändigheten av en viss flexibilitet i anslagen till arbetslöshetens bekämpande, som innebär att man ökar på anslagen vid sådana tillfällen när det är arbetslöshet eller risk därför och minskar dem i tider av full sysselsättning, så vill jag yrka bifall till den reservation som vid punkt 6 avgivits av herr Ragnar Bergh m. fl.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Under hänvisning till vad utskottet anfört på denna punkt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 6:o) i utskottets utlåtande nr 81, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 2) av herr Ragnar Bergh m. fl.

Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel yrkade likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 162 ja och 42 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 7

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 8***Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 73, s. 125—141) föreslagit riksdagen att till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 120 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 353) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 440), hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av arbetsmarknadspolitiken i syfte att nå en effektivisering av samhällets arbetslöshetsbekämpande politik dels genom att ökad vikt lades vid omskolning och yrkesutbildning och andra åtgärder, som befördrade arbetskraftens rörlighet och underlättade för dem, som blivit utan arbete, att snabbt vinna anställning i produktionen och så att en konservering av ar-

betslöshet undvekes, dels genom att de samhällsekonomiska aspekterna vid utformningen av samhällets totala insatser för att bekämpa och motverka arbetslöshet beaktades i största möjliga utsträckning.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 346) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 444), hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte medge att till beredskapsarbeten på vägar och gator i mån av behov jämväl måtte kunna användas medel från anslaget till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m., därest medel kunde disponeras för ändamålet.

I en inom andra kammaren av herr *Björkman m. fl.* väckt motion (II: 350) hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam översyn av principerna för lönesättning och sysselsättningsåtgärder avseende med arkivarbete sysselsatta tjänstemän och intellektuella och att därav föranledda förslag måtte föreläggas höstsessionen vid innevarande års riksdag.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 120 000 000 kronor;

II. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 353 och II: 440, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört angående en översyn av arbetsmarknadspolitiken;

III. att motionerna I: 346 och II: 444, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 551 och II: 678, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionen II: 350 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Göingegården och *Cassel*, vilka ansett att utskottet under V. bort hemställa att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 350 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anfört angående en översyn av principerna för lönesättning och sysselsättningsåtgärder avseende med arkivarbete sysselsatta arbetslösa tjänstemän och intellektuella.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):
Herr talman! På denna punkt finns det en reservation beträffande arkivarbetarnas löneförhållanden och jag vill med några ord motivera varför inte vi har anslutit oss till den.

Frågan om arkivarbetarnas löneförhållanden har vid flera tillfällen aktualiserats genom riksdagsmotioner. Senast vid fjolårets riksdag avlämnade herrar Rimmerfors och Larsson en motion vari föreslogs, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en sådan översyn av bestämmelserna för avlöning av arkivarbetare, att ersättningen differentierades med hänsynstagande till vederbörandes utbildning och arbetets art.

Det kan inte bestridas att arkivarbetarna blivit en smula styvmoderligt behandlade av statsmakterna. I denna hjälpform sysselsättes som bekant dels sådan intellektuell svensk arbetskraft, som av olika anledningar inte kunnat beredas sysselsättning på den öppna marknaden, dels efter kriget sådana intellektuella landsflyktiga som mottagits i Sverige. Det är knappast försvarbart att högt kvalificerade krafter skall underbetalas bara därför att de är arkivarbetare. Svårigheterna att här skapa full rättvisa är naturligtvis stora, men detta utgör ju inte något skäl för att underlåta att angripa problemen. Den

differentiering av lönesättningen, som regeringen nu föreslagit, bör innebära en viss förbättring, om den tillämpas någorlunda generöst, men någon slutgiltig lösning av frågan är den inte och det har den väl inte heller avsetts att vara.

I folkpartiets motion om en allmän översyn av arbetsmarknadspolitiken underströks, att utredningens arbete borde omfatta även problem på arbetsmarknaden som berör andra grupper än kroppsarbetare. I SACO:s yttrande över motionen framhålles, att det är uppenbart att arkivarbetarnas problem bör ingå i denna översyn. Vi delar denna uppfattning. När arbetsmarknadspolitiken skall överses är det uteslutet att undantaga arkivarbetarnas förhållanden, särskilt som deras problem vid flera tillfällen behandlats av riksdagen och kritik framförts mot den gällande ordningen.

Att vi från vårt håll inte anslutit oss till den reservation, vari föreslås en särskild skrivelse till regeringen med anledning av detta avsnitt av arbetsmarknadspolitiken, beror alltså inte på att vi anser frågan slutgiltigt löst med den differentiering som nu skall genomföras utan på att vi anser det självklart att arkivarbetarnas problem liksom andra detaljer i arbetsmarknadspolitiken skall beröras av den föreslagna utredningen. Ett avslag på reservationen bör alltså inte fattas som om riksdagen menade, att utredningen skall hålla sig borta från arkivarbetarnas problem.

Jag vill emellertid också passa på att uttala min tillfredsställelse över att statsutskottet tillstyrkt förslaget om en översyn av arbetsmarknadspolitiken.

I en del socialdemokratiska tidningar har man varit ytterst angelägen om att framhålla att det egentligen är LO:s yttrande över folkpartimotionen som statsutskottet följt. Det förefaller föga givande att ta upp någon diskussion på den punkten. Jag kan nöja mig med att försäkra att motionärerna i stort sett är tillfredsställda med utskottets skrivning.

Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.

Om man även inom LO är tillfredsställd med den är det ju ur alla synpunkter så mycket bättre.

Däremot skulle jag vilja protestera mot en del tidningars påstående att folkpartimotionen var negativ och för att citera Stockholms-Tidningen »grinig». De som skrivit detta måste inte ha läst motionen. Den är vad gäller hjälpen åt de arbetslösa alltigenom positiv. I motionens hemställan heter det att man vill ha en översyn av arbetsmarknadspolitiken i syfte att nå en effektivisering av samhällets arbetslöshetsbekämpande politik och att detta bör ske dels genom omskolning och yrkesutbildning och dels genom andra åtgärder som befördrar arbetskraftens rörlighet och underlättar för dem som blivit utan arbete att snabbt vinna anställning i produktionen, så att en konservering av arbetslöshet undviks. I motiveringen heter det att »det gäller att med beaktande av de erfarenheter som vunnits under de senaste åren, pröva med vilka medel arbetslöshetspolitiken skall bedrivas för att ge bästa möjliga resultat såväl för de arbetslösa som ur samhällets synpunkt. Det är nödvändigt att bereda de arbetslösa produktiv sysselsättning men det är också angeläget att undvika metoder som kan bidra till att konservera arbetslösheten.» Verkliga förhållandet är att motionen från början till slut är hållen i en positiv anda. Men det är självklart att om man vill ha en fråga utredd, så pekar man på problem där meningarna kan vara delade och där det alltså finns motiv för en översyn. Är man övertygad om att allting är hundraprocentigt bra som det är, så begär man inte en översyn; det gäller om motionärerna, men det bör såvitt jag förstår även gälla om statsutskottet och LO.

Vi har för att styrka behovet av en översyn gett en rad exempel på vilka frågor vi anser därvid bör komma i blickfältet, och det är klart att detta främst gäller avsnitt där man anser det

möjligt att vissa ändringar i den förda politiken kan vara motiverade.

Vi har också framhållit i motionen att arbetsmarknadspolitiken fått vidgad målsättning. Det är inte längre endast fråga om att vidtaga tillfälliga krisåtgärder när det uppstår arbetslöshet, utan vi får räkna med en aktiv arbetsmarknadspolitik även under en högkonjunktur. Därigenom får arbetsmarknadspolitiken större betydelse ur samhällsekonomisk synpunkt, och desto mer angeläget är det att det utformas rationella metoder för denna politik. Att syftet att säkra sysselsättningen uppnås på ett ur samhällsekonomisk synpunkt fördelaktigt sätt, måste vara i alla folkgruppers intresse, heter det i motionen. På samma sätt är det i alla skattebetalares intresse, att den bedrives med hänsynstagande till de statsfinansiella verkningarna. Om dessa ting bör det vara lätt att enas liksom också om att det är önskvärt att riksdagens inflytande över arbetsmarknadspolitikens utformning bevaras. Statsutskottets utlåtande tyder också på att det råder enighet på den punkten.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Till statsutskottets utlåtande nr 81, punkt 8, har herr Ragnar Bergh m. fl. avgivit en reservation i anledning av en av mig och några ledamöter av denna kammare väckt motion angående lönesättningen för arkivarbetare. Även om denna fråga ventilerats ganska utförligt i en interpellationsdebatt här i kammaren den 15 mars i år, ber jag att få anföra ytterligare några synpunkter och dessutom understryka en del av vad som då framfördes.

På sista sidan i utskottets här föreliggande utlåtande återfinnes ett par rader i ett remissvar på några andra motioner som utskottet haft till behand-

Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.

ling. Dessa rader anger i korthet vad frågan gäller. Jag citerar: »Den enda formen av arbetslöshetsarbete för tjänstemän och akademiker är s. k. arkivarbete. F. n. sysselsätts inom arkivarbetet omkring 1 300 arbetslösa tjänstemän, akademiker och andra intellektuella, huvudsakligen äldre personer.»

Dessa utgör en heterogen grupp. Bland dem finns alkoholskadade och personer som drabbats av psykisk kollaps. Dessa utgör dock långt ifrån alla inom denna kategori. Gruppens storlek har ökat starkt under senare år, på de senaste tre, fyra åren med 560 personer. Bland arkivarbetarna ingår många personer, vilkas enda — helt oförvälad — belastning är, att de är flyktingar från våldtagna länder och på grund av språksvårigheter har det besvärligt att inpassa sig i det svenska arbetslivet. Många har en mycket kvalificerad yrkesutbildning, som emellertid inte kan nyttiggöras här i landet. De är icke fackligt organiserade, de har över huvud taget ingen organisation som kan tillvarata deras intressen. De tillhör i viss mån de glömda minoriteterna i samhället — och de utgör en mycket liten minoritet. Många av dem utför ett mycket värdefullt och väl vitsordat arbete. Åtskilliga utför arbete, som åligger verk och myndigheter att sköta. För många arkiv, museer och myndigheter utgör de en oundgänglig arbetskraft. I stor utsträckning utför de löpande arbetsuppgifter, som egentligen skulle utföras mot vanliga löner av ordinarie arbetskraft, om tillräckligt antal tjänster funnes inrättade. Man får en föreställning om dessa förhållanden om som ett exempel nämnes att Sjöhistoriska museet har 4 ordinarie tjänstemän och 35 arkivarbetare. Efter en kort utbildning har under det senaste året ett antal arkivarbetare haft till uppgift att så gott som från grunden ordna upp vissa länsarbetsnämnders arkiv, trots att detta är ett i arkivstadgan föreskrivet ordinarie arbete för nämnderna.

Tjänstemän som sysselsättes med arkivarbete betalas — i motsats till vad som gäller för arbetslösa inom andra löntagargrupper — icke med den öppna marknadens löner för samma slags arbete. I interpellationsdebatten den 15 mars här i kammaren uttalade jag en stilla förhoppning, att statsutskottets ledamöter icke av socialministerns interpellationssvar skulle föranledas att ägna vår motion mindre uppmärksamhet och allvar. Denna vädjan har icke mött någon mera påfallande resonans.

Utskottets avstyrkande av motionen stöder sig på statsverkspropositionens förslag, att arkivarbetarnas löner nu skall differentieras på tre lönegrupper. I den lägsta lönegruppen skall lönerna understiga nu gällande löner med cirka 150 kronor per månad och i den högsta lönegruppen skall den överstiga nuvarande löner med ungefär samma belopp. Det hade inte skadat om utskottet också hade upplyst om hur stor den nu gällande lönen är. Jag tror att det varit lämpligt med denna upplysning till de kammarledamöter som inte läser statsverkspropositionens tusentals sidor eller till äventyrs inte nu i maj kommer ihåg vad de läst i januari. Den vanliga lönen är 700 kronor i månaden i ortsgrupp 5. Enligt förslaget om differentiering blir lönen i lägsta lönegruppen 550 kronor och i högsta cirka 850 kronor. Arbetsmarknadsstyrelsen hade förordat 920 kronor som högsta lön i högsta dyrortsgrupp, alltså samma belopp som ges i form av forskarstipendier till ett tjugotal framstående vetenskapsmän, bland utländska flyktingar.

Ingen kan på allvar göra gällande, att arbetsmarknadsstyrelsen med detta förslag varit generös i överkant. Man skall inte glömma bort, att många av de personer som sysselsättes med arkivarbete är familjeförsörjare.

Som jämförelse med lönen i lägsta lönegruppen — alltså 550 kronor — vill jag nämna, att den lägsta lönen i den statliga löneskalans lägsta löneklass är

Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.

1960 blir 645 kronor i ortsgrupp 3 och 726 kronor i ortsgrupp 5. Några extravaganser tillåter ingalunda de nu föreslagna differentierade lönerna.

Som ytterligare skäl för att avstyrka motionen har statsutskottet åberopat vad utskottet förut anfört i denna fråga. Bland annat erinras om en tidigare diskussion, som av ordalagen i utskottets skrivning att döma syftar på vad en tidigare socialminister yttrat här i kammaren i en interpellationsdebatt. Detta uttalande förtjänar att ännu en gång återges, även om så har skett förut.

Så här uttalade sig socialministern — inte den nuvarande utan den föregående — vid det tillfället: »Jag vill dock inte förneka att det kan finnas fall, där arkivarbetare utför samma arbete, som i verk och institutioner räknas som ordinarie uppgifter och som normalt betalas med andra och högre löner. Jag anser detta otillfredsställande. Denna olägenhet bör emellertid i sådana fall kunna rättas till genom att verken inom ramen av de anslag, som på vanligt sätt ställes till förfogande, betalar vad arbetet är värt. Jag anser det icke riktigt att använda arbetslöshetsmedel till ersättning för arbetsuppgifter, som normalt tillhör ett verks område.»

Så långt dåvarande socialministern. Jag delar helt den uppfattning han då gav uttryck för. Det är icke tillfredsställande att arbetet betalas väsentligt mindre än vad det normalt anses värt. Icke heller är det tillfredsställande att på detta sätt diskriminera arbetsföra men ibland överåriga tjänstemän, som blivit utan arbete. Man har rätt att tala om ett utnyttjande — andra kanske skulle använda starkare ord — av arbetskraft som icke är värdigt vårt samhälle.

Utskottet har slutligen erinrat om att socialministern i interpellationsdebatten den 15 mars uttalat att han, sedan erfarenheter vunnits av den föreslagna differentieringen, kommer att följa frå-

gan med stor uppmärksamhet även framgent.

Det vare mig fjärran att låta någon skugga falla på socialministerns positiva socialpolitiska sinnelag, men handen på hjärtat, ärade kammarledamöter — nog känner ni igen den där formuleringen »med uppmärksamhet följa frågan». Har orden alltid kommit att motsvara edra förväntningar och förhoppningar om ett snart resultat?

Kammaren har möjlighet att ytterligare markera sin uppfattning att denna fråga verkligen hålles levande i socialdepartementet genom att stödja reservationen, som anknyter till vårt motionsyrkande om en översyn av principerna för lönesättning och sysselsättningsåtgärder avseende med arkivarbete sysselsatta arbetslösa tjänstemän och intellektuella.

Redan 1953 lade arbetsmarknadsstyrelsen fram förslag om en uppdelning av hjälpformen på en arbetslöshetslinje och en arbetsvårdslinje. Inom arbetslöshetslinjen borde en anpassning av lönerna till den öppna arbetsmarknadens löner eftersträvas. Även i fråga om arbetsvårdslinjen förordades en lönesättning efter i stort sett samma system, dock något modifierat. Styrelsens förslag ledde icke till något resultat. Man kan starkt ifrågasätta om det nuvarande systemet är riktigt. Den starka ökningen av antalet inom detta arbete sysselsatta är oroande. Det finns skäl att tänka över om inte arkivarbetet för vissa arbetstagare bör omvandlas till lämplig form av beredskapsarbete medan det i fråga om andra arbetstagare i större utsträckning än nu bör ges stipendier för forskning eller omskolning.

Med detta ber jag att få yrka bifall till den under punkt 8 av herr Ragnar Bergh m. fl. avgivna reservationen.

Häri instämde fru *Lidman-Frostenson* (h).

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! För att det inte skall

Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.

uppstå missförstånd och man till exempel på borgerligt håll skall gällande att vi socialdemokrater i utskottet är negativt inställda till arkivarbetarna, vill jag anföra några synpunkter på denna punkt av utlåtandet.

Man skall vara klar över att arkivarbetena fyller en speciell funktion, nämligen att ge en form av skyddad sysselsättning för personer som av olika anledningar inte har kunnat göra sig gällande på den öppna marknaden i den utsträckning som önskvärt varit. I och med att det är en form av skyddad sysselsättning får de som är verksamma inom arkivarbete många gånger utföra arbete efter sin egen rytm och anspråken rättas efter deras egen förmåga att göra en arbetsinsats. Det innebär också att det ställs alldeles speciella krav på arbetsledningen och att arbetena skulle vara lämpade för denna arbetskraft.

Av att det här gäller en skyddsverksamhet följer också att ansträngningarna i första hand måste inriktas på att arbetskraften såsom sådan göres mera lämpad för arbete på den öppna marknaden. Då kommer man i själva verket in på frågan hur man med lämpligaste utbildnings- och motsvarande åtgärder skulle kunna göra denna arbetskraft ägnad att vinna anställning på den öppna marknaden. Arbetsförmedlingen står alltid i nära kontakt med alla dem som är verksamma i arkivarbete och har också ett system som innebär, att arbetskraften kan bytas ut och att man har möjlighet att pröva sig fram på den öppna marknaden.

För egen del har jag den uppfattningen, att man inte bör slopa karaktären av skydd hos arkivarbete. Det vore mycket olyckligt, om man inte finge en anställningsform som vore rörlig. Man får inte fastlåsa dessa olika arbeten på ett sådant sätt, att man likställer dem med normala anställningar i statstjänst, utan man måste noga se

till att kunna tillgodogöra sig rörligheten och anpassningsbehoven.

Däremot anser jag att man bör lägga större vikt vid utbildning och fortbildning av denna arbetskraft. Det är inte säkert att en sådan utbildning och vidareutbildning kan beröra ett särskilt stort antal av arkivarbetarna, men det vore värdefullt om man kunde göra i varje fall en hel del av dem mer intresserade för utbildning.

Herr talman! Jag har velat anföra dessa synpunkter för att visa att problemet är komplicerat och inte så lättlost. Jag vill allra sist konstatera ett par småsaker. Det är glädjande att högern åtminstone på en punkt har funnit att staten inte slösar utan är i allra högsta grad sparsam och försöker hålla igen med utgifterna. Jag menar inte därmed att inte arkivarbetarna också skulle vara i behov av att följa den allmänna reallöneökningen, utan jag menar enbart att högern här har skjutit in sig på ett område där det i och för sig skulle kunna tänkas, att man gjorde väsentligt större utgifter med hänsyn till rationaliseringstakten inom det enskilda näringslivet. Uppgiften är emellertid i första hand att göra denna arbetskraft användbar på den öppna marknaden, och det är på denna uppgift ansträngningarna bör koncentreras.

Herr AKERSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Gustafsson var missnöjd med vad en del tidningar hade skrivit om folkpartiets motion angående den utredning som utskottet har rekommenderat. Nog finns det väl en del i motionen som förefaller andas småsnålhet, t. ex. när man på vissa punkter ifrågasätter om inte den eller den åtgärden skulle kunna vidtagas. Den som läst dessa delar av motionen kan med berättigande kritisera folkpartiet utifrån samma synpunkt som t. ex. LO har använt.

Vi kan emellertid med särskild tillfredsställelse konstatera att utskottet

Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.

här har kunnat bli enigt. Jag måste erkänna att jag från början inte vågade hoppas på att vi skulle kunna bli eniga, eftersom det förelåg så betydande skillnader i andemeningen mellan LO:s yttrande och folkpartimotionen. Det är emellertid glädjande att folkpartiet anpassat sig på sätt som här har skett. Det är också därför som LO kan vara tillfredsställd.

Frågan om arkivarbetarna har varit uppe i utskottsavdelningen vid mer än ett tillfälle, senast i fjol. Jag erinrar mig från diskussionerna att det t. o. m. fanns de som under hand sade, att ersättningen visserligen var låg men att det ju gällde intellektuell arbetskraft som fått en fristad i Sverige och som av politiska skäl inte varit önskvärd i hemlandet.

Uppgiften har ju varit att försöka leta fram någon lämplig sysselsättning för dessa intellektuella. De vederbörande som sysslar med forskning och arkivarbete har emellertid inte alltid tyckt så bra om de här arrangemangen. Man har ibland ifrågasatt, om vi över huvud taget borde släppa in dessa intellektuella på detta område — det är det minne jag har av frågans tidigare behandling. Vi har inte fördjupat oss närmare i ämnet denna gång, eftersom vi hade det uppe förra året.

Jag vill här bara notera vad som har anförts i utskottsutlåtandet och som redan har citerats av herrar Björkman och Gustafsson. Jag vill liksom herr Gustafsson säga, att man vid den översyn av arbetsmarknadspolitiken som utskottet har förordat självfallet är oförhindrad att också pröva det här avsnittet av verksamheten.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! I slutet av sitt anförande sade herr Åkerström någonting om att det hade varit svårt att placera den här arbetskraften. Det kan givetvis förekomma sådana svårigheter i vissa

fall, men jag vill understryka att många institutioner över huvud taget icke skulle kunna klara sina arbetsuppgifter, om de inte hade arkivarbetarna — det finns många exempel på den saken.

Jag reagerade mot vad herr Åkerström sade, att många av flyktingarna av politiska skäl icke ansetts särskilt önskvärda i hemlandet. Jag tror det kommer att tolkas som en hård dom över många av dem, som blivit »utrationaliserade» — för att använda det uttryck herr Kellgren använde i den föregående debatten i denna fråga — från hemlandet, inte på grund av förbrytelser utan därför att de inte kunnat stanna kvar under det förtryck som rätt.

Det är mycket möjligt att man, såsom herr Kellgren säger, inte kan helt komma ifrån arkivarbete, men i så fall borde det drivas enligt arbetsvårdslinjen.

Jag kan däremot inte förstå herr Kellgren när han säger att man inte skall låsa fast läget genom att anpassa lönerna efter arbetsmarknadens löner. Herr Kellgren understryker ju kraftigt behovet av rörlighet och anpassning. Anser herr Kellgren verkligen att man skulle låsa fast läget, om man på ett bättre sätt anpassade lönerna till vad som gäller på den öppna marknaden? Det anser man inte beträffande arbetslösa på andra områden — varför skulle det gälla just i det här fallet?

Till sist, herr talman, vill jag inte undanhålla kammarens ledamöter ett citat ur Ny Tid för i februari i år, som jag tycker säger en hel del. Ny Tid skrev på ledande plats följande: »Arkivarbetarna utgör ett verkligt proletariat i det svenska samhället, det har SACO-Tidningen alldeles rätt i. Någon anledning varför dessa intellektuella arbetare skall ha andra och sämre löner än öppna marknaden för samma arbete är svår att upptäcka. Den svenska arbetarrörelsen, som har förtjänsten av att ha avskaffat det gamla nödhjälpsarbetersystemet, där arbetslönen skul-

Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.

le ligga väsentligt under öppna marknads löner, borde inte tillåta att principen fortfarande gäller för en annan grupp av arbetare än kroppsarbetarna. En liten differentiering har föreslagits i årets budget, så att lönen för det högst kvalificerade arbetet skall kunna höjas till 850 kronor i månaden på dyraste ort. Man får nog hålla med om att i förhållande till arbetsuppgifternas art och arkivarbetarnas kvalifikationer, så är det en betydande underbetalning. Och det är ändå det mesta som kan ifrågakomma.»

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! För att det inte skall råda något missförstånd mellan herr Åkerström och mig vill jag försäkra, att det inte har skett någon som helst anpassning från folkpartiets sida i det här fallet. Vi står fortfarande på den linje som vi stod på när motionen skrevs. Att utskottet har kunnat enas om skrivningen, beror på att vi tycker att skrivningen innehåller de mest bärande synpunkterna som framfördes i motionen, varför vi är relativt nöjda.

Herr Åkerström sade, att vi hade vissa saker i motionen som tydde på en viss negativism. Ja, när man vill ha en översyn, inriktar man sig naturligtvis på sådana punkter, där man tycker att den förda politiken inte är så bra som den borde vara och där man tycker det är möjligt att åstadkomma en ändring. Om man tycker att allt är bra som det är, begär man inte någon översyn — det gäller oss och torde även gälla statsutskottet. Att statsutskottet nu går med på en översyn innebär väl att statsutskottet menar, att arbetslöshetspolitiken kan effektiviseras, och det är bara det vi velat föra fram.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill säga tack så mycket till herr Gustafsson. När vi talar om effektivisering, menar vi att samhället kan sträcka sig ännu längre

i sina åtgöranden för att främja en riktig arbetslöshetspolitik. Det kan nog finnas en liten skillnad beträffande vad man anser i det fallet, trots allt vad som har skrivits och sagts.

Herr Björkman sade bland annat, att det finns institutioner som inte skulle klara sig om de inte hade hjälp av arkivarbetarna. Det är ur de avlöningsanslag dessa inrättningar och institutioner förfogar över som lönen till arkivarbetarna skall utgå. Har högern exempelvis i år ställt något yrkande om att avlöningsposterna skulle höjas, med motivering att man skulle kunna ge arkivarbetarna bättre betalt? En sådan inställning borde vara en klar konsekvens av den uppfattning som framgick av herr Björkmans anförande.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag vill bara helt kort säga till herr Åkerström, att detta högst sannolikt blir konsekvensen av den översyn av det nuvarande arkivarbetet som vi har begärt i vår motion. Vi har begärt en undersökning, om man inte kan dela upp verksamheten på en arbetsvårdslinje och en beredskapslinje. Kommer konsekvensen att bli högre anslag, är vi beredda att acceptera den. Man skall inte försöka få budgeten att gå ihop genom att spara just på lönerna till arkivarbetarna, som hör till de lägst avlönade av alla.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Det föreföll som om herr Björkman hade mycket bråttom, när det gällde att få någonting gjort i detta fall. Men skulle det inte då vara lämpligt, herr Björkman, att väcka en motion, knuten till det avlöningsanslag det här gäller, och att motivera den på det sätt herr Björkman här gör? Där kan man då säga, att vi vill ha ett beslut om att dessa arbetare skall ha bättre betalt, och därför yrkar vi på en höjning av anslaget.

Överläggningen var härmed slutad.

Beredskapsarbeten på vägar och gator*Mom. I—IV*

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. V

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 8:o) mom. V i utskottets utlåtande nr 81, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 3) av herr Ragnar Bergh m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Björkman yrkade likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 160 ja och 46 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

*Punkten 9***Beredskapsarbeten på vägar och gator**

Kungl. Maj:t hade (punkt 74, s. 141 och 142) föreslagit riksdagen att till Beredskapsarbeten på vägar och gator

för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 160 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner, däribland

dels de vi nästföregående punkt nämnda likalydande motionerna I: 353 och II: 440, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställdes, att riksdagen måtte till Beredskapsarbeten på vägar och gator anvisa ett reservationsanslag av 130 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen,

dels de vid samma punkt nämnda likalydande motionerna I: 346 och II: 444, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställdes, att riksdagen måtte till Beredskapsarbeten på vägar och gator för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 125 000 000 kronor.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 353 och II: 440, I: 346 och II: 444 samt I: 95 och II: 116, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Beredskapsarbeten på vägar och gator för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 160 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

II. att motionerna I: 347 och II: 431 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Johannes Andersson* och *Jacobs-son*, fru *Svenson* samt herrar *Sundin*, *Källqvist*, *Ståhl*, *Svensson* i Stenkyrka, *Hansson* i Skegrie, *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 353 och II: 440 ävensom med bifall till motionerna I: 346 och II: 444 samt med avslag å motionerna I: 95 och II: 116, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga

ga, till Beredskapsarbeten på vägar och gator för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 125 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskatte-medlen.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Uppfattningen att samhället skall motverka arbetslöshet och se till att de som trots allt blir arbetslösa erhåller stöd för att kunna leva på en så skälig standard som möjligt är väl numera så pass allmän att man inte behöver orda mycket om den saken. Ända sedan början av 1930-talet, när man började föra en i verklig mening aktiv politik på detta område, har vi på vårt håll sökt att realisera en sådan målsättning. När vi har medverkat i denna strävan men ändå i den här föreliggande frågan anför avvikande meningar i vissa avseenden, så utesluter detta inte att vi har den principiella uppfattningen, att arbetslösheten måste bekämpas med alla medel.

I det konjunkturelläge som nu råder måste man dock räkna med en minskad arbetslöshet. De senaste siffrorna talar ju också för att vi sannolikt har att emotse en god, kanske rent av mycket god eller överfull sysselsättning en tid framöver. I varje fall finns det för dagen inga tecken på en annan utveckling. Det förefaller därför enligt vår mening omotiverat att i årets riksdag komma med förslag om ett anslag för beredskapsarbeten på gator och vägar, som med 35 miljoner kronor överstiger anslaget för innevarande budgetår. Alla tycks ju vara ense om att riskerna för arbetslöshet nu är betydligt mindre än de var i fjol, när vi tog ställning till dessa frågor för innevarande budgetår.

Om man ser på denna fråga på litet längre sikt, så ter sig kanske det hela litet mera ovisst. Den som har EFTA-debatten i minne, kommer säkert ihåg att det från samtliga politiska partiers

Beredskapsarbeten på vägar och gator

sida gavs uttryck åt farhågor för att svårigheter kan komma att uppstå för näringslivet och för arbetsmarknaden. Jag påminner också om att man från regeringspartiets sida då mycket bestämt gav uttryck åt en sådan uppfattning. På den punkten har vi därför i stort sett samma uppfattning.

Dessa framtidsbedömningar sätter emellertid sin prägel på dagens bedömning av konjunkturpolitiken och de sysselsättningspolitiska åtgärder som behövs vidtagas.

På centerhåll anser vi, att med det goda konjunkturelläge som vi i dag har, måste det framstå som mindre angeläget än tidigare att satsa på beredskapsarbeten. Jag förnekar inte att beredskapsarbetena gäller i och för sig nyttiga ting, men i dagens läge måste det vara minst lika angeläget att skapa beredskap på längre sikt. Det gäller att stärka näringsliv och sysselsättning inför de svårigheter som kan komma. Tids nog kan dess värre uppstå behov av ökade insatser i form av beredskapsarbeten för att bekämpa arbetslöshet.

Vårt yrkande om 125 miljoner till beredskapsarbeten på gator och vägar i stället för 160 miljoner, som regeringen föreslagit, får därför inte ses isolerat. Vi vill, som jag framhöll, ha en i viss mån annan inriktning på dessa konjunkturpolitiska och sysselsättningspolitiska åtgärder än regeringen vill ha. I det syftet har vi till årets riksdag i flera motioner lagt fram förslag, som omspanner åtskilliga poster i riksstaten. Det är i det sammanhanget som det nu aktuella yrkandet från vår sida skall ses.

Jag skall inte beröra alla de aspekter av sysselsättningspolitisk, lokaliseringspolitisk, bostadspolitisk och kreditpolitisk natur som våra förslag har. Jag vill ändå beröra ett av dessa yrkanden, nämligen vårt förslag om ökning av kreditgarantierna för småföretagsamheten. Vi vill nämligen på det sättet stärka näringslivet. Genom en vidgning av kreditverksamheten — avseende såväl garanti-

Beredskapsarbeten på vägar och gator

ramen som garantibeloppet och omfattningen i övrigt — bör det vara möjligt att skapa en god beredskap mot de svårigheter, som i alla fall det stora flertalet anser att vi kan ha att vänta. Vi finner detta mer angeläget och mera ägnat att främja sysselsättningen på längre sikt än att i dagens läge satsa på omfattande beredskapsarbeten. Sådana arbeten fyller en väsentlig funktion i sysselsättningspolitiken, men i dag är det inte den aktuella situationen som inger bekymmer för sysselsättningen, utan det är utvecklingen på något längre sikt.

Det brukar många gånger sägas — det har blivit ett slagordsmässigt uttryck — att första frontlinjen mot arbetslösheten går genom företagen, och det är en sanning som inte går att bestrida. Det är i alla fall uppenbart, att våra sysselsättningsmöjligheter på längre sikt är beroende av styrkan i vårt näringsliv, och det är näringslivet som vi vill främja med det alternativ, som vi har framfört tidigare.

Tyvärr har dessa våra mera långsiktiga planer på sysselsättningens bevarande inte rönt bifall från vare sig riksdagen eller regeringspartiet, trots att man i propositionen och i utskottsutlåtandet säger, att vi i sysselsättningspolitiskt avseende skall sträva efter »expansion utan inflation». Detta är ett nytt slagord, men det är precis vad som åstadkommes vid investeringar i näringslivet. Regeringen tycks emellertid inte lika högt värdera sådana sysselsättningsbefrämjande åtgärder som befrämjande av produktionslivets expansion genom investeringsökningar. Man tycks endast tro på systemet med direkt utbetalda bidrag i alla situationer. Den väsentliga skillnaden är emellertid den, att stöd åt näringslivets expansion kan förebygga arbetslöshet, under det att direkt utbetalade bidrag i allmänhet avser hjälp först sedan skadan har inträffat. Den ena av dessa båda vägar utesluter emellertid inte den and-

ra, utan det vore bäst om vi hade förståelse för bägge.

Lika oförklarligt är resonemanget att beredskapsarbetena skall vara av sådan natur, att de snabbt kan nedläggas eller inskränkas när arbetsmarknadsläget förändras i positiv riktning, om man nämligen ställer detta uttalande mot föresatsen att vidmakthålla det mycket omfattande bostadsbyggandet. Endast för ett par år sedan betraktade vi ett byggande av 65 000 lägenheter per år som ett maximum. Nu skall vi bygga 70 000 lägenheter, samtidigt som produktionslivet enligt uppgifter i dagspressen inte kan försörjas med den arbetskraft det behöver.

Bostadsbyggandet främjar icke »expansion utan inflation»; i stället medverkar det till motsatsen, nämligen expansion med inflationshot. Bostadsbyggandet är ett osmidigt instrument därför att det på grund av den långa planeringstiden inte snabbt kan nedläggas eller inskränkas — en egenskap som vi nu skall ge beredskapsarbetena.

Även på den punkten stämmer alltså resonemanget dåligt.

Jag skulle därför vilja rekommendera dem det vederbör att följa de vägar vi föreslagit. Jag skulle tro att man ändå kommer att beträda dessa vägar framöver.

Jag skulle nu kunna sluta, men jag vill uttala en viss förvåning över att vi i denna reservation saknar högerens medverkan. Jag tycker att det hade varit i konsekvens med besparingsinvi-terna från det hållet, att man hade anslutit sig till centerpartiets och folkpartiets reservation. Nu har högern i stället kommit i ett sällskap som man i vanliga fall inte alls brukar vara intresserad av, nämligen i socialdemokraternas. Det finns så vitt jag kan begripa mer angelägna uppgifter än att försöka få det svenska folket att tro, att just i dessa avseenden är det inte möjligt att föra någon annan politik än den som före-

slagits i propositionen och utskottsutlåtandet.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till reservation nr 4) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag hade inte tänkt lägga mig i denna debatt. Jag har inte mitt namn med på denna reservation, och avdelningens ledamöter vet mycket väl varför. Skälet är helt enkelt att jag inte betraktar detta yrkande från reservanterna som ett besparingsyrkande.

Vi är alla i denna kammare — och jag förmodar även i medkammaren — fullständigt på det klara med att blir det en arbetslöshet, som påkallar beredskapsarbeten, så skall de beredskapsarbetena komma till stånd. Jag vill alltså inte ha en dags mindre beredskapsarbete än man kan behöva för att klara en arbetslöshet. Jag vill inte ha en femtioörings minskning av de löner som skall utgå för beredskapsarbetena. Om jag alltså måste räkna med ett visst antal arbetstimmar och en viss lön, måste slutsumman bli timlönen multiplicerad med antalet arbetstimmar. Jag kan inte säga, att vi här skall pressa ner utgifterna, eftersom jag inte vill materiellt göra någonting för att åstadkomma detta.

Här är det fråga om en uppskattning. Reservanterna säger att det inte behöver gå åt 160 miljoner kronor utan att det kan räcka med 125 miljoner. Det är möjligt, men det vet i dag inte ens socialministern. Man kommer naturligtvis inte att anordna flera beredskapsarbeten än som behövs, och vid en gynnsam utveckling blir alltså pengar reserverade.

Av detta skäl har jag inte kunnat avsluta mig till reservationen.

Beredskapsarbeten på vägar och gator

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag anmärkte närmast på det något egendomliga sällskap som högern hamnat i. Högern brukar ju inte försumma att göra gällande när ett annat parti kommer på samma linje som regeringspartiet, att nu är en ny koalition under uppsegling. Man bör helst leva som man lär, heter det någonstans. Men i dag finner vi högern på samma linje som socialdemokraterna. Samma koalition hade vi i förra veckan, när dessa båda partier förhindrade en ökad kreditgivning till småföretagsamheten. Därtill kom flera instämmanden från såväl statsråd som framstående regeringspartiledamöter i det vredesutbrott i första kammaren som höll på att sätta seismografen i Uppsala i dallring.

Jag finner denna koalitionsinvt från högern så uppseendeväckande, att den borde kunna föranleda ett extra radioeko från någon hög ledamot av det parti som aldrig försummar att misstänkliggöra andra som råkar ha samma mening som regeringen.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Om jag vid något tillfälle råkar ha samma mening som regeringen, tänker jag inte ändra uppfattning för att inte komma på samma sida som den. Herr Hansson i Skegrie har ju haft sin tid; han fick hålla på i sex år, medan jag bara fått hålla på i två minuter!

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag vill gärna börja med att omvitna att även jag har svårt att förstå herr Cassels synpunkter på denna fråga. Jag hoppas att detta inte skall ge anledning till något radioeko. Dessa anslag bör väl mätas till ungefär efter vad vi anser behovet kommer att vara. Det har man gjort i kanslihuset. Man har prutat på arbetsmarknadsstyrelsens petitäförslag. I kanslihuset har man alltså gjort en besparing. Herr Cas-

Beredskapsarbeten på vägar och gator

sel vill väl ändå inte göra gällande att om man prutar på ett anslag i kanslihuset, så är det en besparing, men om man prutar på samma anslag i riksdagen, så är det ingen besparing. Herr Cassel vill tydligen att vi skall handla så när vi mäter ut detta anslag, som om vi vore de enda här i landet som inte märkt att konjunkturen ändrats.

Jag kan i stort sett instämma i de synpunkter som herr Hansson i Skegrie framförde. Anledningen till att vi anser att man kan nöja sig med ett anslag av den storlek vi föreslagit är ju hänsynen till det nuvarande konjunkturläget. Detta är sådant att det bör vara önskvärt, att beredskapsarbetena nedbringas till ett minimum.

Vi har under denna tid fått en rad vittnesbörd från arbetsmarknadsstyrelsen om att den delar denna uppfattning. I en skrivelse till överstyrelsen för yrkesutbildning, som även delgivits länsarbetsnämnderna, framhålls att utbildningsverksamheten bör ökas. Som mål anges tusen kurser under nästa vinter. I skrivelsen heter det bl. a.: »Arbetsmarknadspolitiken måste nu inriktas på att väsentligt höja utbildningskapaciteten och avsevärt minska beredskapsarbetena. Därest det icke lyckas att höja utbildningskapaciteten måste arbetsmarknadsorganen även nästa vinter driva beredskapsarbeten för många hundratals miljoner kronor, vilket arbetsmarknadsstyrelsen anser vara en fullkomligt felinriktad arbetsmarknadspolitik i nuvarande läge med stor efterfrågan på utbildad arbetskraft.»

I en artikel som var införd i Dagens Nyheter i början av mars framhöll generaldirektör Olsson i arbetsmarknadsstyrelsen, att konjunkturen vänt på kort tid och att det nu var fråga om att vidta åtgärder för att dämpa efterfrågan på arbetskraft. Han omtalade också att beredskapsarbetena kommer att snabbt avvecklas, när efterfrågan ökar på den öppna marknaden. Fram till budgetårskiftet kommer 10 000 arbetare att sluta

i beredskapsarbeten och få andra arbeten i stället. Det är en mycket kraftig minskning när man vet, att ungefär 12 000 vid den tidpunkten var sysselsatta i beredskapsarbeten. Arbetsmarknadsstyrelsen har sedan länge försökt inrikta arbetsmarknadspolitiken mot det nya konjunkturläget, menade generaldirektör Olsson, men om åtgärderna är tillräckliga för att hindra en befarad övrefterfrågan återstår att se.

Att oron ökat sedan detta skrevs framgick av det meddelande vi fick för ett par veckor sedan om att regeringen vidtagit en rad åtgärder för att förebygga att den nuvarande goda balansen förbyts i en alltför ansträngd överkonjunktur. Det var egentligen ganska drastiska åtgärder som regeringen funnit sig böra vidta, vilket visar att den anser faran för överfull sysselsättning allvarlig. Man vill i första hand åstadkomma att efterfrågan på arbetskraft inom byggnads- och anläggningsverksamheten förskjuts från sommarhalvåret till vinterhalvåret. Det blir därför generellt igångsättningsstopp för statliga husbyggnadsföretag under sommaren. Vidare har direktiv utfärdats om begränsning av arbetsstyrkan vid statliga företag där detta kan ske utan permittering av redan anställd personal.

Statsminister Erlander har också varit inne på frågan i ett tal. Han framhöll att en stram ekonomisk politik är nödvändig. Den ekonomiska politiken får nu inriktas på att förhindra ett överstag som kan leda till inflation och prisstegring, menade han.

Det är väl ingen tvekan om att konjunkturbilden har klarnat sedan statsverkspropositionen kom till. Man riskerar nog inte att ta fel om man gissar, att regeringens anslagskrav för reservarbeten skulle ha varit åtskilligt lägre om man, när det bestämdes, vetat vad man nu vet om konjunkturutvecklingen.

Det har också när man motiverade de höga anslagen pekats på säsongarbetslösheten. Man har menat att det skulle

behövas pengar för att komma till rätta med den. Jag må ju säga att som lösning av säsongarbetarnas problem är beredskapsarbetena föga tillfredsställande. En sådan lösning skulle innebära att det inom vissa yrken blev regel, att man några månader om året skulle vara sysselsatt i beredskapsarbete. Det är ju allt annat än tillfredsställande.

Vi är ju, som herr Hansson i Skegrie också sade, alla eniga om att produktiv sysselsättning bör beredas de arbetslösa. I det avseendet råder inga delade meningar. Att göra gällande att vårt förslag beträffande denna anslagsfråga tyder på ringa intresse för de arbetslösa, är grovt vilseledande. Men det förhållandet, att man är angelägen om att bereda de arbetslösa sysselsättning, innebär ju inte att anslagen till beredskapsarbeten skall mätas till större än vad man väntar att behovet skall bli under kommande budgetår. Riksdagen bör bevilja de anslag som med hänsyn till läget på arbetsmarkanden kan bedömas som erforderliga, och det gör vi inte om vi nu anslår 160 miljoner kronor för detta ändamål.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! När vi diskuterar beredskapsarbetena och deras funktion i svensk arbetsmarknad och svenskt näringsliv, undrar jag om man inte har anledning att först ställa frågan: vilken är egentligen målsättningen för en aktiv och positiv arbetsmarknadspolitik? Svaret på denna fråga måste väl vara, att vi helt skall avskaffa arbetslösheten. Arbetslöshetsbegreppet skall helt enkelt bringas att försvinna. Det har ingen plats längre i ett fullsysselsättningssamhälle, där man verkligen eftersträvar att ha full sysselsättning inte bara vissa tider under året utan hela året runt och inte bara för vissa kategorier av arbets-

Beredskapsarbeten på vägar och gator

kraft utan för all arbetskraft som är villig att göra en arbetsinsats i vårt näringsliv.

Det är rätten till arbete som är det självklara och det är den rätten som bland annat aktualiseras i och med att man vill bestrida nyttan och nödvändigheten av beredskapsarbetena. Arbetslöshetssiffrorna säger ju inte allt — arbetslöshetsprocenttalet redovisar inte hela den sociala verkligheten.

Vi har först och främst normalarbetskraften, som på ett naturligt sätt förflyttar sig på arbetsmarknaden och vinner anställning på de olika arbetsplatserna alltefter tillgång och efterfrågan på arbetskraft. För denna del av arbetskraften, som är den stora delen, rör det sig ju om direkta arbetsförmedlingsåtgärder, och det kan bli kortare uppehåll mellan olika arbetsanställningar.

Men sedan har vi de delar av arbetskraften, för vilka speciella åtgärder måste vidtagas i syfte att skapa sysselsättning — det är allt detta som går under benämningar som omskolningskurser, rörlighetsstimulans, vidareutbildning, flyttningsåtgärder etc. Herr Gustafsson i Skellefteå nämnde de tusen olika utbildningskurser, som arbetsmarknadsmyndigheterna planerar och som är ett väsentligt bidrag till strävandena att ordna lämpliga anställningar för dem som hör till denna kategori.

Så har vi emellertid också en betydande kategori på arbetsmarknaden, som genom olika handikapp helt enkelt inte är i stånd att vinna arbete under längre tid eller göra en fullgod arbetsinsats. För denna kategori arbetskraft måste man ha skyddsverksamhet i olika former, man måste ha både social och medicinsk rehabilitering och man måste vidtaga speciella arrangemang för att vederbörande skall kunna nyttiggöras.

Nu frågar man sig: Hur mycket av alla dessa olika åtgärder behöver vidtagas? För hur många personer bör man egentligen planera verksamheten för att

Beredskapsarbeten på vägar och gator

man skall kunna uppnå målet att ha en full sysselsättning?

Ja, när det gäller de kategorier, för vilka speciella åtgärder måste till, tror jag vi får räkna med att det rör sig om 25 000—30 000 personer om året, som man med hjälp av omskolningskurser och annat måste ge sådan inriktning, att de erhåller lämpligt arbete, och i fråga om skyddsverksamhet får vi nog räkna med att vi behöver ha permanent sådan för 15 000 å 20 000 personer i vårt land även under normala förhållanden. Först när vi fått en beredskap i fråga om utbildning och i fråga om skyddsverksamhet, som omfattar normalt cirka 50 000 personer, tror jag vi fått en sådan administrativ arbetsmarknadsberedskap, att vi vågar säga att den fulla sysselsättningen kan förverkligas i vårt land. Det måste nämligen vara så, att varje person, som vänder sig till arbetsförmedlingen och utbjuder sin arbetskraft, möts med positiva åtgärder — positiva åtgärder som innebär att vederbörande får möjlighet att göra en insats både för sig själv och för oss alla andra i samhället.

Det är här beredskapsarbetena kommer in. Det riktas nu kritik mot beredskapsarbetena från olika utgångspunkter — då tar man begreppet beredskapsarbete generellt utan att göra klart för sig, att beredskapsarbetena är av mycket olika karaktär. Först och främst har vi nämligen de beredskapsarbeten, som vi kan kalla för utvecklingsarbeten och som innebär, att man möjliggör för näringslivet att expandera i de regioner och de landskap, där beredskapsarbeten av denna karaktär förekommer. Jag vill särskilt nämna vägarbetena. Vid dessa beredskapsarbeten har många nya vägar producerats — för år 1958 jämte vad som planeras för i år uppgår sträckan av de sålunda nyproducerade vägarna till bortåt 120 mil. Det är en utomordentligt stor arbetsprestation som här utförts, och ingen vill väl påstå annat än att dessa vägarbeten är synnerligen

produktiva och angelägna med hänsyn till transportekonomin och med hänsyn också till näringslivets fortsatta utveckling. Jag förmodar, att när det gäller dessa utvecklingsarbeten har herr Gustafsson i Skellefteå ingenting att anmärka. Det är väl utomordentligt angeläget att dessa vägarbeten utförs i Västbotten och för övrigt i hela Norrland.

Sedan har vi de säsongutjämnande arbetena. Jag har litet svårt att förstå herr Hanssons i Skegrie och herr Gustafssons i Skellefteå synpunkter på säsongarbetet. Vem har sagt att säsongarbete behöver förekomma i den meningen, att personer skall vara arbetslösa under dödsäsongen? Detta avgörs väl av hur arbetslivet är organiserat och hur arbetsmarknaden fungerar. En person kan ha många olika arbeten under året på skilda områden och på skilda arbetsplatser — detta är ju en av förutställningarna för att t. ex. jordbruket och skogsbruket skall fungera så rationellt som möjligt. Men den tiden är förbi, herr Hansson i Skegrie, då det fanns en reservarbetskraft som utan vidare kunde stå till förfogande inom jordbruket att tillgripas under vår- och höstsäsonger. I dag fordrar arbetskraften arbete under hela året, även om jordbruk och skogsbruk behöver arbetskraft i större utsträckning under vissa perioder av året.

Det finns en tredje kategori av beredskapsarbeten som efter hand måste få allt större betydelse, sådana som har skyddad karaktär. Man brukar säga att ingenting är så bra som arbete när det gäller att bota eller lindra social missanpassning. Beredskapsarbeten av denna karaktär kommer helt säkert att få ökad användning i vårt land.

Nu lever vi emellertid i ett förändrat konjunkturläge. Vi vet att framför allt på byggnads- och anläggningsverksamhetens stora arbetsfält finns i dag vissa svårigheter att få arbetskraften att räkna till. Vi vet också att efterfrågan på yrkeskunnig arbetskraft ökar för varje

dag inom verkstadsindustrien, och även den icke särskilt yrkeskunniga arbetskraften efterfrågas i betydande omfattning. Vidare förekommer vissa brist-symptom inom vårdområdena. Vi möter således en arbetsmarknadsbild, som är starkt färgad av den nuvarande intensiteten i konjunkturutvecklingen.

Arbetsmarknadsuppgifterna blir då minst lika viktiga som under perioder när efterfrågan på arbetskraft mattas. Det gäller nämligen att just i gränsområdena få fram arbetskraft till rätt tidpunkt och i rätta proportioner och till den rätta arbetsplatsen. Den aktiva arbetsmarknadspolitiken får ur denna synpunkt ett mycket högt produktivitetvärde, sett ur hela näringslivets och den enskilde företagarens synpunkt.

I så fall anmäler sig kanhända behovet av ytterligare åtgärder, som skulle kunna vara tänkbara utöver dem som vi mera traditionellt har tillämpat under högkonjunkturåren. Det kan vara fråga om uppgiften att försöka lösgöra produktionskapacitet inom delar av näringslivet, där på litet längre sikt utvecklingen inte kan bedömas vara så gynnsam eller så angelägen, till förmån för områden som kan bedömas bli mycket expansiva och ge de större tillskotten till vårt näringslivs utveckling och därmed även till möjligheterna att höja vår levnadsstandard.

Den konservativa regeringen i England har inriktat sina ansträngningar på detta område och man kan i England t. o. m. använda statsbidrag för att lägga ned företag och därmed lösgöra produktionskapacitet till förmån för områden som expanderar. Man kan också få statsbidrag och gynnsamma lån för att rationalisera företag och branscher och därigenom möjliggöra en expansion på de rätta punkterna i den rätta riktningen.

Jag undrar därför, herr talman, om vi inte kan vara mogna att i den aktiva arbetsmarknadspolitiken börja diskutera, huruvida anslag kunde ställas till

Beredskapsarbeten på vägar och gator

förfogande för att på ett positivt sätt kunna ingripa och möjliggöra, att arbetskraft och produktionskapacitet ställes till förfogande för särskilt expansiva områden. I konjunkturpolitiken är detta inte alls någon orimlig tanke, som skulle kunna framkalla en känsla av äventyrlighet eller risker. Det är i själva verket fråga om motsatsen till vad man gör under depressionstider. Då försöker man ju öka kapaciteten och efterfrågan. Under överkonjunkturtider kan det vara lämpligt att just lösgöra produktionskapacitet och arbetskraft till förmån för expansiva näringar och områden, som på lång sikt kan bedömas ge de bästa resultaten.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till vad utskottsmajoriteten i denna punkt har hemställt.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Efter vad som redan anförts i denna debatt, särskilt av herrar Cassel och Kellgren, skulle jag inte behöva göra mer än att, under hänvisning till vad herr Cassel sade i sitt första anförande och tillika till vad utskottet har anförts, yrka bifall till utskottets hemställan. Men jag vill tillägga — detta var också innebörden i vad herr Cassel sade — att den omständigheten, att utskottsmajoriteten föreslagit ett större belopp tvingar ju inte regeringen att förbruka hela summan, om inte skäl därtill föreligger. Därför är naturligtvis det resonemang som herr Cassel förde — vilken enligt herr Hansson i Skegrie kommit i så underligt sällskap — riktigt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen

Bidrag till vissa omskolningskurser m. m.

vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 9:o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 81, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 4) av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 142 ja och 59 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 10***Bidrag till vissa omskolningskurser m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 79, s. 155—157) föreslagit riksdagen att till Bidrag till vissa omskolningskurser m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 40 000 000 kronor.

I de vid punkten 3 nämnda likalydande motionerna I: 240 och II: 300 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts,

att riksdagen måtte till Bidrag till vissa omskolningskurser m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 35 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till vissa omskolningskurser m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 40 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Göingegården och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till vissa omskolningskurser m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 35 000 000 kronor.

Efter punktens föredragning anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! På denna punkt har vi antecknat en avvikande mening.

Omskolningskurserna drivs av två olika ämbetsverk. Det ena är överstyrelsen för yrkesutbildning och det andra är arbetsmarknadsstyrelsen. Jag vet inte hur det kommer sig, men dessa båda överstyrelser har kommit att i viss mån arbeta på samma fält. Jag vill inte säga att de stör varandra genom att den ena ingriper i den andras arbete, men det är nog möjligt att det också förekommer.

Om man vill se saken organisatoriskt och administrativt och ur undervisningssynpunkt, är det naturligt och riktigt att efterlysa någorlunda klara och distinkta gränser mellan vad det ena ämbetsverket skall utträta och vad det andra skall ansvara för.

Vi reservanter har sagt att gränserna bör dragas på det sättet, att överstyrelsen för yrkesutbildning skall klara den

Bidrag till vissa omskolningskurser m. m.

ordinarie yrkesutbildningen för ungdomar, som inte tidigare har blivit utbildade. Överstyrelsen för yrkesutbildning skall alltså svara för hela den sektor som rör den ordinarie utbildningen, och den skall inte arbetsmarknadsstyrelsen syssla med. Arbetsmarknadsstyrelsen har också en nyttig uppgift att fylla, ty den skall ta hand om den, ibland äldre, ibland inte så gamla, arbetskraft som framöver helt säkert kommer att friställas i och med att vårt näringsliv tvingas till omläggningar inför de nya marknaderna. När den ena branschen, det ena företaget efter det andra får inskränka sin produktion, emedan den inte längre blir lönsam i den skarpa konkurrens vi har att vänta, får det inte innebära, att de människor som arbetat i branschen eller företaget blir ställda på bar backe. Man måste taga hand om dem och använda dem i de nya företag och branscher som blir expanderande på den nya stormarknaden. Detta är en viktig uppgift, och den omskolningen måste ske med både omsorg och klokhet.

Låt alltså överstyrelsen klara de ungdomar som skall ha sin första utbildning, och låt arbetsmarknadsstyrelsen klara omskolningen av den arbetskraft som behöver ny yrkesutbildning. Det är enligt vår mening en klar och mycket tydlig gränsdragning.

I det konjunkturläge vi nu har och som vi tycker oss kunna överblicka anser vi, att om arbetsmarknadsstyrelsen inskränker sig till den uppgift som jag här skisserat bör det räcka med ett anslag på 35 miljoner kronor för att klara de kurser som blir aktuella. Jag vill erinra om att det är just 35 miljoner som överstyrelsen för yrkesutbildning föreslagit för dessa kurser. Den har inte tänkt sig att det skall behövas större belopp. Departementschefen har med en generositet, som vi inte är så förtjusta över, lämnat 5 miljoner utöver vad den ansvariga myndigheten tänkt sig.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som vid punkt 10 avgivits av herr Ragnar Bergh m. fl.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Cassel och jag är inte riktigt lika eniga på denna punkt som vi var på en annan punkt. Jag har det intrycket att högern här inte har varit följdriktig i sitt tänkande. En av förutsättningarna för att man skall kunna minska antalet arbetslösa som selsätts i beredskapsarbeten är ju, att man driver omskolningsverksamhet så långt resurserna räcker. Vi kan sålunda säga att vi, för att man möjligen skall kunna få kvar några miljoner på anslaget till gator och vägar, bör bevilja minst det anslag Kungl. Maj:t har begärt.

Om jag fattade herr Cassel rätt gjorde han gällande, att denna omskolningsverksamhet bedrivs av två olika organ. Det är inte riktigt. Den sköts av överstyrelsen för yrkesutbildning, men eftersom arbetsmarknadsstyrelsen känner till och följer utvecklingen på arbetsmarknaden och sålunda vet var behov av omskolning föreligger, kan den lämna överstyrelsen för yrkesutbildning upplysning om var kurser kan behöva anordnas. På grundval av dessa upplysningar från arbetsmarknadsstyrelsen kan sedan överstyrelsen för yrkesutbildning, om resurserna medger det — vi tänker närmast på lärarkrafterna — anordna kurser där sådana behövs.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel föl-

Ändrade bestämmelser rörande motorfordons axeltryck, m. m.

jande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 10:o) i utskottets utlåtande nr 81, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 5) av herr Ragnar Bergh m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 158 ja och 43 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 26

Ändrade bestämmelser rörande motorfordons axeltryck, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande motorfordons axeltryck, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 313 i första kammaren av herr *Olsson, Ernst*, och herr *Larsson, Nils Theodor*, likalydande med nr 389 i andra kammaren av herr *Gustavsson* i Alvesta och herr *Jansson* i Benestad.

I motionerna, vilka avsåge att få till stånd en översyn av bestämmelserna angående axel- och boggietryck i syfte att höja de i sådant avseende tillåtna

högsta belastningarna, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om prövning av frågan om revidering av bestämmelserna i § 54 vägtrafikförordningen i enlighet med de i motionen framförda synpunkterna».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 313 och II: 389, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. av fru *Svenson* samt herrar *Ringaby* och *Wahrendorff*, vilka hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till förevarande motioner, I: 313 och II: 389, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om prövning av frågan om revidering av bestämmelserna i § 54 vägtrafikförordningen i enlighet med de i motionerna framförda synpunkterna;

II. av herr *Björkman*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Eftersom jag är motionär i denna fråga vill jag med anledning av andra lagutskottets utlåtande över motionerna anlägga några synpunkter samt anföra några exempel, som jag hoppas ytterligare klarlägger vad vi avsåg med dessa motioner.

Enligt den tabell som är fogad till vägtrafikförordningen begränsas gällande axel- och boggietrycksbestämmelser av att det skall finnas en viss relation emellan fordonskombinationens bruttovikt och avståndet mellan första och sista axeln. Detta innebär, att de gällande axel- och boggietrycken inte kan utnyttjas, om inte fordonsägaren vidtar åtgärder, som ur trafiksäkerhetsynpunkt måste betraktas såsom olämpliga.

För några dagar sedan fick jag ta del av besiktningsinstrumenten för en treaxlad bil och en tvåaxlad släpvagn. Med utgångspunkt från dem skall jag

Ändrade bestämmelser rörande motorfordons axeltryck, m. m.

försöka exemplifiera verkningarna av de nuvarande bestämmelserna.

Lastbilen i fråga var en Scania Vabis av 1960 års modell. Avståndet mellan första och sista axeln var 6,25 meter. Totalvikten vid 12 tons boggietryck var 16 660 kg.

Enligt § 54 vägtrafikförordningen medger ett axelavstånd på 6,25 meter 13 750 kg bruttovikt. Därtill kommer ett medgivande från länsstyrelserna av 4 tons tillägg på vägar med 12 tons boggietryck.

Bilens totalvikt kunde alltså, i överensstämmelse med vägtrafikförordningens § 54, vara 17,75 ton. Bilen ensam är följaktligen laglig när den framföres med 8 720 kg last.

Det fanns en släpvagn till den här bilen. Den hade två stycken 8 tons axlar, alltså 16 tons totalvikt, och ett axelavstånd på 5,30 meter. Enligt § 54 vägtrafikförordningen tillåtes på detta axelavstånd en totalvikt av 12,5 ton, om vägen är avsedd för 6 tons axeltryck, men går släpvagnen på väg med 8 tons axeltryck gäller även här ett tillägg av 4 ton och alltså i detta fall 16,5 tons totalvikt. Men nu var viktfördelningen på släpvagnen 7 840 kg på framaxeln och alltså 8 160 kg på bakaxeln. Därför fanns på instrumentet angivet, att lasten vid 8 tons axeltryck utgör 11 150 kg. Därtill kommer tjänstevikten med 4 540 kg. Tillsammans kan alltså utnyttjas endast 15 690 kg totalvikt.

När vi kopplar ihop lastbilen och släpvagnen blir förhållandet emellertid ett annat. Då får vi enligt besiktningssinstrumenten ett avstånd mellan bilens framaxel och släpvagnens bakaxel på 16,15 meter. § 54 tillåter vid detta axelavstånd 26 tons tågvikt. Med tillägg av 4 ton erhåller vi 30 tons tågvikt. Med de siffror jag tidigare nämnade — 16 660 kg för bilen och 15 690 kg för släpvagnen — blir den sammanlagda tågvikten 32 350 kg. Enligt § 54 reduceras således lasten för fordonskombinationen med inte mindre än 2 350

kg eller med 11 à 12 procent. Då har jag ändå räknat med fordonens användande på våra bästa vägar, som är medgivna för 4 tons tillägg till tabellen i § 54.

Om dessa båda fordon skall kunna framföras lagligt enligt § 54 med full last vid 12 tons boggietryck och 8 tons axeltryck måste dragstången från bilens koppling till släpvnagnens framhjul vara minst 5,15 meter lång — alltså mer än två meter längre än den nuvarande. Därigenom skulle vi få ett axelavstånd från bilens framaxel till släpvnagnens bakaxel på 18 meter. Jag tror dock inte, att kammarens ledamöter anser, att en sådan åtgärd är lämplig med hänsyn till kraven på ökad trafiksäkerhet, något som vi alla önskar.

Det exempel som jag här lämnat är hämtat från två moderna fordon, som är standardbyggda och saknar både lastapparat och tipp. Om sådana anordningar funnits hade det blivit ännu mera ogynnsamt för fordonsägaren, då den procentuella lastminskningen hade blivit ännu större enligt § 54. De fordon som jag här åberopat är inte sällsynta. Dessa fordonstyper har funnits i flera år och är användbara för alla slags transporter.

I utskottsutlåtandets sista stycke står att läsa följande: »Sedan 1958 har icke inträffat någonting av beskaffenhet att föranleda till ett ändrat ställningstagande i förevarande fråga.»

Jag utgår ifrån att utskottet då stöder sig på 1958 års utredning, som redovisade att 7 procent av landets vägnät var avsett för 8 tons axeltryck. Detta var de då aktuella uppgifterna. Enligt de senast kända siffrorna är 37,7 procent av hela vägnätet avsett för 8 tons axeltryck och 12 tons boggietryck. För riksvägarna är motsvarande siffra 92,9 procent och för de genomgående länsvägarna 68,9 procent.

Jag vill fråga utskottet, om inte denna förändring är av sådan beskaffenhet, att den borde föranleda ett ändrat

Ändrade bestämmelser rörande motorfordons axeltryck, m. m.

ställningstagande. Den utveckling av vägnätet, som ägt rum från det tillfälle, när 1958 års B-riksdag mottog remissyttrandet från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, tills i dag då vi har tillgång till en sammanställning av länskungörelserna angående vägarna 1959, beror troligtvis inte enbart på en förbättring och utbyggnad av våra vägar, utan sannolikt är den ändring som redovisats även beroende på en omvärdering av vägarernas bärighet. Med hänsyn till denna utveckling borde det väl också vara möjligt att få en revidering av vägtrafikförordningens § 54 och dennas tillämpning på våra bästa vägar.

Den miljard i bilskatter, som årligen används för våra vägar, bör väl också få utnyttjas av rationella fordonskombinationer. För den fordonskombination, som jag tidigare berörde, erlägges årligen 5 847 kronor i fordonsskatt. Därtill kommer 30 öre per liter dieselolja. För att transportrationaliseringen skall fortgå i oförminskad eller, rättare sagt, i stegrad takt, tillverkar bilfabrikanterna fordon med sikte på en sådan utveckling. Våra företag och fordonsägare investerar betydande belopp i dessa nya fordon för att kunna följa med i utvecklingen, och de betalar också skatt för dem. Under sådana förhållanden framstår det såsom rätt egendomligt, att när dessa fordon sedan skall användas kan de inte till fullo utnyttjas på grund av gällande bestämmelser i vägtrafikförordningen.

Den här frågan är inte oväsentlig. Stora delar av vårt näringsliv får vidkännas betydande kostnadsfördyringar, sannolikt åtskilliga tiotals miljoner per år, på grund av en stelbent bestämmelse, som hindrar tusentals fordon att rätt utnyttja de bästa av våra vägar.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till den till utskottsutlåtan- det fogade reservationen.

Herr **LOTHIGIUS** (h):

Herr talman! Jag instämmer i vad herr Gustavsson i Alvesta här sagt och vill vidimera riktigheten av de exempel han anför.

Frågan om boggie- och axeltryck har i reservationen och motionerna upptagits från andra utgångspunkter än bara frågan om tryckbelastningen. Man har med rätta påpekat säkerhetsskäl, ett förhållande som inte har, såvitt jag vet, varit föremål för överläggningar i denna kammare just i det sammanhang det här gäller.

De nuvarande bestämmelserna i vägtrafikförordningen från 1951 innebär, att när axelavståndet mellan fordonets första och sista hjulaxel uppgår till 2,2 meter, får fordonets bruttovikt icke överstiga 8,75 ton. Sedan ökar den tillåtna bruttovikten med $\frac{1}{4}$ ton för varje 0,2 meter, varmed axelavståndet ökas.

Detta medför att det ligger i lastbilsägarens intresse att ha en lång lastbil med långt släp och att så mycket som möjligt flytta ut hjulaxlarna på fordonet. Konsekvensen av nuvarande bestämmelser blir också, att när avståndet beräknas från dragbilens främsta axel till släpvagnens sista utgör det en fördel ur lastsynpunkt att ha en lång dragstång som förbindelse mellan lastbil och släp. Detta har samtidigt flera nackdelar. Genom att hjulaxlarna är placerade så långt tillbaka som möjligt, åstadkommes inte den rätta avvägningen i förhållande till själva lasten. En lång dragstång medför också sämre möjligheter att manövrera hela fordonet. Ett fordon som skall få lasta sammanlagt 32—34 ton måste ha en längd på 22—23 meter. Ur trafiksynpunkt utgör detta en stor olägenhet i vägsvingar och vid omkörningar, ett förhållande som blir allt mer aktuellt ju mer trafiken ökar.

Det har tidigare gjorts den invändningen, att ett ökat boggietryck och förkortning av hjulaxlarna inte kan tillåtas förrän det har skett en översyn av

Ändrade bestämmelser rörande motorfordons axeltryck, m. m.

broarna. Men de olägenheter, som i detta avseende skulle kunna uppstå, kan mycket väl reduceras genom att det lokalt ordnas med hastighetsbegränsning vid vissa broar, till dess att det hunnit ske en förstärkning av dem.

Det måste också ur trafikekonomisk synpunkt innebära en stor förbättring, om man kunde något ändra på dessa förhållanden. Genom bibehållandet av de gamla bestämmelserna försvåras den nödvändiga rationaliseringen och möjligheterna för våra trafikföretag att övergå till de mycket mer behändiga och ur trafiksynpunkt numera riktiga semitrailers. Det är också en national-ekonomisk förlust att icke bättre kunna tillvarata förefintlig lastkapacitet.

Jag kan alltså inte, herr talman, godta utskottets utlåtande, där man åberopar tidigare av utskottet gjorda uttalanden som skäl för att icke vidta någon ändring. Förhållandena på trafikens område ändras så fort, och vi här i riksdagen måste följa med. De nya bilarnas tekniska utförande är sådant, att de mer än tidigare skonar vägarna.

Med det anförda ber även jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Dessa motioner är ju, herr talman, gamla bekanta. Utskottet har också visat dem all aktning som de är värda, men utskottet har inte heller denna gång kunnat ansluta sig till vad motionärerna föreslagit. År 1956 hade utskottet till behandling en motion av liknande slag. Då förklarade utskottet, att det vore lämpligt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t gav som sin mening till känna vad utskottet anfört. Vad utskottet då anförde skall jag inte läsa upp utan jag hänvisar till vad som står på s. 6 i det föreliggande utlåtandet.

Med anledning av denna anmodan förordnade Kungl. Maj:t, att ett tryckt exemplar av riksdagens skrivelse jämte

andra lagutskottets utlåtande i ärendet skulle överlämnas till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt länsstyrelserna i samtliga län för kännedom och vidtagande av de åtgärder, som i de hänseenden vilka utskottet i utlåtandet angivit kunde ifrågakomma för att tillgodose det däri angivna syftet.

Frågan kom igen vid 1958 års riksdag, vilket också omnämnes i föreliggande utlåtande. Jämväl vid 1958 års B-riksdag behandlade vi inom utskottet dessa spörsmål.

Motionärerna har koncentrerat uppmärksamheten kring vägtrafikförordningens § 54 och menar tydligen, att bara man sätter sig ned vid sitt skrivbord och ändrar den bestämmelsen så blir motionärernas önskemål tillgodosedda. Motionärerna förbiser, att det inte beror på vägtrafikförordningens § 54 utan på vägarnas beskaffenhet, att fordon inte kan tillräckligt belastas. Redan tidigare har jag från denna plats resonerat om samma spörsmål och tilllätit mig ge andra motionärer rådet att inrikta sig på att få olägenheterna undanröjda genom ändringar i fråga om vägarnas upprustning och underhåll. Jag underskattar på intet sätt de skäl man har anfört för önskvärdheten att rationellt utnyttja bilarnas hela lastkapacitet, men felet ligger inte hos denna paragraf.

Det exempel herr Gustavsson i Alvesta här anförde, som gällde ett besiktningsinstrument som han tagit del av, kan väl inte vara avgörande i diskussionen. Jag vågar påstå, att varken herr Gustavsson eller jag har möjlighet att bedöma det särskilda fallet.

Herr Gustavsson i Alvesta undrade om det inte hänt något sedan 1958, eftersom utskottet förklarar att ingenting har inträffat som kunde föranleda ändrat ställningstagande i frågan. Nej, det har det inte gjort, om man fasthåller vid den motivering jag här har anfört, nämligen att möjligheten att belasta våra fordon på ekonomiskt sätt beror

Ändrade bestämmelser rörande motorfordons axeltryck, m. m.

på vägbanans beskaffenhet och underhåll, men i den mån dessa förhållanden ändras kommer givetvis också motionärernas önskemål att kunna tillgodoses. Jag är lika intresserad som motionärerna av att trafikekonomin blir så tillfredsställande som möjligt.

Herr talman! Med vad jag här anfört yrkar jag bifall till andra lagutskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Utskottets talesman säger, att vi motionärer har förbisett vägunderhållet och vägarnas beskaffenhet. Jag åberopade några siffror som angav den förändring som har skett sedan 1958 och konstaterade då, att det 1958 var endast 7 procent av landsvägsnätet som var avsett för 8 tons axeltryck medan senast kända siffror anger att 37,7 procent av landsvägarna är avsedda för 8 tons axeltryck och 12 tons boggietryck. För riksvägarna var motsvarande siffror 92,9 procent och för de genomgående länsvägarna 68,9. Det är detta som legat till grund för mitt påstående, att utskottet inte har observerat de förändringar som skett sedan 1958.

Det är vidare inte fråga om höjning av axel- och boggietrycken utan om en anpassning så, att lämpliga fordonskombinationer kan användas och utnyttja de nuvarande axel- och boggietrycksbestämmelserna.

Herr LOTHIGIUS (h) kort genmäle:

Herr talman! Den ärade ledamoten av denna kammare herr Nilsson i Göteborg har, tycker jag, en något föråldrad syn på dessa förhållanden. Han säger, att motionärerna förbiser att vägarna inte tål den ökade belastningen. Då har herr Nilsson i Göteborg inte märkt den stora förändring som skett med våra lastbilar. Den moderna konstruktionen kan sägas minska slitaget på vägarna.

Sedan nämnde herr Nilsson ingenting om själva trafiksäkerheten i detta sam-

manhang. Det förekommer mer och mer, att man flyttar ut hjulaxlarna på bilarna samtidigt som man förlänger dragstängerna. Detta innebär faktiskt en fara för trafiksäkerheten, eftersom bilarna därigenom blir ohanterliga i den nu allt livligare trafiken.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten mycket. Jag har en blank reservation till andra lagutskottets utlåtande som jag vill säga ett par ord om.

Om syftet med motionärernas förslag är att vi — bl. a. av transportekonomiska skäl — skall utnyttja vägarnas kapacitet så långt som möjligt, då är jag helt ense med dem. Inom utskottet har jag emellertid inte blivit övertygad om att motionärernas lösning är den lämpligaste att tillgripa när det gäller att nå detta mål.

Jag kan medge att utskottets utlåtande är litet korthugget. Detta beror dock på att man hänvisat till utskottsutlåtandet från 1958 års B-riksdag, då man hade att behandla motioner av i huvudsak samma innebörd. Detta är ganska utförligt återgivet i reciten. Dessutom finns det ett längre utdrag ur väg- och vattenbyggnadsstyrelsens remissyttrande vid riksdagen 1958. I andra lagutskottets utlåtande finns även ett långt utdrag ur vad utskottet sagt tidigare i anledning av liknande motioner.

Utskottets utlåtande 1958 var positivt. Särskilt underströk utskottet den gången de generella dispensmöjligheter som finns. Utskottet kom till den slutsatsen, att vägmyndigheterna ägnade mycket intresse åt denna fråga. Därför blev det heller ingen reservation till utlåtandet vid sommarriksdagen 1958.

Med hänsyn till vad utskottet då förklarade och nu — visserligen endast delvis — åberopar i föreliggande utlåtande har jag kunnat ansluta mig till utskottets skrivning.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositionen.

ner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtagandet fogade reservationen I) av fru Svenson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtagandet fogade reservationen I) av fru Svenson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 131 ja och 68 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 27

Hastighetsbegränsning för motorfordon

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner om hastighetsbegränsning för motorfordon.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna nr 9 — *Andra kammarens protokoll 1960. Nr 15*

Hastighetsbegränsning för motorfordon

124 i första kammaren av herr *Hermansson* samt nr 160 i andra kammaren av herr *Björkänge m. fl.*,

dels ock motionen nr 399 i andra kammaren av herr *Darlin m. fl.*

I motionerna I: 124 och II: 160 hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag av innebörd att en hastighetsgräns för motorfordon på 90 km/tim. införes på försök under viss tid».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner

1) I: 124 och II: 160, samt

2) II: 399,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Elowsson, Nils, Nilsson* i Göteborg, *Odhe* och *Wahrendorff*, vilka ansett att utskottet under 1) bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 124 och II: 160 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring i vägtrafikförordningen, att en hastighetsbegränsning till 90 km/tim. för motorfordon utom tätbebyggt område infördes på försök under viss tid.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Hur trafiksäkerheten skall kunna ökas är ett dagsaktuellt spörsmål, som vi dagligen har att befatta oss med. Olyckorna på våra gator och vägar visar nämligen en tendens att inte minska. Många åtgärder har diskuterats och diskuteras, och bland annat har man talat om en hastighetsbegränsning som ett led i strävandena att förbättra trafiksäkerheten.

Det är två spörsmål som jag för min del fäster särskilt stor vikt vid i strävandena att nedbringa olycksfallen. Det första gäller en sak som vi tidigare har diskuterat men som inte är direkt ak-

Hastighetsbegränsning för motorfordon

tuell i dag, nämligen frågan, om vårt land borde övergå till högertrafik. Den frågan var ju föremål för folkomröstning 1955 men föll vid det tillfället. Jag har den meningen och tron att den tvingar sig tillbaka.

Jag erinrar mig att vi under diskussionerna som fördes angående en omläggning av trafiken fick höra många försäkringar, inte minst av dem som stod på vänsterlinjen, att det fanns många andra sätt att verka för ökad trafiksäkerhet, vilka vi först borde pröva. Nu har frågan om en hastighetsbegränsning tagits upp i motioner. Jag menar att en dylik reform kanske skulle kunna medföra en nedgång i antalet olycksfall. Det är bara ett fåtal reservanter i utskottet, så läget ser inte särskilt ljusst ut för oss.

Jag vill emellertid påpeka att man i åtskilliga främmande länder har infört hastighetsbegränsningar för att få trafiken tryggare. I Tyskland har man exempelvis en hastighetsbegränsning, som visserligen inskränker sig till lastbilar och andra tunga fordon men som ändå har införts med sikte på att minska olycksriskerna. I Frankrike har man inskränkt sig till att föreskriva hastighetsbegränsning på vissa särskilt olycksbelastade vägar. I Amerika råder på de flesta vägar, även sådana vägar som vi betraktar som goda, hastighetsbegränsning till 100 å 110 kilometer/timme. Man har där också en begränsning på nätterna, eftersom ju risken för mörkerolyckor är särskilt stor. I Norge har man likaså en hastighetsbegränsning, som gäller omkring 70 kilometer/timme.

Jag har inte någon förhoppning om att kammaren skall ansluta sig till reservationen och på en gång besluta om en hastighetsbegränsning — i detta fall till 90 kilometer/timme — utan att en sådan anordning förut har prövats. I den händelse vi i framtiden kommer att behandla frågan om en hastighetsbegränsning skulle jag nog ändå vilja

ifrågasätta, om det inte kunde vara lämpligt att göra en utredning i frågan, så att vi visste, hur förhållandena på vägarna gestaltat sig och hur många olyckor som direkt sammanhänger med höga hastigheter. Den saken är emellertid inte aktuell i dag, utan här gäller det att besluta, om vi skall ha någon bestämd gräns för hastigheten, en gräns som reservanterna har föreslagit till 90 kilometer/timme.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr BENGTOSSON i Varberg (s):

Herr talman! Då det gäller trafikfrågor brukar jag i andra lagutskottet för min del ofta följa herr Nilsson i Göteborg. Jag kan emellertid inte göra det i denna fråga. Hans sakkunskap är eminent då det gäller den spårbundna trafiken, men det är inte den sortens trafik vi i dag diskuterar.

Frågan om en allmän hastighetsbegränsning har tidigare ingående utretts och diskuterats i denna kammare. Förslagen har avslagits och utskottsmajoriteten har icke funnit att några nya skäl har tillkommit som talar för en allmän hastighetsbegränsning. Det finns nämligen enligt utskottsmajoritetens mening inget statistiskt belägg för att de höga hastigheterna i större utsträckning skulle vara skuld till trafikolyckorna. Det är alldeles riktigt som här har påpekats att erfarenheterna av hastighetsbegränsningen inom tätbebyggda samhällen är goda. Nu beror inte minskningen av olyckorna där enbart på hastighetsbegränsningen, utan på en del andra åtgärder som vidtagits för att nedbringa olycksfallens antal i trafiken. Enligt utskottsmajoriteten är det fel att av hastighetsbegränsningen i tätbebyggda samhällen dra den slutsatsen att en allmän hastighetsbegränsning skulle ha en gynnsam effekt. Man måste nämligen komma ihåg att hastighetsbegränsningen i tätbebyggda samhällen stannat vid 50

kilometer i timmen och att den nu aktuella hastighetsbegränsningen rör sig om 90 kilometer i timmen. För många människor är 90 kilometer i timmen sannerligen ingen hastighetsbegränsning; en stor del av dessa skulle säkerligen betrakta en marschhastighet på 75—80 kilometer i timmen såsom tillräcklig.

Erfarenheterna från hastighetsbegränsningen till 50 kilometer inom tätbebyggda samhällen lär oss ingenting om en hastighetsbegränsning på 90 kilometer i timmen. Nu tror reservanterna att man därigenom skulle kunna få till stånd en dämpning av fartlusten. Jag är inte så säker på det. Som jag tidigare nämnde är den normala marschhastigheten för många bilförare 75—80 kilometer i timmen och en maximering vid 90 kilometer skulle för en del kanske bli en eggelse att köra fortare än de normalt skulle göra. Inom utskottet menar vi att man inte skall nonchalera faromomenten i våra dagars trafik utan vidta alla åtgärder som kan vidtas, men vi tror inte på en generell hastighetsbegränsning under vissa dagar eller viss tid. Däremot tror vi på en hastighetsbegränsning på vissa vägsträckor där den kan fylla en uppgift.

Jag tror att hastigheten så att säga har kommit för att stanna och att vi får anpassa oss därefter då det gäller körutbildningen. Den som sätter sig i ett fordon måste ha klart för sig vad för redskap han har i sin hand. Det behövs alltså en effektiviserad träning för dem som skall köra bil, och de måste anpassa sig efter fordonets beskaffenhet, vägens beskaffenhet och trafikintensiteten.

Majoriteten i andra lagutskottet har menat att det inte finns någon anledning att införa en generell hastighetsbegränsning. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr BJÖRKÄNGE (cp):

Herr talman! I sitt yttrande över de

Hastighetsbegränsning för motorfordon

föreliggande motionerna framhåller statens trafiksäkerhetsråd »värdet av att en allsidig utredning om allmän hastighetsbegränsning på landsbygden kommer till stånd». Då vill jag fråga: Kan man tänka sig något säkrare sätt att bedöma värdet av en hastighetsbegränsning än att införa en sådan försöksvis under viss tid? Men det vill inte andra lagutskottet vara med om. Det framhårdar i sitt nejsägande, trots att 1953 års trafiksäkerhetsutredning i tvenne på varandra följande betänkanden framlagt förslag om fartbegränsning och trots att dåvarande kommunikationsministern redan år 1955 yttrade: »Missbruk av den fria hastigheten förekommer emellertid i sådan omfattning, att det förr eller senare kan bli nödvändigt att stadga allmän fartbegränsning i en eller annan form, därest den skärpta trafikövervakningen och andra nu aktuella åtgärder till trafiksäkerhetens främjande icke medför någon mera markant bättring.»

Ja, så sade kommunikationsministern redan 1955. Han var på det klara med att man kanske inte skulle kunna undgå en hastighetsbegränsning, om inte en mera markant förbättring inträdde. Vi har sedan 1955 fått en skärpt trafikövervakning. Vi har fått bättre vägar, bättre bilar, och vi har fått bättre förareutbildning. Men ändå stiger antalet dödsolyckor i trafiken, och vi har sannerligen inte sett av någon »markant förbättring» som kommunikationsministern år 1955 efterlyste. Det är tvärtom till det sämre. År 1958 döddes 907 personer, och år 1959 döddes 927 personer vid trafikolyckor. Antalet trafikolyckor med dödlig utgång befinner sig sålunda i stadigt stigande, och det är då på tiden att statsrådet Anderssons löften infrias. Motionärerna begär ju endast en skrivelse till Konungen med begäran om fartbegränsning på försök under viss tid.

Är man i andra lagutskottet rädd för att ett sådant försök skulle komma att

Hastighetsbegränsning för motorfordon

visa samma goda resultat som införandet av hastighetsbegränsningen i tätbebyggt område? Om man med ledning av NTF:s statistik jämför antalet olyckor under perioden januari 1954—juni 1955 med antalet trafikolyckor under perioden juli 1955—december 1956 — då det under sistnämnda tid rådde hastighetsbegränsning inom tätbebyggt område — så finner man att totala antalet dödsolyckor på landsbygden steg från 686 till 823, medan däremot antalet dödsolyckor i tätorterna minskade från 560 under första perioden till 453 under andra perioden.

Nu säger herr Bengtsson i Varberg att den nedgången ingalunda berodde på hastighetsbegränsningen, ty det var helt andra orsaker som åstadkom den. Men, herr Bengtsson, vore det då inte klokt att införa de där andra åtgärderna? Dem brydde sig herr Bengtsson inte om att räkna upp här. Det vore väl klokt att tillgripa dem även ute på landsbygden. Vi önskar väl samma sänkning av antalet trafikolyckor där. Här har vi ju i tätorterna noterat omkring 110 färre dödsolyckor under 1 1/2 år. Jag är övertygad om att kammarens ledamöter gärna vill att herr Bengtsson talar om för oss vilka åtgärder vi skall vidtaga för att åstadkomma en sådan nedgång i olycksstatistiken även på landsbygden.

Man har sagt att hastighetsbegränsningen medför nya trafikrisker, därför att omkörningssträckorna då blir onödigt långa. Men 1953 års trafiksäkerhetsutredning har ju i det avseendet sagt: »De erfarenheter, som vunnits av den allmänna hastighetsbegränsningen inom tätbebyggt område, kunna icke sägas ha givit vid handen, att dylika risker föreligga. Utredningen har dock ingen invändning mot att undantag göres i fråga om momentana hastighetsöverskridanden i samband med omkörning.»

Även jag har den uppfattningen att det är vid omkörningarna som de

största riskerna föreligger, men utredningen pekar ju på ett alldeles utomordentligt sätt att eliminera dessa risker. Om farten i allmänhet är begränsad till 90 kilometer, skall man vid omkörningar ha möjlighet att köra fortare för att därmed göra omkörningssträckan kortare.

Herr Nilsson i Göteborg framhöll att man även i andra länder har tillgripit fartbegränsning som ett medel att minska trafikolyckornas antal, och jag vill understryka att man t. ex. i Tyskland har infört hastighetsbegränsning på autostradan Frankfurt—Mannheim—Heidelberg. Där har man stannat vid en fartgräns på 100 kilometer i timmen.

Detta är en stor fråga, och man kan inte begära att riksdagen bara efter en enkel motion skall vidtaga åtgärder för att komma till rätta med svårigheterna. Jag kommer emellertid att begära votering och rösträkning, eftersom jag anser det vara viktigt att de kammarledamöter, som anser att vi i längden inte kan hålla på att offra människoliv på fartens altare, får tillfälle att för sin del demonstrera att de vill ha en ändring. Därför kommer jag som sagt att ta upp kammarens tid med rösträkning.

Herr talman! Till sist ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Häri instämde herr *Elmwall* (cp).

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Av det stenografiska protokollet torde komma att framgå att herr Björkänge tolkade mitt anförande alldeles fel. Jag underkände alls inte hastighetsbegränsningen i tätbebyggda områden. Jag sade att erfarenheterna därifrån var goda. Men jag framhöll också att minskningen i trafikolyckorna inte enbart berodde på hastighetsbegränsningen utan också på de förbättrade trafikordningar, som vi under de senaste åren har fått, och på den

Hastighetsbegränsning för motorfordon

skärpta trafikövervakningen i allmänhet.

I tätbebyggda områden har man ju en hastighetsbegränsning på 50 kilometer i timmen, men vad herr Björkänge här talar om är en allmän hastighetsbegränsning till 90 kilometer i timmen på samtliga vägar. Men där kan man ju inte påräkna samma effektiva övervakning av fartbegränsningsbestämmelserna som i tätbebyggda samhällen.

Det väsentligaste är emellertid här den oerhörda skillnaden mellan hastighet som tillåtes i tätbebyggt samhälle, 50 kilometer, och hastigheten på övriga vägar, som motionärerna har tänkt sig begränsad till 90 kilometer i timmen. Jag har ingenting emot att hastighetsbegränsningen omfattar fler vägsträckor än nu, men då får man tillgripa en väsentligt kraftigare nedskärning än vad motionärerna har tänkt sig. Då får vi gå ned till hastigheter på 50—60 kilometer på en rad vägsträckor, där det inte är lämpligt att köra fortare. Men på de vägar där inga hinder föreligger härför bör man få köra fortare än 90 kilometer, om man har ett gott fordon.

Herr BJÖRKÄNGE (cp) kort genmäle:

Herr talman! Om det är riktigt att hastighetsbegränsningen gjort nytta i tätbebyggda samhällen, får man väl ändå lov att säga sig att den kommer att göra ungefär samma nytta ute på landsbygden. Det var inte så värst mycket som herr Bengtsson i Varberg kunde uppbygga kammaren med i fråga om vad som eljest åstadkommit denna minskning av olyckorna i tätbebyggda samhällen.

Om tyskarna anser att det är riktigt att begränsa hastigheten på en autostrada till 100 km i timmen, torde nog andra lagutskottet och herr Bengtsson i Varberg behöva ompröva sin inställning.

Herr talman! Jag har fortfarande samma yrkande.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Den fråga som här diskuteras gäller ju eventuell hastighetsbegränsning utanför tätorterna. Enligt min mening har diskussionen här i Sverige hittills väl mycket inriktats på frågan om man skall ha en *allmän* hastighetsbegränsning eller icke. Därför vill jag uttala min stora tillfredsställelse med att herr Bengtsson i Varberg här i kammaren i dag dock har pekat på att det finns möjligheter till differentiering av hastigheterna även mellan tätorterna, alltså utanför vad som kallas de lokala regionerna.

Jag hade under höstmånaderna i fjol tillfälle att vistas i en del av Förenta staterna och hade där erfarenhet av ett system med differentierade hastigheter, som jag tyckte fungerade mycket bra. Det innebar kort sagt, att utöver den lokala begränsningen i eller nära tätorterna hade man i stort sett tre regler, beroende på vägens art och i viss mån beroende på närheten till en tätort. Den första regeln föreskrev hastighetsbegränsning till ungefär 70 km, den andra hastighetsbegränsning till ungefär 90 km och den tredje fri hastighet.

Det var icke ringa sträckor där man hade antingen 70 eller 90 km. Den fria hastigheten var alltså ingalunda helt dominerande. Jag skulle snarare vilja uttrycka det så, att de sträckor där hastigheten begränsades till 70 respektive 90 km, utgjorde en ganska betydande del av den totala väglängden. Det är klart att det var fri hastighet där vägararna var mycket bra.

Nu har det mot den *allmänna* hastighetsbegränsningen, som här varit på tal, anförts en del skäl som jag tycker är mycket vägande. Man har t. ex. talat om risken för uppkomst av fordonsköer. Med det amerikanska systemet fann jag inte att det var någon ökning av fordonsköerna. Om en person ligger

Hastighetsbegränsning för motorfordon

efter en bil som kör 70 km i timmen, där hastigheten är begränsad till 70 km, får den förre finna sig i att ligga efter och vänta med att köra om, till dess han kommer till en sträcka där högre hastighet är tillåten.

Det har också talats om övervakningen. Det är klart att det är mycket lättare för polisen att bevaka att en hastighetsbegränsning respekteras, när stora sträckor är fria. Polisen kan då begränsa sin övervakning till de andra sträckorna.

Statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet har i ett yttrande för två år sedan sagt, att lokala hastighetsbegränsningar inte lider av samma stelhet som en regel om allmän hastighetsbegränsning. Jag tycker att han har alldeles rätt i det. Men jag skulle vilja vidga kommunikationsministerns yttrande och säga, att detta gäller även om en sådan differentierad hastighetsbegränsning mellan tätorterna som jag här talar om. Statsrådet säger vidare: »Speciellt synes det mig lämpligt att införa hastighetsbegränsning på sådana vägavsnitt, där olycksfrekvensen erfarenhetsmässigt är hög och detta kan antagas bero på att vägen lockar till alltför hög hastighet.» Jag ber återigen att få instämma med kommunikationsministern. Slutsatsen av detta påpekande måste gälla inte bara den lokala regionen utan även en hel del vägavsnitt på avstånd från tätorterna. Jag menar emellertid att 61 § i vägtrafikförordningen, som ger länsstyrelserna befogenheter som närmast syftar till lokala hastighetsbegränsningar, för närvarande på grund av ordalydelse och praxis inte leder till ett tillmötesgående av de önskemål som jag nu framfört och som ju inte skiljer sig i princip så mycket från herr Bengtssons i Varberg synpunkter. Jag tycker dock att han gick ned till en för låg hastighet när det gäller trafiken mellan tätorterna. Hastigheten 50 km/tim. är lämplig för den lokala trafiken. En begränsning till 70

eller 90 km/tim. på mindre goda vägar mellan tätorterna bör kunna respekteras om man har fri hastighet där vägen är tillfredsställande.

Herr talman! Jag vill med detta bara rikta en vädjan till kommunikationsminister Skoglund att ta upp detta spörsmål, som han utan tvivel är väl bekant med, så att vi kan komma ur den sterila motsättningen mellan dem som är *för* och dem som är *mot* en *allmän* hastighetsbegränsning. Möjligen kan motionärernas tanke, att man skulle kunna pröva sig fram, komma till tillämpning även när det gäller en eventuell användning i Sverige av ett system av denna amerikanska typ som för övrigt såvitt jag vet förekommer också i en del andra länder.

Jag kan, herr talman, inte ansluta mig till reservationen. Å andra sidan har jag sympati för reservanternas tanke att vi möter ett problem där det tarvas nya grepp. Med det anförda anser jag mig ha motiverat varför jag likväl kommer att rösta med utskottet och varför jag är motsståndare till den allmänna hastighetsbegränsningen. Jag har velat begagna tillfället att vädja till kommunikationsministern att se om inte han kan bli den store mannen som inleder en ny epok i detta viktiga problems behandling.

Herr BJÖRKÄNGE (cp):

Herr talman! Om herr Ohlin inte hade något annat ärende i Amerika än att titta på den differentierade fartbegränsningen där, så var det skäligen onödigt att resa dit, ty vi har minst tre olika hastighetsgränser här i Sverige också. Vi har en fartbegränsning till 30 km/tim. på vissa platser, till 50 km/tim. i tätbebyggt samhälle och såvitt jag vet också en begränsning till 60 och 70 km/tim. på somliga håll.

Vad jag menar är att vi bör begränsa all körning till 90 km/tim. Länsstyrelserna har rätt att stipulera en viss begränsning av hastigheterna på de väg-

sträckor där de anser det lämpligt. Den rättigheten tycker jag inte att vi skall ta ifrån dem i och med att vi bestämmer oss för en allmän hastighetsbegränsning.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Det är två skillnader mellan herr Björkänges och min syn på denna sak. Den första är att jag inte menar att man genom att utnyttja länsstyrelsernas befogenheter beträffande den lokala trafiken kommer att lösa detta differentieringsproblem. Den andra skillnaden är den att reservanterna generellt vill sätta en övre gräns till 90 km/tim. Så bra som vägarna börjar bli och kommer att bli i stora delar av Sverige tror jag att det inte finns folkpsykologisk täckning för en sådan regel, ej heller möjlighet till övervakning, och att det därför icke är klok politik att gå den vägen. Enigheten i fråga om vad vi syftar till, motsvaras alltså inte av någon fullständig enighet rörande metoderna.

Herr **NILSSON** i Göteborg (s):

Herr talman! Herr Ohlin resonerade med utgångspunkten att på båda sidor vänner jag har, och jag är tacksam för att han inte vände sig så absolut mot reservationen som herr Bengtsson i Varberg.

Jag antydde i mitt anförande, att det vore önskvärt att vi skaffade oss ett underlag för diskussionen, så att vi på något sätt kunde komma ur detta dödläge. Det här är femte gången som jag reserverat mig för en hastighetsbegränsning, och på det sättet kan det ju inte få fortsätta. Genom att göra något slag av utredning skulle man kunna få ett sådant underlag. Vi motionärer har inte, som herr Ohlin vill göra gällande, bestämt stannat för 90-kilometersgränsen, utan vi har föreslagit att den skulle provas under en viss tid.

Kan denna diskussion föranleda en utjämning av de två motsatta uppfatt-

Hastighetsbegränsning för motorfordon

ningar som här ger sig till känna, skulle jag hälsa det med tillfredsställelse. Utskottsmajoriteten kan inte bara gång på gång komma och säga att allting är så bra som det är utan vi måste göra någonting, när vi nu vet att det är de höga hastigheterna på våra vägar som är orsaken till de svåraste olyckorna med de flesta personskadorna och materialskadorna.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkänge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Björkänge begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 156 ja och 34 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Rätt för hyresgäst att anföra besvär över beslut berörande hyressättningen i vissa fall

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölles.

§ 28

Rätt för hyresgäst att anföra besvär över beslut berörande hyressättningen i vissa fall

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av motion om rätt för hyresgäst att anföra besvär över beslut berörande hyressättningen i vissa fall.

Tredje lagutskottet hade behandlat en i riksdagen väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 268 i andra kammararen, av herr *Svenning m. fl.*

I motionen yrkades, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring i gällande regler, »att hyresgäst blir behörig föra talan i samband med avgöranden om statlig beläning, hyresmaximering och hyresfördelning» för fastigheter som icke omfattades av hyresregleringens huvudstadganden.

Utskottet hemställde, att förevarande motion II: 268 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Åke Larsson, Wirmark* och *Svenning* samt fru *Lindberg*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om de ändringar i gällande författningar varom yrkande framställts i motionen II: 268.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr SVENNING (s):

Herr talman! 1956 fattade riksdagen beslut om att vissa statsbelånade hus skulle undantas från hyresregleringskontrollen i fråga om hyresprissättningen och att de lånebeviljande organen,

d. v. s. länsbostnadsnämnden och bostadsstyrelsen, skulle fullgöra dessa uppgifter.

Bakom reformen låg en strävan att förenkla hyreskontrollen och att undvika dubbelprövning. Någon önskan att fråntaga hyresgästerna dem då tillkommande talerätt förelåg icke. Att talerätten gick förlorad var endast en följd av att hyreskontrollen för nu ifrågavarande kategori av hus förlades till det lånebeviljande organet. Hyresgästerna har nämligen ansetts icke vara parter i det avtalsförhållande vari hyreskontrollen ingår som ett villkor. Det måste enligt reservanternas vara ett alltför formalistiskt betraktelsesätt. Samma uppfattning hyser Hyresgästernas riksförbund som i sitt remissvar skrivit, att den ändring som vidtagits i 26 § hyresregleringslagen icke har avsett att helt fritaga de ifrågavarande lägenheterna från hyrespriskontrollen. Syftet var endast att åstadkomma en förenkling i förfarandet för bestämmande av maximihyror i nybyggda fastigheter genom att underlätta det arbete som i viss mån skett hos de hyresreglerande och lånegivande myndigheterna. Härav framgår att man inte tänkt sig att detta skulle medföra en försämring av hyresgästernas rätt och möjlighet att utöva inflytande på hyressättningen. Nu har det visat sig att den rent administrativa handläggningen av frågorna om produktionskostnader, hyresmaximering och hyresfördelning i praktiken kommit att leda till en avsevärd försämring av hyresgästernas rättsliga ställning.

Hyresgästernas riksförbund har understrukit att man har sig bekant ett flertal fall där det kan ifrågasättas om den administrativa handläggningen av dessa ärenden givit riktiga resultat, och man påtalar att lånebeviljande organs beslut framkallat en kraftig reaktion och en stark känsla av rättslöshet hos den part som berörts av besluten men som inte haft möjlighet att påverka dem.

Rätt för hyresgäst att anföra besvär över beslut berörande hyressättningen i vissa fall

Det är heller inte riksdagen obekant att det nyligen inträffat en del händelser på hyres- och bostadsmarknaden när det gäller hyresprissättningar som gör att man borde iaktta största försiktighet och bereda möjlighet för båda parterna att följa hyresprissättningen och bevaka densamma upp i högsta klagoinstans. Det är ju ändå så att hyresgästerna skall betala den hyra som i fortsättningen skall utgå, och att ställa dem i sämre rättsförhållande än den andra parten, den uthyrande, är en uppenbar orättvisa.

När dylika ärenden tidigare behandlats inför hyresnämnderna och hyresrådet var båda parterna likställda. Och när den slutliga hyresprissättningen fastställdes i regel sedan ganska lång tid förflutit efter inflyttningen, kunde ifrågavarande hyresgäster exempelvis upplysa om vissa lokaler, som under mellantiden uthyrts, eller om andra händelser hade inträffat som påverkade den slutliga hyressumman samt påpeka andra faktorer, som var avgörande för fastighetens utgifter och inkomster. Men numera har denna rätt betydligt beskurits, och ärendena avgöres slutligt av den lokala myndigheten för hyresgästernas del, medan fastighetsägaren har prövningsrätt upp till högsta instans.

Besvärsrätten saknar inte betydelse. Enbart förefintligheten av en klagorätt är för det mesta tillräcklig för att hindra uppkomsten av fall, där klagorätten är avsedd att utgöra ett skydd. Också statens hyresråd säger i sitt remissyttande över motionen, att därest det skulle visa sig att hyresgästernas intresse inte vinner beaktande, bör en utredning verkställas. Något annat kan knappast hyresrådet säga, eftersom rådet numera inte har med ärendena att göra och endast kan bygga på sin erfarenhet från tidigare handläggning av ärendena.

Den nu gällande reformen beträffan-

de hyresfördelningen fyller icke rimliga anspråk på rättssäkerhet för hyresgästerna.

Får jag fästa uppmärksamheten på att även bostadsstyrelsen varit på samma linje som motionärerna. Styrelsen uppmärksammade nämligen att som en följd av 1956 års reform skulle hyresgästerna i den kategori av hus det här gäller förlora sin möjlighet att föra talan om hyrans storlek. Därför föreslog bostadsstyrelsen att hyresgäst i händelse av missnöje skulle få rätt att bringa hyressättningen under hyresnämndens prövning. Att inte denna bostadsstyrelsens inställning vann gehör i justitiedepartementet minskar ju inte värdet av bostadsstyrelsens påpekande, att en rättvisare behandling av hyresgästerna borde ske och att en överklagningsrätt borde ha införts.

Om exempelvis länsbostadsnämnden följer fastighetsägarens förslag har hyresgästen ingen besvärsrätt, men om nämnden följer hyresgästernas förslag kan fastighetsägaren anföra besvär. Ett sådant förhållande är icke tillfredsställande. Rättssäkerheten fordrar därför att hyresgäst beredes möjlighet att besvärsvägen bevaka prövning och bedömning av samtliga de faktorer, som ytterst bestämmer vad som slutligen skall erläggas i hyra.

Sveriges fastighetsägareförbund skriver i sitt utlåtande, att det skulle innebära en tillbakagång att införa en ordning av det slag motionärerna åsyftar. Detta betyder ju, att man anser att det skulle vara riktigt att endast den ena parten har talan. Det skulle vara intressant att veta vad Fastighetsägareförbundet skulle ha svarat, därest fastighetsägarna uteslutits från överklagningsrätt.

Utskottet skriver, att endast om den nuvarande ordningen kan anses vara behäftad med allvarliga brister, bör det ifrågakomma att nu frångå densamma. Jag har tidigare framfört de motive-

Rätt för hyresgäst att anföra besvär över beslut berörande hyressättningen i vissa fall

ringar som redan nu kan anses vara bärande och som visar, att det är av betydelse att båda parterna ställs lika i rättshänseende. Rent allmänt måste framhållas, att det ur rättssäkerhetssynpunkt ter sig stötande, att för både den enskilde och samhället betydelsefulla ekonomiska frågor avgörs på rent administrativ väg utan möjlighet för annan än ena parten i hyresförhållandet att öva inflytande på de bedömningar, som ligger till grund för lånebeslut och hyressättning.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Henningsson* i Hälsingborg (s).

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! När riksdagen 1956 ändrade den tidigare gällande hyresregleringslagen gick den ifrån den ordning som herr *Svenning* nu vill ha återinförd. Man kan då ställa sig frågan: Varför ändrade vi lagen 1956? Jo, det var egentligen därför att man ville göra lagstiftningen enklare, smidigare och mera anpassad till den erfarenhet, som man med tiden hade fått, och den praxis som utvecklat sig, inte minst då hyresnämnderna behandlade sådana bostadshyror, som rörde hus där bostadsstyrelsen hade lämnat lån.

Erfarenheten hade nämligen visat att hade bostadsstyrelsen fastställt lån för en fastighet och i samband därmed också fastställt den totalhyra, som bostadsstyrelsen ansåg sig kunna medge, så blev denna totalhyra ofelbart godtagen av vederbörande hyresnämnd, även om man från hyresgästsidan gjort anmärkningar emot denna av bostadsstyrelsen godkända hyra.

Många menade — och jag tror med rätta — att under sådana förhållanden var det ganska meningslöst att koppla in hyresnämnderna. Samtliga hyresgäster skulle kallas till hyresnämnderna — ett omfattande arbete med kallelser

och sammanträden — men resultatet blev alltid enahanda. Jag vet en ordförande i en hyresnämnd — det var i Halmstad för övrigt — som sade: »Detta är att driva gäck med folk. Hyresgästerna tror att de har vissa möjligheter, men dessa finns egentligen inte, ty hur skall en hyresnämnd kunna gå emot den hyra, som bostadsstyrelsen ansett vara skälig?»

Därför växte sig den tanken stark, att man skulle kunna förenkla hela proceduren med de statsbelånade husen på så sätt att hyresnämnderna kopplades bort så länge fastighetsägaren lojalt tillämpade den hyra, som bostadsstyrelsen eller länsbostadsnämnden fastställt. Ja, riksdagen gick på ett område till och med så långt, att den medgav fri hyressättning i hus som ägdes av allmännyttiga bostadsföretag.

Den nya lagstiftningen tog alltså intryck av den erfarenhet vi fått på detta område under en följd av år. Detta kunde riksdagen göra därför att för hyresgästernas vidkommande skulle ingen försämring ske, men man skulle nå en förenkling och — icke minst viktigt — avlasta hyresnämnderna från ett omfattande arbete och kostnader. Samhället skulle också spara pengar genom att alla dessa kallelser och sammanträden inte behövdes.

Att hyresgästens berättigade intresen ändå skulle bli vederbörligen tillgodosedda ansåg riksdagen kunna ske därigenom att fortfarande skulle gälla, att bostadsstyrelsen fastställde den totalhyra som i varje givet fall fick uttagas, om jag nu undantar de allmännyttiga bostadsföretagen.

Nu menar motionärerna att hyresgästerna genom beslutet 1956 förlorade något väsentligt, nämligen att i högre instans få besvara sig över en på administrativ väg fastställd hyressättning. Rätten att yttra sig och komma med invändningar har hyresgästen fortfarande, det vill jag understryka. Det är

Rätt för hyresgäst att anföra besvär över beslut berörande hyressättningen i vissa fall

emellertid inte detta frågan gäller, utan det gäller huruvida han skall kunna besvara sig i högre instans. Tidigare var denna hyresrådet, men genom att hyresnämnderna fränkopplades är det kanske inte så enkelt som herr Svenning tror att nu lösa denna fråga.

Jag skall göra detta inlägg så kort som möjligt och nöjer mig därför med att i korthet sammanfatta skälen till att bostadsstyrelsen avstyrker motionen. När herr Svenning talar om tillstyrkande syftar han på vad som hände 1956. I dag avstyrker bostadsstyrelsen den motion som herr Svenning m. fl. har väckt.

Varför avstyrker man? Vi skall komma ihåg några väsentliga omständigheter. Bostadsstyrelsen använder generella metoder för att fastställa byggkostnaderna och därmed också hyrorna i en fastighet. Jag skall inte här försöka att mer ingående utveckla tankegången beträffande det s. k. lånetaket och de generella metoder som användes. Systemet innebär i korthet att bostadsstyrelsen har fastställt en övre gräns för vad en bostad får kosta och i relation till detta lånetak fastställs hyrorna.

Alltså menar bostadsstyrelsen, att om man tillmötesgår motionärerna vinner man egentligen inte mycket, därför att man fortfarande vidmakthåller dessa mera generella, förenklade metoder som tillämpas vid fastställandet av lån och hyror. Bostadsstyrelsen anser att följden skulle bli komplikationer och en mängd besvär — sakligt sett skulle man vara tillbaka i samma läge som tidigare, man kanske t. o. m. skulle tvingas riva upp systemet med lånetak och införa tidigare krångliga bestämmelser. Bostadsstyrelsen avstyrker således tanken att hyresgästen skall kunna besvara sig när det gäller totalhyran och även när det gäller fördelningen av hyrorna inom en fastighet.

Beträffande motionärernas förslag om besvär rätt vid fördelningen av totalhyran kan jag medge, att det ligger

något litet i denna tanke. Man jag vill samtidigt påpeka, att detta är ingen stor fråga ens för hyresgästerna. Är en hyresgäst missnöjd, klagat han hos förmedlingsorganet, och detta skall yttra sig i ärendet, varefter länsbostadsnämnd eller bostadsstyrelsen har att pröva anmärkningen. Bostadsstyrelsen menar därför — och så menade även riksdagen 1956 — att det finns anledning förvänta, att några orättvisor inte skall begås mot hyresgästerna.

Jag tror också man kan säga, att under de år vi haft detta smidigare förfaringsätt, som den nya lagen medger, har det hela fungerat tillfredsställande. Jag tror att herr Svenning överdriver när han säger, att det finns mängder av fall, då man gått felaktigt till väga. Jag har inte hört preciseras ett enda sådant fall, och inte heller sades något därom i utskottet. Jag tror mig lugnt kunna säga, att det nya förfaringsättet fungerat ganska tillfredsställande. Så har också utskottet bedömt saken, och jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag tror jag någorlunda kan denna fråga, eftersom jag själv suttit i hyresnämnden i 14 år. Jag vet hur ärendena behandlats, och jag kan bestämt säga, att när nämnden kallade hyresgästerna att svara inför nämnden har det betydligt mycket för bedömningen att kunna göra en omfördelning av hyrorna. Det är inte tal om att det ej kan ske nu på samma sätt som tidigare. Mycket betydande belopp har kunnat omfördelas genom detta förfarande. Visserligen är det riktigt att de kommunala bostadsbolagen är fria från hyresprissättningen, men det har sagts ifrån både inom utskottet och i riksdagen, att hyresprissättningen skall ske efter förhandlingar med hyresgästparten. Detta sker också.

Jag vill nämna för herr Bengtsson i

Rätt för hyresgäst att anföra besvär över beslut berörande hyressättningen i vissa fall

Halmstad vad som skrives i bostadsstyrelsens eget organ »Bostadsnämnden». Man ställer sig där ganska skeptisk; detta är skrivet så sent som i april i år. Jag citerar: »I ett antal fall har hyresgäst i skrivelse till bostadsstyrelsen förmått sig vilja anföra besvär över beslut, vari en länsbostadsnämnd har fastställt fördelningen på lägenheterna av en i ett lånebeslut föreskriven maximihyra. Bostadsstyrelsen bekräftar härmed, att styrelsen enligt fast praxis icke upptager sådana besvär till prövning.»

Men sedan ger man mycket stränga direktiv till länsbostadsnämnderna. Jag läser ur direktiven:

»Länsbostadsnämndernas funktion att fastställa fördelning på lägenheterna i huset av lånebeslutets maximihyra är att se såsom ett naturligt komplement till beslutet om maximihyra. Detta beslut meddelas i syfte att säkerställa, att förmånen med det statliga stödet icke fördelas av hyresvärderna efter godtycke eller stannar i hans fickor utan kommer de boende till godo i form av lägre bostadskostnad. Detta syfte skulle kunna kringgås, om hyresvärdens fördelning av maximihyran på lägenheterna lämnades utan kontroll. För utövande av denna kontroll anses hyresgästernas medverkan vara erforderlig eller i varje fall önskvärd. De har visserligen icke någon skyldighet att medverka, men man räknar ändå med att de skall göra det i eget välförstått intresse.

Fördelningen av maximihyran tillhör lånevillkoren och berör därför endast förhållandet mellan långgivare och låntagare. En hyresgäst kan icke inträda som part i detta förhållande och har alltså icke någon 'rätt' eller 'talan' i saken i strängt processuell mening. Men vad hyresgästerna må på eget initiativ anföra skall betraktas såsom tillhörande den utredning i sakfrågan som är erforderlig för nämndens ställningstagande och alltså i full utsträckning

beaktas av nämnden. I kontakterna med hyresgäster bör de snarast uppmuntras att ge sina synpunkter till kända.»

Detta visar att när bostadsstyrelsen behöver ge sådana direktiv skulle frågan inte ha förlorat utan tvärtom vunnit på att man fått bibehålla en klar regel och möjlighet att gå till högsta instans. Hyresregleringslagen är en social skyddslag. Den vill tillse att hyresgästerna kommer på jämställd fot med fastighetsägarna. Att rubba på detta förhållande måste vara felaktigt. I juridiskt avseende är det inte riktigt att diskriminera en part. Det har inte heller varit lagstiftarens mening.

Herr BENGSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Herr Svenning säger att det aldrig varit de lagstiftandes mening att diskriminera någon part. Detta problem uppmärksammades dock förra gången frågan var uppe till behandling, och vi diskuterade det ingående. Jag kan inte förstå detta resonemang om att vi inte hade klart för oss vad saken gällde. Det hade vi, eftersom det hade gjorts invändningar på denna punkt.

Jag skall gärna medge att när det gäller själva fördelningen av hyrorna ligger det något i resonemanget som jag också framhöll i mitt anförande, men å andra sidan visar de direktiv som bostadsstyrelsen givit länsbostadsnämnderna hur noga just denna del av frågan följs. Länsbostadsnämnderna skall alltså granska hyror, så snart en hyresgäst klagar. Dessutom har det kommunala förmedlingsorganet skyldighet att säga sin mening på denna speciella punkt. Hyresgästens intressen är alltså tillgodosedda.

Herr Svenning säger vidare att det är svårt att förstå att fastighetsägaren skall få lämna förslag och att det i stort sett skall följas. Det kan man naturligtvis säga. Men vi skall ha klart för oss att fastighetsägaren inte har rätt

Rätt för hyresgäst att anföra besvär över beslut berörande hyressättningen i vissa fall

att ta ut ett öre mer än bostadsstyrelsen fastställt i totalhyra. Gör han det, mister han lånen och faller under hyresnämnden.

Varför har man givit fastighetsägaren denna möjlighet? Jo, av den orsaken att fördelningen av totalhyran i fastigheten många gånger är en komplicerad fråga. Det rör sig om bostadsyta, affärsyta, kontorsyta, källaryta o. s. v. Det kan röra sig om en fastighet med flera våningar där det finns hiss. Då skall hänsyn tagas till att de som bor i första våningsplanet inte har någon nytta av hissen. Jag skulle kunna fortsätta denna uppräknig med andra, liknande problem. För att göra det enklare har man ansett att fastighetsägaren skall lämna ett förslag till fördelning av totalhyran, och om detta inte är obilligt skall det följas.

När det i detta sammanhang talas om rättslöshet, vill jag säga att det väl är på få områden som den, som betalar för att få någonting, har så stora garantier för att han blir hyggligt behandlad som en hyresgäst har, när han hyr bostad i ett statsbelånat hus. Jag kan därför inte begripa detta tal om rättslöshet. Det har i varje fall inget stöd i den verklighet som ligger bakom.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag sitter själv i ett förmedlingsorgan i Malmö och har alltså fått en viss inblick i dessa frågor. Jag vet vilka besvärigheter som kan uppstå här och har många gånger kunnat fästa tjänstemännens uppmärksamhet på detta. Det gäller inte bara en fördelningsfråga, som herr Bengtsson i Halmstad säger, utan många gånger inrättas fritidslokaler och dylikt som uthyrs. De bör inräknas vid bestämmande av den samlade hyressumman. Hyresgästerna har inte möjlighet att bevaka sådant hos nämnden och säga ifrån att därest en sådan lokal uthyrs, skall denna hyra ingå i den samlade hyressum-

man och således påverka hyresfördelningen, och om så inte sker bör de ha rätt att klaga i högsta instans. Det kan inte ha varit lagstiftarens mening att hyresgästerna skulle försättas i en sådan situation som den nu rådande.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Jag skall sluta med att säga att jag tycker att herr Svenning bevisat lite för mycket. Herr Svenning säger själv att i ett sådant fall kan man vända sig till förmedlingsorganet. Förmedlingsorganet tar hänsyn till de invändningar som hyresgästerna gör. Varför skulle länsbostadsnämnderna bortse från dessa? En sådan nämnd har väl ändå så stor erfarenhet på detta område, att den försöker skipa rättvisa. Skulle det bli fråga om en uppenbar orättvisa, kommer nämnden givetvis att tillse att rättelse vinnes.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svenning begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han

Avlöning med medel ur kyrkofonden till Evangeliska fosterlandsstiftelsens sjömanspräster, m. m. — Vissa norrlandsfrågor

funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svenning begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 170 ja och 22 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 29

Avlöning med medel ur kyrkofonden till Evangeliska fosterlandsstiftelsens sjömanspräster, m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående stiftskansliernas organisation m. m., dels ock motioner om avlöning med medel ur kyrkofonden till Evangeliska fosterlandsstiftelsens sjömanspräster.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr **LARSSON** i Norderön (cp):

Herr talman! Beträffande föreliggande utskottsutlåtande i vad detta berör motionerna vill jag såsom motionär uttrycka min tillfredsställelse över ett enigt utskotts ställningstagande.

Vad som i motionen redovisats i fråga om Evangeliska fosterlandsstiftelsens verksamhet inom sjömansvårdens område har föranlett såväl remissinstanser som framför allt tredje lagutskottet att uttala sin stora uppskattning av denna verksamhet bland sjömän och andra svenskar i utlandet. Utskottets uttalade förväntan, att Kungl. Maj:t före framläggande av anslagsaskanden för nästa budgetår överväger de spörsmål som uppstått i samband med motionsyrkandet om bidrag ur kyrkofonden och att vid det ställningstagande, som därav kan följa, beakta vad utskottet anför, finner även vi motionärer vara ett realistiskt ställningstagande, som full-

följer en i utskottsutlåtandet redovisad positiv ståndpunkt till en verksamhet som fyller ett stort behov.

Herr talman! Jag ber att få uttrycka min uppskattning av tredje lagutskottets utlåtande nr 17 i detta avseende och yrkar bifall till dess hemställan under punkten B.

I detta anförande instämde herrar *Nelander* (fp) och *Hedin* (h).

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 30

Vissa norrlandsfrågor

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande vissa norrlandsfrågor jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1960/61 beräkna dels (p. 20) till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. ett reservationsanslag av 2 550 000 kr. och dels (p. 102) till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. ett reservationsanslag av 2 000 000 kr.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en den 15 januari 1960 dagtecknad, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 62, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels godkänna de i propositionen föreslagna grunderna för det särskilda statliga stödet till det norrländska jordbruket, dels å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. ett reservationsanslag av 2 550 000 kronor, dels godkänna de föreslagna riktlinjerna för avveckling

Vissa norrlandsfrågor

av i propositionen angivna förhållanden berörande ströängar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker, dels godkänna de i propositionen föreslagna grunderna för det särskilda statliga stödet till främjande av skogsproduktionen i vissa delar av Norrland, dels å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor, dels ock godkänna det i propositionen framlagda förslaget till viss ändring i domänverkets distriktsindelning.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 545 av herr *Andersson, Axel Emanuel, m. fl.*, likalydande med II: 676 av herr *Eriksson i Bäckmora m. fl.*, i vilka motioner hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 62 måtte dels medge att hela Gävleborgs län måtte jämföras med de fyra nordligaste länen i vad det gällde anslag ur medel som ställdes till förfogande för Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m., dels ock besluta att Gävleborgs läns hushållnings-sällskap för budgetåret 1960/61 måtte erhålla anslag ur Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. med i jämförelse med innevarande budgetår oförändrat belopp 70 000 kronor;

2) I: 546 av herr *Bergh, Ragnar, m. fl.* och II: 686 av herr *Östlund m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 62 måtte dels avslå Kungl. Maj:ts förslag i propositionen i vad den avsåg ändrade grunder för rationaliseringsverksamhetens bedrivande inom det norrländska jordbruket, dels besluta att fraktbidrag till Västerbotten och Norrbotten under budgetåret 1960/61 skulle utgå enligt oförändrade grunder;

3) I: 547 av herrar *Grym och Fagerström*, likalydande med II: 685 av herrar *Lassinantti och Nilsson* i Östersund, vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 62 måtte besluta dels att grunderna för det särskilda statliga stödet till främjande av skogsproduktionen i vissa delar av Norrland fortfarande skulle vara sådana att stödet i första hand och till huvudsaklig del komme enskilda skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker samt vissa skyddsskogar inom Jämtlands län till godo, dels att å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor;

4) I: 548 av herr *Gustafsson, Nils-Eric*, och II: 677 av herrar *Larsson i Hedenäset och Nilsson* i Tvärålund, likalydande, i vilka motioner hemställdes att riksdagen måtte dels avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 62 såvitt avsåg riktlinjerna för avveckling av i propositionen angivna förhållanden berörande ströängar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag om inlösen av ströängar, i huvudsaklig överensstämmelse med av vederbörande utredning upprättat förslag men med finansiering genom ianspråktagande av medel ur domänverkets markfond, måtte föreläggas 1961 års riksdag;

5) I: 549 av herr *Gustafsson, Nils-Eric*, och II: 679 av herrar *Larsson* i Hedenäset och *Nilsson* i Tvärålund, i vilka likalydande motioner hemställdes att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 62 måtte besluta dels att å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. ett reservationsanslag av 2 700 000 kronor, varav 1 700 000 kronor skulle ställas till förfogande för åtgärder inom lappmarker-

Vissa norrlandsfrågor

na i enlighet med vad i motionerna anförts, dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka angelägenheten av att förevarande anslag så fort detta kunde vara möjligt uppräknades till belopp motsvarande minst norrländska skogsproduktionsutredningens förslag, eller 5 000 000 kronor per år under en 20-årsperiod;

6) I: 550 av herr *Gustafsson, Nils-Eric, m. fl.*, likalydande med II: 684 av herr *Fälldin m. fl.*, i vilka motioner hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 62 måtte dels besluta att till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag om 2 750 000 kronor, varav 1 500 000 kronor skulle utgå som fraktbidrag enligt nu gällande grunder och återstoden, 1 250 000 kronor, till andra produktionsbefrämjande åtgärder enligt nu gällande grunder, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt översyn av de statliga åtgärderna till befrämjande av det norrländska jordbrukets utveckling och rationalisering i enlighet med vad i motionerna anförts;

7) I: 551 av herrar *Hedström* och *Nyström* samt II: 678 av herr *Lundmark m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 62 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala dels att de synpunkter, som i motionen anlagts i fråga om medelsanvisningen under anslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. till täckande av vissa utgifter för koncentrerade rationaliseringsinsatser i övre Norrland, borde beaktas, dels att den under nyssnämnda anslag föreslagna posten om 200 000 kronor, som avsåges skola stå till Kungl. Maj:ts förfogande, utom annat borde utnyttjas till stödjan- de av tillfällig forsknings- och försöks- verksamhet med särskild inriktning på förhållandena inom det norrländska jordbruket, varjämte motionärerna i ett

till statsutskottet remitterat yrkande hemställt att av under femte huvudtiteln, anslaget till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande, anvisade medel under nästa budgetår borde användas minst 2 000 000 kronor inom de nya skogsvårdsområden i de fyra nordligaste länen som avsåges att upprättas med stöd av medel från anslaget Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. samt minst 2 000 000 kronor för åtgärder inom med stöd från sagda anslag tidigare inrättade skogsvårdsområden inom lappmarken;

8) I: 552 av herr *Jacobsson m. fl.* och II: 682 av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Svensson* i Ljungskile, likalydande, i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte dels avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 62, dels ock besluta att anslaget för fraktbidrag och produktionsfrämjande åtgärder i Norrland samt anslaget för skogsvårds- och förnygringsfrämjande åtgärder inom lappmarken måtte utgå med samma belopp som under innevarande år;

9) I: 553 av herr *Jonasson m. fl.* och II: 680 av herr *Wahrendorff m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställts att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 62 måtte besluta, attushållningssällskapen i Värmlands län och Kopparbergs län för budgetåret 1960/61 måtte beviljas anslag ur Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. med 60 000 kronor respektive 75 000 kronor;

10) I: 554 av herr *Jonsson m. fl.*, likalydande med II: 687 av herr *Asp m. fl.*, i vilka motioner hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 62 måtte besluta dels att i propositionen föreslagen medelsanvisning av 1 300 000 kronor under anslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. för täckande av utgifter för koncentrerade rationaliseringsinsatser inom de fyra nordligaste länen finge utnyttjas även beträffande jämförbara områden inom Gävleborgs

Vissa norrlandsfrågor

län, dels att i propositionen föreslagen medelsanvisning av 1 000 000 kronor under anslaget Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. för bidragsgivning till nya skogsvårdsföretag inom de fyra nordligaste länen jämväl finge tagas i anspråk för bidragsgivning inom jämförbara områden i Gävleborgs län;

11) I: 555 av herr *Nilsson, Ferdinand*, och herr *Andersson, Axel Emanuel*, samt II: 675 av herr *Grebäck*, i vilka likalydande motioner hemställts dels att riksdagen måtte uttala att den i propositionen nr 62 avsedda upprustningen av jord- och skogsbruk inom rationaliseringsområdena måtte efter hand utvidgas till att omfatta även andra delar av landet, där behovet vore lika stort, dels att i enlighet med vad i motionerna sades anslaget Bidrag till produktionsfrämjande åtgärder i Norrland m. m. måtte höjas från 2,55 miljoner kronor till 3,9 miljoner kronor för att möjliggöra ett snabbare genomförande av propositionens program, dels att anslaget Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. måtte i enlighet med vad i motionerna sades höjas från 2 miljoner kronor till 3,5 miljoner kronor, dels att riksdagen måtte uttala att bidragsgivningen för i propositionen avsedd verksamhet icke måtte beträffande sina detaljer och bidragsgivningens avvägning för visst jordbruk bindas av nödvändighet att erhålla centrala beslut utan de lokala organen i länen medges större handlingsfrihet, dels att riksdagen måtte avslå förslaget i propositionen nr 62 om inrättande av nytt överjägmästar-distrikt, dels ock att i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalades, att mindre kronoparker som på grund av sin struktur icke rätt lämpade sig för statsdrift måtte överföras till lantbruksnämndsorganisationen från domänverket för att utnyttjas för komplettering av ofullständiga jordbruk med skog;

12) I: 556 av herr *Olofsson, Uno, m. fl.*, likalydande med II: 681 av fru *Sand-*
10 — *Andra kammarens protokoll 1960. Nr 15*

ström, i vilka motioner hemställts att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 62 måtte besluta att inom ramen för det till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland föreslagna anslagsbeloppet ett belopp av samma storleksordning som tidigare skulle användas för sådana åtgärder inom lappmarken;

13) I: 557 av herr *Persson, Helmer*, och II: 688 av herr *Hagberg m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställts att riksdagen, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition, beslutade ändra de i propositionen nr 62 föreslagna grunderna för det särskilda stödet till det norrländska jordbruket i enlighet med i motionerna angivna riktlinjer; samt

14) II: 683 av herr *Agerberg*, vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 62 måtte uttala, att de medel ur anslaget till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m., som icke disponerades för de i propositionen föreslagna åtgärderna, enligt Kungl. Maj:ts bestämmande även i fortsättningen skulle få användas för stöd åt drifrationaliseringsåtgärder efter hittills tillämpade riktlinjer.

Utskottet hemställde, under förmälan att i dess utlåtande ej särskilt berörda förslag och uttalanden i propositionen ej föranlett erinran från utskottets sida,

I. att riksdagen måtte

A. avslå motionerna I: 546 och II: 686, I: 550 och II: 684 ävensom I: 552 och II: 682 såvitt avsåge grunderna för det statliga stödet till det norrländska jordbruket;

B. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 554 och II: 687 samt I: 555 och II: 675, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att koncentrerade rationaliseringsinsatser med i utlåtandet angivet stöd av statsanslag borde ske tills vidare endast inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län;

Vissa norrlandsfrågor

C. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, samt med avslag å motionerna I: 555 och II: 675, såvitt nu vore i fråga, besluta dels att upprättade förslag till rationaliseringsområden och till tidsplan för de tilltänkta åtgärderna samt summarisk totalkalkyl över kostnaderna för de statliga insatserna inom respektive områden borde underställas Kungl. Maj:t för prövning och godkännande, dels att utan Kungl. Maj:ts särskilda medgivande det sammanlagda statsbidragsbeloppet till en och samma rationaliserande jordbruksfastighet ej finge överstiga 60 procent av de till densamma i förevarande sammanhang hänförliga totala rationaliseringskostnaderna;

D. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 545 och II: 676, I: 553 och II: 680 ävensom I: 555 och II: 679, sistnämnda motionspar, såvitt nu vore i fråga, besluta, att 550 000 kronor ställdes till de nordsvenska hushållningssällskapens förfogande för främjande helt allmänt av jordbruksnäringens framåtskridande inom länen, varvid landskapet Gästrikland ej borde anses stödberättigat samt ej heller Kopparbergs och Värmlands län;

E. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom i anledning av motionerna I: 551 och II: 678 såvitt nu vore i fråga, ställa ett belopp av 200 000 kronor till Kungl. Maj:ts disposition att användas i syfte att påskynda standardförbättringen rörande det norrländska jordbruket, varvid ifrågavarande belopp jämväl skulle få utnyttjas till stödjande av tillfällig forsknings- och försöksverksamhet med särskild inriktning på förhållandena inom det norrländska jordbruket;

F. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 557 och II: 688 godkänna i utlåtandet angivna övriga grunder för det särskilda stödet till det norrländska jordbruket;

G. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 555

och II: 675, I: 546 och II: 686, I: 550 och II: 684 samt I: 552 och II: 682, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. anvisa ett reservationsanslag av 2 050 000 kronor;

H. med bifall till motionen II: 683 i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att, därest det under anslaget Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. beräknade beloppet om 1 300 000 kronor för koncentrerade rationaliseringsinsatser inte helt skulle komma till användning för avsett ändamål under ett budgetår, överskjutande del enligt Kungl. Maj:ts bestämmande finge användas för rådgivnings- och upplysningsverksamhet genom hushållningssällskapen enligt nämnda ordning, varvid dock borde tillses att det för anslagsmedlen ordinarie ändamålet icke bleve lidande därpå;

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 548 och II: 677 samt I: 552 och II: 682, såvitt nu vore i fråga, godkänna de i utlåtandet föreslagna riktlinjerna för avveckling av angivna förhållanden berörande ströängar inom Västerbottens och Norrbottens lappmarker;

J. med anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 547 och II: 685, I: 549 och II: 679, I: 552 och II: 682, I: 555 och II: 675, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, samt I: 556 och II: 681 under anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland för budgetåret 1960/61 för fullföljande av skogsvårdsåtgärder inom lappmarkerna m. m. upptaga en anslagspost å 1 500 000 kronor;

K. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 552 och II: 682 samt I: 555 och II: 675, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, under förenämnda anslag upptaga en post å 1 000 000 kronor för bidragsgivning till nya skogsvårdsföretag inom de de-

Vissa norrlandsfrågor

lar av de fyra nordligaste länen som låge utanför lappmarkerna;

L. avslå motionerna I: 554 och II: 687, såvitt däri hemställts, att beloppet för bidragsgivning till nya skogsvårdsföretag inom de fyra nordligaste länen jämväl borde få tagas i anspråk för bidragsgivning inom jämförbara områden i Gävleborgs län;

M. med anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag, så vitt nu vore i fråga, å motionerna I: 547 och II: 685, I: 549 och II: 679, I: 552 och II: 682 samt I: 555 och II: 675 å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor;

N. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att därest det belopp av 1 000 000 kronor, som upptoges å en särskild post under förenämnda anslag, under nästa budgetår ej helt skulle tagas i anspråk, borde enligt Kungl. Maj:ts bestämmande överskjutande del användas för bidragsgivning inom skogsvårdsområdena i lappmarkerna;

O. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört angående sådana åtgärder att beredskapsmedel under nästa budgetår disponerades för arbeten inom skogsvårdsområdena i lappmarkerna därest arbetsmarknadsläget så motiverade;

P. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 552 och II: 682 ävensom I: 555 och II: 675, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna det i utlåtandet framlagda förslaget till viss ändring i domänverkets distriktsindelning;

II. att motionerna I: 549 och II: 679, I: 551 och II: 678 ävensom I: 555 och II: 675, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet i sitt utlåtande anfört och hemställt, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar *Nils Hansson, Jonasson,*

Uno Olofsson, Harald Pettersson, Ringaby, Östlund, Rimås, Svensson i Vä, *Agerberg* och *Nilsson* i Lönsboda, vilka ansett att utskottet under punkterna I: A och I: G bort hemställa, att riksdagen måtte

A. med avslag å Kungl. Maj:ts proposition i förevarande del ävensom motionerna I: 554 och II: 687 samt i anledning av motionerna I: 545 och II: 676, I: 546 och II: 686, I: 550 och II: 684, I: 552 och II: 682, I: 553 och II: 680 samt II: 683, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att det statliga stödet till det norrländska jordbruket i avvaktan på en översyn av Kungl. Maj:ts förslag i ärendet skulle utgå enligt för närvarande gällande grunder;

G. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 546 och II: 686, I: 550 och II: 684, I: 552 och II: 682, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionerna I: 555 och II: 675, såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. anvisa ett reservationsanslag av 2 550 000 kronor;

2. av herrar *Jonasson, Harald Pettersson* och *Svensson* i Vä, vilka ansett att utskottet under punkterna I: J och I: M bort hemställa, att riksdagen måtte

J. med anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 547 och II: 685, I: 549 och II: 679, I: 552 och II: 682, I: 555 och II: 675, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, samt I: 556 och II: 681 under anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland för budgetåret 1960/61 för fullföljande av skogsvårdsåtgärder inom lappmarkerna m. m. upptaga en anslagspost å 1 700 000 kronor;

M. med anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt, såvitt nu vore i fråga, motionerna I: 547 och II: 685, I: 549 och II: 679, I: 552 och II: 682, I: 555 och II: 675 å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln till

Vissa norrlandsfrågor

Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. anvisa ett reservationsanslag av 2 700 000 kronor;

3. av herrar *Nils Hansson, Uno Olofsson, Ringaby, Östlund, Rimås, Agerberg* och *Nilsson* i Lönsboda, vilka ansett att utskottet under punkterna I: J, I: K, I: M och I: N bort hemställa, att riksdagen måtte

J. med anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 547 och II: 685, såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 549 och II: 679, I: 552 och II: 682, I: 555 och II: 675, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, samt I: 556 och II: 681 under anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland för budgetåret 1960/61 för fullföljande av skogsvårdsåtgärder inom lappmarkerna m. m. upptaga en anslagspost å 1 700 000 kronor;

K. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 549 och II: 679 ävensom I: 552 och II: 682, I: 555 och II: 675, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, under förenämnda anslag upptaga en post å 300 000 kronor för bidragsgivning till nya skogsvårdsföretag inom de delar av de fyra nordligaste länen som låge utanför lappmarkerna;

M. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom till motionerna I: 556 och II: 681 samt med avslag, såvitt nu vore i fråga, å motionerna I: 547 och II: 685, I: 549 och II: 679, I: 552 och II: 682 samt I: 555 och II: 675 å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor;

N. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att därest det belopp av 300 000 kronor, som upptoges å en särskild post under förenämnda anslag, under nästa budgetår ej helt skulle tagas i anspråk, borde enligt Kungl. Maj:ts bestämmande överskjutande del användas för bidragsgivning inom skogsvårdsområdena i lappmarkerna;

4. av herr *Jon N. Jonsson*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid:

Herr **AGERBERG** (h):

Herr talman! I den förteckning över propositioner, avsedda att föreläggas 1960 års riksdag, som vi fick när denna vårsession började, fanns också upptagen en proposition från jordbruksdepartementet angående vissa norrlandsfrågor, vilken förväntades den 29 januari. Det var onekligen med vissa förväntningar man emotsåg den propositionen.

Det finns ett otal olösta norrlandsfrågor även på jordbrukets område. Man väntar sig naturligtvis inte något underverk. Det gäller här oerhört svårlösta problem, men det är därför också nödvändigt, att man inte resignerar. Det norrländska jordbrukets utveckling och framtid bör ägnas intresse även från statsmakternas sida.

Propositionen kom så småningom, och vid det första betraktandet föreföll den ganska tillfredsställande. I varje fall kunde man konstatera att jordbruksministern hade föreslagit anvisandet av 2 550 000 kronor till bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland och vidare 2 miljoner kronor till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland. Vid ett närmare betraktande, åtminstone av den del, som avsåg vissa åtgärder för det norrländska jordbruket, blev propositionen dock en ganska stor besvikelse. Det visade sig att jordbruksministern hade bakat ihop vissa medel från olika håll i en gryta, rört om och sedan delat ut medlen på ett litet annat sätt än tidigare. Det var pengar som tidigare använts för produktionsbefrämjande åtgärder, det var medel som begagnats för en intensifierad upplysnings- och rådgivningsverksamhet på jordbrukets område inom de norrländska länen och det var vidare ett ganska betydande belopp som för när-

Vissa norrlandsfrågor

varande utgår såsom fraktbidrag för fodermedelssändningar till övre Norrland, pengar som anvisats under anslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Om vi ser närmare på anslaget storlek, visar det sig också att det inte alls är fråga om någon anslagsökning. Det kan snarast sägas att det är fråga om en anslagsminskning, beroende på hur man beräknar de medel som innevarande budgetår kan användas till dessa fraktbidrag för fodermedelssändningar.

Delvis är det nya åtgärder som jordbruksministern föreslår. Det gäller bl. a. vissa rationaliseringsåtgärder inom mindre, geografiskt begränsade områden. Vad man i detta sammanhang finner anmärkningsvärt är att när det framlagts förslag till så pass genomgripande nya åtgärder, som väl har utarbetats inom jordbruksdepartementet, har inte myndigheterna på jordbrukets område blivit hörda. Förslaget har inte utsänts på remiss till dessa myndigheter, liksom inte heller till de organ som lokalt skall handha verksamheten. Det finns ju en viss erfarenhet både av tidigare åtgärder och av en sådan här koncentrerad verksamhet inom geografiskt begränsade områden, och efter vad jag hört är åtminstone erfarenheterna av den sistnämnda verksamheten inte enbart positiva.

I stället skall nu vissa delar av den verksamhet, som tidigare bedrivits, begränsas. Det gäller bl. a. den intensifierade rådgivnings- och upplysningsverksamheten. Denna påbörjades så sent som år 1956 i samband med indragandet av vissa fraktbidragsmedel för mellersta Norrlands del — för övrigt just på initiativ av nuvarande statsrådet Nordlander. Denna verksamhet är av långsiktig karaktär och man har egentligen bara hunnit så smått komma i gång därmed. I varje fall har man först nu börjat skönja några resultat.

Det kan emellertid utan vidare konstateras att behovet av en rådgivnings-

och upplysningsverksamhet av detta slag är mycket stort. För ganska kort tid sedan lades fram en redogörelse för en vallinventering som gjorts inom vissa norrländska län — redogörelsen ingår i skogs- och lantbruksakademiens meddelanden. Det är ganska nedslående, jag höll på att säga skrämmande, resultat som har framkommit vid denna inventering och som visar hur nödvändigt det är med en fortsatt intensiv upplysningsverksamhet på detta område, om det norrländska jordbruket skall kunna bli så effektivt att det något så när klarar sig självt.

Som ett annat exempel vill jag ta det intensiva arbete som igångsatts för att främja den norrländska potatisodlingen. Det finns onekligen mycket goda förutsättningar för en sådan odling, men det behövs upplysning, rådgivning och handledning av de jordbrukare som skall bedriva den. Vid en uppvaktning, som gjordes inför jordbruksutskottet, pekade bl. a. vissa representanter för Västernorrlands län just på denna verksamhet, som man väntat sig mycket av, och beklagade att den nu skulle upphöra.

För övrigt kan jag nämna att från såväl det praktiska jordbruket som från hushållningssällskapet och från lantbruksnämnden gavs det vid denna uppvaktning samstämmiga uttryck för den uppfattningen att det inte nu är lämpligt att upphöra med dessa åtgärder.

Den andra del av verksamheten som man nu i viss mån skulle begränsa gäller fraktbidragen för fodermedelssändning till övre Norrland. Jag kan säga, att jag personligen är något tveksam beträffande dessa bidrag. De är en form av direkta subventioner, och man kan fråga sig vilket som i längden är bättre: subventioner eller hjälp till självhjälp. När dessa bidrag för några år sedan — som jag nämnde — togs bort från mellersta Norrland hade jag ingenting emot det, ty jag ansåg, att inom detta område kunde pengarna komma till bättre an-

Vissa norrlandsfrågor

vändning. Vi skall emellertid komma ihåg, att det är andra förhållanden i övre Norrland, speciellt i dess inland. Där kan man inte själv odla fodersäd i den utsträckning man behöver utan är i hög grad beroende av inköp av koncentrerade fodermedel för animalieproduktion. Vi kan konstatera, att ett starkt bidragande skäl till att mjölkproduktionen inte är så lönsam däruppe är att foderstaterna inte är tillräckligt allsidigt sammansatta. Man behöver alltså koncentrerade fodermedel för detta ändamål, och inom vissa områden, där man inte kan odla dem själv, är man nödsakad att köpa dem från annat håll.

Jag är alltså inte övertygad om att inte dessa fraktbidrag har en stor uppgift att fylla för dessa avlägset belägna delar av de nordligaste länen. I varje fall borde man ordentligt ha undersökt hur ett borttagande av fraktbidragen skulle komma att drabba den enskilde jordbrukaren i dessa områden och kanske också animalieproduktionen över huvud taget. Det skulle ha varit värdefullt med ett sådant klargörande ur många synpunkter, inte minst därför att man då hade kunnat ge jordbrukarna belägg för hur systemet verkar och vilken hjälp de i själva verket har av det. Det är betydligt lättare att övertyga jordbrukarna om värdet av nya åtgärder, som skall genomföras, om de vet hur dessa verkar. Detta gäller för övrigt inte bara fraktbidragen utan över huvud taget de nya åtgärder, som jordbruksministern har föreslagit.

Jag vill i detta sammanhang än en gång hänvisa till vad jordbrukarrepresentanterna för Västernorrlands län sade, när de uppvaktade jordbruksutskottet. Det är angeläget att man har jordbrukarna med sig och att de inte är skeptiska mot denna verksamhet, om det skall bli något större värde med den. Därför har jag för min del ansett, att man inte borde ha så stor brådska med att genomföra dessa åtgärder. Det skulle vara bättre om man tog sig en liten fun-

derare och lät de myndigheter och organ, som skall handha verksamheten, se närmare på förslaget innan förändringen genomförs. Fördenskull har jag inte heller velat vara med om en minskning av fraktbidragsmedlen i avvaktan på den undersökning, som jag anser bör företas. Utskottets majoritet har för övrigt på denna punkt gått ett steg längre än jordbruksministern och föreslagit ett totalt borttagande av fraktbidragsmedlen, vilket förslag jag naturligtvis ännu mindre kan ansluta mig till.

Utskottet har delat sig när det gäller betydande frågor i denna proposition. Halva utskottet har enat sig om reservation nr 1. I denna har vi yrkat på att Kungl. Maj:ts förslag skall göras till föremål för en översyn innan det genomföres och att i avvaktan härpå stödet till det norrländska jordbruket skall utgå enligt nu gällande grunder. Jag ber, herr talman, att på denna punkt få yrka bifall till reservation nr 1.

Detta yrkande innebär en medelsanvisning av 500 000 kronor mer än vad utskottet har föreslagit under anslaget till Bidrag till produktionsfrämjande åtgärder i Norrland. Jag vill emellertid peka på att detta är samma belopp som Kungl. Maj:t har föreslagit för detta anslag. Vi räknar alltså med jordbruksministerns stöd på denna punkt. Vi har inte velat gå med på att man skall föra över en del pengar från jordbruket till skogsbruket, och det är därför vi här föreslagit en ökning.

Beträffande åtgärderna på skogsbrukets område har jag inte för avsikt att yttra mig. Det blir säkert flera som kommer att tala om den saken. Jag vill endast påpeka, att jag inte ansett mig kunna gå med på en höjning av den totala medelsanvisningen med anledning av denna proposition, hur angeläget jag än anser att det skulle ha varit för skogsproduktionens främjande i Norrland. Jag har därför i fråga om anvisningen av pengar till skogsvårdsåtgärder anslutit mig till reservation nr 3,

Vissa norrlandsfrågor

som innebär samma medelsanvisning som enligt Kungl. Maj:ts förslag men med en sådan fördelning, att lappmarken får ett oförändrat anslag.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen på nytt förhandlingarnas ledning.

Herr ÖSTLUND (h):

Herr talman! Det förslag till ny utformning av grunderna för det statliga stödet till rationalisering av det norrländska jordbruket, som framlagts i proposition nr 62 och som ligger till grund för det utlåtande vi behandlar, har inte mottagits med särdeles tilltro av dem som närmast beröras av förslaget, nämligen jordbrukarna i Norrland. Enligt propositionen är avsikten att koncentrera rationaliseringsverksamheten inom jordbruket till vissa utvalda geografiska områden, som skall fastställas av lantbruksnämnden, hushållningssällskapet, lantmäteriorganisationen och skogsvårdsstyrelsen inom respektive län.

Enligt min uppfattning — och jag tror att den delas av ett stort antal jordbrukare i Norrland — kan inte förslaget i dess nuvarande utformning godtas, då det kan leda till konsekvenser som i fråga om sin karaktär och omfattning måste inge starka betänkligheter. Ett förverkligande av planerna på geografiska rationaliseringsområden kommer att innebära betydande olägenheter och sätta ytterligare käppar i hjulen för den frivilliga rationalisering av jordbruket i Norrland, som länge pågått och som tillkommit främst på jordbrukarnas egna initiativ. Självfallet spelar de geografiska och klimatiska förhållandena en stor roll för möjligheterna att i Norrland skapa ekonomiskt bärkraftiga familjejordbruk, men dessa förhållanden är ingalunda helt utslagsgivande.

I klimatiskt mera missgynnade områden kan det också finnas fastigheter,

som på grund av arrondering, skogsinnehav etc. har lika stora förutsättningar att bli goda familjejordbruk — efter norrländska förhållanden — genom rationalisering som fastigheter, vilka ligger bättre till ur geografisk synpunkt. Det statliga stöd som i nuvarande statsfinansiella läge kan lämnas efter gällande regler, bör därför stå till förfogande för alla de jordbruk som kan gagnas av detsamma, och inte förbehållas vissa områden som utväljes på det sätt som föreslagits i propositionen.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att de i propositionen framlagda planerna — vilka nu även biträtts av utskottsmajoriteten — inte bara går ut på att strukturrationaliseringen skall lokaliseras till bestämda områden utan även på att koncentrera den inre rationaliseringen och driftrationaliseringen till sådana områden. Detta innebär, att alla de jordbrukare som äger jordbruksfastigheter utanför dessa, kommer att förlora de möjligheter som nu finns att erhålla statligt stöd för inre rationalisering och driftrationalisering. De regler som fastställts vid 1959 års riksdag om att rationaliseringsverksamheten inom det norrländska jordbruket skall ske efter ekonomiska principer anser jag vara fullt tillräckliga för att verksamheten skall kunna bedrivas till bestående gagn för det norrländska jordbruket i dess helhet.

Vi har under utskottsbehandlingen haft uppvaktningar av representanter för norrländskt jordbruk. De har alla uttryckt sina betänkligheter mot de föreslagna principerna. Bland annat fick vi veta, att lantbruksnämnden i Väster-norrlands län gjort vissa experiment, vissa försök att rationalisera utvalda områden ungefär på det sätt som föreslagits i propositionen. Dessa försök har emellertid gett ett mycket negativt resultat och är således ett belägg för, att de i propositionen föreslagna principerna i fråga om den yttre rationaliseringen inte är möjliga att genomföra

Vissa norrlandsfrågor

i praktiken och skulle innebära betydande olägenheter och försening av rationaliseringsverksamheten.

Det har förväntat många, som herr Agerberg redan framhållit, att en fråga sådan som denna inte varit föremål för remissbehandling eller på annat sätt i förväg diskuterats av praktiska män på området. Om så hade skett är jag övertygad om, att det förslag som nu framlagts i propositionen inte fått den utformning som det nu fått. Herr statsrådet får förlåta om jag betecknar förslaget som skrivbordsfantasier utan underlag i den praktiska verkligheten.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att säga, att jordbrukets rationalisering — det gäller även det norrländska — bör få växa fram naturligt och utan alltför stora språng i utvecklingen. Den måste i främsta rummet bygga på jordbrukarnas egna frivilliga insatser med bevarande av deras berättigade krav på handlingsfrihet och enskild äganderätt. En omfattande jordlagstiftning som hotar att i längden ställa hinder i vägen för den enskilde jordbrukaren i hans strävanden är inte att rekommendera. Den nu gällande jordförvärvslagen — som jag för övrigt anser vara onödig — får inte tillämpas så att en duktig jordbrukare hindras att utvidga och förbättra sina arealer. Det finns tyvärr alltför många exempel på det. Jordbrukaren får inte göras till en verkställare av centralt givna order. Det är fullkomligt oförenligt med gammal svensk bonde-tradition om bönderna skall tvingas, när det gäller jordförvärv och komplettering av sina jordbruk, att slaviskt följa vissa givna ämbetsmannadirektiv. Jordbruket som näring kan inte dirigeras från ämbetsrum och tjänstemannalokaler. Det kräver praktiska insatser av praktiska män, folk med erfarenhet, uthållighet och uppslagsrikedom.

Herr talman! Då jag i likhet med ett flertal övriga utskottsledamöter inte kan godta Kungl. Maj:ts förslag i vad

det avser en omläggning av det särskilda statsstödet till det norrländska jordbruket, anser jag att förslaget bör göras till föremål för en grundlig översyn. Vi anser därför, att det statliga stödet till det norrländska jordbruket i avvaktan på en sådan översyn skall utgå enligt nu gällande grunder för nästa budgetår och jag ber, herr talman, i detta avsnitt av jordbruksutskottets utlåtande få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen nr 1 av herr Nils Hansson m. fl.

När det sedan gäller vissa åtgärder för skogsbruket i övre Norrland hälsar vi med tillfredsställelse, att anslaget trots vårt trängda statsfinansiella läge föreslås utökat med 300 000 kronor till 2 miljoner kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall emellertid bara 1 miljon utgå till skogsvårdsområden i lappmarken och 1 miljon kronor till områden inom Norrland utanför lappmarken. Då anslaget till lappmarken tidigare utgått med 1,7 miljoner kronor innebär Kungl. Maj:ts förslag en minskning för lappmarkens vidkommande med 700 000 kronor i jämförelse med tidigare utgående anslag. I propositionen har emellertid uttalats, att det förefaller troligt att beredskapsmedel under nästa budgetår kommer att ställas till förfogande för att stödja genomförandet av olika åtgärder enligt upprättade skogsvårdsplaner inom redan bildade skogsvårdsområden.

Utskottet har emellertid varit enigt om att behovet av fortsatta åtgärder inom skogsvårdsområdena inom lappmarken är mycket stort och att en ytterligare upprustning framstår som värdefull inte bara för de berörda områdena utan också för skogsnäringen i dess helhet. Utskottsmajoriteten har därför föreslagit, att ett belopp på 500 000 kronor, som enligt propositionen skulle utgå till fraktbidrag, i stället skall användas för en höjning av skogsförbättringsanslaget inom lappmarken.

Vissa norrlandsfrågor

Vi inom utskottet som biträtt reservation nr 1 och som följaktligen anser att fraktbidrag bör utgå enligt nu gällande grunder även för nästa budgetår, kan inte biträda det förslaget. Med hänsyn till det statsfinansiella läget har vi inte heller kunnat biträda förslaget om höjning av det totala beloppet med 700 000 kronor. Vi har i stället föreslagit i reservation nr 3, att under posten Bidrag till skogsvårdsområdena i lappmarken för nästa budgetår skall beräknas ett belopp på 1,7 miljoner kronor att utgå på oförändrade grunder, men att detta inte skall föranleda någon uppräknings av den av Kungl. Maj:t föreslagna medelsanvisningen.

Följaktligen bör endast ett belopp av 300 000 kronor ställas till förfogande för bidragsgivning till de nya skogsvårdsområdena inom kustlandet och därmed jämförliga områden i de fyra nordligaste länen. Då enligt uppgift några skogsvårdsplaner ännu inte upprättats inom de nya områdena, torde ett belopp på 300 000 kronor vara tillräckligt för nästa budgetår, särskilt med hänsyn till att beredskapsmedel i mån av arbetslöshet även torde komma att ställas till förfogande under nästa budgetår för vissa skogsvårdsåtgärder inom det sistnämnda området.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall också till reservation nr 3 av herr Nils Hansson m. fl.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Det här föreliggande ärendet gäller ju egentligen ett antal olika delförslag, varvid gemensamt för dem alla dock är att de berör Norrland och i någon form det norrländska jordbruket.

Här behandlas vissa anslagsfrågor som direkt berör jordbruksdriften i Norrland. Andra talare från vårt håll kommer väl att mera i detalj vidröra detta avsnitt. Jag nöjer mig därför med att konstatera vad här anslagsmässigt är fråga om. Tidigare har utgått till bidrag

till produktionsfrämjande åtgärder i Norrland m. m. ett anslag på 1 250 000 kronor och till fraktbidrag för fodersändningar till Norrbottens och Västerbottens län 1 300 000 kronor, eller det belopp som departementschefen föreslår skall utgå till produktionsfrämjande åtgärder i Norrland.

Det kan inte hjälpas, men jag tillåter mig hävda att det ingalunda är en tillräckligt expansiv norrlandspolitik att ta några anslag som tidigare utgått, slå ihop dem, röra om och sedan dela exakt samma summa på ett något annorlunda sätt. Jag ber att i detta sammanhang få yrka bifall till reservation nr 1.

I propositionen liksom i utskottsutlåtandet återfinnes även vissa förslag rörande inlösen av ännu återstående ströängar i övre Norrland. Förslaget synes mig ha en prägel av njugghet. Inlösen av ströängar har enligt 1921 års lag tidigare skett nedanför odlingsgränsen samt inom dåvarande Jukkasjärvi kommun. Nu förelåg förslag av en utredningsman om inlösen, efter i princip samma grunder som i 1921 års lag, av ströängar företrädesvis belägna ovanför odlingsgränsen. Då blir helt plötsligt 1921 års principer för generösa. Mig förefaller dock att vi borde ha råd erbjuda ströängsinnehavarna inom Arjeplogs, Karesuandos och övre delarna av Jokkmokks socknar samma villkor som tidigare beviljats dem som innehaft ströängar nedanför odlingsgränsen.

Herr talman! Jag ber att i detta avsnitt få yrka bifall till motionen nr 677 i denna kammare.

Ett väsentligt avsnitt av den föreliggande frågan är givetvis vad som diskuteras i fråga om det s. k. norrländska skogsproduktionsanslaget. Det är väsentligt icke minst ur den synpunkten att varje krona som skogarna i Norrland ger sina ägare och arbetare är ett försörjningsstöd åt dem som vågar bo kvar i bygden. En kubikfot massaved som avverkas i Norrland ger visserligen inte lika stort rotnetto som motsvarande en-

Vissa norrlandsfrågor

het ger i landets sydligare delar. Kan den levereras är den dock lika stor tillgång för landets skogsindustri. Av denna anledning måste det vara nationalekonomiskt riktigt med effektivt stöd åt den norrländska skogen.

Det är — låt mig erkänna det — ur dessa synpunkter riktigt, att det geografiska området för bidrag ur det norrländska skogsproduktionsanslaget vidgas att omfatta de fyra nordligaste länen. Det måste även få sägas ifrån, att ett anslag om 1 000 000 kronor för främjande av skogsproduktionen i kustlandet av Norr- och Västerbottens län samt Jämtlands och Västernorrlands län framstår som ett minimum. Detta så mycket mera som anslaget, av departementschefens skrivning att döma, även skall utnyttjas för stöd åt skogsvägbygget. I detta senare sammanhang föreligger behov som gör att det föreslagna anslagsbeloppet framstår som en droppe i havet. Låt mig här som exempel nämna att länsstyrelsen i Norrbottens län räknar med ett behov under den närmaste tioårsperioden av sammanlagt 26 miljoner kronor i ökad statlig medelstilldelning till skogsvägbygget inom detta län. Ett anslag om 1 miljon kronor att fördelas mellan fyra län och utöver särskilt stöd åt skogsvägbygget även främja skogsvård i allmänhet inom dessa bygder framstår som ett synnerligen blygsamt äskande.

Det förhållandet att stöd åt skogsproduktionen är motiverat i hela övre Norrland kan dock inte rättfärdiga att en vidgning av stödområdet skall ske på bekostnad av stödet åt skogsproduktionen i Lappland. Detta är dock vad både departementschefen och utskottsmajoriteten föreslår. De förordar en nedprutning av skogsproduktionsanslaget till lappmarken med 700 000 respektive 200 000 kronor.

Den kalla verkligheten är den, att det norrländska skogsproduktionsanslaget hittills till stor del utnyttjats för bildandet av skogsvårdsområden och upprät-

tandet av planer över åtgärder som bl. a. med hjälp av detta anslag avsetts komma till utförande. Dessa nu utarbetade skogsvårdsplaner skulle motivera ett ökat statligt engagemang. Skall riksdagen då med några hundra tusen kronor minska förevarande anslag? Ett sådant beslut — en örfil åt skogsvården inom lappmarken och åt lappmarksbönderna — kan jag inte biträda. De två föregående talarna har motiverat sitt ställningstagande för reservation nr 3 med den stora hänsyn och respekt de hyser för det statsfinansiella läget. Jag vill då här förorda reservation nr 2 och då jag är medveten om att den medför anslagshöjning sammanlagt om blygsamma 700 000 kronor vill jag framhålla att det här är fråga om produktiva insatser som gör att det på lång sikt är statsfinansiellt riktigt att satsa på skogen.

Ja, herr talman, det funnes åtskilligt ytterligare att tillägga i detta sammanhang. En blick på den anslagna talarlistan gör dock att jag skall nöja mig med att hänvisa den intresserade till ett närmare studium av motion 679 i denna kammare och reservation nr 2, till vilken reservation jag ber att få yrka bifall.

Herr JONSSON i Strömsund (s):

Herr talman! Jag skall först ifrån utskottets sida be om ursäkt för en del tryckfel som på grund av den brådska som varit rådande har kommit med i det här utlåtandet. För att vi någorlunda skall veta vilka motioner vi här skall avslå eventuellt bifalla ber jag att få anmäla de rättelser som bör komma i fråga.

På sidan 29 i utskottets utlåtande bör de under punkten I: D nämnda motionerna rätteligen vara I: 545 och II: 676, I: 553 och II: 680 ävensom I: 555 och II: 675.

Under punkten I: E skall ordet *dels* å rad 3 utgå.

På sidan 30, som också gäller utskottets hemställan skall de under punkten

Vissa norrlandsfrågor

I: M nämnda motionerna rätteligen vare I: 547 och II: 685, I: 549 och II: 679, I: 552, II: 682 samt I: 555 och II: 675.

På sidan 34 skall de under reservationen nr 2, punkten J, angivna motionerna rätteligen vara I: 547 och II: 683, I: 549 och II: 679, I: 552 och II: 682, I: 555 och II: 675 samt I: 556 och II: 681.

Punkten M under samma reservation skall rätteligen lyda: »M. med anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt, såvitt nu är i fråga, motionerna I: 547 och II: 685, I: 549 och II: 679, I: 552 och II: 682, I: 555 och II: 675 å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. anvisa ett reservationsanslag av 2 700 000 kronor.» (Orden »och motionerna I: 549 och II: 679» är rad 1 och 2 har utgått.)

Sid. 35: De under reservationen nr 3 punkten M angivna motionerna skall rätteligen vara I: 556 och II: 681, I: 547 och II: 685, I: 549 och II: 679, I: 552 och II: 682 samt I: 555 och II: 675.

Efter detta skall jag be att med några ord få beröra vad som har varit avgörande för utskottsmajoritetens ställningstagande i de olika frågorna.

Som kammarens ledamöter väl känner till har det under senare åren förekommit debatt omkring det norrländska jordbruket, dess förhållanden, förutsättningar och givetvis även dess framtid. Det är inget tvivel om annat än att denna debatt har varit allra livligast — delvis och tidvis kanske även hetsig — bland de norrländska bönderna själva, som sett sin tillvaro och sin framtid rätt besvärlig. Jag skall nu inte här ge några närmare uttryck för de uppfattningar jag själv kan ha i dessa ting, utan vill såsom min mening endast uttala att det finns inga förutsättningar för att vi kan komma tillbaka till de förhållanden som tidigare har rått inom det norrländska jordbruket. Det finns såvitt jag kan bedöma ingen väg tillbaka, utan vi är när det gäller norrlandsjordbruket inne

i samma utveckling som redan tidigare har gällt för skogsbygdens jordbruk i södra och mellersta Sverige och vars resultat i dag kan noteras i alla de övergivna ställen man överallt möter i de bygderna.

Brukningsdelar som förut gav försörjning åt sin ägare och hans familj spelar i dag ingen annan roll än att de binder människorna kvar i fattigdom, driftformer som för bara några år sedan rekommenderades såsom ekonomiskt riktiga är inte längre de mest ekonomiska för de människor som skall leva på dessa jordbruk.

Nu kan vi inte låta det bli samma utvecklingskedja i Norrland som det har varit i skogsbygderna inom de sydliga delarna av vårt land. Vi kan inte göra detta därför att de små jordbruken är alltför många hos oss. I de fyra nordligaste länen som det nu gäller lär 87 procent av samtliga brukningsdelar vara mellan 2 och 10 har. Det är kanske onödigt att vi uppehåller oss vid varför alla dessa jordbruk inte får gå under. Vi har ett starkt behov av en färskvaruproduktion inom området, en färskvaruproduktion tillräcklig för att skogsbrukens arbetare, industriens arbetare, tätorternas befolkning, gruv- och anläggningsarbetarna skall få sin livsmedelsförsörjning någorlunda hyggligt ordnad. Vi har behov av denna färskvaruproduktion.

Vidare måste vi av befolkningspolitiska skäl ha jordbrukarna kvar som en kärna i den norrländska befolkningen. Dessutom är svårigheterna större i Norrland än i de industririka sydligare delarna av vårt land för dem som flyttar bort att få arbete och anställning. Vi måste konstant räkna med en rätt omfattande arbetslöshet, större ju längre norrut i landet vi kommer.

Som kammarens ledamöter känner till har de norrländska jordbrukarna tidigare haft en god del av sin försörjning från skogsbruket. Som ni kanske också känner till har rationaliseringen och mekaniseringen även här gått fram på

Vissa norrlandsfrågor

sådant sätt — och den kommer med all säkerhet att gå vidare på samma väg — att det blivit ett allt större behov av fast anställda skogsarbetare. Jordbrukarna är icke längre särskilt begärliga som skogsarbetare. Man vill ha folk som står till förfogande varje arbetsdag och är inte nöjd med människor som måste hem en dag i veckan för att köra hö eller som ibland måste fara hem över någon vecka för att bärga skörden eller ta upp potatis.

Denna utveckling gör att vi antingen måste göra våra jordbruk till semesterjordbruk och bostäder, vilkas ägare har sin bärgning av lönearbete, eller också — när det gäller de större jordbruken — måste försöka göra dem tillräckligt lönsamma för att ägarna skall kunna existera på dem.

Vad är det nu som föreslås i dag annat än ett låt vara mycket blygsamt försök från statsmakternas sida att hjälpa till att göra dessa litet större jordbruk mer bärkraftiga för framtiden och skapa större förutsättningar för att deras ägare på någorlunda hyggligt sätt skall kunna existera på dem? Det är ett försök till intensifiering och samordning av det statliga stödet. Det är egentligen inga nya åtgärder som föreslås, och det får väl vara en av förklaringarna till att det inte har ansetts nödvändigt att sätta i gång den vanliga remissgången. Det gäller sådana ting som man tidigare tagit ställning till — vad som här föreslås är att åtgärderna skall samordnas och intensifieras på vissa områden och även att staten skall lämna ett större bidrag. Det bör uppmärksammas, att det här ändå är fråga om ett så stort sammanlagt statsstöd som 60 procent av de kostnader som uppkommer.

Vad är det då som skall göras? De som inte tillräckligt har läst utlåtandet kanske behöver en liten rekapitulation. Det föreslås en samordning av samtliga åtgärder: den yttre rationaliseringen, som gäller omarrondering av åkerjor-

den liksom skogskomplettering, den inre rationaliseringen, som här gäller byggnadsförbättringar och kanske ombyggnader som lämpar sig för den nya drift som kan komma i fråga, vidare jordförbättringsåtgärder och driftrationalisering, där det blir fråga om att få fram nya och ekonomiskt lämpligare grödor, annan växtföljd o. s. v.

Vi får se vilka resultat man kan åstadkomma när man sätter in alla ansträngningar på dessa områden. Medan tidigare den ene fackmannen har skött sitt, oberoende av de andra fackmännen — det kommer att bli så alljämt i största delen av Norrland — skall inom dessa områden åtgärderna samordnas. Det tycker jag är en bra sak. Jag har bara en anmärkning att göra, och den sammanfaller med vad herr Larsson i Hedenäset nyss anförde, nämligen att resurserna naturligtvis blir för små. Det ekonomiska stödet från staten gäller 60 procent, men den samlade summan är otillräcklig. Under den första tiden kan det inte bli särskilt mycket gjort, men sådant är ju ingen nyhet. Jag har varit med under många föregångare till den nuvarande jordbruksministern och har kunnat konstatera, att det har rätt ungefär samma nuggighet tidigare mot det norrländska jordbruket. Vi har väl ändå en förhoppning om att denna försöksverksamhet skall ge så positiva erfarenheter, att det skall vara möjligt för oss norrlänningar att med hjälp av andra inom den svenska riksdagen sedermera få fram mer pengar för de här åtgärderna.

Nu är det väl en rent politisk sak att man för sådant tal som herr Östlund här förde och försöker framställa detta som någonting nytt och farligt och tala om nya tvångsåtgärder mot jordbrukarna. Jag har ingen anledning att i det här sammanhanget närmare ta upp sådana saker. Det kommer ju ändå inte att bli fråga om något tvång, eftersom all annan verksamhet kommer att fortsätta. Det är beklagligt, att hushållnings-

Vissa norrlandsfrågor

sällskapens rådgivande verksamhet får mindre pengar till förfogande, men hushållningssällskapen får ju ändå behålla de ordinarie anslagen. Om någon vecka kommer vi att få ta ställning till anslagen till lantbruksnämndernas organisation, och vi skall då finna att de trots detta beslut får möjlighet att fortsätta sitt arbete på ungefär samma sätt som tidigare.

De tjänstemän, i vilkas händer man nu lägger dessa åtgärder, är inga byråkrater i de centrala ämbetsverken, utan de är experter inom länet, lantbruksnämndernas, hushållningssällskapens, skogsvårdsstyrelsernas och lantmäteriets tjänstemän, vilka samtliga har goda insikter i jordbrukets förhållanden inom sina respektive län och även har mötts av ett starkt förtroende från i varje fall de flesta jordbrukarna. Att därför göra gällande att det dels här skulle bli fråga om ett outhärdligt tvång för dem som kommer med i rationaliseringsområdena och dels att det efter ett sådant beslut inte skulle komma att ske någonting i de trakter, som ligger utanför dessa områden, det är att komma med överdrivna påståenden, som saknar täckning i verkligheten.

Jag har tidigare i denna kammare sagt, att de ekonomiska resurserna är otillräckliga, och även de personella resurserna är inte tillfredsställande. Därför tror jag att det är förståndigt, att jordbruksministern nu inskränker verksamheten till de fyra nordligaste länen. Jag vet att det kan finnas skäl att hävda, att samma förhållanden föreligger i Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län, men de fyra nordligaste länen omfattar ju i alla fall halva Sverige, och det är ju inte så dåligt om vi kan börja denna verksamhet i dem.

Det är klart att detta är någonting nytt, och att vi inte vet hur mycket som kan komma att göras under det första budgetåret. Därför har vi inom utskottet gått in på den linje, som företräds

i motion nr 683 av herr Agerberg, vilken hemställer att de medel, som eventuellt inte kan komma till användning i denna verksamhet, under budgetåret skall anslås efter de tidigare grunderna. Vi har inom utskottet inte haft något att invända mot detta. Vi har endast menat, att detta skall ske efter Kungl. Maj:ts medgivande, eftersom det inte skall få tas till intäkt för ett saboterande av denna nya verksamhet.

Vidare skall jag i korthet säga några ord om de ändringar i den kungl. propositionen, som vi inom utskottet har företagit. Propositionen föreslår, att av det tidigare fraktbidraget till Västerbotten och Norrbotten på 1,3 miljoner kronor 800 000 kronor skall användas till just denna verksamhet, medan resterande 500 000 kronor skall användas för fraktbidrag inom lappmarken. Vi har inom utskottet inte ansett, att det skulle vara nödvändigt att behålla dessa 500 000. Geografiska gränser är alltid en källa till irritation och besvärigheter: på den ena sidan får man fraktbidrag, medan man på den andra sidan inte får någonting. När man nu har ansett det lämpligt att ta bort fraktbidragen för hela kustbygden i detta sammanhang och därigenom få en gräns längs övre Norrland, på vars ena sida man inte har fått fraktbidrag men på vars andra sida man får det, kan detta ge anledning till klagomål. Det är lika bra att slopa alltsammans på en gång. Herr Agerberg invänder, att man i lappmarken inte själv odlar någon fodersäd och att där föreliggande särskilda förhållanden gör att man där vill behålla fraktbidraget. Det är de mer sakkunniga i lappmarksfrågorna som får yttra sig om detta. Jag skulle tro, att det för de flesta småbrukarna endast skulle komma att röra sig om ett par tiör. Visst är det pengar för en fattig småbrukare, men inte på något sätt avgörande för hans ekonomi.

Vi har ansett, att jordbruksministern varit för snål med anslagen till skogs-

Vissa norrlandsfrågor

produktionen i lappmarken. Vi har velat försöka rätta till detta genom att lägga dessa 500 000 kronor i fraktbidrag till anslaget till skogsproduktion i lappmarken och därmed fått detta anslag till 1,5 miljon, vilket då på ett ungefär motsvarar det tidigare anslaget. Vi vill vidare inom utskottet icke pruta på den miljon, som föreslagits till de övriga delarna av övre Norrland, eftersom vi har en känsla av att det där skulle löna sig särskilt att lägga ned pengar på en förbättrad skogsproduktion. Det är klart att vi kunde ha sagt att om vi hade fått ytterligare en, två eller tre miljoner, så skulle dessa frågor ha gått ännu lättare att lösa. Vi har dock inom utskottet inte ansett oss kunna handla på det sättet, utan vi har följt de förslag till anslag, som är uppställda i propositionen, men velat fördela dessa pengar på det sätt, vi anser mest lämpligt och riktigt.

Med vad jag här har anfört vill jag i samtliga delar yrka bifall till utskottets förslag. Jag har den uppfattningen att man, även om detta endast är ett blygsamt försök att finna nya vägar till bättre förhållanden för de norrländska jordbrukarna, inte bör tillbakavisa dessa strävanden. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **AGERBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå in på någon längre diskussion med herr Jonsson i Strömsund. Debatten blir tillräckligt lång ändå.

Men på en punkt vill jag ändå resa invändning mot vad herr Jonsson sade, nämligen vad gäller fraktbidragets betydelse. Det är möjligt att bidraget bara betyder en eller annan tia för de berörda småbrukarna i lappmarken. Jag bestrider inte att detta kan vara riktigt. Men jag påpekade att man bör undersöka vad det verkligen betyder. Kan man bevisa att bidraget betyder så litet som herr Jonsson i Strömsund sade,

så är det naturligtvis betydligt lättare att övertyga jordbrukarna om att pengarna kan användas på bättre sätt. Och därför menar jag att man väl inte behöver ha så bråttom utan först kan se litet närmare på denna sak, innan man helt och hållet avskaffar fraktbidraget, som jordbruksutskottet nu har föreslagit.

Herr **NILSSON** i Tvärålund (cp):

Herr talman! Allra först vill jag rikta en fråga till herr Jonsson i Strömsund: Menade verkligen herr Jonsson vad han sade, eller sade han vad han inte menade? Jag antecknade ordagrant: »Det finns ingen väg framåt för det norrländska jordbruket.»

I föreliggande ärende angående vissa norrlandsfrågor har särskilt förslaget om stöd till en koncentrerad statlig insats inom vissa utvalda geografiska områden i övre Norrland mött gensagor och tvivel. Mot åtgärdernas syfte, som enligt uttalande i propositionen är att genom yttre och inre rationalisering medverka till uppbyggande av fullt bärkraftiga och på längre sikt bestående brukningsdelar, finns ingenting att invända. Erinringarna rör tillvägagångssättet.

I fråga om fraktbidraget har statsrådet inte beaktat de synpunkter, som vid upprepade tillfällen framförts från RLF i Västerbotten. Statsrådets förslag i denna del begränsar sig till, efter vad jag kan förstå, en intern fraktkostnadsdifferentering inom Västerbottens och Norrbottens län. En omläggning av fraktbidragen enligt propositionens och utskottsmajoritetens förslag kommer sannolikt att i praktiken innebära att fodermedel i större utsträckning än hittills fraktas till övre Norrland med båt. Inlandet och lappmarken inom berörda län skulle därigenom få särskilt höga fraktkostnader. Statsrådets förslag skulle därför vara synnerligen välmotiverat och behövligt.

Inom stora delar av de av de höga

Vissa norrlandsfrågor

foderfrakterna drabbade områdena kan av klimatiska skäl ingen spannmål odlas. Men spannmålen är nödvändig för att där upprätthålla en viss färskvaruproduktion, och den är, vilket också herr Jonsson i Strömsund underströk, nödvändig även för skogskörare. Principiellt anser jag att fraktbidraget till Norrbottens och Västerbottens län är befogat på grund av de långa avstånden och de höga fraktkostnaderna, i varje fall när det gäller fodermedel, som inte kan produceras inom området.

Jag är förvånad över att socialdemokraterna inom utskottet inte har kunnat stödja propositionen i denna del. De har plockat bort hela fraktbidraget. Av skäl som jag nyss anfört kommer detta att drabba lappmarken och inlandet särskilt hårt. Denna landsdel synes få sitta emellan i mer än ett avseende för dem som för närvarande har majoritet i riksdagen. Jag skall här inte dra fram de exempel jag har i tankarna, eftersom de inte hör till den fråga som vi i dag diskuterar.

Jag vet att socialdemokraterna i utskottet — och det framhöll också herr Jonsson i Strömsund — tycker att 500 000 kronor i fraktbidrag inte betyder så mycket för lappmarkens småbrukare och skogskörare. Det får stå för deras egen räkning. Jag kan inte dela den uppfattningen. Lappmarkens småbrukare har sannerligen anledning att känna sig missgynnade av socialdemokraterna i jordbruksutskottet. Förutom fraktbidraget, som är särskilt befogat efter omläggningen, mister de dessutom 200 000 kronor från skogsproduktionsanslaget. Jag skall inte här ta upp skogsfrågorna till behandling, eftersom herr Larsson i Hedenäset nyss framfört synpunkter på det området. Jag ber att i det sammanhanget få instämma i vad han yttrade.

Herr Jonsson i Strömsund sade att det som statsrådet nu föreslår inte är någonting nytt, och det må så vara. Jag kan delvis instämma i det. Den ifråga-

satta planeringen av de geografiskt begränsade områdena är väl närmast att jämföra med den regionalplanering, som 1942 års jordbrukskommitté trodde skulle bli ändamålsenlig för jordbrukets rationalisering. Denna planering bedrevs inom lantbruksnämnderna i slutet av 1940-talet och i början på 1950-talet, men inte i något fall torde de då uppgjorda planerna ha kunnat följas och slutföras. Denna giv blev ett klart fiasko. Man har fått nöja sig med individuella förbättringsåtgärder. Erfarenheten från denna verksamhet bör vara tillräcklig för att säga oss att statligt stöd till rationaliseringsverksamheten inom jordbruket bör ges till fastigheter utan geografisk bindning och utan snäva geografiska gränser. Det stödet bör ges där förutsättningar finns för rationalisering i olika avseenden.

I detta sammanhang torde de personliga förutsättningarna vara avgörande och grundläggande för om rationaliseringsåtgärderna skall lyckas. Den meningen understrykes av alla som haft med rationaliseringsverksamhet inom jordbruket att göra, såväl jordbrukare som tjänstemän inom de tänkta planeringsorganen.

Den regionalplanering som lantbruksnämnden bedrivit har blivit ett fiasko, främst därför att den personliga faktorn inte kan inordnas i dylika sammanhang. Samma förhållanden torde råda vid den förutsatta planeringsverksamhet som föreslås i proposition nr 62 och som utskottets socialdemokrater helt anslutit sig till. Gjorda erfarenheter borde ha lärt oss att det föreliggande förslaget i det avseendet inte är praktiskt genomförbart.

De personer som jag talat med om dessa problem och som har erfarenheter på området har varit mycket skeptiska om möjligheterna att få några praktiska resultat genom den i propositionen ifrågasatta planeringen. Åtskilliga betecknar förslaget som en typisk skrivbordsprodukt. De har varit ganska

Vissa norrlandsfrågor

samstämmiga om att den praktiska verkligheten rätt snart skall komma att korrigeras dessa skrivbordsteorier. Argumenteringarna och motiveringarna för en sådan utveckling har varit ungefär de som vi från centerpartiet har framfört i vår motion.

Att döma av de samtal jag haft i denna fråga i mitt hemlän och av uppvakningarna inför jordbruksutskottet från Norrbottens och Västernorrlands län, har inte de lokala myndigheterna och andra som skulle ha hand om denna planerings- och rationaliseringsverksamhet fått yttra sig om föreliggande förslag. Det är väl närmast anmärkningsvärt. Proposition nr 62 är ju ingen produkt av någon annan utredning än den som möjligen utförts inom jordbruksdepartementet. Det brukar ju vara vanligt att olika myndigheter och organisationer får tillfälle att yttra sig, innan förslag föreläggs riksdagen. Ett sådant förfarande hade varit lämpligt även i denna fråga. Jag säger inte detta därför att jag anser att statsrådet Netzén som skåning känner norrlandsproblem mindre väl. Jag säger det därför att jag anser, att alla bör lyssna till goda råd. Jag är förvånad över att jordbruksministern liksom socialdemokraterna i utskottet har undvikit att ta intryck av vad de berörda parterna möjligen skulle ha haft att säga. De som bäst kan ge goda råd är väl de som har daglig erfarenhet av förhållandena och därigenom känner dem särskilt ingående.

Herr Jonsson i Strömsund sade att statsrådets proposition och utskottsutlåtandet vore ett blygsamt försök att anpassa rationaliseringen till vad tiden krävde. Jag tycker att varken statsrådet eller utskottet hade behövt vara så blygsamma att de inte hade kunnat gå till berörda myndigheter och organisationer i de län där dessa frågor sedan skall handläggas och reformerna genomföras. Det är väl bättre, att praktikens män tar befattning med frågorna på ett ti-

digt stadium än att de i efterhand skall göra en mindre god sak så bra som möjligt. För att en reform skall ha möjligheter att lyckas måste de som är berörda av den vara något så när positivt inställda. Jag tror inte att så är fallet i denna fråga. Jag vågar faktiskt tro att om olika institutioner inom området hade fått yttra sig, skulle rekommendationer och synpunkter ha framkommit som varit värda att lyssna till.

Herr Jonsson i Strömsund säger beträffande fraktbidragen som skulle utgå till dem som hade särskilt höga fraktkostnader, att det skulle bli fråga om gränser och att det alltid blir svårigheter när man drar gränser. Det gällde de fraktbidrag som med stor sannolikhet skall ha gått till lappmarken och till inlandet. Men det finns tydligen inte så stora svårigheter när det gäller gränsdragningen inom det geografiskt begränsade område som propositionen föreslår. På vårt håll kan vi inte acceptera tanken, att vissa myndigheter skall sitta och välja ut områden och fixera de geografiska gränser, inom vilka en viss förhöjd bidragsprocent skall tillämpas. Ett sådant förfarande måste verka snedvridande på utvecklingen och ha konsekvenser inte bara för det berörda området utan också givetvis för bygderna runt omkring. Här må nämnas prisnivån på fastigheterna inom området. Det är uppenbart att kändomen om att extra rationaliseringsbidrag kan erhållas inom ett begränsat område höjer saluvärdet för fastigheterna där. Det extra bidraget för rationaliseringsåtgärder inom ett begränsat geografiskt område kan således absorberas av de högre fastighetspriserna, och bidraget kommer därigenom inte till den avsedda nyttan. För de områden som ställs utanför verkar systemet förlamande. Jag tror att det verkar förlamande även om man beaktar att andra rationaliseringsbidrag skall utgå för utanförliggande områden i samma grad som tidigare. Myndigheternas beslut

Vissa norrlandsfrågor

åsätter lätt dessa utanförliggande byar eller bygder en stämpel som mindre framtidsdugliga. Om ett område utvalts i en bygd, torde också därmed ha avgjorts att intilliggande områden inte kan påräkna extra bidrag inom över-skådlig tid. Bidragsbeloppen är alldeles för små, vilket också utskottets talesman har understrukt.

Statsrådet Netzén föreslår nu en om-läggning av bidragsverksamheten för att erhålla bättre effekt. Någon ökning av den bidragssumma som redan utgår är det ju inte fråga om. Man har bara rört ihop de gamla bidragen till en enda pott och delar sedan ut samma pengar på annat sätt. I stället för att man uppnår en större effekt med de nya bidragen synes, som vi motionärer ser saken, pengarna i stor utsträckning komma bort i hanteringen genom byråkratien, genom en meningslös planeringsverk-samhet, som för all del på papperet kan synas riktig men som inte stämmer med det praktiska livet, och genom befarade högre fastighetspriser inom det berör-da området. I vår motion föreslår vi att beslut om en ändring av bidragen till produktionsfrämjande åtgärder i Norrland bör anstå tills frågan blivit bättre utredd. Därav framgår att vi är beredda att försöka finna nya vägar till en bättre användning av de extra peng-ar till rationalisering i Norrland som diskussionen nu rör sig om. De många betänksamma uttalandena, grundade på mångårig erfarenhet, från dem som skall administrera och planlägga det före-liggande förslaget borde vara skäl nog för att vi skulle vila på hanen ett år. Under den tiden bör anslag utgå enligt nu gällande bestämmelser.

Med tanke på den följsamhet som bru-kar råda vid omröstningarna här i kam-maren vägar man väl knappast hoppas att reservation nr 1, som gäller en be-hövlig tidsfrist för en utredning, skall kunna vinna kammarens bifall. Jag är emellertid övertygad om att saken skul-le tjäna på om vi avslog propositionen

enligt vad som föreslås i reservation nr 1, som jag ber att få yrka bifall till. Jag ber också att få yrka bifall till re-servation nr 2.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Den proposition som bildar bakgrunden till det utlåtande vi nu behandlar kom nog litet apropos för de allra flesta. Jag har haft kontakt med en hel del personer som haft att handlägga hithörande frågor på det regionala planet, och ingen av dem har haft en aning om att förslag i proposi-tionens riktning var att vänta. Den, låt mig säga, sekretess med vilken jord-bruksdepartementet omger sina fram-tidsplaner är något förvånande. Det för-hållandet att de, som haft hand om den direkta och praktiska handläggningen av frågorna ute i bygderna, inte varit medvetna om att detta förslag var att vänta, är anmärkningsvärt bl. a. ur den synpunkten, att det vittnar om att de-partementet uppenbarligen inte känner behov av att framlägga förslag med bästa tänkbara förankring ute på fältet.

Därtill kommer att det nya som före-slås skall genomföras på bekostnad av delar, enligt min mening väsentliga de-lar, av den nuvarande verksamheten inom norrlandslänen, och det är väl framför allt den sammankopplingen som har skapat olust och utlöst uppvakt-ningar inför jordbruksutskottet av före-trädare både för yrkesutövarna och be-fattningshavare inom de organ ute i lä-nen som har att handlägga dessa frågor. Den verksamhet som enligt proposition-en och enligt socialdemokraterna i ut-skottet nu skall upphöra och ersättas med något annat, varom vi vet relativt litet, är alltför värdefull för att överges utan vidare.

I Västernorrlands och Jämtlands län utnyttjas de tidigare indragna fraktbi-dragen av vederbörande hushållnings-sällskap i enlighet med särskilt upp-gjorda planer som är godkända av lant-bruksstyrelsen. Dessa medel har utgjort

Vissa norrlandsfrågor

ett värdefullt tillskott till hushållningssällskapens resurser och gjort det möjligt för dem att på olika sätt främja jordbruket inom länet. Som exempel på den verksamhet man bedriver kan nämnas anställande av instruktörer, kursledare och annan personal som medverkar i upplysnings- och rådgivningsverksamhet av såväl allmän som individuell karaktär. Man har demonstrationsverksamhet och anställer försök på skilda områden, och man har kunnat skaffa maskiner för dessa ändamål. Man har vidare medverkat till att främja betesanläggningar, gynna potatisodlingen, utsädesodlingen och lämna bidrag till frökontrollen, kontrollföreningarna och seminverksamheten o. s. v. Verksamheten spänner sålunda över ett brett register och är över huvud taget ägnad att främja framtidsdugliga initiativ. Det har från skilda håll också omvitnats att man varit tillfredsställd med verksamheten. Den mycket kraftiga nedskärning av dessa anslag, som måste bli följden av att propositionens intentioner tillmötesgås, måste vara mindre välbetänkt. Man måste hastigt avbryta den verksamhet som är påbörjad, och tagna initiativ och upprättade planer kan inte fullföljas under sådana omständigheter. Det kanske också vore värt att påminna om att de remissinstanser, som haft att ta ställning till just denna verksamhet i annat sammanhang, har gått emot en nedskärning och bl. a. framhållit, att en sådan skulle inte bara äventyra väntade resultat utan även delvis ta bort värdet av redan vidtagna åtgärder. Rätt många remissinstanser var eniga om den uppfattningen: lantbruksstyrelsen, statens jordbruksnämnd, Hushållningssällskapens förbund, Sveriges lantbruksförbund, RLF, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län och hushållningssällskapet i Norrbottens län.

Låt mig, som har personlig erfarenhet i yrkesutövningen, en erfarenhet som

jag vet delas av många med mig, säga att de tillskott av nya medel, hushållningssällskapen fick för några år sedan och som man nu alltså avser att beröva dem, kom att på avgörande sätt ge hushållningssällskapen möjligheter att nå den enskilde bonden och småbrukaren i hans verksamhet. För sina »första» pengar måste sällskapen ordna sin centrala och huvudsakligen till stenhuset i residensstaden knutna verksamhet, men de nya pengar man fick när man flyttade över fraktbidragspengarna så att de kunde disponeras av hushållningssällskapen gjorde, att verksamheten kunde tränga ut i periferien så att bönderna och småbrukarna verkligen fick del av vad man hade kommit fram till genom försöksverksamheten och av andra resultat av den mera centrala verksamheten.

Detta nya tillskott av pengar kom att ha en avgörande betydelse för de flesta bönders och småbrukares uppfattning om och värdering av hushållningssällskapens arbete. Det är en erfarenhet som är helt genomgående i Västernorrlands län, och jag tror att herr Agerberg och andra jämtlänningar kan omvittna att man gjort motsvarande erfarenheter i Jämtlands län. Denna verksamhet skulle nu slopas, om propositionens intentioner följs.

I alla andra sammanhang talas om — och därvidlag är vi väl också ense — betydelsen av utbildning och fortbildning därför att utvecklingen går så fort. Men utvecklingen går fort även på jordbrukets område. Detta har ju utskottets representant herr Jonsson i Strömsund omvittnat, när han sade att åtgärder, som vidtagits för bara några få år sedan, i dag visar sig vara otidsenliga — han talade om driftsinriktning o. d.

Den intensifierade rådgivnings- och upplysningsverksamhet, som nu kan äga rum tack vare det extra medelstillskott hushållningssällskapen förfogar över, vill jag gärna jämföra med den utbildnings- och fortbildningsverksamhet, som

Vissa norrlandsfrågor

förekommer och som vi anser nödvändig inom andra näringsgrenar. Det kan inte vara riktigt att ta bort denna möjlighet. För Västernorrlands del skulle ett genomförande av propositionens förslag betyda — enligt uppgifter som jag har fått — att hushållningssällskapet finge slopa potatisinstruktören och instruktören på de områden, där man bedriver intensifierad rådgivnings- och upplysningsverksamhet — undervisning med stark individualkaraktär — liksom man skulle få lov att slopa stimulansen till avkastningskontrollen och stimulansen till seminverksamheten. Det har sagts att sällskapet skulle få räkna med minskade inkomster på 195 000 kronor för ett verksamhetsår.

Jag tror det vore riktigare att i stället bygga vidare på denna verksamhet, gärna i samråd med olika myndigheter och så långt möjligt med bibehållen beslutanderätt ute i länen. På den vägen skulle man få naturlig kontakt med de yrkesutövare, med de bönder och småbrukare, som personligen är intresserade av yttre och inre rationalisering och av driftrationalisering och som även är intresserade av möjligheter till nya produktionskombinationer, även om dessa kombinationer av klimatiska och andra skäl inte är så många i Norrland som i övriga delar av landet.

Om man ginge den vägen vore man säker på att nå goda resultat, ty detta skulle egentligen inte innebära något annat än en uppföljning av ett personligt initiativ. Man har inte samma garantier för goda resultat om insatsen koncentreras till vissa utvalda områden, inom vilka man inte vet huruvida intresse för de tänkta åtgärderna finns eller inte. Jag är angelägen om att understryka departementschefens uppfattning, att åt kombinationen jordbruk—skogsbruk i fortsättningen måste ägnas allt större uppmärksamhet i Norrland — framför allt tror jag att detta är nödvändigt ur befolkningspolitiska synpunkter. Jag tror också att det i vissa

områden för brukaren kan vara mest angeläget att få till stånd en storleksrationalisering, som i sin tur följes av en intensifierad jordbruksdrift. Men jag är lika övertygad om att inom andra områden kan den större lönsamheten för brukaren vara att finna i ett mer intensivt skogsbruk, under det att jordbruksdriften får en mer speciell, kanske t. o. m. mer extensiv inriktning.

Det är därför angeläget att det speciella rationaliseringsstöd som lämnas får en sådan inriktning att det underlättar skogskompletteringen. Det är inte alltid säkert att just ett jordbruks *storlek* är det avgörande för lönsamheten i Norrland.

Beträffande produktionskombinationerna har jag den uppfattningen, att det råder tveksamhet och osäkerhet i fråga om vad de olika produktionsalternativen och kombinationerna har att ge. Detta har i sin tur utlöst tveksamhet, vilket utgör en återhållande faktor i strävandena att förbättra lönsamheten. Nu pågår det forsknings- och försöksverksamhet, och denna måste enligt min mening vidare utbyggas. Den rådgivande verksamheten skall vara en uppföljning av denna forsknings- och försöksverksamhet, så att man är säker på att den når de enskilda bönderna i form av individualrådgivning. Att denna också mycket väl kan ges i något andra former än den strikt individuella, är jag medveten om.

Herr talman! Vad målsättningen beträffar förutsätter vi motionärer helt naturligt inte något annat än att statsrådet har ett mycket positivt syfte. Men innan man vidtar några definitiva åtgärder och innan man ger sig till att rasera en verksamhet, som för jordbrukarna framstår som så värdefull, borde man tillåtas att få litet tid på sig för att pröva, vilka olika vägar som står till buds. Mot denna bakgrund ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 1 och i övrigt instämma i

Vissa norrlandsfrågor

de yrkanden, som herr Larsson i Hedenaäset har ställt.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! I Kungl. Maj:ts proposition nr 62 föreslår jordbruksministern beträffande anslaget till hushållningssällskapets verksamhet att landskapet Gästrikland ej längre skall ingå i beräkningsunderlaget för Gävleborgs län. I den frågan har vi därför väckt motioner med yrkande om att anslaget till hushållningssällskapet i Gävleborgs län skall utgå på oförändrade grunder och att således även Gästrikland skall ingå i beräkningsunderlaget. Med anledning härav vill jag anföra några få synpunkter.

Vi har svårt att förstå, vad motivet kan vara till att Gästrikland på detta sätt som enda del av Norrland skall behandlas annorlunda än Norrland i övrigt. Gästrikland är i jordbrukshänseende närmast att hänföra till norrländska förhållanden. Att så är fallet framgår också om man studerar Sveriges officiella statistik: Jordbruk med binnärningar för åren 1953—1957. Jag har roat mig med att med hjälp av denna statistik göra en jämförelse mellan produktionsförhållandena i Gästrikland och de fyra mellansvenska länen och mellan Gästrikland och de fyra nordligast belägna länen. Av statistiken framgår att hektarskördarna med några obetydliga undantag inte är bättre i Gästrikland än i de fyra nordligaste länen och väsentligt lägre än i de fyra mellansvenska länen. Till ungefär samma resultat kommer man vid en jämförelse mellan de olika länen vad gäller åkerjordens användning och fördelning.

Jag kan därför, herr talman, inte finna några som helst skäl för att Gästrikland i detta sammanhang skall ställas utanför bidragsmöjligheterna och den värdefulla verksamhet som hushåll-

ningssällskapet bedriver på jordbrukets område vad gäller rådgivning, försök och forskning. Jordbruksministerns åtgärd på detta område är svårförståelig. Att till synes utan anledning dela sönder länet på detta sätt kan få verkningar för Gästrikland i många andra sammanhang, som vi bestämt vill varna för. Gästrikland hör onekligen både till sin natur och till sitt klimat hemma i Norrland, även om landskapet i viss mån kan anses stå på gränsen.

Följden av ett beslut i denna fråga i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition skulle ju bli att Gästrikland skulle förvandlas till ett ingenmansland, som man inte riktigt vet vart det hör i bidragssammanhang. Tydligt vill jordbruksministern nu förvandla Gästrikland till en tärning i det jordbrukspolitiska spelet, som både kan flyttas söderut och norrut, allteftersom statsmakterna tror sig kunna göra besparingar. Jag tror emellertid att de besparingar som regeringen gör i detta sammanhang är så små och oberättigade, att de inte ens bör nämnas.

Med det anförda ber jag därför, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 545 och II: 676, som innebär oförändrade grunder för beräkning av anslag till hushållningssällskapen i Gävleborgs län. I andra hand ber jag att få yrka bifall till reservation nr 1.

Herr SVENSSON i Vä (cp):

Herr talman! Jag instämmer till alla delar i de synpunkter som här har framförts av dem som här har talat för reservation nr 1. Jag har intet att vare sig tillägga eller dra ifrån dessa anföranden utan ber endast att kort och gott få yrka bifall till denna reservation.

På den reservation som är betecknad med nr 2, av herr Jonasson m. fl., vill jag emellertid anlägga några synpunkter. Av uttalanden i proposition nr 62 angående vissa norrlandsfrågor framgår, att det föreslagna anslaget även skall användas till att bygga och under-

Vissa norrlandsfrågor

hålla skogsbilvägar. Det kan kanske synas vara ganska svårt för mig som sörslänning att hålla ett anförande i riksdagen i norrlandsfrågor. I många avseenden råder det ganska stor skillnad mellan våra landsändar, men just i detta avseende, när det gäller skogsbilvägar, tror jag att förhållandena är desamma i skogsbygder i norr och i söder.

Skogsbilvägarnas stora betydelse för skogsbruket i största allmänhet och i Norrland i synnerhet vill naturligtvis inte någon bestrida. Särskilt i Norrland har under de senare åren en förändring av förhållandena ägt rum som medfört, att ett kraftigt utbyggande av skogsbilvägnätet på ett särskilt sätt aktualiserats. Detta beror bl. a. på att flottningen inte längre spelar samma roll för transporten av skogsprodukterna som tidigare. Man har numera i rätt stor utsträckning övergått till motordrift. Tidigare kunde man använda häst vid virkestransporterna i det att man då begagnade sig av även de yttersta förgreningarna av de stora flottlederna för att flotta virke och att transportvägarna var korta. Bosättningen har också spelat en viss roll här. Den har blivit betydligt mera koncentrerad än den var förr. Denna koncentration har delvis skett under medverkan av det allmänna. Därav följer att arbetarna numera måste använda motorfordon för förflyttningen från förläggningen eller bostaden till arbetsplatsen. Det förutsätter att det finns med motorfordon farbara vägar.

Man kan alltså konstatera, att utvecklingen har gått i den riktningen, att skogsvägarna nu mer än någonsin är nödvändiga för skogsskötselns rationella bedrivande och arbetarnas trivsel. Detta gäller för landet i dess helhet, således även för de bygder söderut som jag representerar, men givetvis särskilt för Norrland med dess mycket stora avstånd.

Herr Larsson i Hedenäset meddelade,

att länsstyrelsen i Norrbottens län räknar med ett behov under närmaste tioårsperioden av 26 miljoner kronor i ökad statlig medelstilldelning till skogsvägsbyggnader, därav 19 miljoner kronor till lappmarken och 7 miljoner kronor till länet i övrigt. För Västerbottens län är motsvarande siffror 20 miljoner kronor, därav 12 miljoner kronor för lappmarken och 8 miljoner kronor för länet i övrigt. Av dessa uppgifter framgår ju klart, hur otillräckligt det föreslagna skogsvårdsanslaget är.

Skogarnas restaurering kräver också en hel del, om markernas produktionsförmåga till fullo skall kunna utnyttjas. Det är ett statsintresse så gott som något att så sker. Skogsbilvägarnas stora betydelse för restaureringsarbetet framgår tydligt av många exempel på hur tillkomsten av skogsbilvägar gjort det möjligt för skogsägarna att med kraft och energi sätta i gång restaureringsarbetet. Jag har den erfarenheten från skogsbygderna hemma i Småland att vad skogsvården beträffar det inte finns några pengar som ger så snabb avkastning som de pengar som offras på bilvägnätet ute i skogarna. Detta är ett av skälen till att jag biträtt reservation nr 2. Ett annat är att lappmarksskogarnas tillstånd, enligt vad som omvitnats från många håll, inte är det bästa, varför jag anser, att en minskning av anslaget till skogsvårdande åtgärder i lappmarken inte bör komma i fråga. Jag anser därför att de medel till ökad skogsproduktion i Norrland som begärts i reservationen är behövliga, och jag tror, att de 700 000 kronor, som vi reserverter begär i ökning, är ur nationalekonomisk synpunkt väl använda pengar.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall även till reservation nr 2, av herr Jonasson m. fl.

Herr WAHRENDORFF (cp):

Herr talman! Det mesta kanske är sagt i denna debatt, och jag skall därför fatta mig mycket kort och inskränka

Vissa norrlandsfrågor

mig till de synpunkter som har framförts i motionen nr 680. Den nedskärning av anslagen till hushållningssällskapen som föreslagits för att skapa utrymme för den nya oprövade verksamheten är närmast att beklaga för de delar av landet som i övrigt fått del av det s. k. norrlandsanslaget och de s. k. fraktbidragen. Till dessa områden hör bl. a. de nordliga delarna av Värmlands och Kopparbergs län, där hushållningssällskapens verksamhet skulle minskas kraftigt vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

I mitt arbete har jag många gånger haft tillfälle att iaktta värdet av den verksamhet hushållningssällskapen bedriver i dessa nordliga länsdelar. Såväl från enskilda jordbrukare som från jordbruksorganisationerna har också värdet av denna verksamhet framhållits. Dessa nordliga länsdelar har sedan länge betraktats som jämställda med Norrland i fråga om betingelserna för jordbruksproduktionen. Regeringens förslag innebär ett direkt avsteg från denna princip. Utskottet har visserligen förutsatt att vissa medel skall kunna utgå särskilt, men endast i begränsad omfattning. Detta kan jag icke anse tillfredsställande. Enligt min mening bör inte, om utskottets förslag skulle bifallas, den nya verksamheten i Norrland tillåtas inkräkta på hushållningssällskapens verksamhet i norra Värmland och Dalarna. Yrkande att anslaget till dessa länsdelar skall bibehållas oförändrat har framställts i motion 680 i denna kammare.

Jag ber att i första hand få yrka bifall till reservation nr 1, som avgivits av herr Nils Hansson m. fl. Därest detta yrkande icke skulle bifallas, yrkar jag i andra hand bifall till motion nr 680 i denna kammare.

I detta anförande instämde herr Eliasson i Sundborn (cp).

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! Jag vill först bemöta

vad herr Larsson i Hedenäset sade i fråga om ströängarna. Enligt hans yrkande skulle ströängsindragningen fortsätta efter det mönster som 1921 års lag anger. Detta innebär att man i fortsättningen skulle kräva att vederbörande ströängsinnehavare skulle förpliktas använda den likvid han erhåller för sina ströängar till förbättringsåtgärder vid sitt jordbruk. Som vi norrlänningar känner till är inte alltid förutsättningarna inom det område, där ströängar förekommer, sådana att det ens är lämpligt att göra vidare investeringar. Vi vet också att många av dessa fastigheter inte längre har några brukare. I de fallen skulle ströängsindragningen faktiskt omöjliggöras. Det förefaller därför rimligt och riktigt att en fortsatt inlösen av ströängarna sker på vanligt sätt med kontanta medel och att de människor det här gäller själva får förfoga över de medel som de kan erhålla.

I propositionen framhålles att det ur skogsbrukssynpunkt är av stort intresse att få bort det hinder som dessa insprängda ängsmarker eller dessa enklaver utgör i skogsblocken. Det är väl i och för sig också det främsta motivet för att dessa ängar inlöses. Emellertid är det inte enbart dessa ströängar, som vederbörande fastighetsägare ännu förfoger över, som är ett hinder härvidlag, utan det är i kanske ännu högre grad de ströängar som redan inlösts av kronan. Således finns inom Västerbottens lappmark över 6 000 hektar ängar, som är insprängda i sockenallmänningarna och de samfällda byskogarna. I utskottet har man med tanke härför särskilt understrukit betydelsen av att vederbörande myndigheter tar initiativ till att detta hinder elimineras genom att ängarna försäljs till ägaren av den omgivande marken. Sedan må det vara rimligt att tro, att priset vid den fortsatta inlösen av ströängarna inte behöver bli sämre, om domänverket sköter denna uppgift, än vad fallet blivit, om det skett i någon annan organisationsform.

Vissa norrlandsfrågor

Herr Nilsson i Tvärälund var mycket bekymrad över att fraktbidraget till Norrbottens och Västerbottens län skulle indragas. Detta fraktbidrag uppgår till 1,3 miljon kronor. Det är ju obestridligen ett inte föraktligt belopp. Men hur reagerar de människor som uppbär detta bidrag? Sanningen är väl den att de inte reagerar alls. I otroligt många fall, kanske de flesta, vet man inte ens om denna förmån. Och det beror inte på otacksamhet utan helt enkelt på det förhållandet att det rör sig om så blygsamma belopp, att de saknar betydelse. En småbrukare, som köper 500 kg fodermedel om året, får maximalt kronor 12: 50. Den som köper 1 000 kg får maximalt 25 kronor. Men den som köper 100 000 kg får 2 500 kronor. Syftet med detta bidrag kan aldrig ha varit att understödja de mera industribetonade fläskfabrikerna, som ju för närvarande faktiskt är fallet. Detta är direkt stötande för den yrkesgrupp bidraget är avsett att stödja.

Jag säger yrkesgrupp, därför att denna stordrift av svinuppfödning i åtskilliga fall ligger i händerna på icke-jordbrukare.

Vid innevarande riksdag har man såväl från centerparti- som högerhåll både interpellations- och motionsvis tagit upp problemet med fläskfabrikerna. Man har pekat på att dessa utgör en avsevärd belastning så till vida, att de svarar för en stor del av den nuvarande överproduktionen av fläsk, medan det övriga jordbruket får vara med om att betala subventioner i form av exportavgifter för att man skall bli av med överskottet. Tydligt har nu centerpartiets riksdagsmän i norr en annan mening om denna sak än partiets riksdagsmän från de södra delarna av landet.

Från folkpartihåll brukar talas om misshushållning genom statsbidrag som bortplottras. Jag förmodar att folkpartireservanterna har förbisett, att just fraktbidragen är ett sådant bidrag som plottras bort. Sedan 1954 har lantbruksstyrelsen vart och vartannat år fram-

ställt förslag om att de medel, som utgår i form av fraktbidrag, skulle användas till andra produktionsbefrämjande åtgärder, och såvitt jag vet har dessa förslag gjorts med berörda hushållningssällskaps goda minne. Inom de norrlandslän, där det tidigare har skett en omdisponering av fraktbidragen, har man — såsom herr Agerberg här omvittnat — endast goda erfarenheter därav.

Om nu dessa fraktbidrag alltså har ett mycket obetydligt värde för jordbruket i norr, så är ju frågan: Till vilket annat ändamål skulle då dessa medel kunna disponeras? Ja, därom är meningarna delade. Men vi är alla medvetna om att jordbruket i övre Norrland befinner sig i en kris — en kris som sannolikt kommer att skärpas under de närmaste åren i samma takt som de nuvarande brukarna åldras. Jordbruket i övre Norrland måste genomgå en omställningsprocess, om det skall överleva. I denna situation synes Kungl. Maj:ts förslag till något som jag skulle vilja kalla en försöksverksamhet i fastighetsbildning och rationalisering, med utnyttjande av de möjligheter som en specialiserad produktion i vissa fall kan erbjuda, vara både önskvärt och angeläget. Jag finner det vara ett lovvärt försök som säkert kommer att ge värdefulla erfarenheter.

Jag är medveten om att det framdeles kommer att krävas betydligt ökade anslag för denna verksamhet, men jag är också medveten om att man inom det närmaste året inte kan hinna så långt och följaktligen inte kommer att förbruka några större medelsbelopp.

Jag tror också att uppläggningsen av det hela, som avser att på ett alldeles särskilt sätt synkronisera de tre storheterna ute i länen, hushållningssällskap, lantbruksnämnd och skogsvårdsstyrelse, är av betydelse. Att man på detta sätt gemensamt söker finna nya och bättre vägar för verksamheten innebär inte, att den lokala sakkunskapen skjutes åt sidan. Tvärtom är det, såvitt

Vissa norrlandsfrågor

jag förstår, den lokala sakkunskapen som skall upprätta förslag till de planer som skall ligga till grund för åtgärderna.

I fråga om anslaget till skogsvårdande åtgärder i övre Norrland vore det kanske närmast till hands för mig som lappmarksbo att gå på reservanternas förslag om ett anslag av 1,7 miljon kronor till skogsvårdsområden inom Lappland. Jag anser emellertid att utskottets förslag är minst lika förmånligt. Den fixerade delen av beloppet, 1,5 miljon kronor, är visserligen mindre än det av reservanternas föreslagna beloppet, men till de 1,5 milj. kr. kommer enligt utskottets förslag de medel, som kan bli över eller som inte hinner disponeras inom de delar av norrlandslänen utanför lappmarken, som här är aktuella. Det skulle säkerligen betyda att lappmarken skulle tillföras några hundra tusen kronor extra, eftersom man inom ifrågavarande länsdelar ännu inte har organiserat lämpliga skogsvårdsområden eller gjort upp nödiga skogsbruksplaner.

Jag föreställer mig således att lappmarksdelen kommer även enligt utskottets förslag att tillföras minst 1,7 miljon kronor.

I utskottsutlåtandet hemställs också att beredskapsmedel måtte, om förhållandena detta motiverar, ställas till förfogande för denna verksamhet i vad det gäller arbeten inom de planlagda skogsvårdsområdena i det inre och övre Norrland.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande i samtliga punkter.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Endast en liten replik i anledning av herr Lundmarks replik till mig!

Jag konstaterar först, att han intar en gentemot sin företrädare motsatt ståndpunkt i fråga om ströängarna. Jag vill inte påstå, att han gör det för att följa

jordbruksministerns förslag, men jag måste konstatera, att hans ståndpunkt är fotad på ett ofullständigt studium av utredningsbetänkandet. Herr Lundmark motiverade den med att det förekommer fall, då det inte finns lämpliga investerings- eller rationaliseringsobjekt. Låt mig påpeka, att utredningsmannen var medveten om detta och hade föreslagit, att i sådana fall ersättningen skulle utgå i kontanter. Det kan alltså inte utgöra något skäl för att gå mot förslaget.

Till sist uttalade herr Lundmark den förhoppningen, att priset på de ströängar som inlöses inte skulle bli sämre därför att det blir domänverket som får köpa dem utan att därvid ha några givna riktlinjer att följa. Låt mig då konstatera, att utskottsutlåtandet i denna passus slutar med följande: »Med hänsyn härtill och under åberopande av kostnadsskäl föreslår utskottet att motionsyrkandet avslås.» Således har bland andra herr Lundmark räknat med att det skall bli lägre pris.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundmark nämnde, att en småbrukare i lappmarken, som köper tusen kilogram fodersäd, skulle tjäna 25 kronor på fraktbidragen. Det är efter de regler som nu finns, men efter den omläggning, som propositionen föreslår, kan man med stor sannolikhet förutse, att lappmarken får betydligt högre fraktkostnader, kanske 4—5 kronor per 100 kg.

För övrigt finns det väl inga fläskfabriker i lappmarken, som skulle kunna komma i åtnjutande av de fraktbidrag, vilka eventuellt skulle utgå enligt propositionens förslag. Fläskfabrikerna ligger inte där man har särskilt höga fraktkostnader. Det faktum kvarstår också, att lappmarken — jag går ut från att den drabbas hårdast — mister fraktbidraget plus 200 000 kronor av skogsproduktionsbidraget.

Vad sedan gäller de beredskapspeng-

Interpellation ang. den beslutade förbandsomflyttningen mellan Göteborg, Skövde och Karlsborg

ar, som enligt utskottsutlåtandet kommer lappmarksskogarna till del, ber jag att få hänvisa herr Lundmark till herr Fagerströms anförande i första kammaren — han är socialdemokrat och norrbottning — i vilket han på ett mycket belysande sätt klarlade, hur ogynnsamt utskottsförslaget i denna del utfaller just för enskilda jordbrukare i Norrbotten och Västerbotten.

Herr LUNDMARK (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först svara herr Larsson i Hedenäset i fråga om ströängarna, att när man förfar på det sätt, som jordbruksministern föreslår, blir det successivt en inlösen av ängarna, och det kommer att göra, att det inte krävs så stort belopp på en gång.

Jag ställer mig tvivlande till att ströängsinnehavarna själva har något större intresse för inlösen. Jag vet att det här i riksdagshuset förekom uppvaktningar för att få behålla ängarna när utredningens resultat publicerades år 1957. Denna fråga har ganska ringa betydelse för den enskilde jordbrukaren, men det är en sanerings sak och en ordningsfråga att det städas upp i fastighetsregistren. Över huvud taget är det för fastighetsbildningens del väl motiverat att det sker.

Beträffande fläskfabrikerna vill jag påpeka att när jag talade om fraktbidraget tänkte jag på det yrkande, som centerpartiet har gjort, nämligen att man skulle bibehålla allt vid det gamla. En mycket stor del av alla dessa bidrag går till de storföretagare — KF och andra — som driver svinuppfödning i större skala.

Vad det gäller dessa 500 000 kronor, som enligt propositionen skulle gå till fraktbidrag för det inre av övre Norrland, förmodar jag att avsikten var att bidraget skulle utgå efter normer som tidigare gällt. Jag har emellertid ganska svårt att föreställa mig, att man skulle ha varit så generös att man gett 4 å 5

öre per kg. Det är möjligt att så var fallet, men hur rimmar det med de fraktkostnader som verkligen belastar denna vara.

Det exempel jag nämnde vid mitt första anförande visar just hur oväsentliga bidragen är i de enskilda fallen, medan däremot pengar nedlagda på skogen får ett helt annat och större värde för Norrland i dess helhet.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber bara att få göra herr Lundmark uppmärksam på, att centerpartiets motion innebar avslag på propositionen, så att man skulle vinna tid för utredning och därigenom kunna avväga vilken nytta olika åtgärder skulle få.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum kommer att fortsättas.

§ 31

Interpellation ang. den beslutade förbandsomflyttningen mellan Göteborg, Skövde och Karlsborg

Ordet lämnades på begäran till

Herr STÅHL (fp), som yttrade:

Herr talman! I proposition nr 110 till 1958 års A-riksdag föreslog Kungl. Maj:t en regementsomflyttning av betydande omfattning, bl. a. indragning av K 3 i Skövde, av A 2 i Göteborg och av Lv 5 i Sundsvall samt som följd därav, att S 1 Sk skulle ombildas till S 2 och kvarbli i K 3:s kaserner liksom att Lv 6 i Göteborg skulle utrymma sitt etablissement vid Högsbo och överflytta till A 2:s ledigblivna kaserner.

Propositionen överensstämde med för-

Interpellation ang. den beslutade förbandsomflyttningen mellan Göteborg, Skövde och Karlsborg

slag av arméchefen. Åtgärderna på Högsbo och Kviberg motiverades främst med att Göteborgs stads behov blivit allt större av marken vid Högsbo, som annars kunde lägga hinder för stadens utveckling. Det uttalades därjämte, att övningsfältet på Högsbo redan från början blivit alltför snävt tilltaget och numera så kringbyggt, att det måste anses »ännu sämre än på Kviberg». Att man dessa olägenheter till trots ville bibehålla Lv 6 i Göteborg — på Kviberg — berodde på två omständigheter, dels att man därigenom kunde erhålla »nödvändig samverkan» med RMS (radarmekanikerskolan), dels att »Göteborg utgör ett primärt skyddsföremål, som i framtiden kan erfordra försvar med lvrobotar». Ett betydelsefullt skäl var också, att investeringskostnaderna för den planerade omflyttningen preliminärt beräknats stanna vid cirka 2 milj. kr.

1958 års B-riksdag godtog på statsutskottets tillstyrkan i stort sett förslaget, dock med den betydelsefulla ändringen, att Lv 5 i Sundsvall icke skulle indragas. I stället skulle förslag senare framläggas om indragning av förband inom armén av i stort sett motsvarande storlek.

I enlighet härmed framlades vid 1959 års riksdag förslag med den ändringen, att i stället för Lv 5 skulle indragas Lv 1 i Karlsborg, att till de därigenom ledigblivna kasernerna skulle överflyttas S 2 från Skövde, som samtidigt skulle utökas, samt att K 3 spaningsutbildning skulle kvarbli i Skövde. Detta blev också riksdagens beslut. Någon ändring av dispositionerna på Kviberg innebar detta icke.

Sedan beslutet sålunda fattats har arbetet för dess förverkligande igångsatts under ledning av arméns personaldelegation. Därvid har beträffande dispositionerna för att på Kviberg förlägga ett luftvärnsförband framkommit flera omständigheter, vilka vid beslutets fattande icke kunde överblickas, men som nu innan omflyttningen förverkligats

borde ge anledning till omprövning. Betänkligheterna är i huvudsak av två slag:

1. Den fortskridande bebyggelsen i Göteborg har givit allt tydligare vid handen, att betingelserna för luftvärnsutbildningen även på Kviberg måste bedömas såsom redan nu otillfredsställande med risk att bli allt sämre. Detta gäller även om utbildningsanordningarna i allmänhet för förbandet skulle kunna utbyggas på ett tillfredsställande sätt.

2. De nu mer än vid tidpunkten för förslagets framläggande genomarbetade kostnadsberäkningarna visar, att investeringsbehovet för ett godtagbart Lv-förband på Kviberg under alla förhållanden blir avsevärt större än de ursprungligen uppskattade 2 miljonerna. Utan att här ingå på detaljer vill jag nämna, att en kostnad på 4,65 milj. framräknats som ett absolut minimum, vilket dock säkerligen ingalunda blir tillräckligt. Det verkliga totalbehovet enbart på Kviberg torde enligt de civilmilitära experter som är ansvariga för dessa beräkningar kunna förmodas uppgå till 8 à 9 milj. kr.

Dessa förhållanden måste med hänsyn till knappheten på kapitalbudgeten framtinga ett övervägande av dessa dispositioner innan de genomförs. Starka skäl synas tala för att Lv 1 kvarblir i sina etablissement i Karlsborg utan extraordinära kostnader. Förbindelsen med RMS liksom de operativa synpunkterna skall i detta sammanhang icke närmare diskuteras. Det synes dock uppenbart, att de icke är av den betydelse, att de uppväger betänkligheterna på grund av de starkt ökade kostnader som framkommit genom det fortsatta utredningsarbetet. Följden av en sådan ändring, att Lv 1 kvarblir i Karlsborg liksom allt som därigenom ytterligare inbesparas i fråga om flyttningskostnader, övergångsersättningar m. m. skulle bli, att endast S 2 överflyttas till Kviberg, vilket kräver kostnader av långt

mindre storleksordning, och att K 3 spaningsförband kvarblir i Skövde.

Med stöd av vad som här anförts anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet villig att snarast föranstalta en sådan omprövning av 1959 års beslut om förbandsflyttningen mellan Göteborg, Skövde och Karlsborg enligt här anförda riktlinjer, att betydande besparingar kan uppnås utan att operativa eller andra försvarsintressen eftersättes?

Denna anhållan bordlades.

§ 32

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 175, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels och i ämnet väckta motioner.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.19.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 4 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Vissa norrlandsfrågor (Forts.)

Herr förste vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande jordbruksutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande vissa norrlandsfrågor jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, jämlikt förut gjord anteckning, till

Herr RIMÅS (fp), som yttrade:

Herr talman! Det är inte min avsikt att här ta upp alla de detaljer som finns i förslaget om särskilt stöd till det norrländska jordbruket — de har ju på ett sakkunnigt sätt klarlagts av de många norrlandsrepresentanterna som talat före middagspausen. Jag kan för att vin-

na tid nöja mig med att i det stycket instämna med mina medreservanter, herrar Agerberg och Östlund. Det är endast ett par principfrågor jag vill beröra.

Den första gäller förslaget om en omläggning av det särskilda stödet till en koncentrerad statlig insats inom vissa utvalda geografiska områden i övre Norrland.

Det är ju någonting nytt som jordbruksministern här har föreslagit. Motiveringen är bl. a. att man genom att efter hand förlägga verksamheten till nya områden, allteftersom rationaliseringsarbetet slutföres inom de tidigare bearbetade, så småningom kan skapa ett nät av upprustade jordbruk i bygder där det finnes önskvärt och ändamålsenligt att för framtiden vidmakthålla en jordbruksproduktion av nämnvärd omfattning.

Det här blir något av en statsdirigerad landsbygdsutveckling, som jag för min del är mycket tveksam inför. Min

Vissa norrlandsfrågor

tveksamhet stärktes ytterligare när vi under behandlingen i utskottet fick mottaga uppvaktningar från norrlandsrepresentanter, som själva tog avstånd från dessa tankegångar. Det är alltså inte en sörlännings funderingar som här kommer till uttryck. Det som gjorde det starkaste intrycket på mig var att man från ansvarigt håll inom jordbrukets organisationer i Norrland uttalade stor tveksamhet inför det här bl. a. därför att lantbruksnämnderna faktiskt i viss mån försökt sig på saken men varit tvungna att återgå till det individuella stöd som tidigare tillämpats.

Jag anser att man måste hålla fast vid den uppfattningen, att det statliga stödet i största utsträckning bör syfta till generellt verkande åtgärder, så avpassade att inte jordbruket på grund av statsstödet utformning ställes i ett oförmånligare läge inom vissa bygder. Uttalet i propositionen, att gårdarna inom de med ifrågakvarande särskilda statsstöd rationaliserade jordbruksområdena kan tjäna som mönster för jordbrukarna inom andra områden i och utanför Norrland, tycker jag är fantasifullt. Jag tror inte att man känner det mänskliga psyket så bra om man tänker sig att resultatet skall bli detta. Det måste väl i själva verket vara högst orättvist mot dem som inte får del av detta stöd, och i stället för att verka som stimulans för dem kommer det att ha en rakt motsatt verkan. Om riksdagsmajoriteten nu trumfar igenom förslaget, skulle jag tro att vi får göra samma erfarenhet som lantbruksnämnderna redan gjort i mindre skala, och sista ordet är nog inte sagt i det här avseendet.

Jag vill, herr talman, bl. a. med denna motivering yrka bifall till reservation nr 1.

Jag vill sedan också beröra reservation 3 som går emot förslaget om en minskning av nu utgående anslag till skogsvårds- och föryngringsåtgärder inom lappmarken och samtidigt en för-

stärkning av stödet till skogliga åtgärder inom kustlandet och därmed jämförbara områden.

Det skall inte bestridas, att ökat stöd åt skogsvårdsfrämjande åtgärder i kustområdena kan försvaras, men det bör också betonas, att förutsättningarna för ett lönande skogsbruk även inom stora delar av lappmarkerna är gynnsamma. Jag skall inte gå in på detaljerna här heller — det är väl känt för de flesta i kammaren hur det ligger till med skogsförhållandena i Norrland. När det, såsom framkom under utskottsbehandlingen, inom lappmarkerna finns färdiga skogsvårdsplaner som man nu inte kommer att kunna fullfölja, tycker jag emellertid att det är meningslöst att just nu göra denna fördelning till kustbygdernas förmån, där man inte har några färdiga skogsvårdsplaner. Jag ber att bl. a. med den motiveringen få yrka bifall till reservation 3 i utskottsutlåtandet.

Härefter anförde:

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! I anslutning till jordbruksutskottets utlåtande nr 18 har jag av min grupp i uppdrag att yrka bifall till motion nr 688 i denna kammare. I denna motion vänder vi oss emot det förslag som syftar till en omdisponering av det statliga stödet. Det kan nämligen inte vara ett demokratiskt förfarande att tillkomsten av s. k. bärkraftiga jordbruk inom vissa utvalda områden skall ske till priset av minskning av det statliga stödet till majoriteten av jordbrukarna i de norrländska länen.

S. k. bärkraftiga jordbruk har vi en viss erfarenhet av. Den visar, att dessa jordbruk, då de för första gången aktualiserades, kanske kunde föda en familj. Utvecklingen gick emellertid sådana vägar att det tämligen snart stod klart, att den mening man då ansåg vara riktig inte längre motsvarade verkligheten. Försöken att nu åter aktuali-

Vissa norrlandsfrågor

sera linjen om s. k. bärkraftiga familjejordbruk är kanske inte så mycket att säga om. Experiment är ju alltid spännande och oftast nödvändiga. Dock, såväl jordbruksministrernas som utskottets förslag att förverkliga sina nyaste försök innebär att man skall ta pengar från de många småbrukarna och ge till ett mindretal, det mindretal som i förhållande till sina medbröder ändock innehar den största jordbiten.

Ett fullföljande av den nu aktualiserade linjen innebär således dels att småbrukarna — främst i inlandet — får betala tillkomsten av dessa s. k. bärkraftiga jordbruk, dels att ytterligare jordbrukare stampas ut från sin näring och försörjning. Möjligheterna att på den nu rekommenderade vägen lösa det norrländska jordbrukets problem tror vi inte mycket på. Att de är begränsade framgår också av ett uttalande av länsstyrelsen i Västerbottens län, som anfört: »Även om möjligheterna till en storleksrationalisering är bättre inom kustlandet torde en allmän utvidgning av jordbruken till en storleksordning, som ger full sysselsättning för en till två familjer, icke vara genomförbar här.»

I vår motion pekar vi på betydelsen av stordrift för mjölkproduktion, på betydelsen av en ännu mer utvecklad kooperation och på betydelsen av andelsladugårdar. På mjölkproduktionens område anser vi det finnas stora betingelser att skapa mönster för hur en modern jordbruksproduktion skall bedrivas med bönderna som ägare av jorden, ägare av de anläggningar, som fullt utbyggda skulle kunna betecknas som mjölkfabriker.

Vi tror således inte att nu angivna riktlinjer, vare sig på kort eller lång sikt, löser det norrländska jordbrukets problem, d. v. s. flertalet jordbrukares problem. Skall nu den av jordbruksministern och jordbruksutskottet rekommenderade vägen beträdas, anser vi det långt ifrån riktigt att kostnaderna skall

bestridas av bl. a. de nu utgående fraktbidragen. Dessa fraktbidrag bör enligt vår mening tills vidare förbli orubblade och kostnaderna för de undersökningar och åtgärder som skall vidtagas bör bestridas ur ett av riksdagen speciellt beslutat anslag.

I den debatt som fördes före middagen riktade herr Nilsson i Tvärålund en fråga till herr Jonsson i Strömsund, om han menade vad han sade eller om han sade vad han menade. Herr Jonsson i Strömsund fällde ett yttrande om att det funnes ingen väg framåt. Senare sade herr Jonsson att han menade att det inte fanns någon väg tillbaka. Jag är inte övertygad om att det är riktigt. Det förefaller mig vara det troligaste att socialdemokraterna — i det här fallet i herr Jonssons skepnad — inte har någon väg framåt, ty om de skulle ha en väg framåt vid lösandet av jordbruksproblemen i Norrland, borde man ju kunna få se någonting av den vägen i detta utskottsutlåtande eller höra någonting om detta av herr Jonsson. Det har vi inte fått höra. Det utskottsutlåtande som vi nu behandlar ger inga lösningar på lång sikt och saknar perspektiv. Man kan gott säga att det är ett försök att hoppa från tuva till tuva och ge en lösning där det passar.

Herr Jonsson sade att man inte bör binda folk vid fattigdomen. Då måste jag fråga: Vart skall de ta vägen som ni skall befria från fattigdom? Om man förr har kunnat tala om fria bönder som suttit på sina gårdar, förefaller mig den här lösningen innebära att man nu befriar bönderna i Norrland från deras gårdar, ty den linje som lanseras här ger ju ingen annan lösning än att ett fåtal småbrukare möjligen med statligt stöd kan hålla sig vid liv, men det stora flertalet stampas bort. Det är en linje som vi inte kan understödja och som vi under inga förhållanden ämnar understödja i fortsättningen.

Jag vill i det här sammanhanget också säga att jag vänder mig emot för-

Vissa norrlandsfrågor

slaget att undanta Gävleborgs län från stödåtgärderna, liksom att jag också anser det vara nödvändigt att lämna betydligt större anslag till de skogsvårdande uppgifterna.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till motion 688 i andra kammaren. Eftersom ingen ännu yrkat bifall till motion 685, skall jag be att få yrka bifall också till denna motion under punkten J.

Fru BOMAN (h):

Herr talman! Jag kommer här bara att beröra en av punkterna i propositionen, nämligen den som behandlar strukturrationaliseringen.

Att jordbruk behövs i Norrbotten har ingen i dag velat bestrida, även om man från något håll har låtit förstå att vi kunde klara oss med något färre. Det är inte endast ett intresse för landsändan att det finns jordbruk där uppe, även om det har en ofantligt stor betydelse för norrbottningarna, inte minst ur sysselsättningssynpunkt. Vi har ofta haft anledning att diskutera med varandra hur man skall kunna skapa fler arbetstillfällen för dem som bor i Norrbotten. Då bör man ju i första hand vara rädd om dem man har.

Landet i övrigt tillgodogör sig just från Norrbotten stora nyttigheter, som inte kan utvinnas utan människor, som i sin tur är beroende av att det, såsom redan påpekats här i dag, finns matvaror, framför allt mjölk, att få inom rimliga avstånd, utan alltför långa transporter. Problemen kring näringens utövande blir därför inte endast ett norrbottenproblem. Det borde beröra oss alla i högsta grad, hur det går för dem som indirekt arbetar för oss alla där uppe.

Lämpliga stödåtgärder är naturligtvis både nödvändiga och välmotiverade. Hur de skall utformas kan man däremot diskutera. Här har i dag varit fråga om fraktbidrag, fraktlindringar och all den

rådgivning och allt det stöd som kunnat ges genom anslag, som har gått till våra hushållningssällskap och deras instruktörer. Man kan diskutera andra saker, såsom billigare kraft och energi, billigare drivmedel m. m. Detta avser nödvändiga företeelser. Jag tänker på vad det kostar för oss att frakta saker och ting mellan bygderna, inte minst det vi skall köpa nerifrån landet, på grund av bensinskatt, fordonsskatt o. s. v. Alla sådana saker bidrar till att försvåra situationen för jordbrukarna i Övre Norrland. Man skulle kunna göra mycket för att stimulera och hjälpa.

Men viktigast av allt är att jordbrukarna själva trivs i sin näring och kan få sin försörjning av den. Vill man värna om dessa väsentliga ting, skall man inte ingripa opåkallat. Samarbete är det viktigaste, där önskemål redovisats även från jordbrukarsidan.

Sommaren 1958 besöktes vår by av en tjänsteman — som jag förstår från lantbruksnämnden. Han gick från gård till gård och förfrågade sig angående våra gårdar, hur vi hade det, hur vi såg på läget, hur vi tänkte oss framtiden o. s. v. När denne man var hos oss frågade jag honom: Är det någon i den här byn som har kallat på er? »Nej», sade han, »det är det inte.» Då sade jag vänligt till honom: »I så fall är ni väl för tidigt ute. Initiativet skall väl ändå komma från jordbrukarna själva.» Om det kommer och när det kommer, då är det givet att alla dessa, som utsetts att hjälpa jordbrukarna, skall vara där och bistå med råd och dåd. Men de skall inte ingripa opåkallat.

Propositionen, i den del den behandlar omvandlingen av våra jordbruk inom »vissa utvalda geografiska områden» utan närmare anvisningar, har givit anledning till oro bland många jordbrukare. Det finns här en oklarhet och ovisshet, och man kan träffas och resonera: »Gäller det här mig eller dig, och vad skall det bli av det hela?»

Vi har i dag hört av herr Jonsson i

Vissa norrlandsfrågor

Strömsund att det inte är fråga om någonting nytt, det är bara fråga om att intensifiera vad som tidigare har beslutats. Vidare sade herr Jonsson, att det inte är fråga om något tvång. Nej, ingen lantbruksnämnd kan tvinga någon självvägande jordbrukare från hans fastighet eller tvinga honom att förvärva en enda remsa ny jord, om han inte själv vill. Men man kan krångla till det så att han bara har två vägar att välja emellan. Han kan följa de råd och anvisningar han får beträffande förvärv, byte eller sammanslagning. Om han åter skulle vara i det läget att han behöver hjälp i form av lån eller bidrag för att förbättra eller nyuppföra en ladugård eller bostad, då är han utanför området och blir utan hjälp. Kan han inte klara den situationen, har han ju inte något val.

Jag har sett detta bokstavligen förverkligat inför mina ögon. Det gällde en jordbrukare, som i och för sig var nöjd med sitt jordbruk men behövde uppföra en ny bostad. Men han fick inte göra detta på det jordbruk han hade; det var för litet. Hans föräldrar hade försörjt sig och familjen på det, och själv hade han inte tänkt sig att lämna detta jordbruk. Men då han inte fick uppföra en bostad som bättre skulle passa familjen, vilken vuxit under åren, gav man honom anvisning om att flytta därifrån, och man erbjöd sig att hjälpa honom att förvärva ett rätt stort område och att uppföra de byggnader, bostad o. s. v., som skulle behövas. I detta fall blev det så.

Jag hoppas innerligt att det skall lyckas för den mannen. Det är inte många som tror det, ty vad som här har skett innebär en stor skuldbelastning, och det jordbruk man hänvisat honom till är inte alls i hävd. Det behöver många år på sig och mycken kalk och gödsel för att det skall bli någonting av det. Om 10—15 år får man se om det kan ge vad som behövs för att denne man skall klara upp situationen.

Detta exempel visar att valfriheten är nog i realiteten inte så stor.

Det har här också påvisats av flera talare, hur de anslag, med vilka hus-hållningssällskapen har kunnat hjälpa och stimulera jordbrukarna till drift-rationalisering, i och med detta förslag i proposition nr 62 indrages för att i stället satsas på strukturförvandlingen. Jag säger än en gång att alldeles utan tvångsverkan är förslaget inte. Det är inte så trevligt att bli utfrusen i Norrbotten.

Herr Lundmark sade före middagen att jordbruket i Övre Norrland måste genomgå en omställningsprocess, om det skall kunna överleva. Det är mycket möjligt, men jag tror att det är högst nödvändigt att den processen får ske i intimt samarbete med jordbrukarna själva och så att det blir ekonomiskt försvarbart, om de skall kunna överleva.

De skulder en jordbrukare försättes i genom en genomgripande rationalisering måste kunna räntas och amorteras med den avkastning det strukturförändrade jordbruket ger. Kan de inte det, måste jordbrukaren fly eller lägga ned sin verksamhet. Det är ju ett sätt att bortrationalisera jordbruk, men det är grymt mot jordbrukaren och kostsamt för staten.

Det finns områden — jag har sett dem nära inpå knutarna — som har genomgått denna eklut, där man före rationaliseringen satt på skuldfria gårdar, visserligen betydligt mindre än dem man har i dag, men där man i dag vet med sig att man måste skiljas hädan efterlämnande stora skulder. Det är mycket troligt att sådana byar till sist avfolkas. Ungdomen har inte samma känsla för gårdens bevarande att man sliter hur länge som helst och på vilka villkor som helst — och framför allt har de unga klart för sig att de med sin strävan endast kan vinna en och annan lapp över ett oändligt säll av skulder. Det är inte ett framtidsperspektiv som lockar ungdomen.

Vissa norrlandsfrågor

Med hänsyn till de farhågor jag här redovisat och med förvissning om att bättre planer till stöd för ett nödvändigt jordbruk i Övre Norrland skall kunna läggas fram efter noggrant övervägande och efter kontakt med berörda parter yrkar jag, herr talman, i denna del bifall till reservation nr 1.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZEN**:

Herr talman! Jag tänker inte här upprepa det anförande, som jag strax före middagsrasten höll i första kammaren. Så hårt vågar jag inte pressa kammarens tålmod. Jag behöver heller inte göra det, sedan utskottets talesmän så utförligt och utmärkt redovisat skälen för och innebörden av principerna i förslaget att förverkliga många utredningars — bl. a. 1958 års besparingsutrednings — och många andras önsksningar att bereda de norrländska jordbrukarna ett effektivare stöd.

Om den nu föreslagna rationaliseringen har det kanske av dagens debatt att döma förefallit råda delade meningar. Jag tillåter mig emellertid utgå ifrån att varken fru Boman, herr Nilsson i Tvärålund, herr Fälldin eller andra behjärtade talesmän för Övre Norrland har någon annan uppfattning än att det ligger vikt uppå att främja varje form av stöd i en effektivt fungerande rationaliseringsverksamhet. Den verksamhet, som där bedrivits hittills, skall inte ett ögonblick nedvärderas. Den har betytt en möjlighet att utöver de ordinarie rationaliseringsåtgärderna sätta in betydelsefulla hjälpåtgärder på enstaka brukningsenheter. Vad jag har avsett med detta anspråkslösa försök att tillmötesgå önskemålen om mera samlade insatser — för att här använda herr Jonssons i Strömsund betygsättning — är att skaffa fram mera pengar att användas inom områden i Norrland, där tekniska anläggningar, vägar och andra betingelser för yttre och inre drift-

rationaliseringar kan ge ett bättre resultat, om åtgärderna vidtages enligt samlade planer.

Jag har i detta sammanhang mött förebräelser på framför allt två punkter. I det ena fallet kan jag förstå förebräelserna, ty där kan man kanske diskutera åtgärderna. Personligen tycker jag emellertid inte att det är någon saklig belastning av förslaget att det inte remitterats i den form det föreligger. Tidigare utredningar har i allmänhet nöjt sig med att hänvisa till önskemålen att ompröva bidragsformerna för rationaliseringsverksamheten i Norrland, d. v. s. det särskilda stöd som norrlandsanslaget har representerat.

Jag skulle bara vilja nämna en enda remissinstans, som bör vara vittnesgill. När utredningen angående kvarstående olösta norrlandsfrågor presenterade sitt betänkande avgav Västerbottens läns hushållningssällskap ett yttrande, där det efter att mycket noggrant ha redovisat sina synpunkter ville förorda en utbyggnad och förstärkning inom de gynnsammare jordbruksbygderna i Norrland och ansåg att man borde effektivisera de insatser som skulle komma i fråga. Det är ungefär detta det förslag handlar om som nu skall avgöras.

Även i det sammanhanget har det framförts kritiska synpunkter, senast av fru Boman. Kritiken gällde det förhållandet att det saknas detaljerade anvisningar. Jag är beredd att ta emot förebräelser på vilken annan punkt som helst, men detta trodde jag verkligen skulle uppskattas av de norrländska representanterna. Jag tycker inte att vi skall sitta i Stockholm och skriva detaljerade bestämmelser om hur man skall handha medlen för att främja dessa samlade insatser för rationaliseringsverksamheten. Jag lever i den optimistiska föreställningen att de, som bäst kan bestämma hur den verksamheten skall främjas inom denna begränsade medelsram, bör vara de länsorgan som

Vissa norrlandsfrågor

har mångårig praktisk erfarenhet och som känner sin bygd och har kontakt med kommunerna, med jordbrukets organisationer och talangfulla företrädare, inte minst här i riksdagen. Det gäller lantbruksnämnderna, det gäller hus-hållningssällskapen och det gäller lant-mäteriet. Jag har med berätt mod läm-nat dessa länsorgan så fria händer som möjligt i den tron att de bäst kan om-besörja förvaltningen och användning-en av dessa medel. Det enda förbehåll jag velat göra är den prövning som be-hövs för att man inte alltför mycket skall splittra upp insatserna. Ty så myc-ket pengar är det inte fråga om. Trots den relativt ringa påspädning som bli-vit möjlig får man ändå inte splittra sönder anslaget alltför mycket.

Det ligger som sagt i länsorganens händer att effektuera alla de önskemål som sedan många år framförts om att man inte skall göra administrationen av rationaliseringsstödet för dyrbar, och det saknas inte företrädare för den meningen i denna kammare. Jordbruks-administrationen har ofta anklagats för att vara för dyr. Detta förslag är ett försök att få ut större effekt av ungefär lika mycket pengar. Det borde därför åtminstone accepteras på de håll där man har önskat att effektiviteten av dessa insatser skulle bli större. Det är, herr talman, det huvudsakliga syftet och avsikten med de — om det inte lå-ter för pretentiöst — delvis nya vägar jag hoppas vi nu skall beträda i fråga om användningen av det särskilda stö-det åt det norrländska jordbruket.

Tyvärr har det av de djupt pessimis-tiska tonfall som använts av vissa kri-tiker av förslaget verkat som om de me-nat att följande situation skulle uppstå. Ett visst geografiskt område, som nå-gon instans, någon myndighet eller nå-gon makt någonstans efter eget gottfin-nande skulle välja ut, skulle komma i åtnjutande av detta stöd, medan alla andra områden i närheten och alldeles utanför gränsen skulle bli utan. Det är

ju inte så. Detta anslag kommer ju ovan-på de ordinarie anslag som har utgått och skall utgå på samma sätt som hit-tills och på samma sätt som i övriga de-lar av landet. De kan användas till ra-tionaliseringsfrämjande åtgärder på en-staka brukningsdelar i gränstrakterna av dessa områden eller varhelst man önskar. Det bidrag som här skulle kom-ma i fråga tillkommer alltså därutöver.

Jag vill emellertid gärna medge att för att åstadkomma denna mera sam-lade effekt har det inte kunnat hjälpas att vissa andra i och för sig behjärtans-värda ändamål har fått lov att skjutas åt sidan. Vi känner ju alla i detta hus så innerligt väl till att det inte finns obegränsat svängrum på något område. Att vi fått trängas på vissa områden är riktigt. Men det är fortfarande på läns-organen det ankommer att pröva med-lens användning. Jag är övertygad om att de, med den omsorg de kommer att ägna dessa frågor fortsättningsvis, kom-mer att motverka de olägenheter som har påtalats men som jag har en känsla av har överdimensionerats tidigare i debatten.

Herr talman! Nu borde jag sätta punkt. Det är emellertid två saker till jag vill ta upp. Jag har redan talat om anledningen till att jag inte ansett att förslaget behövt remitteras. Det är ju bara sättet för anslagets användning som skall förändras. Det är närmast till herr Nilsson i Tvärälund jag vill vända mig med det beskedet. Jag tror inte att herr Fälldin avsåg att på något sätt vara insinuant när han talade om sekretessen som hade förvånat honom. Det har inte funnits anledning att i den-na fråga mera än i någon annan ropa ut saker och ting på gator och torg förr-än behöriga instanser och riksdagen fått del av förslaget. När man inte ansåg det nödvändigt att remittera förslaget fanns det heller ingen anledning till att det skulle bli så att säga allmän egen-dom förrän herrar och damer riksdags-ledamöter hade tittat på det.

Vissa norrlandsfrågor

Herr Eriksson i Bäckmora vädjade för min födelsebygds räkning om att Gästrikland borde räknas till Norrland. Man kan naturligtvis diskutera den saken även på det sätt som herr Eriksson gjorde men inte med argumentet om hektarskördarna. Naturligtvis vet herr Eriksson i Bäckmora att hektarskördarna av exempelvis potatis i Norrbotten är större genomsnittligt än i Skåne. Men inte ens herr Hansson i Skegrie — det är heller ingen insinuation — skulle väl ett ögonblick ifrågasätta att Skåne fördenskull borde ingå i norrlandsanslaget. Gästrikland är närmast att jämföra med områden i de flesta mellansvenska län. Jag tror inte att de konsekvenser på andra områden som herr Eriksson befarar kommer att uppstå. Som gästrikar får vi väl båda två försöka bekämpa alla sådana stämningar.

Herr talman! Jag har redan använt för lång tid. Låt mig bara anbefalla utskottets förslag till kammarens benägna åtanke när avgörandet sker.

Fru BOMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! När jag säger att det här inte finns några närmare anvisningar, syftar jag just på de ord i propositionen, som statsrådet själv citerade, nämligen att det skall gälla vissa geografiska områden. Vad människorna frågar sig är: Var ligger dessa områden, bor jag inom något av dessa områden, kan jag komma i åtnjutande av det aviserade anslaget?

Att sedan dessa frågor skall handläggas på det lokala planet är en sak för sig; någonting annat har jag aldrig föreställt mig.

Statsrådet sade, att vi här kommit med dystra framtidsprognoser. Kanske jag var alldeles särskilt dystert, när jag uppträdde som siste talare i raden före statsrådet. Efter herr Jonssons i Strömsund upplysning vet jag, att detta inte är någonting nytt utan en fortsättning på vad vi redan haft. I så fall har jag

anledning att vara tveksam om, huruvida detta kommer att bli lyckosamt för jordbrukarna eller inte. Om det jag ser i dag skall fortsätta i framtiden, då är det inte lätt att måla in ljusa färger.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju naturligt att vi som har pläderat för reservationen främst är intresserade av att erhålla sådana bidragsformer för rationaliseringsverksamheten som är effektiva. Det är utifrån de synpunkterna som i varje fall jag för min del kritiserat jordbruksministerns proposition.

Jordbruksministern vill få ut mera av pengarna. Jag framhöll i mitt tidigare anförande, att man har anledning att befara, att vi just genom propositionens förslag inte kommer att få ut så mycket för pengarna som enligt tidigare ordning.

Om jordbruksministern grundar sin proposition i vad gäller de geografiskt begränsade områdena på remissyttrandet över inventeringen av olösta norrlandsfrågor från hushållningssällskapet i Västerbottens län, kan jag med vetskap om den reaktion som propositionen vållat i Västerbotten inte tro annat än att det måste vara ett missförstånd.

Jordbruksministern kom också in på frågan varför denna proposition inte remitterats till berörda bygder. Givetvis är de organ, som skall handlägga dessa frågor, glada för att det inte finns alltför många detaljerade bestämmelser och för att jordbruksministern hänvisat till det praktiska handlag som folk uppe i norr visar. Men då vill jag fråga varför detta praktiska handlag inte fått komma till uttryck innan propositionen skrevs. Därigenom hade propositionen kunnat bli bättre än vad i varje fall många av oss tycker att den är. När man finner ett praktiskt handlag någonstans, bör det väl få komma till uttryck inte bara i efterhand.

Vissa norrlandsfrågor

Herr **AGERBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jordbruksministern sade att det här bara var fråga om en justering av ett gammalt anslagsändamål och att man endast delvis slagit in på nya vägar. Vi betraktar det inte som en justering av ett gammalt anslagsändamål, utan vi anser det vara en ganska genomgripande ändring av den verksamhet som tidigare bedrivits. Det är det som gör att vi tycker, att det funnits anledning att låta de lokala organen få yttra sig. Det hade kanske inte spelat så stor roll för vederbörande institutioner, men — som jag tidigare sade — skall det bli någon verklig nytta med en sådan här verksamhet, så måste man ha jordbrukarna med sig; de får inte vara misstänksamma. Det hade varit bra, om de hade haft litet tid på sig att sätta sig in i vad det är fråga om och lokalt diskutera förslaget, innan det genomfördes. Nu verkar det ändå som en överrumpling, när det kommer en proposition och bara herrar riksdagsmän får ta ställning till frågan.

Vidare sade jordbruksministern att det här skulle vara fråga om en påspädning av pengar. Jag har inte kunnat uppfatta det så. Det är samma pengar som tidigare använts för andra ändamål men som nu kommer till användning på ett nytt sätt.

Anledningen till att vi vänder oss mot detta är, att den verksamhet med en intensifierad upplysning och rådgivning inom vissa norrländska län, som nu bedrivs, igångsattes så sent som 1956, när fraktbidragsmedlen avskaffades för de mellersta norrlandslänen. Man har alltså inte mer än just hunnit komma i gång med denna verksamhet och först nu har man börjat få se resultat av den. Att denna verksamhet nu skulle avbrytas eller i varje fall i mycket stor utsträckning inskränkas tycker vi inte är lämpligt.

Herr **FÄLLDIN** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jordbruksministern för-

utsätter att det inte kan vara tal om annat än att vi som är benägna att gå på reservationen i dag, inte har annat mål än att få denna verksamhet så effektiv som möjligt. Han förmenar emellertid att den väg han själv föreslår är effektivare än den vi har rekommenderat.

Jag har svårt att inse att den väg propositionen anvisar på något sätt skulle vara effektivare än vår. Om reservationen vinner kan praktiskt taget alla de pengar som därigenom står till buds användas ute på fältet. Om jag läst propositionen rätt skall man av dessa medel i norrlandslänen avdela 300 000 kronor till planläggning för den verksamhet statsrådet i övrigt föreslår. Jag kan inte förstå annat än att ur den enskilde jordbrukarens synpunkt är den väg vi anvisar effektivare. Statsrådet säger också att den nuvarande verksamheten, som skall naggas i kanten, blott kommer enstaka brukningsenheter till del. Jag kan inte heller förstå att de rationaliseringskungörelser som gäller och ovanpå vilka det bidrag som nu föreslås i propositionen i princip skall falla liksom också den extra verksamhet, som hushållningssällskapen kan bedriva i kraft av de medel de fick när man slopade fraktbidragen, på något sätt skulle ha tagit sikte på enstaka fastigheter. Båda formerna för verksamhet kan komma samtliga till del.

Jag delar jordbruksministerns uppfattning att det kommer att uppstå problem i samband med driftomläggningar o. s. v., men därvidlag tror jag att man skulle vinna minst lika mycket genom de nuvarande möjligheterna, framför allt om driftlån kunde komma i fråga, inte bara vid nystart utan också vid driftomläggning.

Beträffande vad remissinstanserna har sagt — i den mån de haft möjlighet att yttra sig om förslaget — vill jag upprepa, gentemot den enda instans jordbruksministern ville åberopa, att när det gäller användningen av pengarna sedan fraktbidraget slopats, finns det inte

Vissa norrlandsfrågor

någon enda remissinstans, såvitt jag förstår, som är beredd att gå den väg statsrådet föreslår. Jordbruksnämnden, Sveriges lantbruksförbund, RLF och länsstyrelserna i norrlandslänen har sagt ifrån på den punkten när de haft att ta ställning till besparingsutredningens förslag.

Jag vet inte om vi skall ha någon längre överläggning om vad man skall inlägga i ordet sekretess. På den punkten har jag bara avsett att säga att om de människor, som statsrådet vill sätta sin tillit till för framtiden i detta sammanhang, fått tillfälle att yttra sig över förslaget tidigare, skulle detta ha sett ut på annat sätt.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är självfallet mycket glad över att jordbruksministern fortfarande vill känna stark samhörighet med sitt hemlän och med jordbruket i Gästrikland, men jag tycker att jordbruksministern kunde bevisa detta bättre än genom att beröva landskapet det bidrag det för närvarande har.

När man skall pröva frågan om bidrag eller stödåtgärder till jordbruket, vilka normer har man då att följa? Såvitt jag förstår spelar läget, klimatet och markens bördighet en betydande roll. Som en gemensam mätare härvidlag har man då att studera noterade hektarskördar. Jag tillät mig i mitt tidigare anförande att ange siffror från den officiella statistiken rörande jordbruk med binärningar för åren 1953—57. Jag håller alltså jämt fast vid att skördesiffrorna inte visar nämnvärt bättre resultat i Gästrikland än i de fyra norrländska länen. Endast vårmete, höstraps, vårrybs och hö från odlad jord visar något större hektarskördar i Gästrikland. Siffrorna i fråga finns tillgängliga, om jordbruksministern skulle vilja studera dem.

Herr ÖSTLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet återopade

hushållningssällskapet i Västerbottens län. Jag skulle bli mycket förvånad om yttrandet i fråga skulle kunna tagas till intäkt för ett stöd för de planer som rekommenderas i propositionen, bl. a. för regionalplaneringen beträffande rationaliseringsverksamhet. Den saken måste nog ha missuppfattats. Jag har själv suttit med i detta sällskap och jag har i varje fall inte kunnat förstå, att något yttrande av denna innebörd skulle ha kunnat gå till herr statsrådet.

Vid regionalplaneringen måste det uppstå mycket stora svårigheter, särskilt när det gäller att fastställa gränsområdena. Besluten måste åtminstone bli mycket orättvisa i fråga om de jordbrukare som bor utanför gränserna till de fastställda områdena.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN:

Herr talman! Först vill jag ett ögonblick återkomma till fru Boman. Hon ville gärna bestyrka att jag uppfattat henne rätt då hon sade att det var frånvaron av anvisningar om de geografiska områden som kunde komma i fråga, som hade oroat jordbrukarna i Norrbotten. Fru Boman frågade: Var ligger dessa områden? Ja, om man frågat fru Boman om den saken, borde det inte ha varit svårt att få ett riktigt svar, ty fru Boman kunde ha omtalat att besked kunde lämnas av länets lantbruksnämnd, hushållningssällskap och lantmåterikontor. Svårare är det inte.

Jag trodde, att på en punkt var fru Boman och jag absolut överens — på den punkten nämligen, att vi skall inte medvetet förstärka »förmyndarväldet» på områden, där vi kan undgå att göra det, utan i stället sträva efter att uppgifter kan delegeras till länsorganen. Jag vidhåller, att vad som föreslås på den punkten borde räknas förslaget till godo.

Herr Nilsson i Tvärålund och nu senast herr Östlund missuppfattade tydligen vad jag sade om Västerbottens

Vissa norrlandsfrågor

läns hushållningssällskap. Hushållningssällskapet har självfallet inte kunnat yttra sig över det förslag som ingår i propositionen, ty detta förslag har ju, som herrarna vet, inte varit remitterat. Jag framhöll mycket klart, tyckte jag själv, att det var ur remissutlåtandet från Västerbottens läns hushållningssällskap över betänkandet från utredningen om återstående olösta norrlandsfrågor som jag tillät mig att ordagrant citera. Detta uttalande återopade jag liksom yttranden från en rad utredningar — bl. a. 1958 års besparingsutredning, som önskade en effektivare användning av medlen. Förslaget i propositionen avser just att tjäna det syfte som bl. a. det hushållningssällskap, som herr Östlund tillhör, begärt i ett annat sammanhang.

Nu säger herr Agerberg, klokt och realistiskt och riktigt, att det är givetvis lättare att få igenom en sak, klok eller inte klok, om man har vederbörande med sig. Jag vet inte om misstron — ty jag tar för givet att det finns en sådan — beror mera på propositionens innehåll än på den presentation den fått; det vågar jag inte ha någon bestämd mening om. Men om kritikerna och reservanterna har bedrivit upplysningen med samma argument som dem de använt här i debatten, är jag absolut inte förvånad över att det ännu kan finnas någon form av misstro. Jag är emellertid övertygad om att herr Agerberg m. fl., ifall kammaren fattar det kloka beslut som jag hoppas den kommer att fatta, skall hjälpa till att visa, att beslutet innebär ett sätt att förstärka effektiviteten i de rationaliseringsfrämjande åtgärder som övre Norrland är i behov av.

Herr Fälldin till sist, ifrågasatte om förslaget verkligen innebar någon förstärkning, då de pengar som ges till planläggning enligt honom inte skulle komma jordbrukarna till del. Men snälla herr Fälldin, nog är vi väl överens att väl planlagda åtgärder bör vara en ga-

ranti för att de som det gäller får ut det mesta möjliga av åtgärderna. Jag hoppas att herr Fälldin inte menar, att alla bidrag som det saknas plan bakom är bättre — jag har motsatt uppfattning. För dessa nya anslag, som herr Fälldin menar skulle vara sämre än det ordinarie anslaget, därför att de inte skulle komma nytillkommande ägare till del, gäller exakt samma princip som gällt tidigare.

Herr talman! Om Gästrikland skall jag göra upp med herr Eriksson i Bäckmora vid annat tillfälle.

Herr FÄLLDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! När jag framhåller att den nuvarande verksamheten i varje fall på kort sikt de facto måste vara effektivare än den statsrådet föreslår, finner statsrådet anledning fråga, om den verksamhet är den bästa, som bedrivs utan plan. Då har jag anledning att i min tur fråga: Menar statsrådet att exempelvis den verksamhet som bedrivs i områdena för intensifierad upplysnings- och rådgivningsverksamhet, den verksamhet som potatisinstruktören bedriver eller den ytterligare verksamhet, som hushållningssällskapen bedriver, är planlös?

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hörde med intresse att statsrådet mycket varmt uttalade sig för att det skulle ske en planläggning. Jag vill då bara konstatera, att vad det norrländska skogsproduktionsanslaget beträffar är problemet, att det är skogsvårdsplaner upprättade som inte kan utnyttjas, därför att medel inte finns tillgängliga. Det vore önskvärt med en uppräknig i stället för minskning av anslaget för lappmarkens vidkommande.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! I sitt första anförande

Vissa norrlandsfrågor

sade jordbruksministern, att denna proposition var resultatet av många, många utredningar. Jag har inte det intrycket, men om så ändå skulle vara fallet är väl det uttrycket tillämpligt, att ett berg kan föda en rätta.

Vad det här är fråga om är ju, att precis det antal kronor, som tidigare gått till verksamheten, skall på nytt slussas ut men på andra vägar. Vi från centerpartiet har kritiserat, att man kopplat på en verksamhet, som tidigare är placerad inom ett annat statligt organ och som blivit något av ett fiasko. De som försvarat propositionen har inte gjort någon invändning mot vår kritik.

Statsrådet undrade, om det var vi kritiker som presenterat detta förslag för dem som yttrat sig i våra hemtrakter. Jag vill då säga, att jag för min del frågat dem som själva läst propositionen.

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Första kammaren har redan beslutat i denna fråga och biträtt jordbruksutskottets förslag i utlåtandet nr 18. För min del är jag också beredd att biträda utskottsförslaget. Här i kammaren har det emellertid yrkats bifall bl. a. till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen nr 1. Med anledning härav vill jag, ärade kammarledamöter, särskilt framhålla ett par saker.

Om kammaren skulle biträda yrkandet i reservation nr 1 innebär det, att det statliga stödet till det norrländska jordbruket skall utgå enligt nu gällande grunder och därmed också ett oförändrat fraktbidrag för fodersändningar i Norrland. Men det innebär också, att om kammaren bifaller utskottsförslaget i övriga punkter, så kommer att till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. anvisas förutom av Kungl. Maj:t äskat anslag ytterligare en halv miljon kronor av de fraktbidragsmedel, som enligt reservationen nr 1 skall kvarstå under anslaget till bidrag till pro-

duktionsbefrämjande åtgärder i Norrland. Kammaren kommer alltså vid bifall till reservation nr 1 att tillstyrka ett anslag till ifrågavarande ändamål, som med 500 000 överstiger vad såväl Kungl. Maj:t som jordbruksutskottet avsett. Med hänvisning till dessa förhållanden finner jag mig föranlåten att framställa följande särskilda yrkande.

Därest denna kammare skulle bifalla den vid jordbruksutskottets utlåtande nr 18 fogade reservationen nr 1 yrkar jag att kammaren måtte under J) i utskottets utlåtande

med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 547 och II: 685, I: 549 och II: 679, I: 552 och II: 682, I: 555 och II: 675, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, samt I: 556 och II: 681 under anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland för budgetåret 1960/61 för fullföljande av skogsvårdsåtgärder inom lappmarkerna m. m. upptaga en anslagspost å 1 000 000 kronor, samt under M) i utskottets utlåtande

med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag, såvitt nu är i fråga, å motionerna I: 547 och II: 685, I: 549 och II: 674, I: 552 och II: 682 samt I: 555 och II: 675 å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag finner mig föranlåten säga, att vi från vårt håll har yrkat bifall till reservation nr 1, men vi har även framställt ett yrkande i fråga om det norrländska skogsproduktionsanslaget, som återfinns under reservation nr 2, och det yrkandet står fast, även om herr Persson i Appuna uttalar hotelser å kammarens vägnar.

Herr AGERBERG (h):

Herr talman! Jag vill bara för undvi-

Vissa norrlandsfrågor

kande av missförstånd erinra om att vi i reservation nr 1 visserligen föreslagit en medelsanvisning, som med 500 000 kronor överstiger den som jordbruksutskottet föreslagit. Den överensstämmer emellertid med vad Kungl. Maj:t föreslagit. Å andra sidan har i reservation nr 3 föreslagits en så mycket lägre medelsanvisning till de skogsvårdande åtgärderna, att förstnämnda anslagshöjning därigenom blir utjämnad. Vi, som svarar för reservation nr 3, har alltså inte föreslagit ökad medelsanvisning i förhållande till Kungl. Maj:t eller den del av jordbruksutskottets ledamöter, som dikterat utskottsutlåtandet.

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Om herr Larsson i Hedenäset hade lyssnat noga på mig skulle han funnit följande.

Jag sade att om kammaren bifaller reservation nr 1 innebär detta att fraktbidraget i Norrland skall utgå med 1 300 000 kronor. Det är väl riktigt? Kommer sedan kammaren att bifalla utskottets förslag i fortsättningen, innebär det att anslaget till skogsvårdande åtgärder i Norrland ökas med 500 000 kronor. Det är vad jag velat framhålla, därför att det blir kontentan om riksdagen beslutar enligt reservation nr 1.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Får jag bara tillägga att vårt yrkande är oförändrat, alltså 2 550 000 kronor för jordbruksdelen och 2 700 000 kronor för skogsdelen.

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Det är om fraktbidraget vi nu talar. Kungl. Maj:t har i sin proposition föreslagit att av de 1,3 miljon kronor, som för närvarande utgår till fraktbidrag i Norrland, skall 800 000 kronor användas för vissa rationaliseringsåtgärder och 500 000 kronor skall kvarstå för fraktbidrag, medan reservation nr 1, som samtliga borgerliga partier skrivit under, föreslår att frakt-

bidraget alltjämt skall utgå med 1 300 000 kronor. Vidare sade jag att om kammaren i fortsättningen följer utskottet och inte reservanterna, kommer det att innebära, att man ökar anslaget till skogsvårdande åtgärder i Norrland med 500 000 kronor. Utskottet har nämligen sagt att det anser, att dessa 500 000 kronor bättre kan användas för skogsvårdande åtgärder och därför kommer att föreslå detta.

Jag har velat säga till dem, som nu skall utarbeta förslag för att kunna sänka skatterna, att om ni följer reservation nr 1, kommer det att innebära, att ni ökar utgifterna med 500 000 kronor.

Herr AGERBERG (h):

Herr talman! Om kammaren är så klok att den följer reservation nr 1 är den naturligtvis lika klok i fortsättningen och följer inte heller då utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I A

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Nils Hansson m. fl. i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Östlund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. I A) i utskottets utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Nils Hansson m. fl. i motsvarande del.

Vissa norrlandsfrågor

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 99 ja och 106 nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Nils Hansson m. fl. i förevarande del.

Mom. I B och I C

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. I D

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 545 och II: 676; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. I E

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. I F

Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i de i ämnet väckta motionerna I: 557 och II: 688; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. I G

Kammaren biföll den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Nils Hansson m. fl. i förevarande del.

Mom. I H

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. I I

Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i de i ämnet väckta motionerna I: 548 och II: 677; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. I J

Herr förste vice talmannen gav propositioner på bifall till 1:o) utskottets hemställan; 2:o) reservationen 2) av herr Jonasson m. fl. i motsvarande del; 3:o) reservationen 3) av herr Nils Hansson m. fl. i samma del; 4:o) det av herr Persson i Appuna under överläggningen framställda yrkandet; samt 5:o) motionerna I: 547 och II: 685 i förevarande del; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Östlund begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de fyra återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade dock herr Persson i Appuna votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 3:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande denna kontraposition åskade herr Persson i Appuna likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontraposition i den förberedande voteringen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka

Vissa norrlandsfrågor

herr förste vice talmannen nu fann den under 4:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande sistnämnda kontraposition åskade dock herr Nilsson i Gävle votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i den votering, som kommer att företagas för fastställande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående jordbruksutskottets hemställan i mom. I J) i utskottets utlåtande nr 18 antager det förslag som innefattas i det av herr Persson i Appuna under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionerna I: 547 och II: 685 i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Gävle begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 102 ja och 33 nej, varjämte 71 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i den förberedande voteringen antagit den under 4:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående jordbruksutskottets hemställan i mom. I J) i utskottets utlåtande nr 18 antager det förslag, som innefattas i den av herr Nils Hansson m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av herr Persson i Appuna under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 103 ja och 94 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående jordbruksutskottets hemställan i mom. I J) i utskottets utlåtande nr 18 antager det förslag, som innefattas i den av herr Jonasson m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen i motsvarande del, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vissa norrlandsfrågor

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 3) av herr Nils Hansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 37 ja och 77 nej, varjämte 92 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. I J) i utskottets utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Nils Hansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 98 ja och 105 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid

utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Nils Hansson m. fl. i förevarande del.

Mom. I K

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 3) i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Agerberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. I K) i utskottets utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Nils Hansson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 125 ja och 77 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. I L

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. I M

Utskottets hemställan förklarades be-

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

svarad genom kammarens beslut under mom. I J) och I K).

Mom. I N—mom. II

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1960/61 beräkna dels (p. 123 och 124) till Lantmäteristyrelsen: Avlöningar och Omkostnader förslagsanslag av 1 922 400 kronor respektive 240 700 kronor, dels (p. 125 och 126) till Lantmäteristaten: Avlöningar och Omkostnader förslagsanslag av 25 439 700 kronor respektive 5 297 800 kronor, dels (p. 127 och 128) till Lantmäteristaten: Utrustning och till Utbildningskurser för viss lantmäteripersonal m. fl. reservationsanslag av 400 000 kronor respektive 421 100 kronor, dels (p. 129) till Bidrag till kostnader i samband med lantmäteri- och vägförrättningar m. m. ett förslagsanslag av 345 000 kronor, dels (p. 130 och 131) till Rikets allmänna kartverk: Avlöningar och Omkostnader förslagsanslag av 6 161 800 kronor respektive 713 200 kronor, dels ock (p. 132, 133 och 134) till Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m., Utrustning m. m. och Utbildningskurser för viss personal reservationsanslag av 1 830 000 kronor, 300 000 kronor respektive 4 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 4 mars 1960 avlåten proposition, nr 74, vilken hänskjutits till

jordbruksutskottet, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels godkänna de framlagda förslagen till vissa ändringar i fråga om lantmäteriväsendets organisation, dels godkänna de framlagda förslagen rörande vissa organisationsändringar vid rikets allmänna kartverk, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för lantmäteristyrelsen och lantmäteristaten, vilka angivits i propositionen, dels fastställa viss angiven avlöningsstat för lantmäteristyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, dels fastställa viss angiven avlöningsstat för lantmäteristaten, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, dels för budgetåret 1960/61 anvisa till Lantmäteristyrelsen: Avlöningar och Omkostnader förslagsanslag av 1 936 800 kronor respektive 240 700 kronor, till Lantmäteristaten: Avlöningar och Omkostnader förslagsanslag av 25 790 700 kronor respektive 5 297 800 kronor, till Lantmäteristaten: Utrustning ett reservationsanslag av 400 000 kronor, till Utbildningskurser för viss lantmäteripersonal m. fl. ett reservationsanslag av 421 100 kronor, till Bidrag till kostnader i samband med lantmäteri- och vägförrättningar m. m. ett förslagsanslag av 345 000 kronor, dels fastställa viss angiven avlöningsstat för rikets allmänna kartverk, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, dels för budgetåret 1960/61 anvisa till Rikets allmänna kartverk: Avlöningar och Omkostnader förslagsanslag av 6 161 800 kronor respektive 713 200 kronor, till Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m., Utrustning m. m. och Utbildningskurser för viss personal reservationsanslag av 1 830 000 kronor, 300 000 kronor respektive 4 000 kronor, dels ock godkänna i propositionen föreslagna grunder för ny lantmäteritaxa.

Utskottet hade i detta sammanhang

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

behandlat ett antal till utskottet hänvisade motioner, däribland motionerna:

I: 559 av herr *Andersson, Torsten*, och herr *Larsson, Sigfrid*, likalydande med II: 694 av herr *Larsson* i Hedenäset, i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte besluta att samtliga nuvarande förste mätningsteknikertjänster i Ae 15 utbyttes mot förste mätningsteknikertjänster i Ae 17, att mätningsteknikertjänster i Ae 13 och Ae 11 utbyttes mot förste mätningsteknikertjänster i Ae 15 till så stort antal att sammanlagda antalet tjänster i Ae 15 och Ae 17 uppginge till 145 stycken och att i anledning därav förslaget till avlöningsstat för lantmäteristaten, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, måtte ändras på sätt i motionerna angivits;

I: 560 av herr *Bergh, Ragnar, m. fl.* och II: 701 av herr *Hæggblom, m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställts att riksdagen vid behandling av proposition nr 74 måtte besluta dels att antalet distrikt vid lantmäteriets distriktsorganisation fastställdes till 119 med 119 distriktslantmätartjänster i Ao 26, dels att 10 cheftjänster i Ae 26 inrättades för specialorganisationerna, dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till förläggning av utbildningen av lantmäteriets mätningstekniker till de tekniska läroverken samt dels att likaledes i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till förbättrande av lönesättningen inom lantmäteriet för till mätningstekniker utbildad personal;

I: 564 av herr *Nilsson, Ferdinand*, likalydande med II: 697 av herr *Grebäck*, i vilka motioner hemställts att riksdagen vid behandling av ifrågavarande proposition måtte medge att den nya indelningen av landet i lantmäteridistrikt skulle avse högst 119 distrikt samt anvisa medel för en organisation av nämnda omfattning och att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför

erforderliga personalramar samt avlönings- och omkostnadsstater m. m.;

I: 566 av herr *Persson, Einar, m. fl.* och II: 698 av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställts att riksdagen måtte besluta dels att Kopparbergs län skulle vara indelat i tio lantmäteridistrikt, dels att nu gällande kungörelser om statsbidrag till bestridande av förrättningskostnaderna vid vissa lantmåteriförrättningar inom Kopparbergs län skulle äga tillämpning även å nytillkommande förrättningar;

I: 567 av herr *Pålsson, m. fl.*, likalydande med II: 699 av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte dels uttala att det vore angeläget att arbetet med att upprätta ekonomiska kartor för det inre av Norrland påskyndades, dels besluta att antalet lantmäteridistrikt i riket skulle vara högst 115, dels ock uttala att vid indelningen av riket i lantmäteridistrikt de angelägna rationaliseringsuppgifterna inom skogsbruket i Norrland borde beaktas;

I: 569 av herr *Svedberg, Erik, m. fl.* och II: 693 av herr *Eriksson* i Bäckmora *m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställts att riksdagen måtte medge att den nya indelningen av landets lantmäteriväsende finge omfatta högst 118 lantmäteridistrikt i enlighet med vad i motionerna anförts samt anvisa medel till en organisation av nämnda omfattning och att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga personalramar samt avlönings- och omkostnadsstater m. m.;

I: 570 av herr *Åkesson* och herr *Nilsson, Yngve*, likalydande med II: 700 av herr *Nilsson* i Bästekille *m. fl.*, i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att någon indragning av Klippans lantmäteridistrikt icke skulle ske;

II: 671 av herr *Antby*, däri hemställts att riksdagen måtte besluta att antalet

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

lantmäteridistrikt fastställdes till av lantmäteristyrelsen föreslagna 119 distrikt; samt

II: 696 av herr *Henningson* i Visby och herr *Arweson*, vari hemstälts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 74 måtte besluta att antalet lantmäteridistrikt i riket skall vara högst 119 samt uttala att två av dessa distrikt borde vara placerade i Gotlands län.

Under förmälan att uttalandena och förslagen i propositionen, i den mån de ej särskilt berörts i utskottets utlåtande, icke föranlett någon erinran från dess sida, hemställde utskottet

I. att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionen II: 671 ävensom, såvitt nu vore i fråga, motionerna I: 560 och II: 701, I: 562 och II: 690, I: 564 och II: 697, I: 567 och II: 699, I: 569 och II: 693 samt II: 696 besluta, att antalet lantmäteridistrikt från och med den 1 januari 1961 skulle vara högst 110;

B. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 561, I: 563 och II: 695, I: 565 och II: 691, I: 568 och II: 692 samt I: 570 och II: 700 ävensom, såvitt nu vore i fråga, motionerna I: 559 och II: 694, I: 560 och II: 701, I: 562 och II: 690, I: 566 och II: 698, I: 567 och II: 699 samt II: 696 godkänna de förslag i övrigt till vissa ändringar i fråga om lantmäteriväsendets organisation, m. m., som utskottet framlagt;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 567 och II: 699, såvitt nu vore i fråga, godkänna de förslag rörande vissa organisationsändringar vid rikets allmänna kartverk, m. m., som framlagts;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 560 och II: 701,

I: 562 och II: 690, I: 564 och II: 697 samt I: 569 och II: 693, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för lantmäteristyrelsen och lantmäteristaten, vilka angivits i det föregående;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 559 och II: 694, såvitt nu vore i fråga,

1) fastställa i utskottets hemställda in- tagen avlöningsstat för lantmäteristyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

2) å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln till Lantmäteristyrelsen: Avlöningar anvisa ett förslagsanslag av 1 936 800 kronor;

V. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 559 och II: 694, I: 560 och II: 701, I: 562 och II: 690, I: 564 och II: 697 samt I: 569 och II: 693, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

1) fastställa av utskottet framlagd avlöningsstat för lantmäteristaten, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

2) å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Lantmäteristaten: Avlöningar ett förslagsanslag av 25 790 700 kronor;

b) till Lantmäteristaten: Omkostnader ett förslagsanslag av 5 297 800 kronor;

VI. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln, anvisa

a) till Lantmäteristyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 240 700 kronor;

b) till Lantmäteristaten: Utrustning ett reservationsanslag av 400 000 kronor;

c) till Utbildningskurser för viss lantmåteripersonal m. fl. ett reservationsanslag av 421 100 kronor;

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

d) till Bidrag till kostnader i samband med lantmäteri- och vägförrättningar m. m. ett förslagsanslag av 345 000 kronor;

VII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning,

1) fastställa i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för rikets allmänna kartverk, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

2) å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Rikets allmänna kartverk: Avlöningar ett förslagsanslag av 6 161 800 kronor;

b) till Rikets allmänna kartverk: Omkostnader ett förslagsanslag av 713 200 kronor;

c) till Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m. ett reservationsanslag av 1 830 000 kronor;

d) till Rikets allmänna kartverk: Utrustning m. m. ett reservationsanslag av 300 000 kronor;

e) till Rikets allmänna kartverk: Utbildningskurser för viss personal ett reservationsanslag av 4 000 kronor;

VIII. att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning godkänna de i det föregående föreslagna grunderna för ny lantmäteritaxa;

B. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 566 och II: 698, såvitt nu vore i fråga, besluta att statsbidragsgivningen jämlikt kungörelserna 1935: 84 och 1943: 388 angående bestridande av förrättningskostnaderna för vissa lantmäteriförrättningar i Kopparbergs län skulle upphöra per den 1 juli 1960 utom vad gällde redan påbörjade förrättningar.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Sigfrid Larsson*, *Hægglom* och *Antby*.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Sigfrid Larsson*, *Eskils-*

son, *Nils Hansson*, *Jonasson*, *Uno Olofsson*, *Hægglom*, *Antby*, *Östlund* och *Rimås*, vilka ansett att utskottet bort under I A och III hemställa att riksdagen måtte

I A. med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 560 och II: 701, I: 564 och II: 697, II: 671 samt II: 696, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag, såvitt nu vore i fråga, å motionerna I: 562 och II: 690, I: 567 och II: 699 samt I: 569 och II: 693 besluta, att antalet lantmäteridistrikt från och med den 1 januari 1961 skulle vara högst 119;

III. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 560 och II: 701 samt I: 564 och II: 697, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag, såvitt nu vore i fråga, å motionerna I: 562 och II: 690 samt I: 569 och II: 693, bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för lantmäteristyrelsen och lantmäteristaten, vilka angivits i reservationen, samt vidtaga de åtgärder, som i övrigt kunde bli erforderliga vid fastställande av en lantmäteriorganisation av högst 119 distrikt;

2) av herr *Sigfrid Larsson*, som ansett dels att utskottets utlåtande bort i vissa delar kompletteras och ändras, dels att till utskottets hemställan under I bort fogas följande yrkande:

»I. C. i anledning av motionerna I: 559 och II: 694 i skrivelse till Kungl. Maj:te till känna vad i det föregående anförts beträffande lantmäteriteknikernas löneläge.»

3) av herrar *Sigfrid Larsson* och *Persson* i Tandö, vilka ansett att utskottet under VIII B bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts framställning och med bifall till motionerna I: 566 och II: 698, såvitt nu vore i fråga, besluta att statsbidragsgivningen jämlikt kungörelserna 1935: 84 och 1943: 388 angående bestridande av förrättningskostnaderna för vissa lantmä-

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

teriförrättningar i Kopparbergs län skulle fortfara;

4) av herr *Persson* i Tandö, utan angett yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **HÆGGBLOM** (h):

Herr talman! Det utlåtande som vi nu skall behandla omfattar en ganska betydande proposition, som gäller såväl lantmäteriväsendet som rikets allmänna kartverk. Såvitt jag kunnat finna är det fråga om anslag på mellan 30 och 40 miljoner kronor. När emellertid denna fråga kommit under riksdagens behandling så är det egentligen endast en — men betydande — detalj, som blivit föremål för såväl motionärers som reservanters uppmärksamhet. Det är lantmäteriets distriktsorganisation. Att riksdagen speciellt intresserat sig för just denna del av propositionen hänger väl samman med att riksdagsmännen när det gäller lantmäteriets distriktsorganisation måste anse sig besitta en sakkunskap av väsentligt mera ingående art än den som departementet har kunnat prestera. Vidare är denna lantmäteriets distriktsorganisation en serviceorganisation som staten tillhandahåller fastighetsägarna i landet med monopolrätt så fort det gäller svensk landsbygd. Det är klart att alla de som är berörda av detta stafliga monopol och över huvud taget inte kan skaffa sig en bit svensk mark genom skifte eller dylikt utan att hänvisas till denna lantmäteriorganisation är intresserad av att den fyller rimliga krav på en något så när fulltrimmad service.

I det fallet har de gångna tidernas förhållanden lämnat mycket övrigt att önska. Departementschefen nödgas ju redovisa i sin proposition, att ett fullföljande av de ärenden som balanseras inom lantmäteriets distriktsorganisation tar en arbetstid av femton månader för samtliga dem som för närvarande är anställda inom lantmäteriorganisationen

— det betyder alltså en väntetid i medeltal på över ett år.

Nu har departementschefen skrivit en vacker devis när han gjort en sammanfattning av vad propositionen åsyftar, nämligen att han skall ge lantmäteriet tillräcklig kapacitet i förhållande till efterfrågan på dess tjänster. Riksdagen har väl bara att hoppas, att den önskan i någon mån skall kunna förverkligas, men man är nog litet fundersam över huruvida den uppläggning av reorganisationen, som propositionen har valt, i alla delar är fullt lyckligt funnen. Enligt min mening torde nog departementschefen ha satsat litet för mycket på centraliseringen av lantmäteridistriktet och låtit den frågan komma väl mycket i förgrunden.

Det är inte så säkert att en centralisering av en serviceorganisation som omspannar hela landet bjuder lika stora fördelar som centraliseringen kan göra, om man till ett organ kan sammanföra flera organ som arbetar på samma orter, så att man kan åstadkomma väsentliga minskningar i kostnaderna genom att göra vissa administrationsanordningar gemensamma.

Vad jag befarar när vi enligt regeringens förslag centraliserar de förutvarande 148 lantmäteridistriktet till 110 är att en hel del resor måste bli väsentligt förlängda. Inför utskottet har det redovisats en beräkning av vad denna centralisering betyder i ökade resekostnader. Med ledning av den uppgiften har jag för min del gjort den uträkningen, att de ökade resekostnaderna måste betyda en ökning av resorna med ungefär 25 000 mil för de förrättningsmän som skall fungera i den nya organisationen.

Man har som skäl för centraliseringen framhållit, att chefen, lantmätaren med den högsta utbildningen, skall inom distriktet välja ut de mest betydelsefulla uppgifterna och låta biträdande lantmätare och framför allt tekniker ta hand om mindre betydelsefulla detaljer. Men

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

när distrikten görs så här stora blir resultatet att de kvalificerade tjänstemännen får använda en del av sin tjänstetid till att vara sina egna chaufförer i sina egna bilar, och det kan ju ändå inte innebära någon förbättring av utnyttjandet av de mest kvalificerade tjänstemännens arbetstid och arbetsförmåga.

Detta syftemål, att man skall få till stånd en fördelning mellan de mera betydelsefulla objekten och de mindre betydelsefulla objekten vid en förstoring av distrikten, kanske kan göra sig gällande i en framtid, när man avverkat arbetsbalansen, men så länge denna arbetsbalans ligger kvar med uppgifter som sträcker sig över femton månader framåt måste det inom praktiskt taget varje nuvarande lantmäteridistrikt finnas möjligheter att göra ett urval av sådana objekt som kräver högt kvalificerad förrättningsman och sådana som kan skötas av mätningstekniker. Först när arbetsbalansen är borta kan en centralisering bli nödvändig för att skapa förutsättningar för en uppdelning av arbetet mellan de högst kvalificerade och de mindre kvalificerade tjänstemännen. Förrän vi kommit dithän kan vi inte räkna med att en centralisering ger oss några fördelar. Däremot ger den oss alldeles avgjort nackdelar, om vi ser saken ur servicesynpunkt. De som skall ha lantmåteriförrättning får räkna med att i alla dessa förstorade distrikt få längre avstånd till förrättningsmannen. I den mån de behöver söka distriktslantmätaren — och det är framför allt de kommunala tjänstemännen och förtroendemännen som har anledning att då och då söka kontakt med lantmåterikontoret i distriktet — har de anledning att räkna med att få sina besvär förstorade. Därför kommer centraliseringen att medföra nackdelar.

Det gäller alltså för riksdagen att fatta beslut om en så klok omformning som möjligt av den nuvarande distriktsorganisationen. Det är här som riksdagsmän som motionerat har ansett sig ha

en sakkunskap att ställa vid sidan om den som Kungl. Maj:t presenterar. När det gäller en lokal organisation måste vi såsom jag förut har sagt tillmäta riksdagsmännen en ganska betydande sakkunskap. Jag tycker för min del att en departementschef hur ömtålig han än är om sin ära att få igenom en proposition oantastad borde kunna finna sig lättast till rätta med sådana justeringar som göres av riksdagsmän som känner de lokala förhållandena.

Jag beklagar att departementschefen av okänd anledning har ansett det lämpligt att vältra stenar i vägen för riksdagsmännens möjligheter att ta ställning till frågan om organisationens utformning ute i landet genom att i propositionen meddela, att det föreslagna antalet lantmäteridistrikt, nämligen 110 är fastlåst genom den överenskommelse som träffats mellan chefen för jordbruksdepartementet, chefen för civildepartementet och ombud för lantmåteritjänstemännen. Den saken redovisades när jordbruksutskottet behandlade ärendet, så det var inte någonting okänt, att här förelåg en sammankoppling med frågan om i vilken lönegrad distriktslantmätarna i de tillämnade 110 distrikten skulle sättas enligt detta avtal. Men jordbruksutskottet ansåg väl för sin del att om det över huvud taget skulle representera riksdagens fria prövningsrätt, hade det anledning att till saklig behandling uppta varje motion som var väckt i denna fråga och som lagligen remitterats till jordbruksutskottet.

Sedan förekom det som ju oftast förekommer i utskotten och som gör arbetet i riksdagen till en inte alltid tråkig och otrevlig syssla. När vi satt vid utskottsbordet och diskuterade denna fråga, som man ju inte gärna kan lägga några politiska synpunkter på, eftersom det väl inte finns någon organisation i landet som i samma mån som lantmätarnas står absolut fri från varje misstanke att ha någonting med politik att göra, kunde vi där resonera om vad som

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

skulle vara det lämpligaste. Utskottet enades sedan om att förorda i stället för 110 lantmäteridistrikt som Kungl. Maj:ts förslag innebar 119 som lantmäteristyrelsen för sin del hade förordat och som på ett distrikt när sammanföll med vad experterna i utredningen hade föreslagit. När beslutet fattades hade vi trots att propositionen inte säger vilka distrikt som skall försvinna en ganska god bild av hur situationen skulle te sig. Vi kunde konstatera att det framför allt var glesbygderna som skulle drabbas av den minskning från 119 som lantmäteristyrelsen förordat till 110 som Kungl. Maj:ts proposition innebar.

Det fattades ett definitivt beslut i jordbruksutskottet. Det fattades, om jag inte minns fel, med 11 röster mot 9 och bland de 11 var samtliga partier i utskottet representerade. Så hade man tänkt att det hela skulle presenteras för riksdagen. Men sedan hände det som redovisas i det särskilda yttrandet, att ordföranden i statsutskottets femte avdelning avlät en skrivelse till jordbruksutskottets ordförande med ett påpekande av de överläggningar och förhandlingar som ägt rum och om vilka, såsom jag nämnde, utskottet inte på något sätt var ovetande.

Jag vet inte vad jag skall säga om den skrivelsen. Beträffande innehållet har jag ingenting att anmärka, ty utskottet visste före behandlingen allting som står i skrivelsen. Jag ställer mig frågan vad avsikten var. Jag ställer mig frågan om skrivelsen möjligen var rekviderad av de ledamöter som i utskottet kom i minoritet och som kanske ville få en möjlighet att påverka de två ledamöter från regeringspartiet, som stannat i majoritetsställning. Jag gör den reflexionen därför att den enda ändring som skedde med anledning av skrivelsen var att de två ledamöterna — jag skall inte nämna namnen, eftersom jag tycker att de inte behöver skylta i protokollet i sådant sammanhang — ändrade sin

ståndpunkt, varigenom utskottsutlåtandet fick den utformning som det nu har.

Jag har inte blivit tillfrågad av någon, hur jag skulle ha gjort, om jag varit i samma ställning som utskottets ordförande och fått motta denna skrivelse. Men om jag hade blivit tillfrågad, så skulle jag ha sagt att jag skulle kastat bort skrivelsen och meddelat dem som skickat av densamma, att dessa saker visste vi förut. Det hade vi klart för oss innan vi tog ståndpunkt. Och enligt min mening fanns det ingen anledning att riva upp ett definitivt beslut på grund av att en skrivelse med samma innehåll som propositionen kom utskottet till handa.

Sedan skulle jag också haft anledning att protestera därför att jag inte gillade den metod som kom till användning när man rubbade det tidigare beslutet. Det finns visserligen ingen praxis kodifierad därvidlag, och i jordbruksutskottet tror jag inte att vi över huvud taget har någon praxis i det avseendet. Men när vi fattat ett majoritetsbeslut, så brukar inte minoriteten lägga sig i den skrivning, som majoriteten bestämmer sig för, utan de som fattat beslutet får sedan klara av skrivningen. Så går det till i andra utskott. Men så skedde inte här, och därför finns det ingen annan möjlighet för en enskild riksdagsman än att protestera.

Eftersom vi nu har civilministern närvarande och då ju han spelar en mer framträdande roll än jordbruksministern vid dessa förhandlingar, vill jag säga att man från statsrådets sida nog bör vara litet lyhörd vid förhandlingarna, så att man inte skapar sådana situationer som nu inträffat, där åtminstone vissa av riksdagens ledamöter känner sig bundna i sitt handlings sätt av ett ingånget avtal. Såvitt jag förstår har vi accepterat att böja oss för avtal vad gäller löner och arbetsvillkor. Men att från denna grund, som vi väl får säga är accepterad inom riksdagen, gå vidare och

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

säga att ett avtal med en tjänstemannaorganisation också skall ha inflytande på organisationens utformning — t. ex. när det gäller lantmäteriets distriktsorganisation — är ett sätt att träda riksdagens frihet att behandla Kungl. Maj:ts propositioner för när, och jag skulle djupt beklaga om detta upprepades. Jag hoppas dock att så icke skall bli fallet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 1, av herr Sigfrid Larsson m. fl.

I detta anförande, under vilket herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Fröding* (h) och *Hedin* (h).

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Jag har här fått rådet att vara litet lyhörd, när jag förhandlar. Jag vågar försäkra herr Hæggbloom att jag alltid är lyhörd vid förhandlingar. Det ingår i förhandlingsarbetet att vara det.

Om sedan herr Hæggbloom också hade varit en smula lyhörd för vissa nyanser, som han tydligen i detta sammanhang inte har observerat, så skulle kanske hans omdöme om min insats på detta område ha blivit en helt annan. Eller har jag möjligen missuppfattat herr Hæggblooms anförande, att jag skulle ha förhandlat om 110 distrikt i lantmäterioorganisationen. Några sådana förhandlingar har aldrig förekommit. Vad som förevarit vid förhandlingarna har varit överläggningar om lönerna och anställningsvillkoren i övrigt. Det förekommer över huvud taget aldrig några förhandlingar mellan civildepartementet och personalorganisationerna rörande utformningen av ett verk eller en organisation i staten. Jag förutsätter vid dylika förhandlingar att det är ting som bara angår Kungl. Maj:t och riksdagen.

Däremot är det ganska naturligt att vi förhandlar om arbetsuppgifterna i skilda organisationer, och så har också varit fallet vid detta tillfälle. För att bekräfta riktigheten av dessa mina uttalanden skall jag be att få föredra § 1 i förhandlingsprotokollet, som lyder så:

»Sedan företrädarna för civil- och jordbruksdepartementen — på grundval av inom jordbruksdepartementet utarbetade förslag till omorganisation inom ifrågavarande områden — under förbehåll för Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande framlagt de förslag rörande lönegradsplacering för tjänster m. m., som framgår av härvid fogade bilagor, nämligen *Bilaga A*. Vissa tjänster inom lantmäteriväsendet samt *Bilaga B*. Vissa tjänster vid lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna, förklarade sig representanterna för personalorganisationerna godkänna de framlagda förslagen till lönegradsplacering av tjänster m. m.»

Av denna paragraf framgår klart och tydligt, att vi endast har fört förhandlingar om lönegradsplaceringen beträffande dessa tjänster. Men det är alldeles uppenbart att när vi för förhandlingar, så utgår vi ifrån de arbetsuppgifter tjänstemännen skall få, och vi har utgått från de arbetsuppgifter som kan tillkomma vid en nedbantning av organisationen till 110 distrikt. Det är klart att en sådan rationalisering påverkar vår bedömning av de löner som bör utgå. Jag hade verkligen inte drömt om att man i riksdagen skulle väcka ett så stort antal motioner om ytterligare distrikt utöver de 110, som förordats av utredningen och som godtagits av Kungl. Maj:t och framlagts för riksdagens prövning.

Vad byggde jag min bedömning på? Jo, framför allt på den erfarenhet jag hade av motionerna och debatten om rationalisering av statsverksamheten. På den tiden jag var ordförande i statsutskottets femte avdelning behandlade vi regelmässigt varje år motioner från såväl högern som folkpartiet och center-

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

partiet, i vilka det krävdes rationalisering av de olika förvaltningsdelarna i statsförvaltningen.

Här har nu efter en utredning framlagts ett förslag, som innebär en betydande rationalisering och som, såvitt man kan bedöma, ger möjlighet till rationellare arbetsmetoder än de man tidigare har haft. Då har jag givetvis förutsatt, att alla de som tidigare motionerat om rationalisering av statsförvaltningen, menade allvar när de väckte dessa motioner. Vi har ju haft åtskilliga diskussioner, där man kritiserat mig för att jag inte tillräckligt helhjärtat varit med på alla krav, som rests, i den andan. Därför hade jag inte tänkt mig att samma människor som tidigare krävt rationalisering nu, när det framlägges ett förslag till rationellare organisation, skulle uppträda som motionärer för en större organisation än den som en utredning har förordat.

Jag måste, herr talman, säga mig, att om man den ena dagen är livligt intresserad av att få en rationalisering av statsförvaltningen, då bör man också vara beredd att ta konsekvenserna av sitt eget tal.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle:

Herr talman! Det försvar, som civilministern framförde nu senast, är ju uppenbart haltande. Det var ingalunda bara motionärer från oppositionens sida som ställde till tråkigheterna, utan det var även motionärer från civilministerns eget parti, som ju inte uppträtt på detta område tidigare. Och så mycket borde ju civilministern känna sina egna, att de anser att de bör få bevaka sina rättigheter.

När det vidare sägs att det är fråga om att i alla väder rationalisera, vill jag framhålla att det här gäller en centralisering av en serviceorganisation. Om civilministern hade studerat vad som under årens lopp kommit från oppositionen, hade han bl. a. funnit den motion jag har varit med om, där vi säger

att när det gäller en serviceorganisation är det statens skyldighet, speciellt på grund av den monopolställning som här finns, att göra denna organisation tillräckligt effektiv. Vi hade där i bakfickan tanken, att man gärna kan låta dem som använder organisationen betala, men att staten inte skall skapa en sådan minskning av organisationens omfattning att allmänheten blir lidande.

Tydligt är dock, att bakom denna överenskommelse har skymtat dessa 110 lantmäteridistrikt. Herr Hans Gustafsson har alltså haft täckning för sitt påstående att det råder ett samband mellan dessa 110 och lönegradsplaceringarna. I varje fall kan ju inte gärna motionärerna ha någon som helst skuld i att en dylik situation inträffat. Skulden måste ligga på något ställe. Det kan inte vara hos motionärerna, utan den ligger hos departementscheferna.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Det är fullkomligt riktigt att man skall eftersträva effektivast möjliga organisation, och den utredning som här förevarit har ju kommit fram till att den organisation man föreslår blir effektivare än den vi tidigare har haft. Här är det alltså fråga om att skapa ett serviceorgan, som på bättre sätt än det gamla tillgodoser berättigade önskemål.

Sedan vill jag bara tillägga, att jag vet att det från vissa håll har bedrivits en viss propaganda i dessa frågor ute i landet. Jag har också uppmärksammat motioner, där man inte enbart har berört organisationsfrågor utan jämväl lönefrågorna. Jag är befullmäktigad att säga till kammarens ledamöter, att den personalorganisation, som har svarat för lantmätarnas förhandlingar, djupt ogillar att man på detta sätt ingriper i ett förhandlingsresultat. Liksom andra organisationer vill nämligen denna organisation genom fria förhandlingar träffa uppgörelser om löne- och anställ-

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

ningsvillkor. Man vill inte vara beroende av tillfälliga kastvindar.

Herr HÆGGBLUM (h) kort genmäle:

Herr talman! Våra åsikter tycks ju närma sig varandra på den punkten, att avtalet bör gälla löne- och anställningsvillkor. Men man har inte stannat vid detta utan vid en utformning av distiktslantmätarorganisationen, något som riksdagen har att bestämma över. Hade man stannat vid vad herr Lindholm nu anser vara det riktiga, hade ingen olycka hänt. Det skedde emellertid när han förde denna lantmäteritjänstemannaorganisations talan och framförde dess krav att riksdagen skulle efterkomma dess önskningsar. Det hade ju varit intressant att få veta vilken morot eller vilken piska man använt vid förhandlingarna för att på det sättet påverka dem, men jag antar att det är ogörligt att lätta på den slöjan. Nu är det väl så, herr talman, att jag inte får någon mera replik, utan jag får nöja mig med det besked som civilministern tydligen tänker ge.

Det talas här om propaganda. När riksdagsmän från alla partier kan enas om en motion beträffande en bygd, då är det inte fråga om propaganda utan om saklig kännedom angående en bygds förhållanden.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Jag har varken använt morot eller piska i förhandlingarna. Sådant lär inte hjälpa långt i det moderna förhandlingsförfarandet. Där hjälper bara en saklig diskussion om de arbetsuppgifter som befattningshavarna har. Det är efter en sådan diskussion som man kommit fram till att en organisation med 110 distrikt ställer större krav på befattningshavarna än den gamla organisationen gjorde, och som en följd därav har det varit berättigat med vissa lönejusteringar.

Men det är också klart, herr Hæggbloom, att man naturligtvis kan göra på annat sätt, om man så vill. Men bör ändå inte arbetsuppgifterna vara bestämmande för lönesättningen? Om nu riksdagen tar 119 eller 125 distrikt, så blir förutsättningarna för bedömandet av arbetsuppgifterna andra än om man stannar för 110 distrikt. Så ligger saken till.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag betraktar det som mycket hedersamt att min lilla skrivelse till jordbruksutskottet har rönt så stort erkännande, att den till och med avtryckts i det särskilda yttrandet till jordbruksutskottets utlåtande. Jag är ännu mera tillfredsställd med att skrivelsen hade en sådan effekt som den hade och som herr Hæggbloom tidigare redovisat. Men eftersom jag har en känsla av att kammarens ärade ledamöter kanske fått en något ensidig uppfattning om denna historia efter att ha lyssnat till bara herr Hæggbloom, kanske jag kan få lämna min version av vad som förevarit.

Vi fick till statsutskottets femte avdelning ett protokollsutdrag från ett sammanträde med jordbruksutskottet. Däri meddelades, att jordbruksutskottet med 11 röster mot 9 hade fattat beslut i enlighet med motionsyrkanden om en utökning av antalet lantmäteridistrikt från 110 till 119. Samtidigt hade man ökat antalet tjänster i 26 lönegraden från 110 till 119. Vidare stod i detta protokollsutdrag, att man även hade beslutat att föreslå den anslagshöjning som betingades av denna utökning av organisationen och antalet tjänster i 26 lönegraden jämfört med vad som förutsettes i propositionen.

I samband med översändandet av protokollsutdraget ställdes till statsutskottets femte avdelning frågan, hur vi som lönekineser såg på denna sak. Artiga som vi är på statsutskottets femte avdelning tyckte vi, att vi måste svara

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

på denna fråga. Vid en diskussion på avdelningen kom vi fram till att vi formellt som avdelning i statsutskottet knappast kunde lägga oss i hur jordbruksutskottet handlade i en fråga som faller under dess handläggning. Vi fann det vara lämpligt, att jag i egenkap av ordförande i statsutskottets femte avdelning i skrivelse till ordföranden i jordbruksutskottet skulle framhålla, att man i detta fall borde bedöma saken så, att organisationsfrågan och lönegradsfrågan hängde så intimt samman, att en förändring av organisationen borde medföra en omändring av lönesättningen. Någoting annat än vad jag här i sammandrag redogjort för har vi inte sagt i denna skrivelse.

Därmed tycker herr Hæggbloom att vi har blandat oss i jordbruksutskottets handläggning. Vi har gjort detta lilla påpekande. Vad jordbruksutskottet sedan behagade besluta har vi inte lagt oss i. Ingenting hade hindrat att jordbruksutskottet hade fattat beslut om sina 119 distrikt men samtidigt sagt, att lönerna ändrar vi inte i enlighet med vad som föreslagits. Ty det kan väl ändå inte vara rimligt, att man, om man vindtar en förändring som medför minskade arbetsuppgifter, skall ha samma lönesättning kvar. Det är väl alla överens om som något sysslat med lönefrågor.

Jag fäste mig särskilt vid ett yttrande av herr Hæggbloom, vilket väl andra får antingen bestrida eller verifiera. Herr Hæggbloom säger, att den första majoriteten — om jag så får uttrycka det — i jordbruksutskottet var fullt på det klara med vad beslutet innebar. Jag har i varje fall efter vissa sonderingar kommit till den mycket bestämda uppfattningen, att man inte var alldeles på det klara med att beslutet innebar en utökning av antalet tjänster i 26 lönegraden från 110 till 119.

Jag skall inte fortsätta denna diskussion längre. Jag vill sluta med att säga

att mot bakgrunden av alla krav på inskränkning, rationalisering och förbilligande av den statliga verksamheten gör det ett något egendomligt intryck, att man här tycks vara beredd att utan vidare skapa en större organisation än vad en sakkunnigutredning på området ansett vara nödvändig.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara till detta lägga en liten reflexion beträffande effekten av denna skrivelse som herr Gustafsson tyckte var så storartad. Effekten inskränkte sig till att två av hans partivänner ändrade votum. Blir det i framtiden nödvändigt att få skrivelser från olika avdelningar inom statsutskottet utan att de passerar det stora utskottet som har beslutanderätt, när en sådan situation föreligger, eller kan vi räkna med att detta är en engångsföreteelse, en engångsinflation i fråga om riksdagens arbetsformer? I så fall må det vara hänt.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte alls lova herr Hæggbloom något i det avseendet. Är det så att något utskott gör en förfrågan till statsutskottets femte avdelning i något löneärende, så skall jag av samma artighet som jag nu visat besvara den förfrågan. Även jordbruksutskottet skall få svar om det önskar återkomma till statsutskottets femte avdelning och fråga om något, som man har en känsla av att avdelningen har litet större förutsättningar för att kunna bedöma än jordbruksutskottet.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte övertygad om att det finns något protokoll i jordbruksutskottet om att statsutskottets femte avdelning skulle tillfrågas, men det torde väl jordbruksutskottets ordförande så småningom kunna upplysa om.

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! För undvikande av missförstånd vill jag säga att jag aldrig påstått, att det finns något protokoll i vilket det står att det skulle göras en förfrågan. Jag har sagt att ett protokollsutdrag översänts till statsutskottets femte avdelning och att med detta utdrag följde en förfrågan om hur vi bedömde denna sak.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! På sid. 42 i sitt utlåtande nr 19 har jordbruksutskottet avstyrkt en rad motioner. Samtidigt har emellertid utskottet hänvisat innehållet i dessa motioner till lantmäteristyrelsen att närmare begrundas. Bland dessa avstyrkta motioner vill jag fästa kammarens uppmärksamhet vid ett par, nämligen motion I: 566 av herr Einar Persson m. fl. och II: 698 av herr Eliasson i Sundborn m. fl. Motionerna är undertecknade av så gott som alla dalariksdagsmännen. Här är det således inte fråga om någon partiskiljande sak. Det är förhållandena i Dalarna som motionerna närmast tar sikte på.

Motionärerna hemställer att riksdagen måtte besluta att Kopparbergs län i stället för de i den kungl. propositionen föreslagna åtta lantmäteridistrikten indelas i tio distrikt. Nedskärningen av antalet distrikt, som också godtagits av jordbruksutskottet, har skett genom att man fört borlängeområdet till Hedemora distrikt och Nås till dels Malungs, dels Ludvika distrikt.

Säkerligen är det inte okänt för riksdagen att det är stora svårigheter som lantmäteriet har att brottas med i Dalarna. På grund av där rådande invecklade fastighets- och äganderättsförhållanden är bebyggelseplanering, nybildning av fastigheter för bostads- och industriändamål och fastighetsrationalisering inom jordbruk och skogsbruk både tidsödande och besvärliga. Mot svarighet härtill torde saknas inom

andra delar av vårt land. Fastighetsförhållandena inom de enbart storskiftade delarna av länet är så särpräglade, att den generell gällande jorddelningslagstiftningen där ansetts icke kunna till alla delar tillämpas. I stället gäller för dessa områden, som omfattar större delen av länet, viss särlagstiftning, den s. k. Dalalagen med därtill anslutna författningar.

Vad beträffar den i propositionen aktualiserade uppdelningen av Borlänge och Nås distrikt på Hedemora, Malungs och Ludvika distrikt innebär detta enligt vår mening en alltför långt gående sammanslagning av distriktsenheter. I denna vår uppfattning stöds vi motionärer av flera remissinstanser. Tillräcklig vikt synes oss icke ha tillmätts den service som distriktsorganisationen lämnar de i distriktet ingående kommunerna. Här är det ju fråga om landskommuner med emellanåt avsevärda reseavstånd till stationsorterna. Särskilt för de kommunala myndigheterna och för befolkningen inom Nås kommun medför den ifrågasatta uppdelningen betydande olägenheter. Detta har också poängterats i motionerna. Vissa delar av Nås kommun kommer att vara belägna cirka 11 mil från distriktslantmätarens stationeringsort. Kommunikationsmöjligheterna mellan Nås och Ludvika är även synnerligen ogynnsamma. Nås kommun tillhör Nås och Malungs domsaga med kansli i Malung. Även detta förhållande måste medföra olägenheter vid ärendenas handläggning, inte minst för den i Ludvika stationerade distriktslantmätaren, som alltsom oftast kan finna anledning att vid besök på domsagans kansli verkställa utredningar angående föreliggande äganderättsförhållanden. Det nu anförda talar enligt motionärernas mening på ett avgörande sätt för ett bibehållande av det nuvarande Nås distrikt.

Enligt överlantmätarens i Kopparbergs län mening lämnar Borlänge distrikt med hänsyn till nuvarande och

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

förväntad frekvens av förrättningar och uppdrag arbetsunderlag för en personaluppsättning av en ur organisatoriska synpunkter lämplig storlek. Den föreslagna indragningen av stationeringsorten kommer avgjort att minska lantmäteriets möjligheter att upprätthålla god kontakt med bygden och att tillgodose allmänhetens och kommunernas berättigade krav på god service. Även andra lokala skäl av betydelse kan åberopas för att bibehålla distriktet oförändrat. Överlantmätaren har med hänsyn härtill bestämt avstyrkt någon förändring.

Landskommunernas förbund ger likaledes uttryck för verkliga bekymmer inför förslagen om minskning av lantmäteridistriktet och säger bl. a.: »Ute i landskommunerna har man på skilda håll uttryckt sin oro för en nedskärning av nuvarande antal distrikt i den omfattning som förslaget innebär, därvid man med hänvisning till de lokala förhållandena anvisat andra lösningar. Från kommunalt håll kan man icke godtaga en lösning, som icke tillräckligt beaktar de lokala faktorerna. Styrelsen har mot bakgrunden av de krav på en utökning av antalet organisationsenheter, som i landskommunerna framförts, icke övertygats om att förutsättningar föreligga för en distriktsindelning, som innebär en så radikal nedskärning av antalet distrikt, som föreslagits.»

Hur lantmätarna i allmänhet ser på hela omorganisationsförslaget, är givetvis inte lätt att säga. Man sätter dock i fråga om det inte är ganska många som skriver under följande uttalande av en distriktslantmätare: Förslaget — det gäller indragning av lantmäteridistrikt — lär inte ens uppfylla de enkla kraven att öka produktiviteten och därigenom medföra billigare förrättningar, att åtminstone vid genomförandet vara rationellt, att tänkas bli bestående under överskådlig tid och att medföra lättnader för den förrättningsökande all-

mänheten. Som skäl för omorganisationen återstår egentligen endast antagandet att förrättningarna skall avverkas snabbare, säger den jag har citerat. Och han fortsätter litet bittert: Förra gången man drog in distrikt, ökade istället balansen!

Herr talman! Redan dessa motioner, I: 566 av herr Einar Persson m. fl. och II: 698 av herr Eliasson i Sundborn m. fl., har utförligt och som jag menar med bärande skäl motiverat, varför Kopparbergs län bör vara indelat i tio distrikt. Jag tillåter mig därför att hänvisa till dessa motioner och yrka bifall till dem.

Herr Agren (fp) instämde häri.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Kungl. Maj:ts proposition nr 74 med förslag till viss omorganisation av lantmäteriväsendet har inte mottagits med någon större entusiasm ute i landet. Särskilt är kritiken hård mot den starka nedskärningen av antalet lantmäteridistrikt, som anses komma att försämra servicen och öka väntetiderna. Det kan därför heller inte undvikas, när nu riksdagen skall ta ställning till denna fråga, att lokala synpunkter gör sig gällande och att lokala svårigheter måste betonas. Jag kan därför, herr talman, inte uraktlåta att ge uttryck åt de bekymmer vi inom Gävleborgs län hyser inför det förestående beslutet om omorganisationen, därest Kungl. Maj:ts förslag skulle bifallas i oförändrat skick.

Glädjande nog har denna fråga åtminstone i sitt begynnelseskedet kunnat lyftas ovanför partigränserna, och vi från min länsbänk, representerande samtliga partier, är därför tämligen överens om att vi inte kan acceptera den föreslagna nedskärningen av antalet distrikt från nuvarande åtta till fem. I anslutning till den motion i frågan som vi lämnat från länsbänken skall jag, herr talman, be att få stryka under några av våra motiveringar.

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

Först vill jag då framhålla att fastighetsförhållandena inom stora delar av Gävleborgs län är sådana, att de tarvar en tämligen stor insats från lantmäteriets sida för att rationella lösningar på skogsbrukets och jordbrukets område skall kunna åstadkommas. Ur den synpunkten torde lantmäteriet i Gävleborgs län tillhöra de mer arbetstungda. Detta förhållande belyses även av den stora arbetsbalansen, framför allt inom hudiksvallsregionen.

Arbetsbalansen inom vårt län är vida större än den som redovisas i propositionen. Vid årsskiftet 1959/60 uppgick den till 23 arbetsmånader för varje lantmätare i länet, vilket är åtskilligt mer än genomsnittet för landet i övrigt. Med vetskap om detta frågar sig givetvis den förrättningsökande allmänheten: Hur skall man kunna klara den stora arbetsbalans och de ökade arbetsuppgifter som är att vänta för lantmäteriet i övrigt med en nedskärning av antalet distrikt? Om man inte nu klarar arbetsuppgifterna med åtta distrikt, hur skall man då klara dem med fem?

Jag undrar om det verkligen kan vara någon mer än jordbruksministern som vågar vara så optimistisk. De stora arbetsbalanserna, som bl. a. förefinnes inom hudiksvallsregionen, kunde — det har man tidigare varit överens om — avhjälpas endast genom tillskapandet av ett nytt distrikt till de förutvarande två, men nu menar tydligen jordbruksministern, att balansen skall avhjälpas genom en åtgärd i motsatt riktning, genom att minska antalet distrikt från två till ett.

Man har tidigare varit överens om att antalet distrikt inom Gävleborgs län blev klart underdimensionerat vid 1948 års omorganisation. Det nyssnämnda förslaget innebar bl. a. att ett distrikt från ett annat län skulle flyttas över till Gävleborgs län och placeras in i hudiksvallsregionen. Alla sakliga skäl talade för ändringen, ehuru man med hänsyn till lantmäterikommitténs arbete

inte ville gå händelserna i förväg. I denna kommittés betänkande finns också en reservation från experterna Arnborg och Lodmark, som förordade inrättande av förutom specialorganisationer minst 118 distrikt, varav 7 inom Gävleborgs län. Detta är också vad vi i motion nr 693 i denna kammare har anslutit oss till.

Till stöd för detta har vi bl. a. anfört, att de besvärliga fastighetsförhållandena inom Gävleborgs län kräver ett procentuellt högre antal kvalificerade befattningshavare än inom andra delar av riket. Inom ett län med särskilt svårbemästrade fastighetsrättsliga problem krävs av organisationscheferna en mycket god lokalkännedom och god kontakt med den förrättningsökande allmänheten. Distriktsenheter måste här göras mindre än i andra delar av landet. Vi anser att det är en felbedömning av läget, behoven och möjligheterna när man nu föreslår en så stark decimering av antalet distrikt inom Gävleborgs län. Den stora arbetsbalansen inom länet borde ha varit en tillräcklig varning för jordbruksministern att inte gå så raskt fram i sin rationaliseringsiver — något som endast kommer att få till följd sämre service åt allmänheten och ännu längre väntetider för de förrättningsökande. Väntetiderna är ju redan i nuvarande organisation alldeles för långa.

Till detta sista vill jag bara knyta en enda aktuell uppgift. På förfogandelantmätarens arbetsbord i Hudiksvall finns i dag ansökningar för mellan 70 och 80 förrättningar enbart i fråga om skogsbilvägar. Bara för att klara det förrättningsområdet kommer att krävas 7 à 8 år. Sedan väntar här nya, stora arbetsuppgifter i fråga om skogsbrukets yttre rationalisering. De två specialorganisationer, som avses finnas inom Gävleborgs län, kommer inte på några villkor att kunna klara alla de arbetsuppgifter som väntar inom ifrågasvarande områden. Resultatet blir att ar

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

betsbalanserna ökar och att personalen på de olika distrikten kommer att få arbeta under en ständig press av växande högar av arbetsuppgifter.

Så till sist, herr talman, finns inom Gävleborgs län ett område, där det råder svårigheter av ännu mer speciell natur, vilka förtjänar att särskilt framhållas. Det gäller Järvsö lantmäteridistrikt, som också enligt propositionen föreslås indraget. Inom Järvsö kommun är fastighetsförhållandena särskilt besvärliga. Genom de i gången tid allmänt förekommande sämjedelningarna har fastigheternas arealer trasats sönder i många och små skiften, som nu ligger insprängda här och där. En sammanläggning av dessa spridda skiften till enhetliga brukningsdelar har ansetts vara så arbetskrävande och omfattande, att det befunnits nödvändigt med en lantmätarc, och en sådan är stationerad på orten sedan några år tillbaka. Järvsö kommun har å sin sida sökt främja och underlätta arbetsförhållandena för lantmäteripersonalen i distriktet genom att uppföra en byggnad för lantmäteriorganisationen som 1955 togs i anspråk. Kommunen har därjämte ordnat med bostäder åt personalen och givetvis varit inställd på att här för viss tid framöver skulle finnas en lantmätare placerad, som kunde fortsätta det år 1827 avslutade storskiftet. Vid kontoret finns ett distriktsarkiv, omfattande bl. a. kartor som bekostats av Järvsö sockens stora skifteslag.

De insatser som gjorts av kommunen och det värde som lantmäteridistriktet utgör för ifrågavarande bygder skulle omintetgöras vid en indragning av distriktet. Enligt motionärernas mening borde detta distrikt få finnas kvar så länge uppgifterna med fastighetsregleringarna är så stora som för närvarande. Lantbruksnämnden i länet har också starkt understrukit behovet av att detta distrikt finns kvar. Den av staten i andra sammanhang understödda jordbruksrationaliseringen försvåras av

nödvändigheten av att legalisera de allmänt förekommande sämjedelningarna. Om lantmäteridistriktet skulle försvinna, komme de nu förefintliga svårigheterna för lantbruksnämndens verksamhet att bli ännu större och sakägarna skulle drabbas av ökade kostnader för resor och av tidsförlust i och med att lantmätaren stationeras på annan ort. Man har också svårt att tro att det för staten skulle bli billigare med en indragning av detta distrikt, där arbetsuppgifterna redan nu är så omfattande, att de ger full sysselsättning åt en lantmätare. Resor och traktamenten kommer att uppgå till betydande belopp och dessutom tillspillogives all den tid som åtgår för resor till och från förrättningarna.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till i första hand motionerna I: 569 och II: 693 och i andra hand till reservationen nr 1.

I detta yttrande instämde herr *Stenberg* (fp).

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! I diskussionen med herr Hæggbloom har statsrådet Lindholm ett par gånger hänvisat till en enhällig utredning. När man läser propositionen nr 74, kan man inte undgå att lägga märke till hurusom man ifrån sakkunnigt håll underkänner utredningens förslag just beträffande distriktsindelningen. Jag vill erinra om att ett par av utredningens egna experter haft en från utredningen avvikande mening och föreslagit en annan distriktsindelning. Lantmäteristyrelsen, Svenska landskommunernas förbund, en del länsstyrelser och vissa överlantmätare ävensom Sveriges lantmätarförenings egen styrelse har också ställt sig kritiska. Det stora antalet motionärer avspeglar den oro man från riksdagsledamöternas sida, oavsett partitillhörighet, hyser inför den omständigheten, att jordbruksministern i fråga om distriktens antal följer ut-

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

redningens förslag, och det är inte underligt.

Det är här fråga om en serviceverksamhet av mycket stor betydelse för allmänheten. Man frågar sig nu: Innebär detta, såsom statsrådet Lindholm här har sagt, en verklig rationalisering? Kan man med de riktlinjer som föreslås här hoppas, att lantmäteriet blir förhjälp till att bättre kunna fullgöra sina uppgifter? Eller har man de kritiska rösterna rätt, när de säger att här riskerar man, att den alltför stora eftersläpning, som vi redan har, kommer att ytterligare öka?

Vi reservanter har funnit vad som anförts i nämnda sakkunnigutlåtanden och remissyttranden vara så tungt vägande att vi föreslagit, att man skulle följa dem och därför fastställa antalet distrikt till 119.

Jag vill verifiera herr Hæggloms upplysning om att utskottet inte har fattat beslut om att fråga femte avdelningen av statsutskottet till råds om hur organisationen skall se ut.

Vidare skulle jag vilja säga några ord om en detalj i utskottsutlåtandet, som tilldragit sig stort intresse redan förut i debatten. Jämsides med utarbetande av plan för omorganisationen har det förts löneförhandlingar, vilka förhandlingar har lett till en viss överenskommelse. I förevarande ärende har denna tågordning medfört ett ganska underligt resultat. Den omständigheten, att förhandlingsresultatet är sammankopplat med organisationens omfattning, medverkar till att man, i varje fall här i riksdagen, har känt sig i viss mån bunden. Man har dragit sig för att yrka på en annan organisation än den som jordbruksministern har föreslagit. Måhända litet tillspetsat kan man med andra ord säga, att här har civilministern och lantmätarnas förhandlare enats om en viss lönesättning med utgångspunkt från ett visst antal distrikt och sedan säger man till riksdagen: Var så god

och skriv under, 110 distrikt skall det vara och därmed basta!

Vad jag här har sagt belyses säkerligen bäst, om jag i likhet med herr Hægglom hänvisar till det lilla rara brevet som ordföranden i jordbruksutskottet erhållit från ordföranden i statsutskottets femte avdelning. Jag hänvisar intresserade till att läsa det brevet i det särskilda yttrande som finns fogat till utskottets utlåtande. Yttrandet redogör för övrigt för resultatet av brevet och den förhandlingsordning som jag här har redogjort för. Herr Gustafsson i Stockholm sade att han var glad över att brevet hade haft den effekt, som han tydligen åsyftat med detta. Ja, jag tolkar det så att herr Gustafssons glädje var både ren och ogrumlad, men den förefaller mig vara av sådan natur, att herr Gustafsson — vilket jag hoppas — är ganska ensam om den här i kammaren.

Såvitt jag kan förstå kan det inte undvikas att ett på detta sätt praktiserat system måste leda till orimliga konsekvenser. För att hålla oss till det aktuella fallet blir hela raden av sakkunniga, som råkar ha en annan mening än utredningen, civilministern och den lilla gruppen förhandlare från lantmätarnas sida, helt ställda åsido. Riksdagsmän, som möjligen kan hysa en mot dessa avvikande mening, känner sig bundna. Det kan inte vara rimligt att viktiga organisationsspörsmål skall handläggas på detta sätt.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till reservation nr 1 av herr Sigfrid Larsson m. fl.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp):

Herr talman! Jag kanske först får ta upp den anklagelse som herr Hægglom riktade mot mig. Han undrade om skrivelsen från femte avdelningen i statsutskottet var rekviderad. Det är ju en mycket amper anklagelse. Jag vet inte om herr Hægglom känner till hur riks-

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

dagsarbetet försiggår och de bestämmelser som reglerar detta. Jag hade trott att herr Hæggbloom hade reda på hur ett ärende av denna natur behandlas i ett utskott. Det förekommer först en mycket omfattande korrespondens mellan utskotten på sekreterarplanet. Det är självfallet att det i ett ärende av denna natur, där en organisationsfråga är sammankopplad med lönefrågor, måste ske en kontakt mellan jordbruksutskottet och statsutskottet på sekreterarplanet. Så har också skett här. Om inte sekreterarna i detta fall hade varit i kontakt med varandra och överlagt om dessa saker, så hade inte sekretariatet skött sig. Jag har inte alls haft någon förhandskontakt med statsutskottet i detta ärende.

Jag skulle tro att såväl herr Hæggbloom som andra vet, att sedan många år tillbaka har det funnits en bestämmelse om att löneärenden skall handläggas av statsutskottet. Före 1948 handlades pensionsärenden i bankoutskottet. Men då föreslog ett särskilt utskott, som behandlade riksdagsordningen, att pensionsärenden i likhet med löneärenden skulle handläggas av statsutskottet. Detta särskilda utskotts utlåtande lästes också upp i jordbruksutskottet, när skrivelsen kom dit.

Denna fråga har också behandlats i talmanskonferens. Jag kan till belysning tala om att i protokollet vid en talmanskonferens den 8 februari 1955 — det är ju talmanskonferenser som till stor del styr riksdagsarbetet, och representanter från samtliga partier liksom även utskottsordförandena är närvarande där — sägs i § 1: »Med anledning av den behandling av lönegradsplaceringsfrågor, som numera tillämpas inom Kungl. Maj:ts kansli, upptog konferensen till behandling frågan om ändrad praxis beträffande remiss till utskott av motioner i dylika ärenden. Sekreteraren i statsutskottet hade tillställt konferensen en PM i ämnet av den lydelse *Bilaga A* till detta protokoll utvisar.

Konferensen uttalade i anslutning till de däri anförda synpunkterna, att motionsvis framförda förslag om uppflyttning av tjänster i högre lönegrad, som icke hade något samband med organisationsändringar, i princip borde remitteras till statsutskottet, även om tjänsterna vore redovisade under riksstatens nionde huvudtitel.» Det är tämligen klara linjer.

Det är självklart att ordföranden i jordbruksutskottet och sekreteraren resonerar om sådana frågor, innan de föreläggs utskottet. Sekreteraren meddelade sin plikt likmätigt ordföranden att han haft kontakt med såväl sekreteraren i statsutskottets femte avdelning som generalsekreteraren i statsutskottet. Dessa hade upplyst att, under förutsättning att jordbruksutskottet höll sig inom den ram som propositionen utvisade, ärendet kunde handläggas av jordbruksutskottet ensamt. Annars är naturligtvis detta ärende av sådan natur att det bort behandlas av ett sammansatt utskott. Men alla som har någon kännedom om riksdagsarbete vet, att man helst vill undvika sammansatta utskott, emedan de försinker riksdagsarbetet ganska mycket. Så var också fallet här. Varken herr Hæggbloom eller herr Antby kan neka till att sekreteraren grundligt redogjorde för att detta ärende är av sådan natur att, om vi håller oss inom den ram som är utstakad i propositionen, statsutskottet inte behöver anlitas, men att ärendet annars måste behandlas av ett sammansatt utskott. Reservanterna säger att detta förhållande var känt av utskottet. Ja, det var det, men när jag läser resolutionen efteråt får jag i likhet med herr Gustafsson i Stockholm sätta ett frågetecken för om det faktiskt var känt av hela utskottet. Ni bör observera att ni i reservationen sänkt lönegraden för de nio lantmätarna till Ao 25 i stället för Ao 26, som yrkats i motionen.

Vidare frågades om denna skrivelse var beställd av mig. Hur skulle det kun-

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

na vara fallet? Herr Hæggbloom säger att om han hade varit i mitt ställe och fått den skrivelsen, skulle han ha kastat den i papperskorgen. Jo, det är till att vara styv i korken! Men jag undrar om herr Hæggbloom hade vågat göra det. Om jag hade gjort detta, hade det varit berättigat med en våldsamt kritik mot mig. Vad som skedde var vad som måste ske: skrivelsen lästes upp, och sedan tillfrågades utskottet, om det ville ta ärendet till omprövning. Detta kan ni inte heller neka till. Med 14 röster mot 5 beslöts att ärendet skulle tas upp till omprövning. En ledamot avstod från att rösta. Skulle det under sådana förhållanden inte tas upp till omprövning? Jag kan inte förstå att det förekommit något smussel här. Voteringen utföll sedan så, att utskottet med 11 röster mot 9 tog det förslag som nu lagts fram som utskottets förslag.

Jag vill gärna fråga reservanterna på vad sätt de anser att reservationen är bättre än utskottets förslag. Vi har i utskottsutlåtandet tydligt markerat, att innan ett distrikt drages in, skall arbetsbalansen vara avarbetad. Herr Hæggbloom säger att det visserligen är bra med koncentration och större distrikt, men dessa kan inte göra sig gällande förrän arbetsbalansen är avarbetad. Vad är det då för skillnad? Utskottet har sagt att innan distrikten dras in skall arbetsbalansen vara avarbetad.

Vidare har jag mycket svårt att förstå hur man skall göra med dessa nio lantmätare som skall stå i lägre lönegrad? Skall en t. ex. vara placerad i Alingsås, en annan i Kalmar eller var skall de placeras?

Om man ordentligt läser utskottets förslag och jämför det med reservanternas, kan man inte komma till annat resultat än att den ordning som utskottet föreslår, är bättre, starkare och mer effektiv för lantmäteriets del än som är fallet med reservanternas förslag.

Reservanterna har inte heller redovisat en annan sak som utskottsmajorite-

ten anser ha ganska stort värde, nämligen att antalet specialavdelningar skall utökas — jag hörde emellertid att saken fördes på tal i första kammaren. I propositionen föreslås 35 specialorganisationer, men från utskottets sida säger vi att antalet bör så fort som möjligt utökas. Lantmäterikommittén utgick ifrån att antalet organisationer skulle, medräknat lantmätare och specialavdelningar, vara 139. Lantmäteristyrelsen har ansett det önskvärt med 152 enheter. Enligt utskottets förslag skulle man komma upp till minst 145 enheter. Genom den utökning av antalet specialavdelningar, som vi tillstyrkt utöver vad som föreslagits från statsrådets sida, skulle alltså det sammanlagda antalet organisationer bli ungefär lika stort som lantmäteristyrelsen tänkt sig.

Under debatten här har ifrågasatts, om dessa specialavdelningar verkligen kan fullgöra samma arbete som en distriktslantmätare. Det är klart att de inte arbetar riktigt på samma sätt, men jag skulle tro att genom en utökning av tekniker och kontorspersonal skulle dessa avdelningar få ganska stor arbetskapacitet.

Jag kan alltså inte förstå annat än att man på detta sätt skulle få ett effektivt organiserat lantmäteriväsende.

Vidare har det sagts — bland annat här under debatten av herr Hæggbloom — att om ett utskott har fattat ett beslut skall man inte ändra detta. Men herr Hæggbloom har själv varit med om att göra en sådan ändring. Jag vill påminna honom om att när vi inom jordbruksutskottet i november 1955 skulle justera utlåtandet om jordbruksregleringen, gjorde vi en ganska stor ändring av både motiveringen och yrkandena. Jag minns mycket väl att herr Hæggbloom därvid genast påpekade, att utskottet redan hade fattat sitt beslut och att man inte kunde ändra detta. Under debatten erkände emellertid sedan herr Hæggbloom, att för jordbrukets del innebar denna ändring en väsent-

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

lig förbättring och han ansåg sig därför kunna gå med på ändringen.

Jag vill också erinra om att det inte bara är jordbruksutskottet som någon gång har av omständigheternas makt kommit att ändra sig, utan att även andra utskott har gjort detta. Jag kan hänvisa till att bevillningsutskottet i februari 1955 företog en omprövning, som ledde till en sådan ändring av ett av utskottets beslut, att första majoriteten blev minoritet. Att ett utskott ändrar sitt beslut är alltså inte någon nyhet i riksdagsarbetet.

Herr Antby och herr Hæggbloom undrade, varför det inte i jordbruksutskottets protokoll fanns medtaget något beslut om att man skulle göra en hänvändelse till statsutskottets femte avdelning. Det behövs inte något sådant beslut, herr Hæggbloom. Enligt gällande riksdagsordning är vi skyldiga att underrätta ett annat utskott som har med frågan att göra, ett protokoll blev skickat över.

Såsom kammarens ledamöter vet har det begärts en utredning om riksdagens arbetsformer, och det har under nuvarande landshövding Westerlinds ledning arbetat en budgetkommitté, i vilken samtliga demokratiska partier varit representerade. Denna kommitté har till Kungl. Maj:t överlämnat ett förslag, som innebär att det skulle inrättas ett budgetutskott, vilket skulle utgöra en sammanhållande länk när det gäller de beslut i anslagsfrågor som fattas av riksdagen, så att inte de olika utskotten kommer med förslag litet hur som helst. Nu vilar detta kommittéförslag — jag vet inte om det ligger hos finansministern eller civilministern — på grund av att författningsutredningen väl också kommer att syssla med dessa ting. Efter vad som nu hänt måste jag emellertid säga, att ett sådant budgetutskott behövs och skulle ha en mycket stor uppgift att fylla.

Om jag hade vetat att jordbruksutskottets ledamöter inte var mer mogna

— förlåt uttrycket! — för att behandla en fråga som den här föreliggande, hade jag naturligtvis drivit den linjen, att ett sammansatt jordbruks- och statsutskott fått ta hand om ärendet. Då hade ju inte inträffat det spektakel som nu förekommit.

Jag kan inte se att det finns någon anledning att förfasa sig över vad vi inom utskottsmajoriteten har gjort. Jag anser att jag inte har begått något konstitutionellt fel när jag har handlagt ärendet så som har skett. Jag måste säga att om jag inte hade medverkat till att statsutskottet skulle underrättas, hade jag inte fullgjort mina skyldigheter som utskottsordförande.

Herr talman! Jag vet inte, om det tjänar så mycket till att ytterligare orda om denna sak. Jag vill bara säga, att jag personligen är rätt nöjd med resultatet av utskottsarbetet. Jag tror att det utskottsutlåtande, som här redovisas, innebär en ganska bra och effektiv organisation för lantmäteriets del — i varje fall mer effektiv än enligt reservanternas förslag.

Jag tillåter mig fråga reservanterna: Om nu riksdagen tar reservationen — första kammaren har redan följt utskottet, men vi kan tänka oss att så skulle ske — hur skall ni då ha möjlighet att sätta de nio lantmätarna en lönegrad lägre, och var skall de placeras? Hur lätt tror ni att detta är? Vilken är anledningen till att ni ändrar ert förslag jämfört med i motionerna till en lägre lönegrad?

Man ondgör sig över att riksdagen inte har någonting att säga till om, när det har träffats ett avtal mellan organisationer och civildepartementet eller — för att ta ett fall från jordbruket — mellan jordbruksnämnden och vederbörande förhandlare. Jag har själv varit opponent många gånger, men jag har alltid kommit till korta, ty det har sagts mig, att en överenskommelse är träffad efter regelrätta förhandlingar och att den därför måste följas, detta

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

har sagts från såväl högern som folkpartiet.

I år har jag väckt en mycket blygsam motion, som har hänvisats till bankoutsnittet. Den gick ut på att »riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om åtgärder i syfte att skapa sådan samverkan på arbetsmarknaden att underlag kan säkras för en lugn utveckling i vår samhällsekonomi i enlighet med motionernas syfte». Tanken har varit att man liksom skulle styra förhandlingarna och löneläget, för att inte allt skulle skena i väg hur långt som helst. Vad sade då bankoutsnittet — i vilket samtliga partier sitter — om eventuella åtgärder i motionens syfte för att säkra en lugn utveckling av samhällsekonomien? Det anförde, att detta är en fråga, vilken det »av hävd i första hand tillkommer arbetsmarknadens parter att handlägga». Där fick jag reda på det. Jag hade inte med saken att göra, ty det är arbetsmarknadens parter som egentligen bestämmer. Det kan tyckas vara hårt ibland att riksdagen sätts i andra hand, men det får vi kanske finna oss i. Vill någon förhindra förhandlingsrätt?

Jag kanske kan sluta med att instämma med dem som har påpekat, att här kommer samtliga partier och vill försöka hävda sparsamhet — vi skall minska administrationen och arbeta för att den inte skall svälla över alla bräddar — men när det sedan kommer till kritan är allt glömt. Bara för ett par söndagar sedan var partiledarna ute och predikade, och det med all rätt; jag läste om det i tidningarna. Bland dem befann sig herr Hjalmarson från högerpartiet. Han yttrade, att högerpartiet snart kommer att redovisa ett budgetförslag, som partiet inte går ifrån och som innebär stora besparingar. »Men vi vågar spara», sade herr Hjalmarson, »och också skära ned på de punkter där vi måste göra det.» Nu har det i alla fall kommit motioner från alla partier — även från högerpartiet — som

syftar till en ökning av statens utgifter med ganska stora belopp.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HÆGGBLUM (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl naturligt för en man med herr Petterssons i Dahl läggning att betrakta de ledamöter av jordbruksutskottet som har samma uppfattning som han som mera mogna, medan de andra skulle inta en mera o mogen ståndpunkt. Vi har i alla fall vår fulla rätt att i utskottet ge uttryck för vår mening.

Jag har inte opponerat mig mot att ett utskottsbeslut har ändrats utan mot den form, i vilken ändringsbeslutet fattades. Från år 1955 kan jag inte erinra mig, att det var några meningsmotsättningar i fråga om ändringen eller att den majoritet, som förut fattat beslutet, inte var enig om ändringen.

Herr Pettersson i Dahl hyser stora bekymmer för hur en sådan sak skall kunna läggas till rätta som att 110 lantmätare skall stå i 26 lönegraden och 9 i 25 lönegraden. Vi har dock att utgå från 148 nuvarande distrikt med tjänster i 25 lönegraden. I den mån det ej är fråga om vakanser finns det alltså ett betydligt större antal distriktslantmätare i nuvarande 25 lönegraden än som kan placeras i den blivande 26.

Beträffande specialorganisationerna, herr Pettersson i Dahl, finns det i Dalarna tio sådana med alla cheferna i samma löneklass. Av dem skulle fem flyttas och fem stå kvar. Det är i alla fall inga svårigheter att bestämma löneklass efter bedömandet av arbetsuppgifterna, som kan bli varierande.

Jag skall villigt erkänna, att utskottets skrivning i förhållande till propositionens innebär många förtjänster, som under den närmaste tiden kommer att göra sig gällande.

För att gå till början av hans anförande bestred herr Pettersson i Dahl, att han hade rekviderat denna skrivelse.

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

När jag talade om rekvisition riktade jag mig inte till någon bestämd adressat. Jag är glad över att herr Pettersson i Dahl har kunnat tråda tillbaka från raden av de tilltänkta avsändarna av denna rekvisition. Egentligen hade jag dock knappast misstänkt honom.

Denna skrivelse var ställd till utskottets ordförande och inte till utskottet. Ordföranden kunde alltså inte göra något inkonstitutionellt vad han än företog sig med skrivelsen. Jag sade, att jag i hans situation skulle ha kastat skrivelsen i papperskorgen, men jag stannade inte vid det utan tillade, att han samtidigt skulle ha kunnat underrätta avsändaren, att vad som stod i skrivelsen redan var känt för utskottet. Det är ju detta sista som är avgörande för hur man skall ställa sig till skrivelsen.

Hade man haft ett sammansatt utskott hade det väl varit möjligt att förfara annorlunda, men herr Pettersson i Dahl talade själv om att man vid talmanskonferensen år 1955 i februari hade kommit överens om att sådana frågor, som inte hade samband med organisatoriska ändringar, skulle skickas till statsutskottet men att förhållandet tydligen var ett annat när det gällde organisatoriska ändringar.

Herr ANTBY (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Pettersson i Dahl tog motionerna i klump och sade att samtliga begär att lantmätarna placeras i 26 lönegraden även för den händelse att distriktens antal ökas till 119. Jag måste bestrida detta. Jag har väckt en motion i frågan som inte alls berör lönefrågan, endast antalet tjänster.

Sedan förklarade herr Pettersson i Dahl, att han vid detta ärendes behandling inte har gjort något som helst parlamentariskt fel. Nej, det hoppas jag. Jag tror säkert att »den mogne» herr Pettersson i Dahl inte skulle medverka till att i jordbruksutskottet klubbfästa något beslut som rätteligen skulle ha klubbfäst i statsutskottet.

Herr PETTERSSON i Dahl (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hægglom menade att det inte får gå till såsom skett i det här fallet. Hur skall det gå till då? Skulle vi inte ha underrättat statsutskottet?

Sedan säger herr Hægglom, att skrivelsen var ställd till mig och att jag därför inte behövde redovisa den. Det är väl att ställa frågan på huvudet. Skulle herr Hægglom verkligen som ordförande i ett utskott, om det kommer ett sådant meddelande från femte avdelningen i statsutskottet, låta bli att tala om detta? Jag gör inte så, det säger jag bestämt ifrån, och den som gör det har stor anledning att skämmas.

Är inte ett trettiotal lantmätartjänster vakanta för närvarande, herr Hægglom? Det tillkommer inte mig att bestämt uttala huruvida det går att fylla alla dessa vakanser, men jag betvivlar att det är möjligt. I varje fall innefattade vårt första beslut med anledning av motionerna också en ökning av lönerna som gick till ganska stora belopp. På denna punkt måste jag ge reservanterna ett erkännande: där har ni ändrat er.

Herr Antby menade väl — jag hörde inte riktigt vad han sade — att hans motion inte innebar krav på lönehöjningar. Nej, det står i motionen att en uppräknig av det av Kungl. Maj:t begärda förslagsanslaget inte erfordras för nästa budgetår därest motionen bifalles men att på längre sikt dock en skillnad uppkommer. Det blir därför, herr Antby, inte någon egentlig skillnad mellan denna motion och de övriga.

Som herr Antby kanske vet togs fem motioner av liknande innebörd såsom voteringsobjekt mot propositionen vid behandlingen i utskottet. Jag hörde inte några protester mot detta i utskottet. Därför ansåg jag att det var riktigt att i detta sammanhang jämställa motionerna.

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

Herr HÆGGBLUM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara som svar på herr Petterssons fråga, hur mycket mera de av oss begärda 9 ytterligare distrikten skulle kosta, nämna att det gäller en uppflyttning av 9 distriktslantmätare från 25 lönegraden till den 26. Kostnadsökningen härför torde bli 7 200 kronor per år. Vi har dock inte begärt denna höjning av löneanslaget utan varit beredda att acceptera löneöverenskommelsen.

Vad sedan beträffar beslutet om ändring av utskottets tidigare beslut innebär den mening jag gav till känna i min protest i utskottet, att vi skulle tillämpa samma former för ändring av beslutet som såvitt jag vet tillämpas i bevillningsutskottet och att frågan om ändring alltså endast skulle behandlas av dem som hade fattat det första beslutet. Därvidlag har ordföranden sin rätt att dirigera utskottet och jag har min rätt att protestera; sedan kommer vi inte längre.

Herr PETERSSON i Dahl (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ett ögonblick påstå annat än att herr Hæggbloom har rätt att protestera. Det vill jag också kunna göra när jag tycker det är berättigat.

Herr Hæggbloom säger att de nio lantmätarna bara skulle kosta 7 200 kronor. Men lantmätarna arbetar väl inte alldeles ensamma utan de måste ha ett kansli och det följer utgifter med detta, löner, resor o. dyl. Enligt beräkningarna skulle de nio lantmätarna föra med sig en kostnad på 1 300 000 kronor. Herr Hæggbloom, det är pengar det också!

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Jag skall avstå ifrån att ägna mig åt den debatt rörande lantmäteridistriktens antal och därmed sammanhängande lönefrågor som överläggningen här i kammaren hittills huvudsakligen har gällt. Jag vill emellertid

uttala min anslutning till och tillfredsställelse med de förslag, som propositionen innehåller och som utskottet har accepterat beträffande överförande av vissa arbetsuppgifter från lantmätare till mättekniker och från mättekniker till kontorspersonal för att åstadkomma en rationellare arbetsfördelning mellan olika personalkategorier. Sådana åtgärder är självfallet välkomna.

Jag vill också uttala, att det är mycket tillfredsställande att den omorganisation av lantmäteriet, som riksdagen nu går att besluta om, kommer att innebära väsentlig förstärkning av lantmäteriets möjligheter till insatser på fastighetsregleringens område. Det finns stora behov att fylla i samband med den omarrondering, som för mycket betydande delar av landets fastighetsbestånd är nödvändig. Det är självfallet värdefullt att resurserna för att handha dessa angelägenheter genom omorganisationen kommer att ökas.

Det har skrivits och även talats ganska mycket om arbetsbalansen inom lantmäteriet, som under en följd av år varit källa till bekymmer såväl för verket och verksledningen som för riksdagen och dess revisorer och naturligtvis för den allmänhet som verket har att betjäna. Jag är inte övertygad om att kammarens ärade ledamöter har fullt klart för sig, att de personalramar som 1948 års organisation av lantmäteriet innebär under en följd av år inte har varit fyllda. Det har varit mycket stora vakanser. För närvarande är antalet icke besatta lantmätartjänster ett 30-tal och antalet teknikertjänster som inte har innehavare rör sig om 45. Även om dessa siffror inte gäller för alla åren har dock vakanserna varit stora under många års tid. Uppenbarligen har detta väsentligt inverkat på organisationens möjligheter att utföra de arbetsuppgifter som har anmält sig, och däri har vi att söka kanske den främsta orsaken till den stora arbetsbalans som uppstått.

Vill man komma till klarhet om vad

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

dessa vakanser beror på kan man inte undgå att finna, att det såväl för lantmätare som för mättekniker under senare år har erbjudit sig anställningar inom andra statliga verk, kommuner och enskilda företag, som kunnat bjuda bättre befordringsmöjligheter och lönevillkor än det statliga lantmäteriet. Jag har därför full förståelse för uttalandet i reservation nr 2 beträffande önskvärdheten av att bättre samordning med det allmänna löneläget så småningom kommer till stånd. Det är ju inte tillfredsställande att en mätningstekniker, som är utexaminerad från lantmäteriets kurser, får lägre lön om han går till lantmäteriet än om han går till exempelvis vägförvaltningen och där utför samma arbetsuppgifter. Jag är medveten om att detta är frågor som man inte kan ta ställning till här i dag. Men reservation nr 2 till detta utskottsutlåtande är väl att betrakta som en hälsning till de löneförhandlingar, som kommer att äga rum i nästa omgång. Jag vill ansluta mig till den tanke, som ligger bakom denna reservation.

I reservation nr 3 har herr Sigfrid Larsson i första kammaren och herr Persson i Tandö i andra kammaren yrkat, att de hittillsvarande reglerna rörande bestridande med statsmedel av förrättningskostnaderna för de laga skiften, som äger rum i vissa delar av Kopparbergs län, skall bibehållas oförändrade. I propositionen och i utskottsmajoritetens utlåtande föreslås nämligen, att dessa regler skall ändras så, att kostnaderna för själva förrättningarna inte längre skall vila på det allmänna utan bestridas av markägarna. Jag tar mig friheten att uppta kammarens tid några minuter för att i någon mån klargöra förhållandena i denna bygd.

Alla vet, att det där råder en våldsam ägosplittring och att det finns en särlagstiftning från 1932, som är avsedd att reglera dessa förhållanden och åstadkomma en bättre ordning på fastighets-

indelningen. En mycket viktig ingrediens i särlagstiftningen är reglerna rörande förrättningskostnadernas bestridande med allmänna medel.

Förhållandena på fastighetsindelningens och äganderättens område i dessa delar av Kopparbergs län är utomordentligt komplicerade. En liten jordbruksfastighet i Siljansbygden har sin åkerjord uppdelad på flera tiotal ställen och sin skogsmark på ungefär dubbelt så många ställen. En genomsnittlig jordbrukare i Mora, som jag valt ut som exempel, har sin åkerjord uppdelad på 44 skiften och sin skogsmark på 80 skiften, d. v. s. 124 ägoskiften inom en omkrets på ungefär två och en halv mil.

Det är uppenbart, att sådana förhållanden inte är ägnade att medge en rationell brukning av fastigheterna. Särskilt bekymmersamt är det naturligtvis för skogsbruket. Rationellt skogsbruk och rationell skogsvård omöjliggöres. Genom de laga skiften, som nu pågår på grund av denna särlagstiftning, läggs dessa ägor samman till ett fåtal ställen. Alla de fastighetsdelar varav en brukningsenhet består — det är många tiotal — sammanläggs till en fastighet. På denna får ägaren lagfart. Detta sista, att han får lagfart, kanske inte uppfattas som någonting märkligt i andra delar av landet. I dessa delar av Kopparbergs län är förhållandena dock det rakt motsatta; det är nämligen mycket ovanligt med beviljade lagfarter. I en Mora-by där skifte pågår fanns det vid stor-skiftet för hundra år sedan 50 hemman. I dag är de uppdelade på 1 642 fång. Av dessa fång är det bara 99 som beviljats lagfart, och beträffande 100 är lagfart förklarad vilande, under det att det beträffande återstående 1 443 fång — en del av dem från 1860- och 1870-talen — över huvud taget aldrig söks lagfart.

Detta har givetvis en fullkomligt förlamande inverkan på ägarnas möjligheter att sköta sina fastigheter och sin fastighetskredit eller att modernisera

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

sina bostäder med utnyttjande av statliga egnahems- och bostadsförbättringslån. Detta leder obönhörligt till avfolkning av byarna, uppkomst av ödegårdar och ofta mycket besvärliga sociala problem. Det är därför ytterligt angeläget att den här verksamheten kan fortsätta, men jag är övertygad om, herr talman, att om den stimulans att sätta i gång skiftena försvinner, som statsbidraget till förrättningskostnaderna utgör, kommer inte heller skiftena att fortsätta.

Jag använde ordet »stimulans». Bidraget är kanske inte av så avgörande betydelse rent kostnadsmässigt, men det innebär en väsentlig stimulans då det gäller att ta ställning till om man skall ingå i ett laga skifte eller inte. Nu finns det emellertid en ägarkategori för vilken den stimulansen inte är särskilt behövlig. Dessa ägare har en så positiv inställning till den här verksamheten på grund av den goda effekt den har för dem, att det i fråga om dem inte behövs någon stimulans. Jag syftar på skogsbolagen. Det är självklart för skogsbolagen, att laga skifte för dem medför så övervägande nytta och så stor båt- nad, att det inte alls är nödvändigt att locka dem med att få förrättningskostnaderna betalda av statsmedel.

Jag tillåter mig därför föreslå, herr talman, att det yrkande som reservation nr 3 till utskottsutlåtandet innehåller ändras till följande: »med avslag å Kungl. Maj:ts framställning och i anledning av motionerna I: 566 och II: 698, såvitt nu är i fråga, besluta att statsbidragsgivningen jämlikt kungörelserna 1935: 84 och 1943: 388 angående bestridande av förrättningskostnaderna för vissa lantmåteriförrättningar i Kopparbergs län skall fortfara beträffande andra enskilda markägare än bolag».

Herr PERSSON i Tandö (s):

Herr talman! I den skrivelse från statsutskottets femte avdelning, som översänts till jordbruksutskottet med

anledning av jordbruksutskottets beslut att föreslå 119 distriktslantmätartjänster, göres jordbruksutskottet uppmärksam på att den uppgörelse, som träffats mellan å ena sidan civil- och jordbruksdepartementen och å andra sidan de anställdas organisationer, är att anse som odelbar så till vida, att de berörda tjänstemännens löneplaceringar är beroende av antalet tjänster i olika löneställningar. Jag hade nog inte den uppfattningen första gången detta ärende föredrogs i utskottet, och därför ansåg jag mig kunna gå med på 119 tjänster, men sedan jag närmare tagit del av ärendet har jag funnit att jag inte kan vidhålla kravet på 119 distrikt, då ett bifall till något annat förslag än propositionen måste innebära dels ett avslag på propositionen och dels att nya förhandlingar måste upptagas från departementens sida med löntagarorganisationerna. Detta skulle väl från de berörda löntagarorganisationernas sida anses kunna uppfattas som ett diktat från riksdagens sida. Jag förutsätter också att lantmåteriorganisationens utformning ingående diskuterats vid de överläggningar som redan förts mellan berörda departement och löntagarnas företrädare.

Personligen har jag också den uppfattningen, att riksdagen inte skall ändra på överenskommelser som träffats mellan civildepartementet och anställda i lönefrågor. Den ordning som nu tillämpas med regelrätta förhandlingar mellan parterna måste vara den riktiga. Följaktligen har jag den uppfattningen, att här föreliggande uppgörelse måste respekteras och godkännas.

Däremot vill jag nog sätta ett frågetecken för om det var så alldeles nödvändigt att vid en uppgörelse av sådant slag binda sig så hårt som man här gjort, i det att riksdagen praktiskt taget blir bunden av beslutet. Det försök som här göres i denna proposition att genom omorganisation av lantmåteriet skapa bättre arbetsmöjligheter är värt allt be-

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

aktande. Förslaget innebär att man genom sammanslagning av distrikt, anskaffande av tekniska hjälpmedel samt anställande av teknisk personal skall få fram en mera effektiv organisation.

Antalet lantmåteridistrikt är f. n. 148 jämte ett antal föfogandelantmäteriororganisationer och 10 organisationer för genomförande av större laga skiften. Antalet stationsorter för distrikten är för närvarande 111. Det föreslås nu att antalet lantmåteridistrikt skall bli 110, en minskning alltså med 38 distrikt. Specialorganisationernas antal föreslås bli 35 stycken.

Utskottet har godtagit förslaget om 110 distrikt men har samtidigt utgått ifrån, att det skall bli möjligt att insätta specialorganisationer i den utsträckning som tillgången på personal medger. Utskottet har även uttryckt den förhoppningen, att det skall bli möjligt för lantmåteristyrelsen att snarast kunna öka antalet sådana specialorganisationer utöver de 35 som departementschefen har föreslagit. I sitt yttrande över lantmåterikommitténs förslag har styrelsen ansett att 152 enheter är önskvärda. I sitt utlåtande anför utskottet: »Då det bör förutsättas att det förenämnda talet 145 snart nog överskridits genom tillkomsten av ytterligare specialorganisationer för handläggning på ändamålsenligaste sätt av vissa slag av lantmåteriärenden inom ett helt län eller väsentliga delar därav, kommer skillnaden mellan utskottets förslag i fråga om antalet förrättningsenheter samt exempelvis lantmåteristyrelsens att framstå som obetydlig. Utskottets förslag måste dock anses vara mera rationellt grundat i betraktande av utvecklingens krav.» Jag anser mig kunna instämma i detta utskottets uttalande.

I sin utredning har lantmåterikommittén föreslagit, att antalet lantmåteridistrikt inom Kopparbergs län bör vara åtta. Förslagsvis har nämnts Borlänge och Nås distrikt som lämpliga att in-

draga. Av dessa är Borlänge distrikt det största, och enligt överlantmätarens yttrande omfattar detta distrikt ett område, som bl. a. innesluter $\frac{1}{4}$ av all byggnadsverksamhet inom Kopparbergs län. Nås distrikt är ett av de mindre, men genom att distriktet omfattar storskiftade kommuner inom länet har detta distrikt speciellt arbetskrävande problem. Så försiggår för närvarande stora omarronderingar av skogsmark inom distriktet. Denna omarrondering sker till största delen genom byten över sockengränserna och är arbetskrävande. Dessutom har ju de storskiftade delarna inom Kopparbergs län speciellt svåra fastighetsförhållanden. Vi har i en motion, undertecknad av ledamöter från Kopparbergs län tillhörande samtliga politiska partier, framfört vissa betänkligheter mot minskningen av antalet lantmåteridistrikt inom länet. Då vi gjort detta betyder det icke, att vi skulle vara emot en effektivisering av lantmåteriväsendet. Vad vi varit rädda för är att de långa avstånd, som kommer att uppstå genom en centralisering, skall åstadkomma en sämre personlig service.

Under kommittébetänkandets remissbehandling framfördes också bl. a. farhågor i den riktningen, då man ansåg att den föreslagna minskningen av distriktens antal skulle kännbart försvåra allmänhetens och kommunernas kontakter med organisationen. I propositionen anför departementschefen, att han avser att i direkt anslutning till förevarande ärende föreslå Kungl. Maj:t att uppdraga åt lantmåteristyrelsen att under beaktande av bl. a. de åsikter i fråga om den närmare utformningen av distriktsindelningen, som framkommit under remissbehandlingen, inkomma med förslag till sådan indelning, varefter Kungl. Maj:t bör bestämma i vilka orter distriktskanslierna skall vara stationerade. I fortsättningen bör dock rätten att besluta om stationeringsorter tillkomma lantmåteristyrelsen, som där-

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

vid bör höra länsstyrelsen och berörda kommuner.

Där särskilda omständigheter föreligger, anser statsrådet, »bör styrelsen kunna förordna, att personalen inom ett distrikt som skall avvecklas helt eller delvis skall kvarstanna å nuvarande stationeringsort, ehuru sorterande under den nybildade distriktsenheten.» Vad departementschefen här har anfört har utskottet ytterligare understrukt. Jag kan helt instämma i utskottets uttalande härvidlag. Endast genom hänsynstagande till alla de omständigheter som föreligger kan en smidig övergång till den nya organisationen åstadkommas.

Inom Kopparbergs län har, som jag förut anfört, lantmäteriet stora problem att lösa. Från berörda kommuner inom Kopparbergs län har anförts en del betänkligheter mot omorganisationen. Jag hoppas att regeringen och lantmäteristyrelsen kan taga tillbörlig hänsyn till vad som därifrån har anförts. Det är min förhoppning, att den nya organisationen därigenom skall kunna bli sådan, att den stora arbetsbalans som lantmäteriet inom länet f. n. har snarast skall kunna nedbringas till rimlig nivå.

Från Kopparbergs län har vi även med stor tillfredsställelse hälsat påbörjandet av en ekonomisk karta över Kopparbergs län. Den kommer att fylla ett stort behov, som vi är mycket tack samma för att få tillgodosett.

Beträffande reservation 3) av herr Sigfrid Larsson och mig har herr Turesson yrkat ändring i denna reservation, och jag ber att få ansluta mig till hans yrkande.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Det har sagts ganska mycket om detta utlåtande, och det är förståeligt med hänsyn till att så många motioner har väckts i anledning av denna proposition. När propositionen innehåller förslag om indragning av 38 lantmäteridistrikt, förstår var och en att det måste komma en hel del motio-

ner. Varje län har sina speciella intressen att bevaka, och det kan vi nog inte säga någonting om.

Jag har jämte tre kamrater på länsbänken motionerat om att Klippans lantmäteridistrikt skulle bibehållas. Det förefaller oss nämligen något underligt att detta distrikt, som är ett av de bästa distrikt vi har inom länet föreslås bli indraget. Det har enligt de senaste uppgifterna levererat in de största inkomsterna, det har raskt arbetat undan den balans man hade vid årets ingång, och i följd minskade balansen med omkring 50 ärenden. Det är således ett distrikt som enligt min och mina medmotionärers uppfattning arbetar synnerligen effektivt.

Denna motion, nr II: 700, har rönt precis samma öde som alla andra motioner, och det kunde man vänta sig — naturligtvis, kan man tillägga. En talare efter mig kommer dock att yrka bifall till denna motion, och jag vill säga ifrån, att han har mitt fulla stöd när han gör detta.

Överlantmätaren i länet har givetvis yttrat sig över detta förslag om indragning, och det är ganska intressant att läsa vad han säger: »Mot den föreslagna distriktsindelningen inom östra länsdelen har överlantmätaren ingen erinran». Sedan säger han följande: »Överlantmätaren får på grund av vad sålunda anförts föreslå, att Klippans och Ängelholms distrikt bibehållas oförändrade, att Hässleholms distrikt erhåller Vinslövs köping och Vinslövs landskommun med därav följande ändring i Kristianstads distrikt. I övrigt har överlantmätaren ingen erinran mot förslaget till distriktsindelningen.»

Man tycker, att när här förebragts sakliga skäl för att detta distrikt bör finnas kvar, skulle man kunna låta detta vara fallet. Det går inte, säger man, man måste ha det rationaliserat. En vänlighet har dock utskottsmajoriteten orkat med när den skrivit, att innehållet i motionen bör givas lantmäteri-

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

styrelsen till känna. Det är naturligtvis en liten sak att vara tacksam för.

Debatten har förts i en timmes tid, och det har sagts en hel del från olika håll. Statsrådet Lindholm, som deltog i början av debatten, sade bland annat, att det var propaganda från reservanternas sida — jag förmodar att han innefattade även motionärerna — att föreslå ökning med nio distrikt i förhållande till vad som förordas i propositionen. Men jag tycker att statsrådet kan kosta på sig att säga, att reservanterna gått med på en minskning av antalet distrikt med 29. Det kunde ju också vara en form av propaganda, men man ser kanske litet ensidigt på detta även från statsrådets sida.

Här blev ju från början en ganska animerad debatt i fråga om hur man skulle tolka den skrivelse, som kommit från statsutskottets femte avdelning till jordbruksutskottet. Diskussionen böljade fram och tillbaka, och till slut förklarade herr Gustafsson i Stockholm, att hans skrivelse bara var ett litet vänligt påpekande och att sedan jordbruksutskottet fick göra som det ville. Han tillade att det var ett utslag av hans artighet. Man kan i alla fall säga, att det blev utdelning på denna artighet, ty vad som förut var majoritet förvandlades till minoritet. Herr Gustafsson i Stockholm lovade dessutom att fortsätta med artigheten, om så skulle behövas. Det förstår jag alltför väl, ty kan han lyckas flera gånger att förvandla minoritet till majoritet måste det ligga i hans intresse när det gäller att försvara en kungl. proposition.

Jag tror att den som inte känner till vad som förevarit i utskottet utan endast studerat denna skrivelse, kommer till ett helt annat resultat än att den är ett utslag av artighet. Tvärtom får man den bestämda uppfattningen, att här gjorts ett påpekande för utskottet, att »detta skall ni rätta er efter, det är därför jag skriver till er». Sådant tycker jag man skall låta bli. Ett utskott, som

fått en proposition remitterad till sig, har full rätt att realbehandla den utan att utomstående lägger sig i detta.

I fredags hade vi en ganska lång debatt om maktkoncentration inom vissa företag. Mig förefaller det, att om vi skall fortsätta på den inslagna vägen blir det också här fråga om maktkoncentration, och till det säger vi nej tack från början. Vi förbehåller oss rätten att realbehandla vad vi fått att realbehandla utan onödig inblandning.

Jag skulle bara som avslutning vilja säga till statsrådet Netzen, att jag har reda på att personer av olika politisk uppfattning från Klippan uppvaktat statsrådet i denna fråga och med stöd av sakligt underlag hemställt att distriktet skall finnas kvar. Nu har inte propositionen och utskottsmajoriteten föreslagit vilka distrikt som skall indragas. Jag skulle därför vilja säga till statsrådet, på grund av vad som framhållits vid denna uppvaktning och i motionen, att han, när ställning skall tas till vilka distrikt som skall dras in, också bör komma ihåg, att Klippans distrikt bör vara ett av dem som har största rätten att finnas kvar. Jag tror det är lyckligt om han vill gå oss till mötes på den punkten.

Jag vill yrka bifall till reservationen nr 1, som avser ökningen av antalet distrikt med nio.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Under en rad år har ju arbetsuppgifternas omfattning inom lantmäteriet varit väsentligt större än kapaciteten, och därför har det blivit betydande arbetsbalans och långa väntetider för allmänheten. I och för sig är det önskvärt att man söker åstadkomma effektivisering av arbetet för att nedbringa arbetsbalansen.

Jag skulle också vilja säga, att ett motiv för att vi från dalabänken tar till orda är inte minst, att den största arbetsbalansen i landet finns i vårt län, alldeles oavsett det stora arbete som

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

den speciella skiftesverksamheten medför.

Nu har man föreslagit minskning av antalet distrikt från 148 till 110, och man har föreslagit delegering av uppgifter från lantmätare till lantmäteritekniker. Det sista förslaget har allmänt accepterats, men beträffande distriktsindelningen har meningarna gått åtskilligt isär.

Beträffande Kopparbergs län har man i kommittébetänkandet föreslagit en minskning av antalet distrikt från 10 till 8. De flesta av länets riksdagsmän har emellertid motionerat om bibehållande av den nuvarande indelningen. Tyvärr har utskottet avstyrkt dessa motioner, men jag tar mig ändå friheten att säga några ord till stöd för vårt yrkande.

Vi har alldeles speciella fastighets- och äganderättsförhållanden inom större delen av Kopparbergs län. Det är en s. k. storskiftesbygd. Jag vill också säga att den omständigheten, att man med fördel kan genomföra en centralisering i sydligare delar av landet — en sak som jag inte vill diskutera — medför inte automatiskt att samma sak gäller på andra håll. Man behöver bara ta hänsyn till exempelvis de stora avstånd vi har inom vårt län. Vi har som sagt oerhört tilltrasslade fastighets- och äganderättsförhållanden, och det gör att det är högst angeläget att lantmäteripersonalen har god lokalkännedom och är väl insatt i de särpräglade förhållanden som där råder. Det är också lika nödvändigt att man från kommunernas och allmänhetens sida har god kontakt med lantmäteriet. Enligt motionärernas uppfattning visar också erfarenheterna av den nuvarande indelningen, att det är möjligt att hålla en kontakt som är av största värde för såväl kommuner som enskilda.

Borlängedistriktet skulle enligt förslaget dragas in och uppdelas på ett distrikt i Hedemora och ett i Falun. Detta har avstyrkts av länsstyrelsen och av

lantmäteristyrelsen. Som här påpekats är nybyggnadsverksamheten inom landskommunerna i Borlängedistriktet mycket betydande. Jag ber att jordbruksministern, när han skall ta ställning till distriktsindelningen, tar hänsyn till att där sker den näst största bebyggelsen i länet inom de olika lantmäteridistrikten. Den avgjort största nybebyggelsen sker inom Stora Tuna kommun, som har investerat betydande belopp i moderna och ändamålsenliga lokaliteter.

Om man nu i enlighet med kommittéförslaget delar upp Borlängedistriktet och lägger vissa kommuner till Faludistriktet, så kommer detta senare att omfatta inte mindre än en fjärdedel av den totala nybyggnadsverksamheten inom länet. Man måste då på allvar ifrågasätta — och det har motionärerna oavsett partitillhörighet gjort — om detta verkligen kan vara en rationell organisation, som tillgodoser allmänhetens och kommunernas berättigade krav på god service från lantmäteriets sida.

När det gäller indragningen av Nås distrikt är det andra skäl som har motiverat vårt yrkande i motionen. Här gäller det utpräglade landskommuner med betydande reseavstånd. I vissa delar av Nås kommun kommer man att få elva mil till lantmäterikontoret. Om man däremot som tänkts hänför Nås kommun till Ludvika, får man inte bara stora reseavstånd, utan kommunen kommer då också att tillhöra Ludvika lantmäteridistrikt, medan kansli och domsaga ligger i Malung. Jag ifrågasätter om det kan vara en rationell organisation när det gäller utredningar av äganderätten, speciellt med tanke på att Nås kommun tillhör storskiftesbygden, där man har mycket komplicerade äganderättsförhållanden.

En annan viktig synpunkt är att Ludvika distrikt är det till folkmängden största inom Kopparbergs län och ganska väl avgränsat. Det måste uppstå svårigheter, när man inom samma distrikt har så speciella äganderätts- och fas-

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

tighetsförhållanden och därtill så långa avstånd.

Vidare har Järna kommun ställt nya och fullt tillfredsställande lokaler till förfogande i Vansbro. Det är också en sak, som jag tycker man borde fästa visst avseende vid. Om man ökar ut Ludvika distrikt, så blir det enligt de sakkunniga nödvändigt att skaffa nya lokaliteter. Blir det en rationell organisation, frågar jag.

Möjligheten att behålla dessa två distrikt blir givetvis större, om vi har 119 än om vi har 110 distrikt, och av det skälet ber jag att få yrka bifall till reservation nr 1) av herr Sigfrid Larsson m. fl.

Vidare ber jag att få yrka bifall till motionerna I: 566 och II: 698 när det gäller yrkandet om att Kopparbergs län skall vara indelat i 10 lantmäteridistrikt.

Sedan vill jag också säga ett par ord i en annan fråga, som har diskuterats livligt, nämligen den uppseendeväckande uppgiften i utskottsutlåtandet, att majoriteten av jordbruksutskottet först fattade beslut om 119 och därefter om 110 distrikt, därför att ett par utskottsledamöter hade ändrat uppfattning. Om denna ändrade uppfattning berott på förhandlingsuppgörelsen, så var ju den känd redan i förväg, och dessutom får det väl ändå inte bli så, att riksdagen bindes i förväg och därför inte kan fastställa den organisation som riksdagen anser lämplig.

Jag vill klart säga ifrån, att det väsentliga för mig inte är att träta med jordbruksministern och civilministern på denna punkt. Det avgörande är inte vem skulden är utan att man slipper sådana här historier i fortsättningen. Här säger civilministern att löner och anställningsvillkor och liknande saker skall man förhandla om, men uppgörelserna skall inte innefatta organisationens utseende. Den saken skall förbehållas riksdagen och regeringen. Men sedan kommer han fram till, att eftersom man utgått från en mindre organi-

sation kan det vara motiverat att göra vissa lönegradsförändringar. Jag konstaterar sålunda, att man här har kopplat ihop organisationen med lönegradsplaceringen.

Civilministern erinrar om att alla partier sagt sig vilja göra besparingar i förvaltningen m. m. Jag vill då framhålla, att i detta fall har representanter från samtliga de fyra demokratiska partierna motionerat i denna fråga, och dessutom kan vi väl här i riksdagen ha olika meningar om vad som är en rationell och billig organisation. Man kan inte gärna binda sig för ett visst antal distrikt bara för att kunna placera in tjänsterna i vissa lönegrader. Vore det inte mera rationellt för framtiden, att riksdagen rent principiellt tar ställning till hurudan organisationen skall vara, och att man först därefter gör upp med löntagarorganisationerna om eventuella lönegradsjusteringar, ifall man minskar antalet distrikt och arbetsuppgifterna därigenom förändras på visst sätt. Det är en principiell reflexion som jag inte kunnat underlåta att göra.

Som bl. a. herr Turesson påpekat innebär propositionen — och även utskottsmajoriteten har godtagit detta — att man skall ändra de regler som gäller beträffande avgiftsbefrielse vid s. k. storskiftesförrättningar i Kopparbergs län. Man skall för nytillkommande skiften slopa gällande bestämmelser som är något generösare än de som gäller för landet i övrigt. Jag undrar om man verkligen har tänkt igenom konsekvenserna av den ändring man förordar. På grund av de komplicerade äganderätts- och fastighetsförhållandena tar det ju 10, 15 eller 20 år innan skiftena blir färdiga. Även om man har bestämmelser om något generösare statsbidrag blir kostnaderna för skiftesdelägarna ganska betungande. Man räknar med att hantlangningskostnaderna svarar för 50 procent av de totala kostnaderna. Dessa hantlangningskostnader får delägarna själva bestrیدا. Om man nu genomför de

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

ändringar som jordbruksministern föreslagit, måste det såvitt jag förstår bli en ökning av kostnaderna för delägarna med i genomsnitt omkring 50 procent. Det gäller visserligen nytillkommande skiften, men, herr jordbruksminister, jag är allvarligt bekymrad. Ty om riksdagen antar detta förslag kommer intresset från delägarnas sida för att genomföra ett laga skifte, där detta inte skett, att minska väsentligt. Herr jordbruksministern skakar på huvudet, men vi får väl se. Jag har den uppfattningen, att det här inte bara är fråga om delägarnas kostnader. Ty kan man inte genomföra skiften fast de så väl behövs betyder det att det allmänna inte bara nu utan även framdeles får bära betydande merkostnader för lantmäteriet och inskrivningsväsendet. Det får man också ta hänsyn till i detta sammanhang.

Jag ber, herr talman, att på denna punkt få yrka bifall till det yrkande som ställts av herr Turesson beträffande dessa statsbidragsbestämmelser.

Herr JANSSEN i Benestad (cp):

Herr talman! Då jag deltagit i den utredning som utarbetat det betänkande som ligger till grund för det förslag till lantmäteriväsendets organisation som vi nu behandlar, vill jag framföra några synpunkter på denna fråga.

Det förslag som utredningens majoritet framlade har i stort sett följts av Kungl. Maj:t och av utskottet tillstyrkts.

Sedan 1948, då lantmäteriväsendet senast var föremål för en allmän översyn, har det skett en väldig teknisk utveckling både på jordmätningens område och framför allt då det gäller fotogrammetrien. Att denna utveckling inte kunnat undgå att sätta spår i lantmäteriets organisation och arbete synes mig självklart. Redan på ett tidigt stadium kom vi också under utredningen underfund med att en rationalisering var att vinna om vi sammanförde de små enheterna till större distrikt. För närvarande har ett lantmäteridistrikt oftast en lant-

mätare, en tekniker och en kontorist. Vi fann att personalen bättre kunde utnyttjas om man hade en enhet med två lantmätare, två tekniker och två kontorister. Det kunde bli en bättre arbetsfördelning; lantmätaren kunde delegera uppgifter på teknikern, och teknikern kunde delegera vissa uppgifter på kontoristen.

När utredningen stannade för en minskning av antalet distrikt från 148 till 110, betraktade den detta inte som något slutmål eller något absolut rätt avvägt tal. Men när rationaliserings-synpunkterna vägdes mot kraven på god service åt allmänheten och på kontakt med kommunerna, kom vi fram till att man utan att eftersätta dessa krav kunde minska antalet distrikt från 148 till 110. Även utskottet har stannat för den siffran.

De farhågor för en försämrad service som framförts i motionerna är överdrivna. Personligen var jag länge emot en alltför stark sammanföring, men allteftersom problemställningen klarnade stod det klart för mig, att kommittén inte gått så hårt fram att allmänheten blev lidande ur servicesynpunkt.

Frågan har emellertid också en annan sida. Vinsten av den tekniska utvecklingen motvägs i viss mån av den beroendeställning till en rad allmänna institutioner och myndigheter, vari lantmätaren kommit i första hand genom 1948 års byggnadslag. Detta har medfört att lantmätaren icke på samma sätt som före 1948 kan handla självständigt. Även en ganska liten fastighetsreglering eller t. o. m. en avstyckning kan innebära att lantmätaren får ta kontakt med en rad myndigheter, lantbruksnämnden, länsbostadsnämnden, byggnadsnämnden, länsarkitekten, ingenjören för vatten- och avloppsfrågorna, länsantikvarien, vägmyndigheterna m. fl. Alla dessa har besvärsmätt. Jag vågar påstå, att om någon ämbetsmannakår i vårt land har förmåga att arbeta under eget ansvar och i självständighet, så är det

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

just lantmätarna. De har en gedigen utbildning, de kommer mycket snart genom sitt arbete i kontakt med människor och de blir goda psykologer. Det gäller för lagstiftarna att konstruera en fastighetsbildningslagstiftning som i möjligaste mån stärker lantmätarens självständighet såsom förrättningsman.

När man i utskottsutlåtandet liksom i propositionen beklagar den stora arbetsbalansen för lantmäteriet — den skulle vara omkring 15 månader — bör man betänka att lantmätaren måste ta kontakt med och avvakta yttranden från olika myndigheter. Förhållningen av en lantmäteriförrättning sammanhänger ofta med att lantmätaren måste avvakta ställningstaganden från andra myndigheter. Detta fördröjer ofta förrättningen mer än sakägarna fördröjer den. Det gör att arbetsbalansen är större än den behövs vara.

Sedan vill jag också framhålla att frågornas art gör, att en lantmäteriförrättning ofta inte går att genomföra i en följd. Det är därför självklart att det måste finnas en arbetsbalans. Statens organisationsnämnd anser tolv månader vara en normal arbetsbalans. Detta torde vara i överkant. I utredningen undersökte vi saken mycket noga — vi hade också tillgång till experter — och vi stannade för nio månader. Jag tror att det är ett ganska väl funnet tal. Det skulle betyda att inte mer än sex månader vore att avarbeta. Det föreligger alltså inte en så stor eftersläpning som man vill göra gällande. Med tanke på vad som här sagts om beroendet av andra myndigheter och knappheten på utbildade tekniker är den rådande balansen inte så anmärkningsvärd som man vill göra gällande. En ökad utbildning av tekniker är emellertid nödvändig, och förslag därom framförs ju också.

Jag skulle sedan vilja säga några ord om specialorganisationerna inom lantmäteriet. Utredningen liksom utskottet föreslår en utökning av dessa. Detta

betyder att ytterligare rörliga resurser står till förfogande t. ex. för de län där stora vägbyggnader behöver igångsättas eller där man ämnar företa fastighetsregleringar som kräver en ökad insats från lantmäteriets sida. Lantmäteristyrelsen får här friare händer än tidigare att delegera resurserna. Detta innebär en effektivisering av verksamheten. Jag tror att vi med fullt förtroende kan överlåta åt lantmäteristyrelsen att handha dispositionen av de personella resurserna, allteftersom behoven skiftar från det ena distriktet till det andra eller från det ena länet till det andra. Det bör emellertid poängteras att omregleringar och storleksrationaliseringar inom såväl jordbrukets som skogsbrukets område alltjämt blir beroende av de enskilda sakägarnas vilja att medverka. Av den anledningen är det inte möjligt att bedöma takten i denna verksamhet.

Jag skulle också vilja säga några ord om taxorna. Utskottet föreslår liksom utredningen, att 10 procent av lantmäteriets beräknade självkostnader för rådgivning o. d. bör fördelas på den tid som ersättes av sakägarna.

I övrigt föreslås att vid förrättningar av betydelse för jordbrukets och skogsbrukets yttre rationalisering 40 procent av lantmäteriets självkostnader skall utgå. Däremot skall avgifterna för lantmäteriets verksamhet i tätorter, samhällen och enligt byggnadslagens mening detaljplanerade områden avvägas så, att kostnaderna täcks. Detsamma skall gälla avstyckningar avseende bebyggelse för fritidsändamål. För övrig verksamhet höjes taxan med 10 å 20 procent, d. v. s. till mellan 50 och 80 procent av självkostnaden.

Detta medför ett inkomstillskott för lantmäteriverksamheten, vilket betyder att utgifterna för statsverket, trots de utgiftsökningar som förslaget till ny organisation kan leda till, blir i stort sett oförändrat. Givetvis kan man i detta sammanhang fråga sig, om de nya taxor,

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

som skulle komma att tillämpas för Dalarna med dess speciella förhållanden, icke kommer att verka hämmande på fastighetsregleringar och laga skiften där uppe. Herrar Eliasson i Sundborn och Turesson har varit inne på den frågan, och jag har nog också den uppfattningen att så kommer att bli fallet. Jag kommer därför att på denna punkt avvika från utskottets förslag och yrka bifall till herr Turessons yrkande på denna punkt.

Jag skulle här egentligen inte ge mig in på någon polemik. Men här säges att reservationen är skriven av ett par experter. Därmed tycks man vilja göra gällande att vi andra är lekmän som helt saknar kunskaper i detta fall och som handlar slumpvis. Så är det ju inte. Vi har till vårt förfogande haft lantmäteristyrelsens främsta experter. De har i nästan alla delar gått med på vad vi föreslagit eller rättare väglett oss i detta förslag till distriktsindelning.

Jag kan mycket väl förstå herr Nilsson i Bästekille och många andra av talarna i detta ärende. Men om var och en skall hålla på sitt, blir det ju inte möjligt att åstadkomma någon sammanföring av distrikten, och då blir ju det hela meningslöst. Herr Eliasson berörde överensstämmelsen mellan lantmäteridistriktens och domsagornas gränser. Jag kan förstå, att det för Dalarnas del kan bli vissa besvär. Men vi har inom utredningen gjort undersökningar som visar, att det i de allra flesta fall kommer att gå ganska bra för lantmäteriet att arbeta, även om inte domsagogränserna helt och hållet sammanfaller med lantmätarens verksamhetsområde. Vi har dock försökt att få gränserna att i allra största utsträckning sammanfalla.

Jag vill till slut endast göra en reflexion i anslutning till vad herr Levin anfört.

Jag har varit med ganska många år i det här huset, och jag har hört kraven på sparsamhet med de allmänna medlem, på ökad effektivisering och ratio-

nalisering inom statsförvaltningen. Här föreslås nu en åtgärd som kommer att medföra en effektivisering och rationalisering. Vi uppnår även en viss besparing, och vi ökar också — som herr Turesson sagt — verkets arbetsmöjligheter. Då har jag svårt att förstå hur de sparsamhetsvänner tänker, som inte vill biträda utskottets förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till det av herr Turesson framförda ändringsförslaget samt i övrigt till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog ånyo förhandlingarnas ledning.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jansson i Benestad gjorde ett uttalande som jag fann en smula vågat. Han sade: Sämre service behöver inte befaras. Vad vet vi om det? Det kan varken herr Jansson i Benestad eller jag eller någon annan med bestämdhet säga någonting om.

Beträffande det område som jag talade om, Klippans distrikt, ligger det till på det sättet att det nuvarande distriktet har huvudparten av arbetet förlagt öster om köpingen Klippan. Skall detta distrikt dragas in måste alla de människor som bor öster om Klippan inte bara bege sig till Klippan utan dessutom de cirka tre milen till Ängelholm. Blir inte detta en försämrad service förstår inte jag vad en sämre service är. Man skall nog vara litet försiktig med att lova något sådant som herr Jansson i Benestad gjorde.

Herr Jansson var också såsom utredningsman smittad av kravet på sparsamhet och frågade: Hur kan sparsamhetsvännerna egentligen underkänna detta utredningsförslag? Herr Jansson i Benestad känner lika väl som jag till att här i kammaren anses intet utredningsförslag så heligt, att någon ändring därav inte får ifrågasättas. Jag kan säga, såsom här har gjorts tidigare, att

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

god service kan också vara god sparsamhet. Men det är inte alltid säkert att en sparsamhet, som försämrar förhållandena för människorna, är den allra bästa. Det vill jag lägga herr Jansson i Benestad på minnet.

Herr JANSSON i Benestad (cp) kort genmäle:

Jag kan inte precis erinra mig hurdana förhållandena är i Klippan-distriktet, men jag kan säga att skulle avståndet i framtiden bli så stora att detta vållar besvärligheter för allmänheten så har utredningen föreslagit — något som även utskottet stannat för — att lantmätaren får hålla öppet någon viss dag i månaden på lämplig plats, där han kan besökas. Därmed minskas dessa olägenheter.

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Mitt inlägg skall inte bli långt. Den uppfattning jag har i denna fråga sammanfaller närmast med den som återspeglas i reservation nr 1), och jag kan i det hänseendet instämma med vad företrädare för denna har anfört.

Det finns emellertid ett par speciella synpunkter som bör beaktas i detta sammanhang. I vissa delar av landet, särskilt i det inre av Norrland och i Dalarna, föreligger behov av en mångfald fastighetsregleringar. I mycket betydande utsträckning gäller det skogliga omarronderingar. Med hänsyn till den debatt som förts i anslutning till föregående punkt på kammarens dagordning torde det vara överflödigt att närmare beröra angelägenheten av att denna verksamhet kan bedrivas i tillfredsställande takt och omfattning.

Nu förhåller det sig dock så att inom de områden jag nämnde råder brist på lämpligt kartmaterial. Skall de åsyftade fastighetsregleringarna kunna genomföras inom rimlig tid fordras ett snabare upprättande av ekonomiska kartor. I fråga om detta kartmaterial för det inre av Norrland och för Koppar-

bergs län har jordbruksutskottet tidigare uttalat att arbetet bör påskyndas. Av proposition nr 74 framgår att kartverket framlagt delförslag beträffande arbetet med de ekonomiska kartorna avseende Kopparbergs län. Så till vida har alltså jordbruksutskottets av riksdagen godkända uttalande haft effekt. Kartverket har emellertid också anfört att översynen och långtidsplaneringen för kartläggning bör vägledas av den omfattande rationaliseringsverksamheten i mellersta Sverige. Riksdagens uttalade önskemål om kartmaterialet för det inre av Norrland synes alltså inte kunna bli tillgodosett.

Vad gäller indelningen i lantmäteridistrikt är det även angeläget att de speciella behoven i det inre av Norrland tillgodoses. Det ställer sig svårt att driva ett rationellt skogsbruk, om inte en bättre arrondering genomföres. En beskärning av lantmätierorganisationen skulle medföra att omarronderingsverksamheten droge ut på tiden med åtföljande förluster såväl för berörda bygder som för folkhushållet. Likaså är lantmäterierorganisationens medverkan nödvändig när det gäller att tillgodose behovet av skogsbilvägar, förutan vilka skogstillgångarna inte kan tillvaratas på det sätt som är önskvärt. Även det skälet talar för en bättre rustad lantmäterierorganisation i berörda område av Norrland än den som föreslagits i propositionen.

Herr talman! Yrkanden som sammanfaller med de synpunkter jag här anfört har framställts i motionen nr 699 i denna kammare. Motionsyrkandet omfattar tre delyrkanden. Ett delyrkande — det som gäller antalet lantmäteridistrikt — täcks av reservation nr 1, till vilken jag yrkar bifall. Vidare yrkar jag bifall till motionens båda övriga delyrkanden, att riksdagen måtte dels uttala, att det är angeläget att arbetet med att upprätta ekonomiska kartor för det inre av Norrland påskyndas, dels ock uttala, att vid indelningen av riket i

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

lantmäteridistrikt de angelägna rationaliseringsuppgifterna inom skogsbruket i Norrland bör beaktas.

Herr JÖNSSON (s):

Herr talman! Det är klart att många kommunalmän ställer sig frågande och känner sig bekymrade när ett lantmäteridistrikt skall dragas in. Klippans köping, som gjort en uppvaktning i saken, önskar givetvis att distriktet skall vara kvar. Samhället är framåtgående både vad beträffar det industriella och bostadsbyggandet. Antalet balanserade ärenden var 1958 277 och 1959 227 stycken. Dessa siffror talar sitt tydliga språk och visar att lantmätaren i detta distrikt har full sysselsättning. Jag vill än en gång betona att köpingen är stadd i en ständig och stark utveckling.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen I: 570 av herr Åkesson och herr Nilsson, Yngve, likalydande med II: 700 av herr Nilsson i Bästekille och mig m. fl. I dessa motioner yrkas att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att någon indragning av Klippans lantmäteridistrikt icke må ske.

I detta anförande instämde herrar *Norup* (cp), *Nilsson* i Bästekille (h) och *Nilsson* i Lönsboda (fp) samt fru *Eriksson* i Ängelholm (s).

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Jag kan i stort sett begränsa mig till att instämma i det mesta av vad herr Jansson i Benestad anfört. Jag har liksom han suttit med i den kommitté som gjort upp här ifrågasvarande förslag, och jag kan försäkra att vi inom kommittén noga penetrerade ärendet. I kommittén satt ju inte bara lekmän utan t. ex. både den nuvarande och den tidigare generaldirektören i lantmäteristyrelsen. Vi var överens om att det var nödvändigt att göra en genomgripande omorganisation för att få till stånd den önskvärda rationaliseringen på detta om-

råde. Vi ansåg att det var nödvändigt att åstadkomma färre och större distrikt, så att det blev möjligt att flytta över arbetsuppgifter från lantmäternas till mätningsteknikerna och från mätningsteknikerna till kontorspersonalen. Det kan man inte göra om distrikten är för små. Den nuvarande uppdelningen i många, rätt små distrikt har visat sig vara alltför ineffektiv.

Låt mig säga ett par ord också om det förslag, som kommittén lade fram och som Kungl. Maj:t och även utskottet anslutit sig till, om att de särskilda bestämmelserna för Dalarna skall utgå. Kommittén besökte Dalarna och studerade på ort och ställe den skiftesverksamhet som förekommer och har förekommit där. Jag tror inte det är någon överdrift att säga, att vi inom kommittén var ense om att det var nödvändigt att införa ett annat system. Skiftesverksamheten i Dalarna har bundit orimligt mycket av lantmäteriets personella resurser och även kostat mycket pengar. Gör man ett överslag av vad skiftesverksamheten i Dalarna betytt och vad den kostat, kan man ifrågasätta, om det varit riktigt av statsmakterna att satsa så mycket pengar och så mycket av lantmäteriets personella resurser på denna verksamhet. Visst är ägosplittringen i Dalarna besvärlig, men jag är övertygad om att det är riktigt som utskottet föreslår, att man skall söka nå fram till åtgärder som är bättre ägnade att stimulera den erforderliga fastighetsregleringsverksamheten där än ett bibehållande av nu gällande särbestämmelser om statsbidrag till förrättningskostnader inom Kopparbergs län.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag skall med hänsyn till den sena timmen endast be att få yrka bifall till reservationen nr 2) av herr Sigfrid Larsson, vari hemställes om en skrivelse till Kungl. Maj:t be-

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

träffande löneläget för lantmäteriteknikerna.

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Jag hade inte tänkt delta i denna debatt. Eftersom jag har deltagit i femte avdelningen i statsutskottet vid behandlingen av en fråga, som kanske i någon mån snuddat vid denna fråga, kan jag bara vitsorda, att den relation som har lämnats av femte avdelningens ordförande, herr Gustafsson i Stockholm, är fullt riktig.

Emellertid har här framförts vissa reflexioner beträffande riksdagens ställning till frågor av denna art. Här har vi å ena sidan en förhandlingsfråga. Det gäller alltså i vilken lönegrad vissa befattningshavare skall placeras; det är nog ofrånkomligt, att de ökade arbetsuppgifter och den markerade chefsställning, som dessa befattningshavare får i denna nya organisation har motiverat en högre löneställning. I och med detta kan man ju med rätta fråga sig om icke riksdagen här ställts i viss mån utanför och därmed dess suveräna rätt att besluta i fråga om organisationskränkes.

Civilministern meddelade i början av debatten ungefär följande. Jordbruksministern hade presenterat detta organisationsförslag beträffande lantmäteriet och på grundval därav fördes sedan förhandlingarna. Detta är enligt vad jag tycker en fullkomligt korrekt metod. Men därvid är att märka, att han inte hade klart för sig hur riksdagen skulle ställa sig till organisationen i slutomloppet.

Hur skall man i framtiden kunna undvika att komma i en liknande situation? Enligt mitt förmenande finns det två möjligheter. Den ena är den utväg som inte minst landshövding Håstad på sin tid rekommenderade och som jag vet att civilministern inte heller står främmande för, nämligen inrättande av ett riksdagens löneråd eller

en löne delegation, som på ett tidigt stadium kan deltaga i förhandlingarna. Vi beklagar att ett sådant förslag inte kunnat realiseras.

Den andra möjligheten är att riksdagen, när vi i framtiden får en sådan här komplicerad fråga, först får besluta om organisationen, och sedan får riksdagens beslut, som dock är suveränt, ligga till grund för löneförhandlingar. Jag skulle vilja ifrågasätta, om inte en sådan metod för framtiden skulle kunna tillämpas.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I A

Herr förste vice talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Sigfrid Larsson m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 569 och II: 693; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hæggblo m. fl. begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen äskade dock herr Eriksson i Bäckmora votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående mom. I A) i jordbruksutskottets utlåtande nr 19 antager det förslag, som innefattas i den av herr Sigfrid Larsson m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kon-

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.

traproposition i nämnda votering antagit motionerna I: 569 och II: 693.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Eriksson i Bäckmora begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 91 ja och 10 nej, varjämte 108 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. I A) i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Sigfrid Larsson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 112 ja och 89 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. I B

Motionerna I: 559 och II: 694

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av herr Sigfrid Larsson; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Motionerna I: 566 och II: 698

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till nämnda motioner; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hammar begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. I B) i utskottets utlåtande nr 19, såvitt avser motionerna I: 566 och II: 698, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda motioner.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn yrkade likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 159 ja och 27 nej, varjämte 23 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Omorganisation av lantmäteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m.*Motionerna I: 567 och II: 699*

Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till nu nämnda motioner i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Norderön begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. I B) i utskottets utlåtande nr 19, såvitt avser motionerna I: 567 och II: 699, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda motioner i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Motionerna I: 570 och II: 700

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till ifrågasvarande motioner; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Utskottets hemställan i övrigt under mom. I B

Bifölls.

Mom. II

Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den

ändring däri, som föreslagits i motionerna I: 567 och II: 699 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. III—VIII A

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. VIII B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Turesson under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. VIII B) i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Turesson under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 137 ja och 61 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta be-

Interpellation ang. samverkan med de övriga nordiska länderna vid utbyggnaden av universitet och högskolor

handlingen av övriga på föredragningslistan uppförda ärenden till kammarens sammanträde den 6 innevarande månad.

§ 3

Interpellation ang. samverkan med de övriga nordiska länderna vid utbyggnaden av universitet och högskolor

Ordet lämnades på begäran till

Herr OHLIN (fp), som anförde:

Herr talman! En omfattande utbyggnad av vårt högre utbildningsväsende förestår. Årets riksdag har förelagts en utförlig plan. Huvudlinjerna för denna har uppdragits av 1955 års universitetsutredning i dess i slutet av 1959 avgivna betänkande Universitet och högskolor i 1960-talets samhälle. Det kan tilläggas, att i början av innevarande år avgav även jordbrukshögskoleutredningen sitt betänkande rörande högre utbildning, forskning och försök på lantbrukets område.

Under det mycket omfattande och i stort sett mycket skickliga utredningsarbete, som ligger bakom dessa betänkanden, synes tanken på att i olika avseenden söka samverka med de nordiska grannländerna över huvud icke ha varit föremål för närmare överväganden. Påstötningar i sådan riktning har dock icke saknats. Bl. a. har Nordiska rådet upprepade gånger återkommit till dessa frågor. Redan vid rådets första session 1953 fördes tanken fram på en närmare samverkan mellan de nordiska länderna för att gemensamt lösa större forsknings- och utbildningsproblem, och den har sedan varit en av huvudlinjerna i rådets arbete. En rekommendation i ämnet avgavs redan vid 1953 års session. Sedermera har särskilda forsknings- och utbildningsområden upptagits i rådet, som rekommenderat regeringarna till samverkan på åtskilliga punkter. Några positiva resultat har på detta sätt vunnits. Bl. a. har ett institut

för teoretisk atomfysik kommit till stånd i Köpenhamn och en högre journalistutbildningsanstalt i Århus.

Beträffande teknologutbildningen har också ganska vittgående förslag lagts fram av Nordiska kulturkommissionen, som låtit en expertkommitté utreda frågan. Förslaget, som sedan oktober 1959 vilar på regeringens bord, har därpå i november i fjol av Nordiska rådet rekommenderats de nordiska ländernas regeringar till snabbt genomförande. Förslaget innefattar bl. a. en specialisering av vissa utbildningsgrenar till vissa tekniska högskolor, där hela det nordiska utbildningsbehovet skall kunna täckas. Vidare föreslås en koncentration av efterutbildning och licentiatutbildning inom olika fack och specialiteter till vissa högskolor. Detta ingående utredningsarbete, i vilket högskolerektorerna deltagit, kan tjäna som exempel på de möjligheter till rationaliseringar som ett nordiskt samarbete erbjuder.

Nordiska rådet har emellertid icke nöjt sig med att taga upp särskilda områden till behandling. Ett samlande grepp efterlystes i ett förslag, som väcktes vid 1958 års rådsession. Detta resulterade i att rådet antog följande rekommendation (rek. nr 12/1958):

»Nordisk Råd henstiller til regjeringene å foreta regelmessige og inngående undersøkelser av samarbeidsmulighetene ved utbyggingen av universiteter og høyskoler med utgangspunkt i departementenes behandling av disse institusjoners budsjetter, og med støtte av utredningsarbeid utført av Nordisk kulturkommisjons vitenskapelige seksjon.»

De nordiska undervisningsministrarna behandlade i början av 1959 denna rekommendation vid ett möte i Oslo och enades om följande uttalande:

Undervisningsministermøtet er enig om at myndigheter og utredningsorganer i hvert av de nordiske land gis i oppdrag å vare oppmerksom på de

Interpellation ang. samverkan med de övriga nordiska länderna vid utbyggnaden av universitet och högskolor

muligheter för nordisk samarbete som frambyr sig ved utbyggnaden av universiteter, høyskoler og andre høgre utdannings- og forskningsinstitusjoner. Møtet anmoder også Nordisk Kulturkommissjon om fortsatt å ha sin oppmerksomhet rettet mot slike samarbeidsmuligheter.»

Detta uttalande har icke, såvitt kjent är, lett till några praktiska åtgärder, och någon särskild utredning är såvitt nu är kjent icke på tal.

Anmärkningsvärt är att den nyss nämnda universitetspropositionen, som redan påpekat, över huvud icke beaktar de nordiska samarbetsmöjligheterna. Om någonsin — tycker man — borde detta varit rätta tillfället att uppmärksamma de möjligheter till nordiskt samarbete vid högre utbildnings- och forskningsinstitutioners utbyggnad, som undervisningsministermötet gett myndigheter och utredningsorgan i uppdrag att uppmärksamma.

Då vi nu i Sverige går att taga ställning till långsiktprogrammet för vårt högre utbildningsväsen, känns det som en tydlig brist att uppenbarligen allvarliga försök icke gjorts att undersöka vad som kan åstadkommas på det nordiska planet samt att — då sådana undersökningar gjorts som t. ex. beträffande teknologutbildningen — resultaten icke utnyttjats. Vad som framför allt kan ifrågakomma är en koncentring av sådana utbildningsgrenar, där Nordens samlade behov är relativt litet, till ett eller några få lärosäten. Vidare synes en koncentration av forskningsresurser och utbildning på det högre planet kunna ske i viss utsträckning. Goda möjligheter kan antagas föreligga till att samarbete av sådant slag mellan Köpenhamns universitet och övriga läroanstalter i den danska huvudstaden och motsvarande utbildningsanstalter i det sydsvenska utbildningscentrumet i Lund/Malmö. Liknande synpunkter beträffande kontakt och samordning tor-

de kunna anföras beträffande utbyggnaden av de nya lärosätena i Umeå och Uleåborg på ömse sidor av Bottenhavet.

Starka skäl tala för tillsättande av en utredning med uppgift att skyndsamt under kontakt med vederbörande instanser i övriga nordiska länder undersöka de samarbetsfrågor som här diskuteras, så att hänsyn till utredningsresultaten kan tagas vid den fortsatta utbyggnaden av det svenska universitetsväsendet, särskilt på de fält, som den framlagda universitetspropositionen berör. Inom ramen för tillgängliga ekonomiska resurser bör genom sådan arbetsuppdelning och samverkan en effektivisering och ytterligare utbyggnad av högre undervisning och forskning bli möjlig.

Under återopande av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd, att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få rikta följande fråga:

Vill herr statsrådet delge kammaren sin uppfattning om möjligheterna att nå praktiskt betydelsefulla resultat vid det närmaste decenniets utbyggnad av universitet och högskolor genom samverkan med de övriga nordiska länderna?

Denna anhållan bordlades.

§ 4

Anmälades följande Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade propositioner:

nr 150, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1960/61, m. m., och

nr 155, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Dessa propositioner bordlades.

§ 5

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 0.29 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson